

**Amsterdam, in zyne opkomst, aanwas, geschiedenissen,
voorregten, koophandel, gebouwen, kerkenstaat, scholen,
schutterye, gilden en regeeringe**

<https://hdl.handle.net/1874/40406>

BRONNEN BOUWK. NO. NEDERL.
N. STEDEN.

1366/

11322

IV

AMSTERDAM,
IN ZYNE
OPKOMST, AANWAS,
GESCHIEDENISSEN,
VOORREGTEN, KOOPHANDEL,
GEBOUWEN,
KERKENSTAAT, SCHOOLEN,
SCHUTTERYE, GILDEN
EN
REGEERINGE,
BESCHREEVEN,
DOOR

JAN WAGENAAR,
HISTORIESCHRYVER DER STAD.
VIERDE STUK.

TE AMSTERDAM,
By ISAAK TIRION.
M D C C L X I I I.

Met Privilegie van de Edële Groot-Mogende Heeren Staten van
Holland en Westvriesland:

3

T W E E D E D E E L.
G E S C H I E D E N I S S E N
V A N
A M S T E R D A M.

T I E N D E B O E K.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
*sedert de verandering der Regeeringe des
jaars 1578, tot aan het einde van 't
bewind des Graaven van Leices-
ter, in 't jaar 1587.*

TErstond na de verandering der Regeeringe te Amsterdam, 1578. vertoonde zig aldaar eene andere gedaante der dingen. De nieuwe Wethouders, die, voor verre het grootste gedeelte, der Hervorminge waren toegedaan, vonden ongeraaden, te blijven by het *eerste* punt der Voldoeninge, volgens welk, binnen de Stad, geen andere Godsdienst dan de Roomsch-Katholyke ge oefend mogt worden. De Kerken, die, gedurende den opstand, geslooten geweest waren, bleeven nog eenige dagen dicht. Toen ging 'er de Wethouderschap in, met eenige timmerluiden, en deedt de beelden afneemen. Ten minste, schynt zulks, in de oude Kerke, geschied te zyn. De Gereformeerden predikten terstond in deeze, en

De Gereformeerden prediken in de openbaare Kerken te Amsterdam.

IV. STUK. A 2 wat

1578. wat laater ook in de nieuwe Kerke (*a*). Doch daar verliep nog een geruime tyd, eer men in de Kapellen predikte. Tot eerfte openbaare Predikanten werden beroepen *Joannes Kuchlinus* van Embden, en *Petrus Hardenberg* uit Embderland. De Heer *Kornelis Schellinger* heeft, in laater' tyd, ter gedagtenisse deezer veranderinge, een tweeregelig versje gemaakt, welk nog, voor 't Koor der oude Kerke, in gouden letters, te leezen staat, en dus luidt:

*'t Misbruyk, in Godes Kerk allengskens ingebragt,
Is hier weêr afgedaan, 't jaar zeventig en agt.*

De Luther-
schen en
Doops-
gezinden
houden
hier ook
Gods-
dienstige
Vergade-
ringen.

Doch behalve de Gereformeerden, begonden de Lutherschen en Doopsgezinden hier ook afgezonderde Vergaderingen te houden, met kennisse der Wethouderschap, die zelfs gedoogde, dat de Roomschen heimelyk byeenkwamen, tot oefening van hunnen Godsdienst, schoon zulks veelen Gereformeerden zeer tegen de borst was (*b*). De Lutherschen hielden, ten deezen tyde, hunne Vergaderingen, in een Pakhuis of Schuur, *de Pot* genaamd, by de Handboogs-Doele, ter plaatse, daar, sedert, de Luthersche Oude Kerk gestigt is (*c*). De Doopsgezinden kwamen byeen op den Nieuwendyk,

(*a*) HOOFT XIII. Boek, bl. 579.

(*b*) Aantek. van een Regent van Amst. by BRANDT Reform. I. Deel, bl. 601.

(*c*) FILIPS VON ZEESEN, bl. 296.

dyk, omtrent de oude Haarlemmerfluis: 1578.
 welk gedeelte der Stad, om dat 'er, ook
 voor de beroerte, luiden woonden, die niet
 zeer Pausgezind waren, het *Embder of Con-*
dés-boekje plagt genoemd te worden, ter oor-
 zaake dat de Hervorming vroeg te Embden
 ingevoerd geweest was, en *Henrik, Prins*
van Condé, een voornaam hoofd der Her-
 vormden in Frankryk plagt te zyn. Doch
 sommigen hebben aangetekend, dat eenigen
 der eerste Gereformeerde Predikanten hier
 ter Stede de Doopsgezinden, in deeze hun-
 ne Vergaderplaatfen, zonder eenigen voor-
 gang der andere Hollandsche Steden, ook
 zonder last der Overheid, door ettelyke yve-
 raars, langen tyd agter een, bestonden te
 kwellen: tot dat zy, ziende dat zy geenen
 steun hadden aan de Wethouderschap, van
 zelven ophielden. Ook wil men, dat de Bur-
 gemeester Willem Bardes, wiens Huisvrouw
 en Zuster der Doopsgezinden belydenis toe-
 gedaan waren, hun de hand boven 't hoofd
 hieldt (d): schoon sommigen meenen, ook Voorval
 in deeze vroege tyden, reeds bespeurd te met den
 hebben, dat de Kerkenraad der Gerefor- Kerken-
 meerden den Regenten veel te weinig ont- raad der
 zags toedroeg; waarvan, onder anderen, Gerefor-
 het volgende voorbeeld aangetekend is. Men meerden.
 plagt, hier ter Stede, het trouwen in de Ker-
 ke, by avond, te laten geschieden. Doch
 de Kerkenraad besloot, niet lang na de ver-
 andering, dat zulks, voortaan, by dage ge-
 schie-

(d) Aantek. van den Heere C. P. HOOFT by BRANDT
 I. Deel, bl. 610.

1578. fchieden zou. 't Gebeurde nu, dat zeker aanzienlyk burger, die naderhand Raad werdt, en meermaalen Burgemeester geweest is, omtrent zes of zeven maanden na de verandering, zullende trouwen, en gekomen voor de Kommissariffen der Huwelyksche zaaken, om de geboden te laten aantekenen, zig genegen toonde, om die van 't Stadhuis te laten gaan, en daar ook te trouwen; also zyne Bruid, eene jonge maagd, beschroomd was, om openlyk, by dage, in de Kerke, getrouwd te worden. Doch de Kommissariffen, Egbert Roelofszoon en Reinier Simonszoon, Raaden der Stad, en Kornelis Floriszoon van Teilingen, kort daarna, allen drie Burgemeesters, zeiden tegen den Bruidegom, *Gy zyt een oud Patriot, die mede langen tyd buiten 's Lands hebt geworpen; 't zou niet wel passen, dat gy buiten de Kerk zoudt trouwen: wy zullen bezorgen, dat de trouwing na 't avondgebed geschieden zal.* Maar toen de trouwtyd verscheenen was, waren de Predikanten onwillig. De Bruidegom begaf zig, met eenigen der zynen, naar den Kerkenraad, daar men hem, na eenige woorden en weêrwoorden, aanzeide „ dat „ zy 't besluit, welk zy onlangs genomen „ hadden, om zynent wille, niet wilden te „ buiten gaan, „ daarby voegende „ dat de „ Heeren, die hem zulke beloften hadden „ gedaan, hun daarin niet te gebieden had- „ den.” De Bruidegom deedt den Heere Egbert Roelofszoon, die digtst by de Kerk woonde, verslag van zyn wedervaaren. Deez' ging terstond in den Kerkenraad, en ver- kreeg,

kreeg , met veel moeite , dat men naarkwam , 1578
't gene de Heeren beloofd hadden. Nogtans
wilde geen van beide de Stads Predikanten
de trouw bevestigen , zo dat zig , daartoe ,
een Predikant van buiten moest laten ge-
bruiken (e). De Wethouderschap toonde ,
ontertuffchen , haare agting voor de waar-
neeming van den openbaaren Godsdienst ,
door het maaken eener Keure , waarby het
stooen van den zelve , door roepen ,
snaap- jaarszin-
pen en ander gedruisch omtrent de Kerk-
deuren , verboden werdt (f). Ook werdt
ten deezen tyde , het zingen en speelen van
het Nieuwe jaar afgekeurd (g). Stooen
van den
Kerk-
dienst en
Nieuw-
jaarszin-
gen
wordt
verboo-
den.

Midlerwyl , hadden de ontslaagen Regen- De oude
ten zig , al kort na de verandering , met een Regee-
Verzoekschrift , vervoegd aan den Prinse ring
van Oranje , waarby zy zig zeer beklaagden , klaagt
over het ongelyk , welk men hun aangedaan over on-
hadt. De tegenwoordige Regeering besloot , gelyk : de
terstond , Burgemeester Maarten Janszoon nieuwe
Koster , nevens drie Persoonen uit de drie zoekt het
Schutteryen , Arend Janszoon Koesveld , gebeurde
Kapitein der Kruis- of Voetboogs-Schutte- te doen
rye , Gerrit Janszoon Delf , uit de Hand- bekragti-
boogs-Schutterye , en Kornelis Floriszoon gen door
van Teilingen , Luitenant der oude Schut- de Staa-
terye of Kloveniers , af te zenden naar den ten.
Haage , en by de Staaten van Holland , met
raad van zyne Doorlugtigheid , te verzoeken
regtvaardiging en bekragtiging van 't gene,
federt den zesentwintigsten May , voorgeval-

(e) Aantek. by BRANDT I. Deel, bl. 601.

(f) Handv. bl. 120, 120.

(g) Handv. bl. 1031.

1578. len was, behoudens de Privilegien der Stede. De drie Schutteryen stonden toe, dat haare Gemagtigden, in alles, den wil der zes en dertig Raaden naarkwamen (*b*). Kort te vooren, op den zevenden Juny, hadt het Gerecht verboden, iemant, geestelyk of weerdlyk, van den een' of den anderen Godsdienst, wegens 't voorheen gebeurde, te schelden, of in persoon, huis of goed te beledigen (*i*). Doch ik vind niet, dat de Staaten, ten deezen tyde, eenig besluit namen, tot regtvaardiging of bekragtiging van 't gene, onlangs, te Amsterdam voorgevallen was.

Zy maakt eenige gunstige Keuren. De nieuwe Regeering, zig, in den aanvang van haar bewind, bemind zoekende te maaken by 't gemeen, besloot den excyns van den twintigsten penning op het Beestiaal af te schaffen (*k*). Ook werden alle Gildenkeuren vernietwd; doch te gelyk bevolen, dat de inkomsten van de Gilden, na 't afleggen der oude schulden, besteed zouden worden, niet tot ydele bygeloovigheden, brassen en drinken, gelyk voorheen; maar tot onderhoudinge van verarmde Gildebroeders (*l*). Om volk naar de Stad te lokken, werdt goedgevonden, aan allen het verkrygen van het Poorterschap toe te staan, al kwamenze uit Plaatsen, daar men den Amsterdammersen diergelyke vryheid niet vergunde (*m*). Op het waaken der drie Schut-

(*b*) Resol. Vroedsch. N. 4. 13, 15 Juny 1578.

(*i*) Keurb. G. f. 157.

(*k*) Resol. Vroedsch. N. 4. 13 Juny 1578.

(*l*) Keurb. G. f. 158. Handv. bl. 1177.

(*m*) Resol. Vroedsch. N. 4. 13 July 1578.

terryen; op het zitten der Schutteren in de Stads Poorten, en op verscheide andere zaken, de Schutterryen betreffende, werden, in dit jaar, verscheide nieuwe Ordonnantien gemaakt by myne Heeren van den Gereg- te (n). Voorts, werdt het aanneemen van twee nieuwe Rectoren der openbaare Schoo- len, door den Raad, gelaaten aan Burge- meesteren (o). En na dat de Staaten van Holland, in September, beslooten hadden, de inkomsten van alle *Beneficien*, *Vicarien* en *Canonisfyen*, die door Leeken begeben werden, voortaan te doen dienen tot onderhoud van Predikanten, Schoolen en anderszins ter eere Gods, uitgenomen dat zulke *Beneficien*, waaraan zielzorg vast was, in't gevolg, al- leen tot onderhoud van Predikanten zouden bekeerd worden, werdt het Plakaat, des- wege gemaakt, den tienden, hier ter Stede, afgekondigd (p).

Ondertuffchen, hadden zig eenige goed- Eeh gunners der voorige Regeeringe ter Stad uit, groot ge- en in dienst van Don Jan begeben: onder tal van welken ook was de gewezen Schout, Pieter gewe- Pieterszoon. Hy en nog drie anderen, *Wou* goedgun- *ter Burchmanszoon*, eertyds Hopman, *Is* ners der *brand Hollestoot*, eertyds Vendrig, en *Dirk* voorige *Hermanszoon Sopeeter* werden, den elfden Regee- ringe July, openlyk ingedaagd, om zig wegens wordt hunne vlugt en verder gedrag te komen ver- openlyk antwoorden. Op den zevenden October, inge- werden nog agt diergelyke geweekenen in- daagd. ge-

(n) Keurb. G. f. 153 verso, 155 verso, 164.

(o) Resol. Vroedsch. N. 4. 20 Juny 1578.

(p) Keurb. G. f. 171.

1578. gedaagd, te weten, *Joannes Bernardus*, *Pieter Oly*, *Jan Roelofs zoon Kaaskooper*, *Jan Willems zoon*, eertyds *Cipier*, *Jakob Louw*, eertyds *Poortier*, *Willem Simon Maartens zoon*, *Michiel Wolferts zoon*, en *Arend de Zoon van Henrik* in den Engelfchman (q). In Maart des volgenden jaars, nog zes: te weten, *Gerrit Hein*, Zoon van Aagte Simonsdogter in de Wynpers, Bevelhebber van *Wouter Burchmans zoon*, *Hanske Klaas zoon*, Hoogduitsch Zeemleer-verkooper, gewoond hebbende in 't Engekerkssteegje aan de oude zyde, *Jonge Kees Speelman*, gewoond hebbende in de drie Estrikken, *Willem Kornelis zoon*, Zoon van gemelden Jongen Kees, *Willem Frans zoon* en *Klaas Frans zoon*, in de drie koperen Potten (r). Doch in May daarna, werden wel drie en dertig Perfoonen, die gevlugt waren, en zig aan de Spaansche zyde hielden, ingedaagd, naamlyk, *Jonge Pieter Opmeer*, Broeder van *Holleflood*, *Neel Kornelis dogter*, Huisvrouw van *Wouter Burchmans zoon*, *Klaas Koenens zoon*, Zoon van *Koen Schepens*, *Kornelis Boon*, Houtkooper, *Dirk Jan* in Deventer, *Jan Hagen*, Zoon van *Gerrit Hagen*, *Joost Jans zoon* in de Fontein, *Daniel de Pyper*, *Jan Jans zoon* Bierdraager, Tromflager, *Jan Jans zoon* van Haarlem, Broeder van *Egbert Jans zoon*, *Maarten Frans zoon*, eertyds *Onderschout*, *Augustyn van Teilingen*, *Jan Zondergeld*, *Arend Henriks zoon*,
Zoon

(q) Keurb. G. f. 173, 174 verso.

(r) Keurb. G. f. 189 verso.

Zoon van Henrik in den Engelschman, *Jan Lukaszoon, Snyder, Michiel de Weever* op den Heiligen Weg, *Simon Pieterszoon* in den Kuil der Leeuwen, *Jan Korneliszoon* in 't roode Kruis, *Klaas Korneliszoon Ryzer, Jan Blank van Medenblik*, Zwager van den Engelschman, *Henrik Meinerdszoon*, Smid in 't Engelsche tonnetje, *Dirk Dirkszoon*, Zoon van bezeten Lysje, *Pieter Kindje, Pieter Fanszoon Born, Vulder, Jan Foriszoon, Tinnekramer, Willem Henrikszoon*, Zoon van de Huisvrouw van Henrik Ebbe, *Dirk Wouterszoon*, Slotemaaker, *Jan Fanszoon, Vulder, Jan Gerritszoon Denger*, met Heilzyne Huisvrouw, *Maarten Gelentszoon*, haar Zoon, *Michiel Provoost* en *Meeester Hans Hulfsnyder* (s). Doch of op deeze indaagingen vonnis van ballingschap en verbeurdverklaring van goederen, zo ver de Privilegien zulks ge- doogden, gevolgd zy, is my nergens ge- bleeken. Den gewezen Thesaurieren, *Kornelis Jakobszoon Brouwer* en *Jan Dirkszoon Smid*, en den gewezen Excynsmeeesteren, *Klaas van Zante* en *Wessel Kornelis Jakobszoons Zoon*, die nog geene rekening gedaan hadden, en zig ook buiten de Stad onthiel- del, werdt, wat laater, by openbaare af- kondiging, bevolen, zig te vervoegen in ee- ne herberg buiten de Stad, waartoe hun vry- geleide verleend werdt (t): doch ik weet niet, of zy aldaar verscheenen zyn.

Ondertuffchen, blykt, uit al deeze indaa- Beelden-
gin- storm ia

(s) Keurb. G. f. 194.

(t) Keurb. G. f. 207 *versa*.

1578. gingen, dat de Stad, alwaar de ingedaagden, ongetwyfeld, hunne vrienden hadden, nog niet ontledigd was van zulken, die der Spaansche zyde waren toegedaan, en van welken men, hierom, tweedragt en beroerte te dugten hadt. Doch van de zyde der Hervormden, werden ook, nu en dan, buitenspoorigheden gepleegd, die der tegenwoordige Regeeringe zelve mishagden. Van dien aart was de opschudding, die, den tweeden September, voorviel, en die ik niet weet, dat by eenigen Historieschryver aangetekend is. In de nieuwe Kerke, stonden, ten deezen tyde, nog beelden en outers, 't zy dat de Gereformeerden aldaar nog niet gepredikt hadden, gelyk waarschynlykft is; 't zy dat men niet gefchroomd hadt, aldaar te prediken, onaangezien de Kerk nog niet van Roomsche sieraaden ontledigd ware. Doch op den gemelden tweeden September, verftoutten zig eenige Perfoonen, de deur der Kerke met geweld open te slaan, en beelden en outers te verbryzelen. Drie Burgemeesters, zynde den vierden, Meester Maarten Koster, om Stadszaaken, verreisd, begaven zig terftond naar de Kerke, en zогten, door hun gezag, te wege te brengen, dat men alliete van de moedwilligheid. Doch beveelen en dreigen hielp niet. 't Graauw gunde zig geene rust, voor dat alles vernield ware. Ondertuffchen, hadden Burgemeesteren de Kloosters, daar gelyke moedwil gevreesd werdt, doen bezetten met foldaaten; en sedert, tot bescherminge derzelven, de Schuttery in de wapenen

en in de
Kloos-
ters.

nen gebragt. Doch schutters en soldaaten 1578.
vielen zelven aan 't beeldstormen, zo dat,
wat moeite Burgemeesteren deden, zy niet
beletten konden, dat, ook in de Kloofsters,
alles vernield werdt. Burgemeesteren gaven,
's anderendaags, kennis van 't voorgevalle-
ne aan de Vroedschap, die hen onschuldig
hieldt aan den gepleegden moedwil, en
beloofde zulks, des noods, ten allen tyde,
te zullen verklaaren (u).

De Staaten van Holland beslooten, ten De vier
deezzen tyde, de vier vendelen knegten, die vendelen
in Amsterdam lagen, te brengen op twee, op twee
famen van vierhonderd hoofden. De Vroed-gebragt.
schap bewilligde hierin, mids Herman Roo-
denburg, overeenkomstig met het Verdrag
van Voldoeninge, een vendel behielde, en
de andere Kapiteinen, by raade van Burge-
meesteren, gekooren werden: ook dat de
bezoldigden allen burgers waren, die hier
ter Stede, tot op de afkondiging der Gend-
sche Bevrediging, gewoond hadden (v).

Kort te vooren, hadden de Staaten van De Vaart
Holland en Zeeland de Vaart op Spanje ver- op Span-
booden, en den Handelaaren vermaand, je wordt
westwaards op Portugal te vaaren. 't Pla- verboo-
kaat, welk hiervan uitkwam, en den den.
zienden Augustus getekend was, werdt, den
negentienden, ook hier ter Stede, afgekond-
digd (w). Een gedeelte van de Vaart der
Amsterdammers werdt, door dit Plakaat,
gestremd: schoon men, van eene andere
zy-

(u) Refol. Vroedsch. N. 4. 3 Sept. 1578.
(v) Refol. Vroedsch. N. 4. 5 Sept. 1578.
(w) Keurb. G. f. 170 verso.

1578. zyde, wederom uit was, omze veiliger en gemakkelijker te maaken. In October, slootten Burgemeesteren eene overeenkomst met *Jan Barendszoon*, die aannam, alle de wrakken, die, gedurende de jongste onlusten, in 't Y gezonken waren, voor vyf guldens tien stuivers ieder wrak, op zyne kosten, uit den grond te haalen (x).

Bezending der Staaten van Holland aan de Stad. De Staaten van Holland hadden, onlangs, ook beslooten, een honderdsten penning te ligten; waarin Amsterdam niet bewilligd hadt. Ook maakte men, hier ter Stede, zwaarigheid in de afkondiging van het Plakaat, welk deswege uitgekomen was. De Staaten zonden dan de Heeren van Mathe-nes, Heer van de Riviere, en van der My-le naar Amsterdam, om de Regeering tot andere gedagten te brengen. Zy hadden, eerst by Burgemeesteren, en daarna in de volle Vroedschap gehoor. Doch men bleef de afkondiging van 't Plakaat toen nog van de hand wyzen (y). En deeze is de eerste bezending geweest aan Amsterdam, van welke men, na de verandering der Regeeringe, gewaagd vindt.

De Stad bewilligt in de nadere Unie. 1579. Tegen 't einde des jaars, werdt in de Vroedschap geraadpleegd over het Ontwerp eener nadere *Unie* of Vereeniging, tusschen Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Overijssel, welke men besloot aan te gaan (z). Doch de byzondere *Unie*, in 't jaar 1576, tusschen Holland en Zeeland,

ge-

(x) Resol. Vroedsch. N. 4. 25 *Octob.* 1578.(y) Resol. Vroedsch. N. 4. 25 *Octob.* 1578.(z) Resol. Vroedsch. N. 4. 11 *Dec.* 1578.

gesflooten, werdt, hier ter Stede, niet dan met eenige bepaalingen aangenomen. Men bedong, onder anderen „ dat zyne Door-
 „ lugtigheid, de Prins van Oranje, de Wet-
 „ houderschap stellen zou ten gewoonlyken
 „ tyde, en agtervolgens de Privilegien; doch
 „ in geval van nood, naar 't goedvinden van
 „ den Prins; mids zulks niet strekte tot be-
 „ nadeeling van het verdrag van Voldoe-
 „ ninge (a).”

De Prins van Parma, wien Filips de II., na 't overlyden van Don Jan van Oostenryk, de Landvoogdye opgedraagen hadt, floeg ten deezen tyde, het beleg voor Maastricht; tot ontzet van welke Stad, de Regeering van Amsterdam een vendel haarer knechten, onder Herman Roodenburg, deedt uittrekken (b). Doch Maastricht viel, den agt-entwintigsten Juny, den Spaanschen in handen (c). Ondertusschen, viel het toezien in de poorten by dage, welk te Amsterdam nog geschiedde, den schutteryen zo lastig, dat men, eerlang, te raade werdt, eenige burgers daartoe uit te kiezen, en te bezoldigen. Ook werden, wat laater, eenige nieuwe Bevelhebbers gesteld over de gewoonlyke vendels der Stads bezettinge, alzo de tegenwoordigen begeerd hadden verlaaten te worden. Doch hierover rees eenig verschil met de Staaten van Holland (d), welk, zo ik meen, niet voor 't jaar 1581, vol-

1579.

Een der
 Stads
 Vende-
 len trekt
 uit tot
 ontzet
 van
 Maas-
 tricht.

(a) Resol. Vroedsch. N. 4. 21 Jan. 1579.

(b) Resol. Vroedsch. N. 4. 4, 8, 14 May 1579.

(c) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 275.

(d) Resol. Vroedsch. N. 4. 4 May, 27 Juny 1579.

1579. volkomenlyk afgedaan werdt. In October
 't Geregt werden, door myne Heeren van den Gereg-
 stelt te, by raade der zes en dertig Raaden, elf
 nieuwe Burgerhopluiden, even zo veel Lui-
 Bevel- tenants, en driemaal zo veel Bevelhebbers
 hebbers aangesteld over de elf wyken, waarin de
 aan over de Wy- Stad toen verdeeld werdt. Zie hier de naa-
 ken. men der Hopluiden, die, ten deezen tyde,
Wykmeesters genoemd werden: *Jan Smid*,
Klaas Landsmeer, *Jan Bannink Janszoon*,
Simon Henrikszoon, *Jan Bethszoon Roodenburg*,
Kornelis Elbertszoon, *Jakob Franszoon*, *Klaas*
Burchmanszoon, *Pieter Korneliszoon Zwarte-*
laken, *Jan Klaas Boeleszoon*, en *Klaas Boe-*
leszoon in den Hamburg. De Luitenants wa-
 ren *Jan Korneliszoon Hooft*, *Tonis Janszoon*
Schellinkwouw, *Winrik van Marken*, *Jan*
Janszoon Koman, *Evert Reaalszoon*, *Tsbrand*
Maartenszoon, *Pieter Rodink*, *Fredrik Vogel*,
Reinst Pieterszoon, *Klaas Overlander* en
Kornelis Kies. Wy voegen 'er de naamen
 der Bevelhebberen of Serjanten by, ten dien-
 ste van zulken hunner nakomelingen, die
 gaarne weeten, wat deel hunne voorouders
 gehad hebben aan 't bezorgen van de vei-
 ligheid en rust der Stad: *Egbert Pieterszoon*,
Louw Volkertszoon, en *Jan Pieterszoon Re-*
aal; *Gerrit Janszoon Kop*, *Jan Valkeszoon*
 en *Walich Pieterszoon Prooft*; *Jakob Kopit*,
Laurens Jakobszoon en *Klaas Elbertszoon*
Gooijer; *Kornelis Bennink*, *Gysbert Appelman*
 en *Gooffer Jakobszoon*; *Otto Vogel*, *Kornelis*
Helmer en *Frans Volkertszoon*; *Wybrand Ap-*
pelman, *Tobias Maartenszoon* en *Jakob Smid*
Olielager; *Gerrit Bicker*, *Jan de Biter* en
Frans

Frans Fanszoon Kat ; Jan Pottei , Jan de Biffchop en Jan Ysbrandszoon ; Jakob Fanszoon Vink , Pieter Klaaszoon Boer en Ellert Boeleszoon ; Kornelis de Vlamink , Pieter Boom en Frans Henrikszoon Ruisch ; Pieter Pauw , Willem Hooft en Jan Ysbrandszoon Blaauw- hulk. Alle deeze Overften moesten , met hunne onderhoorige manschap , in geval van oproer of brand , op de aangewezen Loop- plaatsen verschynen (e). Doch het bewaa- ken der Stede by nacht bleef , ten deezen ty- de , der bezettinge en schutteryen alleenlyk aanbevolen.

In de Lente des volgenden jaars , werdt De Prins op de Burgervendelen eenige nadere orde ^{van O- ranje} gesteld , door den Prinse van Oranje , die , in ^{maakt} February in Holland gekomen , en sedert ^{eenige} naar Kampen verreisd zynde , te Muiden te ^{verande- ring in} rug gekeerd was ; van waar hy , den ze- ^{de Schut- teryen en} ventienden Maart , door die van Amsterdam , ^{Wyken.} met sierlyk uitgestreeken jagten , afgehaald , ^{1580.} en staatelyk ingeleid werdt (f). 't Geregt hadt , reeds eenige dagen te vooren , orde gesteld op het ontvangen van zyne Door- lugtigheid (g) , die , terstond na zyne aan- komst , zyn werk maakte , om de Burger- wyken niet slegts , maar ook de drie Schut- teryen te brengen onder vendels , die af- hangkelyker zouden zyn van de Wethou- derschap dan te vooren. Wy hebben , in 't voorgaande Boek (h) , gezien , dat men de

(e) Keurb. G. f. 202 verso.

(f) HOOFT XVI. Boek, bl. 694.

(g) Keurb. G. f. 210.

(h) II. Deel, IX. Boek, bl. 467.

1580.

de Schutteryen reeds onder vendels hadt willen brengen, voor de verandering der Regeeringe, in May des jaars 1578. Doch alzo de Prins, toen, de Kolonellen en andere Oversten begeerde te stellen, voorzag de Wethouderschap van dien tyd ligtelyk, dat zy, door deeze nieuwe schikking op de Wagten, de klem van haar gezag kwyt geweest zou zyn; weshalve zy 'er niet in bewilligen kon: 't welk, veelligt, eene der redenen geweest is, waarom men toeliet, of bewerkte, dat zy, door de Schutteryen en 't volk, van 't bewind ontzet werdt. Maar de tegenwoordige Regeering hadt geene reden, om te dugten, dat de voorgenomen verandering haar gezag krenken zou. Zy wist, dat ver het grootste gedeelte der schutteren haar toegedaan was: en dat het oppergezag over de Schutteryen en Wyken beide gesteld zou worden aan Leden der Regeeringe. Zy maakte dan geene zwaarigheid in het omhelzen deezer nieuwe schikkinge: te minder, naardien zyne Doorlugtigheid het stellen der Oversten aan haar schynt gelaaten te hebben. Men vindt, ten minste, dat Burgemeesteren, met de Vroedschap geraadpleegd hebbende (i), eenige maanden na 's Prinsens vertrek; *doch volghende die selue zyne Furstelycke Genade speciaele last ende beuel, met aduys van den Capiteynen van den Schutteryen — ende haere Lieutenanten*, nu in 't begin van September, de Wyken verdeeld, en Kolonels, Kapiteins en Luitenants aangesteld

(i) Keurb. G. f. 115.

steld hebben. De drie Schutteryen, en de elf Wyken der Stad werden gesteld onder eenen algemeenen Kolonel, die te gelyk byzondere Kolonel der drie Schutteryen was. Voorts, was 'er een byzondere Kolonel over de vyf wyken aan de oude, en nog een over de zes wyken aan de nieuwe zyde. De Kapiteins en Luitenants waren gedeeltelyk dezelfde, die, in 't voorleeden jaar, door 't Gereg't zynde aangesteld, of in dezelfde, of in mindere hoedaanigheid gediend hadden. Zie hier de naamen der Kolonellen, Kapiteinen en Luitenanten, waaruit het gezeyde blyken kan: 1580.

Kolonel over de Schutteryen en Kolonel Generaalen Superintendent over de Wyken,
MEESTER WILLEM BARDES, Oud-Burgemeester.

Deszelfs Luitenant,
Klaas Landsmeer.

Kolonel over de vyf wyken aan de oude Zyde,
KORNELIS FLORISZOOM VAN TEILINGEN, Oud-Burgemeester.

Kolonel over de zes wyken aan de nieuwe Zyde,
JAN JACOBSZOOM HUYDECOPER, Raad.

Hopman over de wyk by de Haarlemmer Poort,
PIETER JAKOBSZOOM VRIES.

Deszelfs Luitenant,
Laurens Volkertszoon.

Hopman over de tweede wyk,
KLAAS AARTSZOOM, in de Zalm.

Deszelfs Luitenant,
Walich Pieterszoon Prooft.

1580.

Hopman over de derde wyk,

JAN BENNINK KAT.

Deszelfs Luitenant,

Laurens Jakobszoon.

Hopman over de vierde wyk,

SIMON HENRIKSZON, Raad.

Deszelfs Luitenant,

Goossen Hooft.

Hopman over de vyfde wyk,

JAN BETHSZON ROODENBURG.

Deszelfs Luitenant,

Frans Volkertszoon Koornhert.

Hopman over de zesde wyk,

KORNELIS ELBERTSZON.

Deszelfs Luitenant,

Wybrand Appelman.

Hopman over de zevende wyk,

KLAAS PIETERSZON KALF.

Deszelfs Luitenant,

Jan de Bitter.

Hopman over de agtste wyk,

FRANS BENNINK,

Deszelfs Luitenant,

Jan Potei.

Hopman over de negende wyk,

JAN KLAAS BOELENZON.

Deszelfs Luitenant,

Jan Verhee.

Hopman over de tiende wyk,

KLAAS OVERLANDER.

Deszelfs Luitenant,

Henrik Haalken.

Hop-

Hopman over de elfde wyk, 1580.
 KLAAS BOELESZON, in den Hamburg.
Deszelfs Luitenant,
 Jan Ysbrandszoon Blaauwhulk.

Door deeze schikking, werden de drie Schut-
 teryen en de Burgervendelen tot één Lig-
 haam vereenigd; waarvoor, federt, door
 myne Heeren van den Geregte, verscheide
 Ordonnantien gemaakt werden (*k*): tot eene
 van welken gelegenheid gaf zekere opschud-
 ding, op den negenentwintigsten November
 voorgevallen (*l*), waarvan my nergens ee-
 nig duidelyk berigt voorgekomen is.

De afval des Graaven van Rennenberg, Keur
 die Groningen aan de Spaansche zyde over- tegen de
 bragt, hadt den Staaten van Holland gele Roomsch-
 genheid gegeven, om wat scherper te gaan gezinden.
 tegen de Roomschen, dan zy tot hiertoe ge-
 daan hadden; en de oefening van den Room-
 schen Godsdienst in hun Gewest te verbie-
 den. 't Zelfde geschiedde te Amsterdam,
 by eene byzondere Keure, die, kort na 's
 Prinsen vertrek, den agttienden April, af-
 gekondigd werdt (*m*). By dezelve werdt
 het prediken, trouwen, doopen en andere
 oefeningen naar de Roomsche wyze, zo in
 de Stad, als in de Dorpen der Ambagts-
 heerlykheid, verboden.

In den Zomer des jaars 1578, was reeds De Stad
 geraadpleegd op het versterken der Stad wordt
 aan den kant der Lastaadje. Doch daar was versterkt
 een aan den

(*k*) Keurb. G. f. 215, 218, 223, 226 verso. Handv. bl. 143,

(*l*) Keurb. G. f. 226 verso.

(*m*) Keurb. G. f. 213.

1580. een rond jaar verloop, eer men regt ge-
 kant der reed was met een Ontwerp van dit werk. 't
 Laftaad. Werdt egter toen zo vlytiglyk voortgezet,
 je. dat het, in May deezes jaars, voltrokken
 was. In November, werdt eerst geraaden
 gevonden, het *Fort*, gelyk het genoemd
 werdt, of de versterkte Laftaadje, met eene
 brugge van de Stad af te fluiten (*n*). De
 Wethouderfchap hadt, in September des
 jaars 1579, reeds behoorlyk verlof tot dee-
 ze uitlegging of versterking der Stede ver-
 kreegen van de Staaten van Holland (*o*).
 Doch wy hebben, elders, gelegenheid ge-
 had, om iet meer wegens deeze versterking
 aan te tekenen (*p*).

De Stad De algemeene Staaten hadden, reeds in
 besluit, 't jaar 1578, befloten, Convoogeld te hef-
 fchoor- fen van de uit- en ingaande goederen; waarin
 voeten- de Stad Amsterdam niet hadt kunnen be-
 de, tot willigen; houdende zy zulks te ftryden met
 bewilli- de voorwaarden van Voldoeninge, die haar,
 ging in 't de voorwaarden van Voldoeninge, die haar,
 heffen door den Prinse van Oranje en de Staaten
 van 't van Holland, waren toegestaan. De Prins
 Con- vorderde, wat laater, dat men 'er, flegts
 vooi- voor twee maanden, in bewilligde; waartoe
 geld. de Stad befloot, onder uitdrukkelyke ver-
 klaaring, dat zulks niet zou geagt worden
 te ftrekken tot benadeeling van der Stede
 Privilegien (*q*). 's Lands nood deedt de Stad,
 na verloop der twee maanden, befluiten om
 nog

(*n*) Refol. Vroedfch. N. 4. 30 July 1578. 30 July 1579.
 12 May, 2 Nov. 1580.

(*o*) Handv. bl. 3.

(*p*) Zie I. Deel, II. Boek, bl. 140.

(*q*) Refol. Vroedfch. N. 4. 23 Juny, 14, 15 July 1578.

nog voor tien maanden in 't heffen van 't Convooigeld te bewilligen (r). Naderhand, 1580
 werdt, op nieuws, voor zes maanden tevens, in den ophef van 't Convooigeld, bewilligd, schoon men het, als ftrydig met der Stede Privilegien, gaarne zou afgeschafft gezien hebben (s). En van toen af is dit middel in gebruik gebleeven. In July deezes jaars, vergde men Amsterdam ook, toe te staan, dat Convooigeld geheeven werdt van goederen, gaande naar de Vereenigde Gewesten. Doch hiertoe kon de Stad niet verstaan. En alzo men zig, in den Haage, hadt laaten verluiden, dat men haar daartoe dwingen zou, besloot zy, zo het hiertoe komen mogt, zig te zullen verdedigen met de middelen, die haar voorhanden waren, en dit besluit aan de Kolonellen, Kapiteinen en Luitenanten der drie Schutteryen en elf Wyken mede te deelen, die verklaarden, zig te zullen troosten in 't gene de Stad, om't weigeren haarer stemme, mogt overkomen (t). Wat laater, besloot men, toe te geeven, dat zekere belasting gelegd werdt op goederen, in Holland gewassen, en naar de Vereenigde Gewesten gevoerd wordende, mids deeze belasting geen *Convooigeld* genoemd werdt (u). Doch ik vind niet, dat deeze voorslag ingang vondt. Ook heeft men het heffen van Convooigeld van goederen, die naar de Vereenigde Gewesten ge-

(r) Resol. Vroedsch. N. 4. 22 Sept. 1578.

(s) Resol. Vroedsch. N. 4. 21 April, 26 Octob 1582.

(t) Resol. Vroedsch. N. 4. 26, 30 July 1580.

(u) Resol. Vroedsch. N. 4. 20, 31 Aug. 1580.

1580. gevoerd werden, nimmer in algemeen en bestendig gebruik konnen brengen.

Ban des Konings van Spanje tegen den Prins van Oranje. De Prins van Oranje hadt zig nu zo openlyk gekant tegen de Spaansche Regeering, dat Filips de II., in den Zomer deezes jaars, een' strenge Ban tegen hem liet uitgaan, waarby eer en voordeel beloofd werdt aan elk, die hem 't leeven beneemen zou. Zyne Doorlugtigheid zou gaarne gezien hebben, dat deeze Ban, op den naam der Staaten, beantwoord geworden was; en de Stad Amsterdam oordeelde, dat zulks, op den naam van den Prinse en van de Staaten, geschieden moest, zo ver de Ban beide betrof (v). Doch de Staaten verstonden, dat de Prins zig zelve behoorde te verdedigen; gelyk sedert geschiedde (w).

't Plakaat op de afzweering van Koning Filips komt in 't licht. Ondertusschen was, ter Vergaderinge van Holland, reeds in 't voorleeden jaar, gehandeld van het verlaaten van Koning Filips, wiens naam, tot hiertoe, in Oktrojen, Plakaaten en andere openbaare stukken, nog gebruikt was. De tegenwoordige Regeering van Amsterdam neigde hiertoe zeer (x). Zy was ook, gelyk de meeste Leden van Holland, zeer gezind, om de hooge Regeering des Lands den Prinse van Oranje op te draagen, en stemde hierom, niet dan onder dit beding, in de handeling met den Hertoge van Anjou, wien men, wat laater, de Regeering der Nederlanden in 't gemeen afstondt (y). Doch 't liep aan tot in den Zo-
mer

(v) Resol. Vroedsch. N. 4. 24 Sept. 1580.

(w) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 345 enz.

(x) Resol. Vroedsch. N. 4. 7 Aug. 10 Octob. 1579.

(y) Resol. Vroedsch. N. 4. 2 Maart, 13 Octob. 1580.

mer des jaars 1581, eer op het verlaaten des Konings beslooten werdt. In de Vroedschap van Amsterdam, was, reeds in February, goedgevonden, alle ingezetenen te ontslaan van den eed, aan den Koning gedaan (z). Doch men vindt aldaar niet geraaden, het Plakaat der Vereenigde Staaten, op dit stuk ontworpen, en den zesentwintigsten July gedagtekend, te laten afkondigen, dan onder verklaring, dat men aan den inhoud niet begeerde gehouden te zyn (a). De reden van deeze verklaring was het verschil ontstaan tusschen de Staaten van Holland en de Stad, over eenige punten van het Verdrag van Voldoeninge, waaraan de Stad zig houden wilde, en van welken de Staaten haar wilden doen afstaan. Onder anderen, begeerde de Stad, in geene oude schulden te draagen, en haare bezetting, uit vierhonderd koppen bestaande, te doen onderhouden door 't gemeene Land, gelyk by 't Verdrag van Voldoeninge bedongen was (b). Maar de Staaten en de Prins van Oranje zelf verstonden, dat dit Verdrag, door en na de omkeering der Regeeringe te Amsterdam, reeds gekrenkt geworden was, en dat 'er, hierom, eene geheele verandering in behoorde gemaakt te worden, die meer geschikt was naar den tegenwoordigen toestand des tyds (c). De Wet-

Men
maakt te
Amster-
dam
zwaarig-
heid om
het af te
kondi-
gen.

(z) Resol. Vroedsch. N. 4. 15 Febr. 1581.

(a) Resol. Vroedsch. N. 4. 26 Aug. 1581.

(b) Resol. Vroedsch. N. 4. 19 July 1580. HOOFT XVI.
Boek, bl. 687.

(c) HOOFT XVIII. Boek, bl. 302.

1581.

Wethouderschap van Amsterdam kon niet ontkennen, dat eenige punten van 't Verdrag van Voldoeninge, vooral zulken, die den Godsdienst betroffen, met de tegenwoordige gelegenheid der Stede, niet bestaanbaar waren. Zy tradt, derhalve, met den Prinse en met de Staaten in onderhandeling, over eenen afstand van 't Verdrag van Voldoeninge, onder zekere voorwaarden (d). De Prins was, in Maart, hier ter Stede, geweest, onder anderen om 't werk van den afstand te bevorderen. Doch 't liep aan tot den twintigsten December, eer men, wegens een nieuw Verdrag, in den Haage overeenkwam, welk, ten dien dage, van wege de Staaten van Holland en de Stad Amsterdam, ondertekend, en den zeventienden January des jaars 1582, door den Prinse van Oranje, goedgekeurd werdt. Het Verdrag van *Afstand van de Satisfactie* of Voldoeninge bestondt uit *zeventien* punten, die op deezen zin uitliepen: 1. „ De Staa-

„ ten en de Stad stonden wederzyds af van
 „ het Verdrag van Voldoeninge, elkande-
 „ ren ontslaande van den eed, daarop ge-
 „ daan. 2. De Stad zou bezet blyven met
 „ twee vendels knegten, ieder van twee-
 „ honderd hoofden, onder twee Kapiteinen,
 „ die Burgers der Stad waren. 3. Zy zou-
 „ den maandelyks betaald worden uit de
 „ middelen van belasting, die in de Stad en
 „ derzelver Vryheid geheeven werden, zo
 „ ver dezelve strekken mogten, anders
 „ uit

(d) Resol. Vroedsch. N. 4. 15 July, 4 Oct. 13 Nov. 1581.

De Stad
 sluit een
 Verdrag
 van Af-
 stand van
 het Ver-
 drag van
 Voldoe-
 ninge.

„ uit andere's Gemeenen Lands penningen; 1581.
 „ doch zo de andere soldaaten, in Holland
 „ leggende, met Laken betaald werden,
 „ zou de bezetting van Amsterdam ook een
 „ maand in 't jaar in laken moeten ontvan-
 „ gen. 4. De vierhonderd knegten zouden
 „ onder meer vendels verdeeld, en ver-
 „ meerderd of verminderd mogen worden
 „ naar dat de nood, of andere gelegenheid
 „ na 't ophouden van den nood, zulks ver-
 „ eischen zou: 't welk enkelyk staan zou
 „ ter liefste en bescheidenheid van zyne
 „ Doorlugtigheid. 5. Doch zo zyne Door-
 „ lugtigheid, des noods, de bezetting ver-
 „ fterkte, zou zy Servitie-geld trekken,
 „ even als in de andere Steden van Holland.
 „ 6. De Stad zou, tot opmaakinge haarer
 „ Vestingwerken, volgens de bestekken van
 „ zyne Doorlugtigheid, door de Staaten, ge-
 „ magtigd worden, om, over 't platte Land
 „ van den ouden en nieuwen Amstel, Die-
 „ men en Duivendrecht, drie stuivers op
 „ ieder morgen's maands, geduurende den
 „ tyd van twaalf maanden, om te slaan,
 „ waarin de eigenaars twee derden, en de
 „ bruikers een derde betaalen zouden, mids
 „ de Godshuizen vry zyn, en de huisluiden,
 „ in tyd van nood, met hun vee, in de Stad
 „ vlugtende, aldaar gehandeld worden zou-
 „ den, als andere inwoners. 7. De Stad
 „ zou treden in de gemeenschap der oude
 „ schulden, gemaakt door de Staaten,
 „ voor het sluiten van het Verdrag van
 „ Voldoeninge, met uitsluiting van de schul-
 „ den, door de Steden van Holland, in
 „ den

1581. „ den voorleeden oorlog gemaakt, en ge-
 „ naamd *de groote Rekening van de Steden*,
 „ zullende zy dezelve onder elkanderen
 „ vereffenen, zonder dat Amsterdam des-
 „ wege gemoeid zou worden: welverstaan-
 „ de, dat daaronder niet zouden worden
 „ vervat penningen, die eenige Burgers en
 „ Inwooners van Holland, by leening, mog-
 „ ten hebben opgebracht, zonder daarvoor
 „ eenige goederen in pandfchap ontvangen
 „ te hebben; welke penningen uit de gees-
 „ telyke goederen zouden worden voldaan.
 „ 8. Hiertegen zou Amsterdam voor zig
 „ behouden den honderdften penning van
 „ 't jaar 1578, en de helft van den hon-
 „ derdften penning van 't jaar 1579: waar-
 „ boven de Staaten nog dertigduizend pon-
 „ den van veertig grooten aan de Stad be-
 „ taalen zouden, in den tyd van zes jaaren,
 „ by gebreke van welke betaalinge, de
 „ Stad de fchattingen zou mogen inhouden.
 „ 9. De Stad zou alle de Geestelyke ge-
 „ bouwen en erven, binnen haaren omtrek,
 „ mogen naar zig neemen. Doch de Gees-
 „ telyke renten, binnen en buiten, en de
 „ Geestelyke Landen buiten de Stad zouden,
 „ even als de andere Geestelyke goederen
 „ in Holland, gebruikt mogen worden tot
 „ afdoeninge van 's Lands fchulden, mid-
 „ den Kloosterlingen in Amsterdam, door
 „ de Wethoudersfchap, goede verzekering
 „ gegeven wierdt van onderhoud. 10. Doch
 „ de Geestelyke goederen, die de Staaten
 „ verkogt of vervreemd, of de Godshuizen
 „ te Amsterdam aan zig getrokken hadden,

„ 't zyze den Karthuizeren of anderen Kloos- 1582
 „ terlingen hadden toebehoord, zouden,
 „ ter wederzyde, blyven in den staat, waar-
 „ in zy waren, zonder dat men elkanderen
 „ in het bezit daarvan zou mogen ontrus-
 „ ten, voor dat 'er geregtelyke en eindely-
 „ ke uitspraak over gedaan ware. 11. Am-
 „ sterdam zou, tot onderhoud der Kerken,
 „ met de lasten en renten daarop staande,
 „ behouden alle de Kerkelyke goederen,
 „ en tot onderhoud der Predikanten, de
 „ Memorien, Vicaryen, Getyden en ande-
 „ re diergelyke Geestelyke inkomsten. 12.
 „ De halve stuivers van de rantsoenen der
 „ middelen, die in Amsterdam verpagt
 „ werden, zouden, nevens de Kerkelyke
 „ inkomsten in de Ambagtsheerlykheid en
 „ 't Baljuwschap van Amstelland, strekken
 „ tot onderhoud der Predikanten aldaar,
 „ ten ware de inkomsten, in 't *elfde* punt
 „ vermeld, niet toereiken mogten tot on-
 „ derhoud der Predikanten in de Stad: in
 „ welk geval, 't gene 'er te kort kwam,
 „ eerst uit de gemelde halve stuivers, ver-
 „ vuld zou worden. 13. Omtrent het gene
 „ de Stad, zo wel als de Burgers en Inwo-
 „ ners, te eischen hadden wegens ver-
 „ scheenen renten, het agterwezen op den
 „ tol te Geervliet, en de gewoonlyke Be-
 „ den en Domeinen van Holland, tot op
 „ den tyd der Gendsche Bevrediging toe,
 „ zouden de Staaten en de Stad ieder eeni-
 „ gen uit den Hove van Holland kiezen,
 „ om deswege uitspraak te doen, waarnaar
 „ men zig wederzyds voegen zou, ten wa-

1581. „ re eenige Burgers of Inwooners verstor-
 „ den, daarby bezwaard te zyn, aan wel-
 „ ken de weg van Regte zou open blyven.
 „ 14. De Staaten zouden, om de Stad en
 „ de Burgers en Inwooners van Amsterdam
 „ aan hun deugdelyk agterwezente helpen,
 „ terstond eenigen van 's Lands Domeinen
 „ aan de meestbiedenden doen verkoopen,
 „ om uit de penningen, daarvan gekomen,
 „ Hoofdsom en agterstallige renten te vol-
 „ doen. 15. De Stad zou ontslaagen bly-
 „ ven van het opbrengen der driehonderd
 „ ponden 's jaars, wegens het Schout-Am-
 „ bagt, welk, met al zyne inkomsten, in
 „ haare handen blyven zou, tot dat de Staa-
 „ ten de twintigduizend ponden van veer-
 „ tig grooten, door de Stad op dit Ampt
 „ geschooten, zouden hebben afgeloft, of
 „ dat men, deswege, op eene andere wy-
 „ ze, zou zyn overeengekomen. 16. We-
 „ gens 't punt der Paalkiste, waarover nu
 „ voor den Hove van Holland gepleit werdt,
 „ zouden partyen over en weder blyven in
 „ hun goed regt. 17. De Privilegien, Hand-
 „ vesten, Gewoonten, Keuren, Regten en
 „ Gebruiken van Amsterdam zouden in
 „ volle kragt blyven, naar ouder gewoon-
 „ te: uitgezonderd de Privilegien en Hand-
 „ vesten, geduurende de tegenwoordige
 „ beroerten, buiten raade der Staaten van
 „ Holland, van den Hertoge van Alva of
 „ zyne Opvolgers, tot op den dag van het
 „ sluiten der Gendsche Bevrediging, ver-
 „ kreegen; die allen voor nietig en van
 „ onwaarde verklaard werden. Doch de
 „ Oc-

„ Oëtrojen om geld op renten te neemen, 1581.
 „ ſchoon geduurende de beroerten verkree-
 „ gen, zouden van kragt en waarde bly-
 „ ven (e).”

Op deeze wyze, kreeg, eindelyk, het Hande-
 werk van den aſtand van 't Verdrag van ling over
 Voldoeninge zyn beſlag. Het handelen de op-
 over deezen aſtand hadt te wege gebragt, dragt der
 dat men elkanderen, hier ter Stede, nog hooge
 niet hadt konnen ontslaan van den eed, waar- heid aan
 mede de Regeering en Burgery aan Filips den Prin-
 den II. verbonden geweest waren. Doch ſe van
 de Vroedſchap beſloot hiertoe, zo dra de Oranje.
 Prins van Oranje het Verdrag van Aſtand
 bekrachtigd hadt (f). De opdracht der hoo-
 ge Overheid van Holland aan zyne Doorlug-
 tigheid, die, om dezelfde reden, tot nog
 toe, uitgeſteld geweest was, ſcheen nu ook
 voortgang te zullen hebben. Tot deeze op-
 dragt was, reeds in 't voorleeden jaar, be-
 flooten; en Meester Willem Bardes, Oud-
 Burgemeester van Amſterdam, onder ande-
 ren, gemagtigd, om den Prins te nodigen
 tot het aanvaarden der hooge heerſchappye
 (g). Doch verſcheide opkomende beletſels
 verhinderden 't voltrekken van dit werk.
 Op de Dagvaart der Staaten van Holland,
 die, in Maart deezes jaars, te Amſterdam,
 gehouden werdt, kwam dit ſtuk wederom
 in overweeing. Men beſloot, den Prins,
 die zelf de Dagvaart bywoonde, te verzoeken,
 dat hy zig bedienen wilde van 't ge-
 zag,

(e) Zie Handv. bl. 47. [146.]

(f) Refol. Vroedſch. N. 4. 29 Jan. 1582.

(g) HOOFD XVI. Boek, bl. 696.

1581. zag, welk hem, als hooge Overheid, in 't jaar 1576, opgedraagen was. Doch men kon, ook toen, 't werk niet voltrekken, ter oorzaake van 't gehandelde met den Hertoge van Anjou, wien men, zo ver uiterlyk bleek, de heerschappy over al de Vereenigde Nederlanden opgedraagen hadt, terwyl in 't geheim bedongen was, dat Holland, Zeeland en Utrecht, onder 't oppergebied des Prinzen van Oranje, blyven zouden; welk laatste bedekt gehouden werdt, om de andere Gewesten niet te doen waanen, dat deezen drie den band der Vereeniging breekten wilden. Amsterdam hadt egter niet in de opdragt der hooge Overheid aan den Prins bewilligd, dan onder voorwaarde, dat zulks, door de Leden van Holland eenpaariglyk, en ook door Zeeland en Utrecht geschiedde (*b*); in welke twee Gewesten, men 't werk nog zo ver niet gebragt hadt, als in Holland. Wat laater, verstonden eenigen uit den Raad, dat men den Prins niet tot *Souverein* en Overhoofd moest aanneemen, dan met kennis der Schutteryen en Wyken (*i*): 't welk, federt, in de Vergadering van Holland gebragt werdt (*k*). Doch alzo de Staaten, onlangs, beslooten hadden, dat de Steden, voortaan, over 's Gemeenen Lands zaaken, niet dan met hunne voorkennis, met de Schutteryen en Gilden zouden raadpleegen (*l*), schynt deeze gedagten weinig in-

Amsterdam bewilligt 'er niet in dan onder zekere voorwaarden.

(*b*) Resol. Holl. 30 *May* 1581. *bl.* 225.

(*i*) Resol. Vroedsch. *N.* 4. 24 *Juny* 1581.

(*k*) Resol. Holl. 27, 28 *Juny* 1581. *bl.* 289.

(*l*) Resol. Holl. 23 *Maart* 1581. *bl.* 111.

ingang gevonden te hebben. By Amster- 1581.
 dam, schein, eindelyk, geene andere zwaar-
 righeid over te blyven, dan dat de Stad,
 wegens den afstand van 't Verdrag van Vol-
 doeninge, nog niet overeengekomen was
 met den Prinse en met de Staaten. Zy be-
 floot dan tot de opdracht, mids dat zulks
 haar niet benadeelen zou, in 't gene zy,
 voor deezen afstand, te vorderen hadt (m).
 De aanbieding der hooge Overheid geschied-
 de, sedert, op den voorigen voet, en zo
 lang de Landen in oorlog zouden zyn: de
 Gemagtigden der Edelen en meeste Steden
 deden den eed in stilte, in een vertrek van
 den Prinse. Doch die van Amsterdam deden
 dien niet, voor 't begin van 't jaar 1582;
 waarna de Prins het Verdrag van afstand,
 welk kort te vooren geslooten was, eerst
 bekragtigde (n). Elk Lid der Regeeringe
 deedt, sedert, deezen eed afzonderlyk,
 hoewel 'er eenigen zwaarigheid in maakten:
 en vindt men, dat, nog op den eersten
 September daarna, by de Vroedschap, be-
 slooten werdt „ *Jakob Fanszoon Bannink,*
 „ *Jakob van Kampen, Jan Laurenszoon* en
 „ *Jakob Franszoon,* Raaden, die weigerden
 „ zyner Doorlugtigheid, als hooge Over-
 „ heid, te zweeren, op eene boete van tien-
 „ duizend dubbelden Leidschen steen, te-
 „ gen den volgenden maandag, te dagvaar-
 „ den, en hun te verbieden, ondertusschen,
 „ uit

(m) Resol. Holl. 3, 5, 10 July 1581. bl. 298, 299, 304, 325. Resol. Vroedsch. N. 4. 24 Aug. 1581.

(n) Resol. Holl. 26, 27 Jan. 1582. bl. 40, 42, 46. Resol. Vroedsch. N. 4. 1 Jan. 1582.

1581. „ uit de Stad te gaan (o).” Doch hoe't hier mede afliep, is my niet gebleeken. Waarschynlyk, heeft men, te Amsterdam, de Leden, die zwaarigheid maakten om den Prinse van Oranje te zweeren, niet sterk gedrongen, om dat het werk van de opdracht, in Zeeland en in Utrecht, nog haperde. Wy zullen, hierna, melden, wat deswege verder voorviel.

De Stad verkrygt een Privilegie op 't verkiezen van twee Presidenten van Schepenen.

Op den derden January deezes jaars 1581, en dus eenige maanden voor dat men beflouten hadt, 's Konings naam te verlaten, hadt Amsterdam een Privilegie verkreegen, welk te Delft gegeven was, en nog sprak uit den naam van „ Filips, Koning van Kastilie enz., Graave van Holland, by raade van den Hove, en met overleg van den Prinse van Oranje, zynen Stadhouder.” By dit Privilegie, werdt beraamd „ dat niet jaarlyks negen Schepenen, uit eene Nominatie van agttien, gekooren zouden worden; gelyk, sedert eenige jaaren, geschied was; maar zeven, uit eene Nominatie van veertien, by welken zeven, twee uit de afgaanden, als Presidenten, zouden aanblyven; te kiezen, door de drie afgaande, de drie nieuwe Burgemeesters, den Oud-Burgemeester en de zeven nieuwe Schepens (p).” En aan dit Octroi, schoon slegts by voorraad gegeven, heeft men zig, sedert, in 't verkiezen van Schepenen, gehouden.

De

(o) Resol. Vroedsch. N. 4. 1 Sept. 1582.

(p) Handv. bl. 110. [76.]

De tyd van drie jaaren, voor welken, 1581. Willem Maartenszoon Kalf, na de verandering der Regeeringe, te Amsterdam, tot Schout aangenomen was, liep, met het be-
 gin van Juny, ten einde, en hy verwagte niet, dat hy zou aanblyven, alzo men hem, by de Regeeringe, verdagt gemaakt hadt van eenig wangedrag, waarop, sedert, be-
 flooten werdt onderzoek te doen (q). Hy neigde, ondertuffchen, zeer, tot behoude-
 nis van het Schoutampt, en vervoegde zig by den Prinse van Oranje, begeerende, by eene Aëte van zyne Doorlugtigheid, aangesteld te worden tot Schout der Stede. Doch hy verwierf zyne begeerte niet, alzo de Vroedschap verstondt, dat zulk eene aanstelling aanloopen zou tegen de Privile-
 gien, op het Schoutampt verkreegen (r). Hy bleef dan verlaaten van zyn ampt, welk, eenigen tyd, by voorraad, bekleed werdt, door den voorzittenden Burgemeester, onder wien, het zelve werdt waargenomen, door *Jan Koenenszoon, die dagelijc als Schout by Schepenen te recht zat*; tot dat, omtrent Augustus des jaars 1584, *Willem van der Does Simonszoon* uit den Haage, die voorheen Convoomeester te Amsterdam geweest was, op de gewoonlyke wyze, tot Schout werdt aangesteld (s).

Het Verdrag, waarby de hooge Overheid der Nederlanden opgedraagen werdt aan den Handel met den Her-

(q) Resol. Vroedsch. N. 4. 29 Aug. 1581.

(r) Resol. Vroedsch. N. 4. 11 Juny 1581.

(s) Lyft der Regeer. voor de Handv. op de jaaren 1581, 1582, 1583, 1584.

1581. den Hertoge van Anjou, eindelyk, getekend
 toge van zynde, en den Hertog, by een byzonder
 Anjou. *Renverfaal*, gelyk het genoemd werdt, ver-
 klaard hebbende, dat hy Holland, Zeeland
 en Utrecht niet verder verbinden wilde, dan
 tot eendragt in 't voeren des oorlogs; be-
 floot de Prins van Oranje de hooge Over-
 heid, hem in Holland opgedraagen, te ge-
 1582. bruiken (*t*). Vooraf, werdt den Leden van
 Holland goedkeuring afgevorderd van het
 Verdrag, met den Hertoge van Anjou ge-
 maakt. Doch de Vroedschap van Amster-
 dam verklaarde daarop niet te kunnen be-
 fluiten, voor zy 't Verdrag en 't *Renverfaal*
 beide gezien hadt (*u*). Sedert, werdt An-
 jou, door die van Holland, ingehaald, on-
 de de gemelde voorwaarden. Doch 't leedt
 maar weinige maanden, toen hy zig toelei-
 de op het bemagtigen van Antwerpen en
 andere sterke Plaatsen in Brabant en Vlaan-
 deren; 't welk hem zo zeer in den gemeen-
 en haat der algemeene Staaten bragt, dat
 zy zig, door den Prinse van Oranje, niet
 dan met moeite, beweegen lieten, om we-
 derom met hem in onderhandeling te tree-
 den (*v*). Te Amsterdam, verstondt men,
 „ dat van de Franschen, die zig de Neder-
 „ landen wilden onderwerpen, niets goeds
 „ schein te wagten te zyn (*w*).” Ook werdt
 de handeling met den Hertoge van Anjou,
 door zynen onverwagtendood, afgebroken.

In

(*t*) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 444.

(*u*) Resol. Vroedsch. N. 4. 26 May 1582.

(*v*) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 472 enz.

(*w*) Resol. Vroedsch. N. 4. 5 Febr. 1583.

In den Herfft des jaars 1582, werdt, by 1582.
 de Vroedschap van Amsterdam, geraad-
 pleegd op het versterken van Muiden en ^{Amster-}
 Naarden; door welke Steden, Holland, van ^{dam be-}
 deeze zyde, en Amsterdam in 't byzonder ^{vordert}
 gedekt werdt. De Staaten van Holland had- ^{het ver-}
 den deeze versterking dienstig geoordeeld. ^{sterken}
 En de Stad besloot, de penningen, daartoe ^{van}
 vereifcht, op te neemen, mids haar daar- ^{Muiden}
 tegen de middelen der twee Steden en van ^{en Naar-}
 gantsch Gooiland in handen gesteld wer- ^{den.}
 den (x).

De Regeering der Stad begon, ten deezen ^{De}
 tyde of eerder, gebruik te maaken van de ^{Vleefch-}
 geestelyke gebouwen, die haar, by het Ver- ^{hal}
 drag van Aftand der Voldoeninge, waren ^{wordt}
 overgegeven. Onder anderen werdt, in Au- ^{in de S.}
 gustus deezes jaars, vastgesteld, de Vleefch- ^{Pieters}
 hal van omtrent den Dam naar de S. Pieters ^{Kapelle}
 Kapelle in Gansoord, nu de Nes, over te ^{overge-}
 brengen (y).

In de Lente des jaars 1583, werdt, ter ^{Vervolg}
 algemeene Staatsvergaderinge te Middel- ^{der han-}
 burg, wederom gehandeld over het gewig- ^{dellinge}
 tig punt van de opdracht der hooge Overheid ^{over de}
 aan den Prinse van Oranje, die nog niet in ^{opdragt}
 orde geschied was; en over eene nadere ^{der hoo-}
 of Vereeniging tusschen de Gewesten, die ^{Unie}
 zig tegen Spanje verbonden hadden. Am- ^{ge Over-}
 sterdam, gevorderd hebbende, het ontwerp ^{heid}
 deezer nadere *Unie* te zien, besloot, sedert, ^{aan den}
 zig, in dit opzigt, te zullen voegen naar 't ^{Prinse}
 1583. ^{van}
 ge- ^{Oranje.}

(x) Resol. Vroedsch. N. 4. 9 Sept. 1582.

(y) Keurb. G. f. 241.

1583. gevoelen der Staaten (z). Doch omtrent het punt van de opdragt der hooge Overheid aan den Prinse van Oranje ontstondt, van tyd tot tyd, meerder hapering. De Vroedschap van Amsterdam hadt, voor 't grootste gedeelte, reeds in 't voorleeden jaar, den eed aan den Prinse, als hooge Overheid, afgelegd (a). Doch eenigen hadden zig, tot hiertoe, nog verontschuldigd van het afleggen van deezen eed. Ook scheen de geneigdheid, om zig eenen nieuwen Opperheer te verkiezen, in de plaats van den afgezwooren Koning van Spanje, van tyd tot tyd, te verminderen in Amsterdam. De Stad, in Augustus, te Middelburg beschreeven zynde, om nader te handelen over 't stuk der Regeeringe, besloot men, alleenlyk te stemmen, tot de aanstelling van eenen Gouverneur-Generaal, die zekere Raaden nevens zig hebben zou (b). Doch wat laater, werdt geraaden gevonden, zig, op 't stuk der Regeeringe beide van de Unie en van Holland, te voegen met de algemeene en byzondere Staaten, behoudens het Verdrag op den Afstand van de Voldoeping gemaakt (c). De Staaten van Holland neigden meest om den Prinse van Oranje de hooge Overheid op te draagen, onder den titel van *Graaf*. Zyne Doorlugtigheid hadt verklaard, dat hy zig deezen titel gevallen liet,

(z) Resol. Vroedsch. N. 4. 6 April, 27 May 1583.

(a) Uit een geschreeven Lyft der Naamen deezer Beëdigden.

(b) Resol. Vroedsch. N. 4. 10 Aug. 1583.

(c) Resol. Vroedsch. N. 4. 12 Oct. 1583.

1583.
 liet, en de Akte, waarby hem dezelve opgedraagen werdt, was reeds door de Ede-
 len en Steden van Holland bezegeld. Doch
 alzo verscheide andere vereenigde Gewes-
 ten zwaarigheid maakten, in 't gene Hol-
 land met den Prinse handelde, en het zelve
 aanmerkten, als aanlopende tegen de *Unie*,
 stelde men het overleveren deezer Akte,
 van tyd tot tyd, uit. Zeeland ook, welk
 van ouds met Holland onder eenen Heer ge-
 staan hadt, was, tot hiertoe, nog niet geko-
 men tot een besluit, om den Prins voor Graaf
 aan te neemen, onder anderen, om dat men
 aldaar bedugt was, dat zulks den Koophan-
 del op Spanje, die tot nog toe oogluikende
 gedoogd werdt, stremmen mogt. Maar het
 draalen van Zeeland deedt ook Amsterdam
 agteruit loopen. 't Belang van den Koop-
 handel hadt hier geenen minderen invloed
 op de besluiten der Vroedschap. Men vrees-
 de dat de Koophandel op Spanje verlegd
 zou worden naar Zeeland, als men, in Hol-
 land, eenen anderen Heer aannam; terwyl
 men, in Zeeland, den Koning van Spanje
 nog niet eens hadt afgezwooren. En deeze
 vrees bragt te wege, dat Amsterdam en Gou-
 da niet bewilligden in de overlevering der
 Akte van de Opdragt der Graaflykheid aan
 den Prinse van Oranje, die, den zevenden
 December deezes jaars, door de Edelen en
 de overige Steden van Holland, in 's Prinzen
 slaapkamer in den Haage, geschiedde (d).

Het draa-
 len van
 Zeeland
 hierom-
 trent
 doet ook
 Amster-
 dam te
 rug loo-
 pen.

Het
 (d) Resol. Holl. 15 Sept. 25, 27, 28 Oct. 13, 14 Nov. 6,
 7 Dec. 1583. bl. 368, 426, 430, 432, 444, 450, 482, 485, 486.

1583. Het ontwerp der voorwaarden, waarop men den Prinse de Graaflykheid wilde opdraagen, werdt, sedert, gezonden aan de Vroedschappen der Steden, behalven aan die van Amsterdam en Gouda; welke Steden, in Juny des jaars 1584, bezonden werden, door de Staaten van Holland. Te Amsterdam,

Bezen-
ding aan
de Stad.

1584.

Rede van
den Raad
Kornelis
Pieters-
zoon
Hooft
om 's
Prinsfen
verhef-
sing te
ontraa-
den.

openden de Gemagtigden, zynde de Heeren van Matheneste en van der Myle, nevens nog een derden, van wege zyne Doorlugtigheid, hunnen last in de Vroedschap, op den agtsten; over den inhoud van welken, den volgenden dag, geraadpleegd werdt. De Oud-Schepen en jongste Vroedschap, *Kornelis Pieterszoon Hooft*, deedt toen eene rede, strekkende om het verheffen van zyne Doorlugtigheid tot Graave te ontraaden, zo lang 'er Zeeland niet in bewilligd hadt. Zy is, sedert, uit het handschrift van den Heere Hooft, in 't licht gegeven (e), en liep op deezen zin: „ Meermaalen heb ik, aan „ zulken, die my geneigd scheenen, om „ zyne Doorlugtigheid te verheffen tot de „ Graaflykheid van Holland, gevraagd, wat „ voordeel zy zig daaruit beloofden voor „ den Lande; zonder, desaangaande, eenig „ licht te hebben kunnen bekomen. Van „ toen af, begon my 't werk zwaarder voor „ te staan, en meer en meer verdagt te wor- „ den. 't Scheen my toe, dat de yveraars „ voor 's Prinsfen verheffing zulks minst „ deeden uit eigen overtuiging, meest op „ 't aandryven van anderen, die 'er, veel „ ligt,

(e) By BOR Auth. Stukken, II. Deel, bl. 56.

„ ligt, redenen voor hadden, welken zy 1584.
 „ niet goedvonden te openbaaren. Wel,
 „ heb ik den Heer van der Aa, op gisteren,
 „ hooren bybrengen, dat de Prins zig zeer
 „ bevytigt tot voorstand van de Scheep-
 „ vaart; dat ook de Gezanten, die in Dee-
 „ nemarkte geweest zyn, breed opgeeven
 „ van de eer, die hun daar, ten aanzien van
 „ zyne Doorlugtigheid, aangedaan is; doch
 „ ik kan niet zien, wat voordeel zulks aan
 „ den Lande geeft. Immers, hebben wy,
 „ terwyl wy onder 't gebied van den Prin-
 „ se gestaan hebben, het Lastgeld in de
 „ Zont, welke vooren afgeschafft was, we-
 „ derom moeten betaalen. Zelfs is dit Last-
 „ geld, na 't aanneemen van den Hertoge
 „ van Anjou, nog wederom verhoogd,
 „ moetende wy nu een oord daalers betaa-
 „ len van ieder last, welk de Schepen voe-
 „ ren konnen; zo dat wy de eer, den Ge-
 „ zanten aangedaan, duur genoeg hebben
 „ moeten boeten. Ook heb ik de Heeren
 „ Burgemeesteren hooren aanmerken, dat
 „ de vyand, in Vlaanderen, die van Gend
 „ kleinmoedig zoekt te maaken, door hun
 „ voor te houden, dat zy zig niet verlaaten
 „ konnen op Holland, welk in zig zelf
 „ oneenig was, en zig met Amsterdam niet
 „ verstaan kon, over 't verheffen van den
 „ Prinse tot de Graaflyke waardigheid: als
 „ of zy zeggen wilden, dat deeze aanlei-
 „ ding tot kleinmoedigheid zou weggenom-
 „ men zyn, zo Amsterdam zig hierin voeg-
 „ de met de andere Leden. Maar schoon
 „ de Stad, in dit opzigt, met de meeste

1584. „ Leden verschilt, blyft zy zo geneigd als
 „ eenig Lid, om de Bondgenooten kragt-
 „ daadiglyk by te staan; zo dat die van
 „ Gend geene reden altoos hebben konnen,
 „ om zig, uit aanmerking van dit geschil,
 „ den moed te laten beneemen. Of zo
 „ 't Land magtiger zyn zou, als zyne Door-
 „ lugtigheid Graaf was, 't welk my nog
 „ niet blykt, moest het den Gentenaaren
 „ moed geeven, dat de meeste Leden van
 „ Holland, zo men zegt, in dit stuk, reeds
 „ van één gevoelen zyn. Zo de Raad van
 „ Amsterdam, ondertusschen, al eenigszins
 „ neigen mogt tot deeze handeling, moest
 „ dezelve, myns oordeels, wederhouden
 „ worden, door het *eerste* Lid der Unie van
 „ 't jaar 1579, inhoudende, dat de Provin-
 „ cien altoos vereenigd zouden blyven, als
 „ of zy maar ééne Provincie waren. Maar
 „ zulk een werk te beginnen, zonder de
 „ andere Provincien, zou ons doen voor-
 „ komen als ligtvaardigen, die ons niet
 „ langer hielden aan eeden en verbindte-
 „ nissen, als 't ons goeddagt. Zulk verwyt
 „ zou ons voor de scheenen springen, zo
 „ dra wy in nood kwamen: de Bondgenoo-
 „ ten zouden ons, met reden, mistrouwen,
 „ en bewoogen worden tot het inslaan van
 „ wegen, die, beide voor hun en voor ons,
 „ verderfelyk zouden konnen zyn. Holland
 „ heeft voor deezen veel last geleden van
 „ zyne nabuuren. 't Zou te bedugten staan,
 „ dat zulke tyden eens zouden wederkomen;
 „ wanneer *het kwaad*, gelyk men spreekt,
 „ *zynen Meester loonen zou.*

„ Doch

1584.

„ Doch zo men de Unie al klein wilde
 „ agten in Holland; heeft men te beden-
 „ ken, dat, zo men 't werk zonder Zeeland
 „ ondername, onze fchepen, onder eenig
 „ ander voorwendfel, ligtelyk, zouden aan-
 „ gehouden worden in Spanje, daar 't volk
 „ tot flaaften gemaakt, of anderszins vyan-
 „ delyk gehandeld zou worden, waaruit
 „ groote beroerte ontftaan moest, in de
 „ Waterfteden en ten platten Lande. En zo
 „ de Spanjaard die van Zeeland nog eenen
 „ tyd lang vry liet vaaren, zou zulks, ver-
 „ moedelyk, met geen ander oogmerk ge-
 „ fchieden, dan om, onder den fchyn eener
 „ zagte behandelinge, nu en dan, een' on-
 „ zer Bondgenooten van ons af te trekken.
 „ Zy, die ook, over dit werk, met eeni-
 „ gen uit de Burgerye, gefproken hebben,
 „ bevinden wel, hoe zwaar het veelen
 „ voorftaat; zelfs tot zo verre, dat veele
 „ voornaame burgers liever vertrekken zul-
 „ len, dan, op zulk een' voet, by ons bly-
 „ ven: 't welk dan ook geene kleine op-
 „ fpraak onder de fchamele gemeente ver-
 „ oorzaaken zal. Ook agt ik, dat zyne
 „ Doorlugtigheid, zo hy zig, in den aan-
 „ vang des oorlogs, ook maar eenigszins
 „ hadt laaten verluiden, dat zyne meening
 „ tot dit werk ftrekte, zeer weinig zou heb-
 „ ben uitgeregt; en dat de Gemeenten, die
 „ hem nu alomme de Steden geopend heb-
 „ ben, daartoe niet zouden hebben ver-
 „ ftaan. Maar men was toen bezig met
 „ het lieve *pro Lege, Rege & Grege*, [*voor*
 „ *de Wet, den Koning en het Volk*] en de
 „ vry.

1584. „ vryheid van de Landen het volk voor te
 „ houden, zonder dat 'er, zo veel my be-
 „ kend is, eenig woord gerept werdt, om
 „ zyne Doorlugtigheid Erfheer der Landen
 „ te maaken. Ook is reeds, met het dry-
 „ ven van dit werk, zo veel te wege ge-
 „ bragt, dat men mistrouwen gekreegen
 „ heeft op de Gemeente; die zig, met groot
 „ gevaar, aan zyne Doorlugtigheid onder-
 „ worpen, en sommige Steden, met verlies
 „ van veele duizend perfoonen, tegen den
 „ vyand beschermd heeft. Uit hoofde van
 „ welk mistrouwen, wy een groot deel on-
 „ zer middelen spillen moeten, om ons te-
 „ gen de Gemeente te verzekeren, die men,
 „ veel eerder, tegen den gemeenen vyand,
 „ behoorde aan te leggen. Immers, is de
 „ Gemeente de getrouwste Lyfwagt van
 „ een' Vorst, die gunst by zyne onderzaa-
 „ ten heeft. Ook is zy 'er, in vroeger' tyd,
 „ dikwils, door zyne Doorlugtigheid, toe
 „ gebruikt: waarom my wel noodig dunkt,
 „ dat op deeze zaak niet alleen de Kapitei-
 „ nen en Luitenanten van de Schutteryen
 „ en Wyken gehoord worden; maar ook
 „ alle andere Burgers, en vooral het zee-
 „ vaarend volk, welk den eersten aanstoot
 „ te wagten heeft, en waarin onze meefte
 „ fterkte bestaat.

„ Men zegt, 't is waar, dat de zaak te
 „ ver gebragt is, omze nu te laten stee-
 „ ken; waarvan ik niet veel zeggen kan,
 „ als voor mynen tyd geschied zynde. Doch
 „ ik kan my niet genoeg verwonderen, over
 „ de wyze, waarop, en de middelen, waar-
 „ „ door,

„ door, men 't werk zo ver gebragt heeft; 1584.
„ also ik, zelfs nu, na dat de zaak zo lang
„ op het tapyt geweeft is, nog niet verneem,
„ wat voordeel voor 't Land daarin gelegen
„ zy, daar men te vooren nog minder van
„ zal hebben kunnen zeggen. De Wethouderfchap, in deeze Stad en in andere
„ Steden, heeft nu al lang onder eenen anderen eed geftaan, dan de Gemeente.
„ Zou men zulk eene zorgelyke verfcheidenheid, in deezen gevaarlyken tyd, ge-
„ doogd hebben, zo men kans gezien hadt,
„ om de Gemeente ligtelyk onder denzelfden eed te brengen? En zo men haar
„ deezen eed niet durft afvorderen; zal
„ men haar onder haaren ouden eed laten
„ moeten. Maar welk een grondflag de
„ dingen dan hebben kunnen, in tyd van
„ nood, daar de Gemeente, door welke de
„ dingen moeten uitgevoerd worden, en
„ zonder welke dezelve niet beftaan kunnen, door eenen byzonderen eed, afge-
„ fcheiden is van de Wethouderfchap; geef
„ ik elk te bedenken. Te waanen, dat de
„ Gemeente niet veel te agten is, en ligtelyk te dwingen zal zyn, om zig aan
„ deeze verandering te onderwerpen, is,
„ myns oordeels, verkeerde rekening gemaakt. De gunft en liefde der Gemeente
„ heeft onze zaak meeft bevorderd, en zo
„ ver gebragt als zy tegenwoordig is. Doch
„ zo 't volk, 't welk God verhoeden wil,
„ eens wars werdt van de Regenten, zou
„ zy, is het te dugten, eenen kwaaden uit-
„ slag hebben. Heeft Alva, met zyn ge-
„ „ wel-

1584. „ weldig *Oderint dum metuant* [*Laat zy my*
 „ *haaten, als zy my maar vreezen*] de Landen
 „ niet onder zyne magt konnen behouden;
 „ ik vrees, dat wy daartoe nog zwakker
 „ bevonden zullen worden, zo 't volk eens
 „ eenen afkeer krygt van de Regenten. Myn
 „ gevoelen is dan, dat ik tot deeze zaak,
 „ voorals nog, niet verstaan kan, *voor eerst*,
 „ om dat ik 'er geen voordeel uit verwacht,
 „ *ten anderen*, om dat my de gemelde U-
 „ nie daarvan wederhoudt, *ten derden*, om
 „ dat die van Zeeland zyne Doorlugtigheid
 „ nog niet voor hooge Overheid hebben
 „ aangenomen, en ons niet geraaden is,
 „ ons van hun te scheiden, en *eindelyk* en
 „ vooral, om dat men 'er de Gemeente nog
 „ niet toe zal konnen brengen, zonder wel-
 „ ke het werk nogtans niet uit te voeren
 „ is. Ik meen dan, dat men daarmede an-
 „ dere gelegenheid behoort af te wagten,
 „ op hoop, dat, onze Bondgenooten, en
 „ onze eigen Gemeente, beter tot de zaak
 „ gezind zynde, dezelve eendragtelyk by
 „ der hand genomen, en met Gods hulpe
 „ te beter uitgevoerd moge worden.”

Besluit
 der
 Vroed-
 schap.

't Schynt, dat de redenen des Heeren
 Hooft indruk maakten op de meeste Leden
 van de Vroedschap; immers 't besluit viel,
 „ dat men een dubbeld zou zoeken te be-
 „ komen van de *Capitulatie* of voorwaar-
 „ den van de opdragt der Graaflykheid,
 „ door de meeste Leden van Holland ont-
 „ worpen, om te zien, of daarin ook iet
 „ gevonden werdt, strydig met der Ste-
 „ de geregtigheid; dat men, voorts, niet
 „ ko-

„ komen zou tot goedkeuringe of tekenin- 1584.
 „ ge, voor dat bleeke, dat Zeeland zo
 „ ver met dit werk gekomen ware als Hol-
 „ land; en zelfs nog dan niet, zonder 'er
 „ de Schutteryen en andere voornaame bur-
 „ gers op gehoord te hebben.” Doch alzo
 dit besluit heimelyk genomen werdt, is 't
 geen wonder, dat men 't niet te boek ge-
 fteld heeft, in de *Registers der Vroedschap.*

't Verdient, ondertuffchen, elks opmer- Byzon-
 king, dat de Secretaris, in 't uitbreiden van derheid
 deeze Resolutie, goedvondt, te stellen „ dat in 't uit-
 „ de Raad, verftaande, dat Holland niet breiden
 „ zonder Graaf zyn kon, gezind was, zyne van dit
 „ Doorlugtigheid tot die waardigheid te besluit
 „ verheffen:” 't welk geheel niet in 't be- door den
 fluit des Raads begreepen geweest was. Doch Secreta-
 na dat men omvraag gedaan hadt, of deeze ris.
 woorden in de uitbreiding der Resolutie
 blijven zouden; verftonden de meesten van
 ja. De Burgemeesters nochtans, en anderen,
 die meest voor de Opdragt der Graaflyk-
 heid geyverd hadden, verklaarden uitdruk-
 kelyk „ dat deeze woorden niet verbinden-
 „ de waren, als alleenlyk fttaande in 't voor-
 „ verhaal, en niets gemeens hebbende met
 „ de daarop volgende Resolutie:” 't welck,
 fchryft de Heer KORNELIS PIETERS-
 ZOON HOOFT, *myn goet gedacht heeft, al-
 hier per memorie te teyckenen, op avontuyre,
 of men, in toekomende tydt, die woorden anders
 wilde dryven (f).*

Te Gouda, werdt een diergelyk besluit 's Prinsen
 ge-

1584. genomen als te Amsterdam. De Gemagtigden der Staaten deden van 't een en 't anstremt de der verflag, op den zesden July, ter Vergaderinge van Holland, die nu te Delft, daar raadpleegingen op zyne verheffing. de Prins zig ten deezen tyde bevondt, gehouden werdt. Men handelde, den volgenden dag, nog over 't gewigtig onderwerp (g): en 't is ten hoogste waarschylyk, dat men, zonder naar Zeeland te toeven, en buiten bewilliging van Amsterdam en Gouda, tot de inhuldiging beslooten zou hebben, zo 's Prinzen onverwagte dood niet alle raadpleegingen hadt afgesneeden. Men weet, hoe zyne Doorlugtigheid, maar drie dagen hierna, op den tienden July, moorddaadiglyk, van kant geholpen werdt. De Vroedschap van Amsterdam besloot, op den elfden, *Graaf MAURITS*, by voorraad, voor den tyd van drie of vier maanden, te helpen kiezen tot een hoofd der Regeeringe, mids hem een Raad toegevoegd werdt (h); gelyk sedert geschiedde. Amsterdam, niet bewilligd hebbende in de Opdragt der Graaflykheid aan wylen zyne Doorlugtigheid, kon ook niet toestaan, dat het wapen van Holland, by zyne begraafenis, gedraagen werdt (i): waarin ook Dordrecht, Gouda en Alkmaar niet hadden kunnen bewilligen (k).

Handeling met Frankryk en Engeland.

De zwakheid der Vereenigde Staaten noodzaakte hen, sedert, uit te zien naar uitheemsche hulpe, en eerst met Frankryk, en

(g) Resol. Holl. 6, 7 July, 1584. bl. 357, 361.

(h) Resol. Vroedsch. N. 5. 11 July 1584.

(i) Resol. Vroedsch. N. 5. 30 July 1584.

(k) Resol. Holl. 26 July 1584. bl. 434.

en daarna met Engeland, over de opdracht der hooge heerschappye, in onderhandeling te treden. Amsterdam besloot schoorvoetende tot de handeling met Frankryk, die

den meesten Kapiteinen en Luitenanten der Schutteryen en Wyken, geweldiglyk, tegenstondt; waarom het besluit tot dezelve zorgvuldiglyk bedekt gehouden werdt voor de gemeente (l). Doch deeze handeling, waarmede men het al ver schein gebragt te hebben, liep, in het volgende jaar, vrug-

teloos af. De handeling met Engeland werdt toen ernstiger voortgezet. Men besloot, ook met bewilliging van Amsterdam, Koninginne Elizabet de Opperheerschappy aan te bieden, of zo zy die van de hand wyzen mogt, met haar, over het verleenen van eenen bepaalden onderstand, te verdraagen:

tot welk laatste alleen, Gouda gestemd hadt (m). Ook weigerde de Koningin de Opper-

heerschappy te aanvaarden, den Landen alleenlyk eenen merkelyken onderstand in manschap toestaande, die, met *Robert Dudley, Graaf van Leicester*, aan 't hoofd, tegen 't einde des jaars, herwaards kwam.

Ondertusschen, hadden de Staaten van Holland en Zeeland beslooten, Graaf Maurits aan te stellen tot Gouverneur en Kapitein-Generaal der twee Provinciën, op eene Instructie, die, in de Vroedschappen der Steden, overwoogen was. Te Amsterdam, hadt

(l) Resol. Vroedsch. N. 5. 16, 29, 30 Sept. 1, 2, 20 Oet. 1584. HOOFD XXI. Boek, bl. 944.

(m) Resol. Holl. 18, 25 Apr. 1 May 1585. bl. 225, 239, 245.

1585. hadt men op dezelve eenige aanmerkingen gemaakt, onder anderen strekkende tot meerder verzekerdheid van de handhaving der Privilegien en geregtigheden van de byzondere Steden (*n*),

Amsterdam wordt, op nieuws, versterkt of uitgelegd. Amsterdam nam, sedert de verandering des jaars 1578, zo sterk toe in getal van ingezetenen, dat men, in de Lente deezes jaars, wederom besloot, de Stad aan de westzyde uit te leggen, of gelyk het genoemd werdt, te versterken, eerst van den Haarlemmerdyk tot aan de Jan Rooden-Poort, of verder tot aan de Gasthuismolen (*o*), daar nu de Gasthuismolensteeg is; en naderhand nog verder tot omtrent de Reguliers-poort (*p*): de erven, die, in deezes Vergrouting, welke wy elders (*q*) nader beschreeven hebben, werden vergraaven, werden allen, sedert, volgens schattinge van myne Heeren van den Geregte, door de Stad betaald. De overgebleeven erven, die niet tot graften, burgwallen, straten, lynbaanen en andere Stads dienften werden geschikt, werden, in 't jaar 1589, door de Stad, aan byzondere perfoonen uitgegeven, die, voor de beste erven, tot twaalf guldens zeven stuivers, en voor de minsten, zeven en dertig en een halve stuivers deroede betaalden (*r*).

Gefchil De Staaten der Vereenigde Gewesten hadden,

(*n*) Resol. Vroedsch. N. 5. 19 Oet. 1585.

(*o*) Keurb. G. f. 268.

(*p*) Resol. Vroedsch. N. 5. 29 Oet. 1585.

(*q*) Zie I. Deel, II. Boek, bl. 140.

(*r*) Keurb. G. f. 351 enz.

den, om de Spaansche Nederlanden, daar ge- 1585.
 brek aan leeftogt was, te benaauwen, op't aan- over 't
 houden van Graave Mauritsen van den regee- verbie-
 renden Raad, den agtewintigsten Augustus den van
 deezes jaars, den uitvoer van allerlei mond- den uit-
 behoeften verboden. Doch de Staaten van voer van
 Holland, zwaarigheid vindende in de naar- eetwaa-
 koming van dit verbod, beslooten, den agt- ren,
 sten September, het uitvoeren van allerlei waarin
 waaren, naar Breemen en verder oostwaards, Amster-
 graanen, boter en kaas uitgenomen, toe te is. <sup>dam sterk
gemengd</sup>
 laten, mids de verzenders borg stelden,
 dat de haring en 't zout niet naar den vyand
 zouden gevoerd worden. De Raad van Re-
 geeringe kreeg, sedert, ook last van de al-
 gemeene Staaten, om eenige vrybuiters aan
 te neemen, die den toevoer naar 's vyands
 landen beletten, en de *Lorrendraaijers*, zo
 noemde men zulken, die iet ter sluik der-
 waards bragten, aanhaalen zouden. Doch
 Dordrecht, daar men, by gebrek van vaart
 langs de stroomen opwaards, zonder nee-
 ring zat; terwyl Amsterdam en andere zee-
 steden een groot gedeelte haarer vaarte be-
 hielden, drong, eerlang, sterk op een alge-
 meen verbod in Holland. De Staaten der
 Provincie werden dan, tegen den zevenen-
 twintigsten voor den middag, op verbeurte
 der stemme, ter Dagvaart beschreeven. Am-
 sterdam zondt een' Burgemeester en vier
 Raaden naar den Haage. Doch terwyl zy
 uit waren, kwam'er bevel van Graave Mau-
 rits en den Raad van Regeeringe, aan den
 Convoomeester te Amsterdam, om geener-

1585. lei eetwaaren te laten uitvoeren. De Regeering der Stad, daar eene groote menigte van belaa'den fchepen zeilreede lag, fchreef hierop aan haare Afgevaardigden, dat zy allen vlyt by Graave Maurits en den Raad hadden aan te wenden, om dit verbod, als ftrydig met het befluit van den agtften, te doen intrekken. Zy vertoonden ook „ dat „ het ophouden der fchepen, die veele ge- „ oorlofde waaren inhadden, en voor den „ winter graanen uit de Ooftzee herwaards „ te rug voeren moefden, de Landen niet „ alleen in onmin brengen zou met den „ Koning van Deenemarke en andere Mo- „ gendheden; maar daarenboven groote „ duurte veroorzaaken.” Doch men antwoordde hun „ dat de zaak van de alge- „ meene Staaten afhing, ter welker begeer- „ te, het fchryven aan den Convooimeefter „ gefchied was.” De Amsterdammers hernamen „ dat het fchryven enkelyk uit den „ naam des Raads fprak, weshalve, zy zig „ aan niemant anders rigten konden.” En als men hun egter wees aan de algemeene Staaten, voegden zy 'er by „ dat de Re- „ geering van Amftterdam dan zelve orde „ zou moeten ftellen op het vertrek der „ fchepen, volgens 't befluit van den agt- „ ften, naar welk, de Staaten van Holland „ den Convooimeefter, die hun alleen by „ eede verpligt was, op zwaare ftraffe, be- „ volen hadden zig te fchikken.” Zy ver- voegden zig, daarna, by de Gekommitteerde Raaden der Staaten, en verkreegen al-
daar

daar nieuw bevel aan den Convooimeester, 1585.
om de schepen te laten vertrekken. Voor-
af, hadt men de Registers der algemeene
Staaten ingezien, en niet bevonden, dat zy
het gedaan verbod van uitvoer, op den Raad
van Regeeringe, begeerd hadden. Alleenlyk
stondt daar aangetekend, dat *Adolf van Meet-
kerke*, die in den Raad het woord, tegen
de afgevaardigden van Amsterdam, gevoerd
hadt, nevens eenigen zyner amptgenooten,
op den drie-entwintigsten, over groot ge-
brek aan geld geklaagd, en den uitvoer van
eenig Zout uit den Lande, en van eenige
Lakenen naar Antwerpen voorgeslaagen
hadt; waarvan, zo men zeide, veel voor-
deels komen zou. Zelfs bleek, dat het ver-
bod, noch aan de Oorlogschepen op de
wagt leggende, noch aan eenigen Convooi-
meester in Holland gedaan was, behalven
aan dien te Amsterdam: al 't welke gegrond
vermoeden gaf van eenen toeleg, om den
handel van deeze Stad te drukken.

Terwyl de zaaken dus stonden, onder-De Bur-
wonden zig de Burgerhopluiden van Utrecht, gerhop-
zonder hunne Wethouderschap te kennen, luiden
op een los gerugt, of arg aanbrenge van, van U-
eenige uitheemsche onrustige geesten, den trecht
algemeen Staaten en den Raad van Staa- ter alge-
te, door eenige afgezonden, den tienden meene
November, aan te dienen, „ dat hun ter Staats-
„ ooren gekomen was, hoe zeker Koopman, ringe,
„ Lid der Regeeringe van Amsterdam, zig over de
„ niet geschaamd hadt, aan den Raad te Regee-
„ verzoeken, dat aan die van Amsterdam, ring van
Amster-
dam.

1585. „ voor eenen korten tyd , mogt toegelaaten
 „ worden , eenige ſchepen uit te voeren :
 „ hoe deeze Koopman , van den Raad aan
 „ de algemeene Staaten gewezen zynde ,
 „ van deezen zeer ſmaadelyk geſproken
 „ hadt , vraagende , *wie zy waren ? en wat*
 „ *zy te gebieden , of te verbieden hadden ?*
 „ hoe hy , konnende by den Raad niets meer
 „ verwerven , en willende de algemeene
 „ Staaten zo verre niet kennen , dat hy hun
 „ iet verzogt , ten laaſten uitgefmeeten
 „ hadt , *dat de ſchepen nogtans vaaren zouden ,*
 „ *daar mogt van komen wat het wilde :* gelyk
 „ men ook verſtondt , dat zy inderdaad ge-
 „ zeild waren. Dat luiden van zulk eene
 „ vermeteldheid de zwaarſte ſtraf van Ma-
 „ jeſteitſchennis verdienden , als tragtende
 „ den Staat ten val te brengen , door het
 „ breeken van den band van vereeniginge ,
 „ in 't vertreeden van de agtbaarheid des
 „ Raads van Regeeringe en der algemeene
 „ Staaten ; tot handhaavinge van welke , zy,
 „ Hopluiden , hunnen ootmoedigen dienſt
 „ en de middelen van alle vroomen ingeze-
 „ tenen , zo der Stad als des Lands van U-
 „ trecht , aanboden : voorts verzoekende ,
 „ dat men , om de herwaardskomſt des
 „ Graaven van Leicester te verhaaſten ,
 „ zonde offchreeve aan de Koninginne van
 „ Engeland , en het beſluit tegen het uit-
 „ voeren van goederen ſtiptelyk deede ag-
 „ tervolgen , ook de Paspooten aſſchaffen-
 „ de , waarmede de vyand zig behielp , om
 „ tuſſchen Antwerpen en deeze Landen o-
 „ ver

„ ver en weder te gaan, en tot bederf van 1585.
 „ dezelve heimelyk verftand te ftigten (s).”

De algemeene Staaten en de Raad van Re- Ant-
 geeringe, bezeffende, dat de goede Staat woord
 kunde het pryzen van zulk eene bezending hun ge-
 niet gedoogde, en van de andere zyde ook, geven.
 ten deezen tyde, en om redenen, die hen
 zelve betroffen, het beftaffen derzelve on-
 dienftig vindende, antwoordden zagtelyk,
 „ dat zy de vertooners bedankten voor hun-
 „ nen yver tot het gemeene welzyn, en
 „ hun Vertoog, fchoon zy 't wel behoord
 „ hadden aan hunne Wethouderschap, of
 „ aan de Staaten 's Lands van Utrecht te
 „ rigten, in 't goede namen; gelyk by de
 „ orde, reeds gefeld, of nog te ftellen, tot
 „ elks billyk genoeg, bevonden zou wor-
 „ den (t).”

Maar de Wethouderschap van Amfter-Die an
 dam, zig zeer beledigd agtende door de Amfter-
 Burgerhopluiden van Utrecht, fchreef, des- dam ver-
 wege, ernftelyk, aan de Regeeringe dier antwoor-
 Stad, en aan de algemeene Staaten. Ook den zig.
 leverde zy een fcherp gefchrift ter haarer
 verdediging over in de Vergadering van
 Holland (u), waarin, onder anderen, ge-
 „ zaid werdt „ dat de woorden, gefproken
 „ in den Raad van Regeeringe, valfchelyk
 „ verdraaid waren, en dat men, op staan-
 „ de voet, middelen ter hand flaan moest,
 „ om zulke wargeesten, opruijers der Bur-
 „ ger-

(s) Zie BOR XX. Boek, bl. 76. [652.]

(t) Zie BOR XX. Boek, bl. 77. [653.]

(u) Refol. Vroedfch. N. 5. 20, 24 Nov. 1585.

1585. „gerhopluiden, te beteugelen (v).” Men hadt, met dit schryven, in 't byzonder, het oog op *Henrik Agileus*, die van 's Hertogenbosch herkomstig was, en zig te Utrecht nedergezet hadt, daar de Graaf van Leicester, voor wiens gezag hy altoos zeer ge- yverd heeft, hem, in 't volgende jaar, tot Prokureur-Generaal van den Hove aanstel- de. Men hielt deezen man voor den op- steller van het Vertoog, waarby die van Amsterdam zo zwaarlyk beschuldigd wer- den. Ook was hy aan 't hoofd der overle- veraaren van het zelve geweest (w). Doch de Wethouderschap van Utrecht liet de Bur- gerhopluiden verantwoorden, 't gene zy, zonder haar te kennen, begonnen hadden: en deezen vervoegden zig aan de Burger- hopluiden van Amsterdam, met welken zy, op dit stuk, eenige brieven wisselden, die, schoon de Amsterdamschen hunne Overheid verdedigden, nogtans bescheidenlyk inge- steld waren, en onderlinge nodigingen tot vriendschap en eendragt behelsden. Hier- toe werden partyen ook vermaand, by schry- vens van Graave Maurits en den Raad van Regeeringe (x). De twist, die geschaapen schein gevaarlyke gevolgen te zullen heb- ben, liep dan niet hooger. Midlerwyl, bleef het besluit der algemeene Staaten van den agtentwintigsten Augustus, zo ver het aan- liep tegen het besluit der Staaten van Hol- land

(v) Zie BOR XX. Boek, bl. 77, 80. [653, 654, 657.]

(w) Resol. Vroedsch. N. 5. 12 Dec. 1585.

(x) Zie BOR XX. Boek, bl. 78, 79, 80, 84. [655, 656, 657, 662.]

land van den agtsten September, opgeschort. 1585.
 Ook hadden die van Amsterdam, in hunne verdediging, aangemerkt, dat het, door een klein getal van Persoonen, zonder last der Provinciën, genomen was. Doch de Vaart naar alle de Landen, onder 't gebied des Konings van Spanje behoorende, werdt, ter oorzaake van het aanhouden der Hollandfche en Zeeuwfche fchepen, uitdrukke-lyk verboden (y).

De Graaf van Leicester, die omtrent het einde des jaars hier te Lande aankwam, werdt, in 't begin des jaars 1586, tot al-gemeen Landvoogd der Vereenigde Pro-<sup>Groot gezag, den Graa-
ve van
Leicester
opge-
draagen.</sup>vinciën aangesteld, en verkreeg groot ge-
ringe, waarin Amsterdam egter niet bewil-
ligd hadt, dan met voorbehoudenis van de
Privilegiën der Provinciën en Steden (z).
Doch de Vroedschap zou, voor den tyd
van zes maanden, de besliffing der geschil-
len onder de Provinciën of Steden aan hem
hebben willen verblyven (a): schoon Hol-
land bedong, dat de geschillen over 't stuk
der belastingen, in Holland en Zeeland ont-
staande, door Prinse Maurits en eenigen uit
den Hoogen en Provinciaalen Raade, zou-
den worden afgedaan (b). Terftond hierna,
deed de Graaf van Leicester een' keer door
de voornaamste Steden van Holland: in alle
welken, hem, van der Steden wege, *veree-*

rin-

(y) HOOFT XXIII. Boek, bl. 1032, 1033, 1034.

(z) Refol. Vroedsch. N. 5. 19, 26 Dec. 1585.

(a) Refol. Vroedsch. N. 5. 4 Jan. 1586.

(b) Zie Vaderl. Hist. VIII. Deel, bl. 114.

1586. *ringen of eerbewyzen gedaan werden, gelyk ook te Amsterdam geschiedde (c), daar hy, den agttienden Maart, te schepe, aankwam (d). De Regeering was hier, reeds eenige weeken te vooren, van zyne aanstaande komste verwittigd geweest, en hadt de vereischte orde gesteld, om hem staatelyk in te haalen, en hem en zynen stoet behoorlyke herberge te bezorgen. Het water, van de Plaatsse of Dam af, tot aan de oude Brugge, daar, in de tegenwoordige Halfvastens markt, veele kraamen plagten te staan, werdt opgeruimd, en de kraamen, in dubbele ryen, gesteld op den Nieuwe-zyds-Voorburgwal, aan de westzyde van denieuwe Kerke en 't Kerkhof, van de Molenbrugge tot aan de Kerksbrugge, en voorts zuidwaards tot aan de Gasthuisfluis, daar zy egter maar enkel staan moesten. By 't inkomen van den Graave, mogt niemant, behalve de Schuttery, die hem inhaalde, zig buiten zynen stoep begeeven. Voorts, was 'er ook orde gesteld op den prys van eenige eetwaaren, en schikking gemaakt, om hem, 's avonds na zyne aankomst, door het afsteeken van eenige vuurwerken, te vereeren (e).*

Men is aldaar bezorgd voor eenen flink-schen toeleg

Doch sommigen hebben aangetekend, dat die van Amsterdam Leicester, reeds ten deezen tyde, van eenigen flink-schen toeleg op hunne Stad verdagt hielden, en daarom, midden onder de eerbewyzingen, die zy hem aandeeden, op hunne hoede waren, om

(c) Resol. Vroedsch. N. 5. 21 Jan. 1586.

(d) Keurb. G. f. 273 verso.

(e) Keurb. G. f. 271, 272, 273, 274.

om niet overrompeld te worden. Zy hadden 1586.
aan Don Jan van Oostenryk en aan den Hertoge van Anjou geleerd, hoe noode ^{van Leice-}
groote Heeren zig genoeg laten aan een ^{cester,}
bepaald bewind, en hoe ligtelyk zy geweldige middelen ter hand slaan, tot het bekomen van uitgebreider gezag. Leicester zelf hadt hun ook reden tot argwaan gegeven. Hy hadt, zelfs toen hy nog in Engeland was, schriftelyk, gevorderd, dat de uitvoer van levensmiddelen, ten minste tot op zyne overkomst toe, verboden bleeve (f), 't welk die van Amsterdam niet dan onaangenaam kon zyn. De beweeging, hierover ontstaan, onder de Burgerhopluiden te Utrecht, was, inzonderheid, verwekt door de voornaamste vrienden van Leicester, die, eindelyk, kort voor zyne komst hier ter Stede, begeerd hadt, dat de twee vendelen Stads soldaaten werden afgedankt (g); 't welk niet wel nalaaten kon, den argwaan, tegen hem opgevat, te doen toeneemen. Voorbe-
Hoe 't zy, de Graaf, van Haarlem, over 't hoediels
Y, tot voor den boom gekomen, werdt ver- ^{om niet}
welkomd door Jan Korneliszoon Hooft, een ^{overval-}
der Burgerhopluiden, die, in 't volgende ^{len te}
jaar, Schepen werdt, veele jaaren Kolonel ^{worden.}
der Burgerye, en ook Gemagtigde ten Raade
der Admiraliteit geweest is. Hooft was een
man, lang van lighaam, zwaar van leden, sneedig van geest, kloek van moed, ernstig van taal, ontzaglyk van wezen. Hy hadt eenige
fraai

(f) Zie BOR XX. Boek, bl. 75. [651.]

(g) Resol. Vroedsch. N. 5. 8 Maart 1586.

1586. fraai versierde schuiten, vol jonge manschap, gelezen uit de Schutteryen, by zig, met welken hy, onder schyn van den Graaf te eeren, het jagt, welk hem voerde, omfingelde, en van de overige Engelschen van zyn gevolg afsneedt, om dus zyn' persoon, zo hy iet args in den zin hebben mogt, altoos in zyn geweld te hebben. Een gedeelte deezer jongelingen bleef altoos omtrent den Graave, hem, beurtelings, by dage, en by nagte, wanneer zy toortsen by zig hadden, kwanswys tot lyfwagt dienende. En kon hy zulk eene eer niet gevoeglyk van de hand wyzen, zonder gegrond vermoeden te verwekken, dat hy der Stede iet euvels brouwde. Ook schynt de argwaan, dien men op hem hadt, zyner opmerkinge niet ontslipt, en dit de reden geweest te zyn, dat hy zig, tegens de zynen, doch zo, dat het van eenen der omstaanderen, die Italiaansch verstondt, gehoord werdt, ontvallen liet: *Questi Signori mi fanno molte carezze; ma non viene d'animo*: dat is: *Deeze Heeren toonen my veel beleefdheids, maar 't komt niet uit het bert.* Hy hadt het gewezen S. Cecilien-Klooster, welk toen reeds het *Prinsenhof* genaamd
- Leicester
wordt op
't Stad-
huis ont-
haald.
- werdt, tot zyne herberg; doch men onthaalde hem op 't Stadhuis met een avondmaal, zo kostelyk, dat het Suikerbanket van het zelve, tot dien tyd toe, geen wedergade gehad hadt te Amsterdam. De Engelschen van 's Graaven gevolg haalden zig nogtans de ongunst der zuinige Amsterdamsche burgerye op den hals, doordien zy, of uit brooddronkenheid, of uit ver-
smaa-

fmaading van 't gene hun voorgezet was, 1586.
 veel suikergebaks, ten vensteren uit, op
 den Dam, in 't slyk wierpen. De tafels
 waren gesteld in een vertrek, het *Zegelhuis*
 genaamd, om dat men aldaar de lakens
 plagt te looden. Men hadt Leicester ge-
 plaatst tegen over eene hangkamer, die,
 tot op de halve verdieping van 't vertrek,
 met hout beschooten; doch met tapyten
 behangen was. Agter deezen lagen, zo
 verhaald wordt, een goed getal Schutters
 met hun geweer, gereed om, zo 'er ict
 kwaads aangevangen werdt, op hem los te
 branden, en de vlam des onraads te blus-
 schen met zyn bloed. Doch de Regeering
 en Burgery raakten, ten deezen tyde, vry
 met de vrees (*b*). Leicester, 't zy hy de
 gelegenheid nog niet ryp oordeelde, om zo
 vroeg reeds te doen zien wat hy in den
 schild voerde; 't zy hy bespeurde, dat de
 Amsterdammers te wel op hunne hoede wa-
 ren, vertrok, na weinige dagen verloops,
 uit Amsterdam, zonder iet tegen de Stad
 te onderneemen. Zelfs verleende hy, voor
 zyn vertrek, Burgemeesteren, op hun ver-
 zoek, den eenentwintigsten Maart, Oetroi,
 om de erven, die men, tot de voorgenomen
 versterking der Stede, van den Haarlem-
 merdyk af tot den Amsteldyk toe, noodig
 zou hebben, volgens de schatting van Sche-
 penen, te mogen naar zig neemen (*i*).

Maar 't leedt maar weinige dagen, toen Zyn
 'er, streng

(*b*) HOOFD XXVI. *Boek*, bl. 1198, 1199.

(*i*) *Handv.* bl. 4. [99].

1586. 'er, op Leicesters naam, een Plakaat op de Zeevaart in 't licht kwam, waar by alle handel met den Spanjaard, niet flegts aan ingezetenen der Vereenigde Gewesten, maar zelfs aan alle anderen, strengelyk verbooden werdt, op verbeurte van schepen en goederen niet alleen; maar daarenboven, voor ingezetenen, die deezen handel dreeven of begunstigten, onder bedreiging van zwaare straffen. Te Amsterdam, zag men vreemd op van zulk een Plakaat, welk, zo 't uitgevoerd werdt, de Landen, en deeze Stad in 't byzonder in onmin helpen moest met de Noordsche en Oostersche Mogendheden en Steden, waaruit het bederf van eenen voornaamentak des Amsterdamschen Koophandels te wagten was. 't Plakaat was den vierden April getekend (k): en Amsterdam zelf zag, ten deezen tyde, Leicester nog zo zeer naar de oogen, dat de Vroedschap hier ter Stede, kort hierna, gereedelyk bewilligde, in eene Wedde van zeventig- of tagtigduizend ponden, die men zyner Doorlugtigheid, van wege de Staaten, dagt toe te leggen (l). Wat laater, keurde zy ook eene Kerkordening goed; die in een Synode in den Haage opgesteld, en door Leicester bevestigd was, alleenlyk be- dingende „ dat de Stad bleeve by haar Pri- „ vilegie, omtrent het stellen van School- „ meesteren, en by haare andere geregtig- „ heden, die, sedert het invoeren der Her- „ vor-

(k) HOOFD XXIII. Boek, bl. 1048, 1049.

(l) Resol. Vroedsch. N. 5. 27 May 1586.

„vorminge, in gebruik geraakt waren (m).” 1586.
 Doch deeze toegeevendheid hieldt op, toen Hy stelt
 men vernam, dat de Graaf Perfoonen hadt Gemag-
 aangesteld, met magt om der Koopluiden tigten
 boeken op te eifchen, en daaruit naar te om der
 fpooren, of zy ook eenigen handel gedree- Kooplui-
 ven hadden, ftrydig met het Plakaat. Uit den boe-
 de raadpleegingen, die ter deezer gelegen- onder-
 heid vielen in de Vroedschap, bleek klaar- zoeken.
 lyk, dat men hier geene gezindheid altoos
 hadt, om zulk eene nieuwigheid te gedoo-
 gen (n). De Staaten van Holland zelve
 bragten, eerlang, zo veele bezwaarniffen
 in tegen Leicefter, dat hy, 't hoofd vol
 hebbende van de moeilykheden zyns be-
 winds, in November, een' keer naar Enge-
 land deedt, de Regeering, in zyn afzyn,
 den Raad van Staate aanbevolen latende,
 die, naauwlyks twee maanden na zyn ver-
 trek, het fcherp Plakaat op de Zeevaart 't Plakaat
 wederom introk, en andere fchikkingen wordt in-
 maakte, tot herftelling van verfcheide ge- getrok-
 breken in 't ftuk der Regeeringe (o). 1587.

Ondertuffchen, leedt het platte land, met De En-
 naame Amftelland, veel overlast van eenen gelfchen
 hoop Engelsche Ruiters, die in 't Stigt la- loopen
 gen, en hunne foldy, die zy van de Konin- Amftel-
 ginne vorderen moeften, uit den Haage land af.
 dreigden te haalen; waarom zy Holland aan
 veele oorden afliepen (p). 't Overgaan van
 Deventer en de Schans over Zutfen, die
 bei-

(m) Refol. Vroedfch. N. 5. 22 Aug. 1586.

(n) Refol. Vroedfch. N. 5. 20 Sept. 1586.

(o) Vaderl. Hift. VIII. Deel, bl. 200 enz.

(p) HOEFT XXV. Boek, bl. 1132.

1586. 'er, op Leicesters naam, een Plakaat op de Zeevaart in 't licht kwam, waar by alle handel met den Spanjaard, niet flegts aan ingezetenen der Vereenigde Gewesten, maar zelfs aan alle anderen, strengelyk verbooden werdt, op verbeurte van schepen en goederen niet alleen; maar daarenboven, voor ingezetenen, die deezen handel dreeven of begunstigden, onder bedreiging van zwaare straffen. Te Amsterdam, zag men vreemd op van zulk een Plakaat, welk, zo 't uitgevoerd werdt, de Landen, en deeze Stad in 't byzonder in onmin helpen moest met de Noordsche en Oostersche Mogendheden en Steden, waaruit het bederf van eenen voornaamentak des Amsterdamschen Koophandels te wagten was. 't Plakaat was den vierden April getekend (k): en Amsterdam zelf zag, ten deezen tyde, Leicester nog zo zeer naar de oogen, dat de Vroedschap hier ter Stede, kort hierna, gereedelyk bewilligde, in eene Wedde van zeventig- of tagtigduizend ponden, die men zyner Doorlugtigheid, van wege de Staaten, dagt toe te leggen (l). Wat laater, keurde zy ook eene Kerkordening goed, die in een Synode in den Haage opgesteld, en door Leicester bevestigd was, alleenlyk bedingende „ dat de Stad bleeve by haar Privilegie, omtrent het stellen van Schoolmeesteren, en by haare andere geregtigheden, die, sedert het invoeren der Her-
 „ VOR

(k) HOOFD XXIII. Boek, bl. 1048, 1049.

(l) Resol. Vroedsch. N. 5. 27 May 1586.

„vorminge, in gebruik geraakt waren (m).” 1586.
 Doch deeze toegeevendheid hieldt op, toen Hy stelt
 men vernam, dat de Graaf Perfoonen hadt Gemag-
 aangesteld, met magt om der Koopluiden tigten
 boeken op te eifchen, en daaruit naar te om der
 fpooren, of zy ook eenigen handel gedree- Kooplui-
 ven hadden, ftrydig met het Plakaat. Uit ken te
 de raadpleegingen, die ter deezer gelegen onder-
 heid vielen in de Vroedschap, bleek klaar- zoeken.
 lyk, dat men hier geene gezindheid altoos
 hadt, om zulk eene nieuwigheid te gedoo-
 gen (n). De Staaten van Holland zelve
 bragten, eerlang, zo veele bezwaarniffen
 in tegen Leicefter, dat hy, 't hoofd vol
 hebbende van de moeilykheden zyns be-
 winds, in November, een' keer naar Enge-
 land deedt, de Regeering, in zyn afzyn,
 den Raad van Staate aanbevolen latende,
 die, naauwlyks twee maanden na zyn ver-
 trek, het fcherp Plakaat op de Zeevaart 't Plakaat
 wederom introk, en andere fchikkingen wordt in-
 maakte, tot herftelling van verfcheide getrok-
 breken in 't stuk der Regeeringe (o). ken.
 1587.

Ondertuffchen, leedt het platte land, met De En-
 naame Amftelland, veel overlact van eenen gelfchen
 hoop Engelsche Ruiters, die in 't Stigt la-
 gen, en hunne foldy, die zy van de Konin-
 ginne vorderen moefften, uit den Haage-
 dreigden te haalen; waarom zy Holland aan-
 veele oorden afliepen (p). 't Overgaan van
 Deventer en de Schans over Zutfen, die
 bei-

(m) Refol. Vroedsch. N. 5. 22 Aug. 1586.

(n) Refol. Vroedsch. N. 5. 20 Sept. 1586.

(o) Vaderl. Hift. VIII. Deel, bl. 200 enz.

(p) HOOFD XXV. Boek, bl. 1132.

1587. beide door Engelsche Oversten aan den Spanjaard verraaden waren, hier by komende, vermeerderde het misnoegen tegen deezen Landaart zo zeer, dat Leicester, in July herwaards gekeerd, geene kans zag om het weg te neemen, zonder af te staan van zyn oogmerk, om zig van de volstreckte heerschappy te verzekeren, waarop hy zeer gezet bleef. Onder anderen, dagt hy zig, door list of geweld, meester te maaken van de groote Steden van Holland, met naame van Amsterdam: waarna hy de Vergadering der Staaten van Holland, die hem meest tegenstreefde, onder de knie dagt te zullen hebben. Tot beteugeling deezes Stede, hadt hy, al voor zyn vertrek naar Engeland, het Slot te Muider gesteld in de bewaaring van den Overste *Joan Bax*, die schriftelyken last hadt, het zelve om hoog noch om laag te ruimen: den inhoud van welken last, hy schynt uitgedrukt te hebben, met dit versje:

Zie dat gy wel bewaart

Den toom van 't groote paard.

Waarin, *het groote paard* Amsterdam, en *de toom van het zelve* het Muider-Slot betekende. Doch de Regeering van Amsterdam hadt, terwyl Leicester in Engeland was, moeite noch kosten gespaard, om Bax van 't Slot te krygen; 't welk eindelyk gelukt was: waarna zy het met eenigen haarer knechten hadt doen bezetten (q). Maar na

Lei-

(q) HOOFD XXV. Boek, bl. 1140.

Inzigten
van Lei-
cester.

Hy zoekt
Amster-
dam door
't Muider-
Slot te
beteuge-
len.

Bekom-

Leicefters te rugkomt, ontdekte men haast 1587: zo veel van zyne oogmerken, dat Amster-^{mering} dam in geduurige vrees was voor zorgelyke ^{hier ter} beroerte. 't Zaad van tweedragt werdt daar ^{Stede.} dagelyks gezaaid, en allerlei laster verspreid tegen de Wethouderschap. In Augustus, werdt, ter deezer gelegenheid, by den Raad beslooten, dat Burgemeesteren de Kapiteinen der soldaaten, en de Kapiteinen en Luitenanten der Schutteryen by zig ontbieden zouden, en hun den eed te binnen brengen, waardoor zy aan de Wethouderschap der Stede verplicht waren: den Oversten der Schutteryen in 't byzonder vermaanende tot het weeren van allerlei onderneemingen, ten nadeele van 't Land of de Stad, en hun, met de minste kwetsinge van zyne Doorlugtigheid, eenige zaaken openbaarende, welken, tot nog toe, geheim gehouden waren (r). Wyders, vondt men geraaden, tot bescherminge van 't Stadhuis, eenige metaalen stukken voor het zelve te plaatsen. Ook deedt men een geschilderd bord hegten aan het onderste der Stadhuispuije, daar men, in laater' tyd, de Stads Wisselbank plagt te houden, waarop te leezen stondt:

Oft 'er verraadt, oft oproer quaadt, wierde vernoomen;

Men zal, tot baat, geschut op straat, hieruit doen koomen (s).

In

(r) Resol. Vroedsch. N. 5. 14 Aug. 1587.

(s) HOEFT XXVI, Boek, bl. 1196.

1587. heid te Franiker, ten deezen tyde, zeide: *Isti homines perdiderunt nobis Flandriam & Brabantiam, & nisi prudens Magistratus providerit, perdent nobis etiam Hollandiam & Zeelandiam*: dat is, Deze luiden hebben ons Vlaanderen en Brabant, welke Provinciën, onlangs, aan den Spanjaard overgegaan waren, doen verliezen, en zy zullen ons ook Holland en Zeeland doen kwytraaken, zo 'er de wyze Overheid geene zorg voor draage (u). By deezen yver eeniger Predikanten, kwam ook, dat zig, omtrent den aanvang van October, terwyl Leicester te Utrecht heimelyke schikkingen maakte, tot de verandering der Regeeringe, die hy aldaar in den zin hadt, hier te Stede, vervoegde *Fredrik Gianibelli*, Ingenieur der Koninginne van Engeland, wiens aankomst te meer omzien verwekte, om dat men der Wethouderschap, kort te vooren, hadt aangebragt, dat Leicester zig van *de Kerke*, zo noemden zyne vertrouwdste aanhangers deeze Stad, dagt meester te maaken. Gianibelli, die zyne herberg nam in de Warmoesstraat, daar *Rochel* uithing, hadt dan zo dra de voeten niet in huis gezet, of men hadt een' man geplaatst in een stoep over de voordeur; want door de agterdeur, die aan 't Water of Damrak uitkwam, viel 't in- en uitgaan ongelegen; om te bespieden, wie met den Ingenieur te worde komen zou, en om hem te volgen, als

De Ingenieur Gianibelli komt te Amsterdam.

(u) Aantek. des Heeren C. P. HOOFT by BRANDT I. Deel, bl. 724.

als hy uitging (v). Nogtans is my niet 1587.
 voorgekomen, dat men, op deeze wyze,
 iet ontdekte. Maar op den derden Octo- Leices-
 ber, floeg Leicester schielyk op weg naar ter komt
 Amsterdam; daar men geene kennis van er insge-
 zyn voorneemen kreeg, dan na dat hy reeds lyks ge-
 van Utrecht vertrokken was: heel anders noeg-
 dan in 't voorleeden jaar, toen men van zaam on-
 zyne aanstaande komfte, verscheide wee- verwagt.
 ken van te vooren, verwittigd geweest was.
 Nu moest men alles in der yl beschikken,
 ontbieden, hooren, aanspreken, orde gee-
 ven: 't welk niet zonder bekommering toe-
 ging. Jan Korneliszoon Hooft, nu regee-
 rend Schepen en Burgerkapitein, bevondt
 zig in de Kaatsbaan, toen men tot zynent
 om hem zondt; doch begaf zig, terstond,
 daar men hem vereischt hadt. Met het val-
 len van den avond, naderde Leicester de
 Stad. Laurens Jakobszoon Reaal, Oud-Voor-
 Schepen en Burgerkapitein, sedert Kolonel zorg ge-
 der Burgerye en Raad ter Admiraliteit in bruikt by
 Zeeland, stondt met zyn vendel aan de Re- zyne in-
 gulierspoot, om den Graaf te ontvangen; haaling.
 doch hadt het hert vol zorg, doordien de
 duifternis niet toeliet te onderscheiden, hoe
 groot een stoet Leicester medebragt, by
 wien zig, onder weg, schielyk eenig krygs-
 volk zou konnen gevoegd hebben. Maar
 Reaals Serjant, *Willem van Buil*, geboortig
 uit Luikerland, die wylen den Prinse van
 Oranje eertyds voor Ruiter gediend; doch
 zig

(v) HOOFT XXVI. Boek, bl. 1198.

1587. zig federt op den Koophandel toegelegd hadt, toonde, in deeze gelegenheid, dat hem het krygsmans hert nog in den boezem ftak. *Laat my, zeide hy, ter hameije uit, Kapitein, en fluitze agter my toe. Ik zal u, verneem ik iet flinks, waarschuwen met fluiten; my kome 'er van, wat het wille.* De uitbieding werdt dankelyk aanvaard. De Graaf, zonder dat van Buil eenig teken van zwaarigheid gaf, met een maatig gevolg, voor de Poort gekomen, werdt heufchelyk verwelkomd, in 't Latyn, door den Prefident-Schepen, *Jan Korneliszoon Verhee*, man van bekoorlyk vernuft, en toen aangefpoord door naaryver, die de aanspraak te hooger deedt ryzen. Want de Oud-Burgemeester Maarten Koster, een lieveling van Leicester, aangezegt tot het doen der aanspraake, hadt zulks, zo getuigd wordt, uit krygelheid, en om dat men zyn hoofd niet volgde, geweigerd, waanende dat niemant dan hy in ftaat was, om de eer der Stad te bewaaren: waarna Verhee 't werk op zig genomen hadt, welk hy treffelyk uitvoerde. De Landvoogd, tredende door de Kalverftaat, by 't licht der lantaarnen, die ten allen huizen uithingen, werdt wederom, gelyk in 't voorleeden jaar, in 't Prinsenhof gherbergd. Tegen over de poort van dit gebouw, in de Prinsenhoffteeg, hadt Burgemeester Maarten Koster, die in de Doeftstraat woonde, eene agterdeur; waaruit, volgens 't berigt van eenen, gelaft om agt op zyn bedryf te geeven, een man van zyn

ne gestalte, met eenen tabbaard bekleed, 1587.
 des nagts, ten Hove insloop, eene wyl
 daarna wederkeerende. Doch wat hy daar
 verrigt hebbe, is altoos verborgen geblee-
 ven. Des anderendaags, hadt Leicester
 den gantschen Krygsraad, uit Kolonellen, Leicester
 Kapiteinen en Luitenanten der Burgerye be- houdt
 staande, ter middagmaalyd genodigd, met den gant-
 oogmerk, naar 't schynt, om deezen te be- schen
 leezen tot bevordering zyner oogmerken. raad ter
 Ook was de brief, door hem, in 't begin maalyd.
 van September, herwaards gezonden, on-
 der anderen aan hun gerigt geweest, en
 hun, door de Wethouderschap, met welke
 zy eensgezind genoeg bleeven, medege-
 deeld. Maar om 't gezag der tegenwoor-
 dige Regeeringe te snuiken, hadt men, in
 eene Stad, daar eene kleine en afhangke-
 lyke bezetting lag, de magt der gewapen-
 de Burgerye noodig. *Daniel de Burggraaf*, Wat al-
 Leicesters Secretaris, een Vlaaming van daar om-
 geringe afkomst, doch kloek verstand, be- ging.
 staat dan, onder de maalyd, en na 't om-
 gaan van eenen styven dronk, den Burger-
 Krygsraad wel niet duidelyk te vergen;
 maar genoegzaam in den mond te geeven,
 dat men van deszelfs zyde eenen voorslag
 verwagte, om de Burgemeesteren in verze-
 kering te willen neemen, gelyk de Luite-
 tenant, *Bartholt Kromhout*, die hier zelf te-
 genwoordig was, naderhand, aan *Henrik*
Laurenszoon Spiegel, en deeze aan den His-
 torieschryver **HOOF**T, wien wy hier vol-
 gen, verhaald heeft. Om den Krygsraad
 zulk

1587. zulk een besluit te doen neemen, verzuimde men niet, de tegenwoordige Regeering der Stad ten snoodsten af te maalen. Doch niemand ondernam, zig te verklaren op iet, dat hem niet duidelyk gevergd was. De Secretaris verzogt nogtans, met ronde woorden, dat men, alle avonden, de leuze of 't wagtwoord liete haalen van den Landvoogd, zo lang hy in de Stad zyn zou. En dit punt moest terstond overwoogen worden. 't Geviel, dat zig, onder de Leden van den Krygsraad, schoon hy 'er geen Lid van was, noch in deeze byeenkomst wettelyk bescheiden, vervoegd hadt *Herman Betsen Roodenburg*, een man, schryft **HOOFD**, vol moeds, zonder middelen naar gelang, en een driftig aanhangeling van Leicester; misschien, om 't eerste woord te slaaken, 't welk anderszins, in zulke hagchelyke gelegenheden, bezwaarlyk over de lippen wil. Terwyl men dan de hoofden byeensteekt, om op het haalen van 't wagtwoord te raadpleegen, treedt de regeerende Burgemeester Pieter Korneliszoon Boom, die, als Opper-Kolonel, den degen op zyde gehangen hadt, onvoorziens, ter Kamer in; en Roodenburg in 't oog krygende, vraagt hy hem af, *wat hy, die thans geene plaats in den Krygsraad bekleedde, daar te verrigten hadt?* De ander, bedremmeld, wist niet te antwoorden, dan dat hy 'er, als een getrouw beminnaar des Vaderlands, nevens anderen, verscheenen was. Boom, schoon nog on-

De
kloek-
moedig-
heid van
Burge-
meester
Boom
verydelt
den toe-
leg der
Leices-
tersge-
zinden.

onzeker van de gezindheid der overigen, geboodt hem te vertrekken. Roodenburg, hoe fors hy ook ware, zwigtende voor een woord, dat met bestendig gelaat en Burgemeesterlyke deftigheid uitgesproken werdt, droop door, zonder iet meer te zeggen. Boom voorts onderregt van Burggraafs voorstel, liet het haatelyke, welk van ter zyde diende, om den Krygsraad op te hitfen tegen de Regeeringe, onaangemerkt, en verklaarde op het punt van 't haalen van 't Wagtwoord „ dat daarin niemant „ dan de Vroedschap verandering maaken „ mogt; waarom elk wel toe te zien hadt, „ wat hy begon.” En dit zeggen deedt elk agterwaards denken, en den gantschen toeleg verdwynen. Want 't was 'er wel verre van af, dat de Wethouders, onder welken Meester Maarten Koster alleen met de Engelschen heulde, Leicester en eenen hoop vreemdelingen, die zyne zyde hielden, middel verleend zouden hebben, om met het uitspreken van 't woord, alle wagten weerloos te maaken, de burgery te vermeesteren, de oude Regeering af te danken, en den Raadhuize een nieuw aangezigt te geeven. Men hielt, naamlyk, voor zeker, dat dit het minst was, welk Leicester voorhadt. Zelfs meende men te weeten, dat hem eene Lyft geleverd was van veertien van de wakkerste voorstanders der vryheid en getrouwste aankleeverers van den Huize van Nassau, onder welken ook de Raad Kornelis Pieterszoon

1587.

Wat Leicester, ten deezent yde, te Amsterdam voorhadt.

1587. Hoofst was, welken hy beslooten hadt, eenen smaadelyken dood aan te doen (w). Ook waren zy, die meest by hem in 't oog liepen, zeer op hunne hoede, zo lang hy in de Stad was. De Oud-Burgemeester Reinier Kant ging met eene rusting onder zyn kazak, en kwam hem niet spreken, dan verzeld van eenen stoet gewapende schutters, die hem, voor de deur, opwagteden (x). De Graaf dan, bespeurende dat hem te Amsterdam alles buiten zyne gisfing ging, keerde, ten volgenden dage, schielyk naar Utrecht (y). Eenige dagen laater, deedt hy der Vroedschap van Amsterdam, door den Raadsheer van Staate, Willem Bardes, den Oud-Burgemeester Maarten Koster, en den Overste Sonoï aanzeggen „ dat hy gantsch niet „ voldaan was in het antwoord, welk zy „ op zyn Vertoog aan de algemeene Staa- „ ten en op zyn rondgaand schryven ge- „ geven hadt.” Doch men betuigde ernstelyk „ dat men alleenlyk zo geantwoord „ hadt, om tweedragt te voorkomen; en „ dat men zorg draagen zou, dat 'er, zo „ dra als 't mogelyk ware, nader geant- „ woord werdt, eerst door de Staaten van „ Holland, en daarna door de algemeene „ Staaten (z).”

Hy reist Ondertusschen, beslooten de Staaten van

Zyne
bood-
schap aan
de Re-
geering.

(w) HOOFT XXVI. *Boek*, bl. 1199, 1200.

(x) Vaderl. Hist. VIII. *Deel*, bl. 245.

(y) HOOFT XXVI. *Boek*, bl. 1201.

(z) Resol. Vroedsch. N. 5. 13 OZ. 1587.

van Holland, verneemende dat Leicester 1587.
 voorhadt, een' keer te doen door verschei-
 de Hollandsche Steden, hem te verzoeken, ^{naar} Noord-
 dat hy zig van niet meer dan van tweehon- ^{holland.}
 derd perfoonen wilde doen verzellen; wan-
 neer men hem alomme eerlyk ontvangen
 zou (a). Ook mompelde men, ten dee-
 zen tyde, dat hy, nu 't hem met de Ker-
 ke, dat 's Amsterdam, gemist was, zien
 zou, of hy zig niet van de Kapelle, zo
 noemde men Enkhuizen, kon meester maa-
 ken. En kwam hy, op den veertienden
 Oëtober, te Naarden, met oogmerk om
 van daar over te steeken naar Noordhol-
 land. Doch staande op zyn vertrek, ont-
 ving hy schryvens van die van Enkhuizen,
 waarby zy hem baden, hunne Stad, tot
 verhoeding van allen ongeval, voor dien
 tyd, te willen verschoonen van zyne tegen-
 woordigheid. Hy zeilde dan naar Hoorn,
 daar hy eerlyk ontvangen werdt. Van daar
 schreef hy naar Enkhuizen, zonder van
 zyne komst te reppen; doch zig zagtelyk
 beklagende over den argwaan, dien men
 tegen hem hadt opgevat, en verzoekende,
 alle mistrouwen te verbannen: waarna hy
 naar Enkhuizen op weg sloeg. Doch de
 Regeering zondt hem Gemagtigden te ge-
 moet, die hem den hoon, hem beschoo-
 ren, zo duidelyk, schoon met beleefde
 woorden, vertoonden, dat hy, bedugt dat
 hem de poort voor 't hoofd geslooten zou
 ge.

(a) Resol. Holl. 17 OZ. 1587. bl. 281, 296.

1587. geworden zyn , te rug trok , en zig naar Medenblik begaf , daar hy , eenige dagen , onthaald werdt door Sonoi (b).

Hy on- De afwijzing van die van Enkhuizen deedt
derzoekt, hem , naar 't schynt , schroomen , om zig ,
hoe men gelyk hy van zins was , wederom , naar Am-
hem te ster-
Amster- terdam te begeeven , eer hy wist , hoe hy
dam ont- 'er ontvangen zou worden . Hy schreef dan
vangen
zou. aan Meeſter Maarten Koſter „ om verze-
„ kerd te zyn , of de Heeren van Amſter-
„ dam nog volhardden in de voorgaande
„ genegenheid jegens zyne Doorlugtigheid,
„ gelyk hy hoopte ; in welk geval , hy niet
„ nalaaten zou , deeze Stad , in zyne te-
„ rugkomſt , te bezoeken .” De Burgemees-
ter bragt deezen brief , den zeventwint-
tigſten October , in de Vroedschap , en be-
geerde derzelve gevoelen daarop te ver-
ſtaan . Men verzogt hem , Leicester te
willen antwoorden „ dat Burgemeeſteren
„ en Raaden verwonderd waren geweest ,
„ over zyn ſchryven , alzo zy niet wiften ,
„ hem eenige oorzaak gegeven te hebben ,
„ om hen van ongenegenheid te verdenken .
„ Dat zy hierom verzogten , dat hy aan
„ diergelyke berigten geheel geen geloof
„ wilde ſlaan . Doch zo hy geraaden vondt ,
„ zynen weg door hunne Stad te neemen ,
„ verzogten zy , dat hy agt geliefde te
„ ſlaan op de Reſolutie , by de Heeren Staa-
„ ten van Holland , in de jongſte Vergade-
„ ring te Haarlem genomen , die hem on-
„ ge-

(b) HOOFD XXVI. *Boek* , bl. 1203 , 1204.

„getwyfeld zou toegezonden zyn (c).” 1587.
 Zy zagen hiermede op de Resolutie, boven (d) vermeld, by welke begeerd werdt, dat hy met niet meer dan tweehonderd Perfoonen in de Steden kwame. Doch 't blykt niet, dat hy, ten deezen tyde, te Amsterdam geweest is. Het ontdekken van zynen toeleg, om zig, door middel van Krygs-Engeland, en volk, en door heimelyk verstand met eenige ingezetenen, meester te maaken van Leiden, maakte hem zo verlegen, dat hy, voor zyne eigen vryheid vreezende, schie-lyk uit Noordholland naar Utrecht, voorts, naar Dordrecht, en van daar, in November, naar Vlissingen week: van waar hy, in December, naar Engeland vertrok, en, op bevel der Koninginne, terstond, afstand deedt van 't bewind over de Nederlanden (e).

Op deeze wyze, eindigde de Regeering des Graaven van Leicester; die, zo lang ze geduurd hadt, Amsterdam in bekoming hadt gehouden. De Stad zou, veelligt, meer nog dan door het Oktroi, om de er-ven, vereischt tot haare versterking, by schatting van Schepenen, te mogen naar zig neemen, bevoordeeld geweest zyn door den Graave, zo zy hem beter aan de hand hadt willen gaan. Hy hadt 'er, reeds in de Lente des jaars 1586, zonder zig aan 't misnoegen van Dordrecht te kreunen, eene munt

(c) Resol. Vroedsch. N. 5. 27 Oef. 1587.

(d) Bladz. 75.

(e) Vaderl. Hist. VIII. Deel, bl. 258-265.

1587. munt opgerecht, over welke het opzigt aan *Hans de Vlaming* gegeven werdt. Ook werden hier, sedert, dubbele Roozenobels geslaagen, met het wapen van Engeland, die wel veertig stuivers boven de waarde werden uitgegeven (*f*). Doch 't Plakaat op de zeevaart, welk kort daarna uitkwam, verveemde de Stad geheellyk vanden Graave van Leicester, wiens munten hier ter Stede ook geen gevolg hadt.

(*f*) Resol. Holl. 7-17 Maart 1586. bl. 108 enz. METE-
REN XIV. Boek, f. 249 verso.

T W E E D E D E E L.
 GESCHIEDENISSEN
 VAN
 A M S T E R D A M.

ELFDE BOEK.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
 van het jaar 1588, tot in het jaar 1612.

De Wethouderschap van Amsterdam, De Staa-
 bevoedende, hoe zeer haare magt ten van
 gestyfd werdt, door het gezag, dat zy oe- Holland
 fende, over het Krygsvolk, welk binnen de beraa-
 Stad in bezetting lag, hadt, al kort na de men ee-
 verandering des jaars 1578, by de Staaten ven nieu-
 van Holland, verworven, dat, by voorraad, omtrent
 en in afwezendheid van de Gekommitteer- de bezet-
 den der Staaten, die zig toen in de Stad ting der
 onthielden, het woord of de leuze aan de Stad Am-
 foldaaten op de wagt aldaar zou gegeven 1588.
 worden door den oudsten Burgemeester (a):
 en dat de Wethouderschap in 't gemeen ook
 goede opzigt zou mogen neemen, om de
 Knegten, binnen de Stad in bezetting leg-
 gende, in goede orde, gehoorzaamheid en
 tugt te houden (b). Doch na 't vertrek van
 Lei-

(a) Handv. bl. 50. [149].

(b) Handv. bl. 50. [149].

1588. Leicester, werdt 'er, by 's Lands Staaten, op het onderhoud der bezettinge van Amsterdam, een nadere voet beraamd, waardoor het Krygsvolk, hier ter Stede, nog meer afhankelijk werdt van de Wethouderschap. De Staaten beslooten, den dertienden Maart des jaars 1588 „ dat, voortaan, ten laste van den Lande, binnen Amsterdam, zouden onderhouden worden „ vierhonderd soldaaten, die niet uit de Stad „ zouden mogen worden getrokken. Dat Burgemeesteren de Kapiteinen deezer soldaaten zouden benoemen; waarna hun, „ door Prinsse Maurits, als Stadhouder en „ Kapitein-Generaal, *Commissie* gegeven „ zou worden. Dat de Kapiteinen, Officieren en Soldaaten den eed van getrouwheid zouden doen aan den Lande van Holland en aan de Stad Amsterdam; en dien „ van gehoorzaamheid aan Prinsse Maurits, „ in de voorgemelde hoedanigheid, en aan „ Burgemeesteren en Regeerderen der Stad: „ en de soldaaten ook aan hunne Kapiteinen „ en Bevelhebbers. Dat aan de Stad, voor „ den tyd van een jaar, tot onderhoud deezer bezettinge, van 's Lands wege, betaald zouden worden negenendertig honderd ponden ter maand van twee-ender „ tig dagen. Dat de Raad van Staate, Prins „ Maurits, de Staaten van Holland of derzelve Gekommitteerden de gemelde soldaaten, ten allen tyde, zouden mogen „ monsteren. Dat, zo Burgemeesteren van „ Amsterdam zouden mogen verstaan, meer „ soldaaten dan de gemelde vierhonderd in „ dienst

„ dienst te moeten houden, zulks tot Stads 1588.
 „ kosten zou moeten geschieden. Doch dat
 „ zy geene andere bezetting zouden behoe-
 „ ven in te neemen, dan in geval van hoo-
 „ gen nood, en ter ordonnantie van Prinse
 „ Maurits, in gevolge van 't Verdrag van
 „ Voldoeninge en de overeenkomst op den
 „ Afstand van dezelve, welke hierby be-
 „ vestigd werdt.” Burgemeesteren en Raa-
 den bewilligden, den negentienden Maart,
 in dit besluit der Staaten (c): en in gevolge
 van het zelve, bevalen myne Heeren van
 den Geregte, by openbaare afkondiging
 van den vyfden January des jaars 1589, dat
 allen vreemd Krygsvolk, welk hier niet be-
 scheiden was, de Stad, binnen zekeren be-
 paalden tyd, zou hebben te ruimen (d).

De Engelschen hadden, al sedert eenigen Amster-
 tyd, eene onderhandeling over vrede met dam ver-
 Spanje voorgeslaagen; doch de Stad Am- klaart zig
 fterdam, niets goeds van zulk eene hande- tegen de
 ling te gemoet ziende, verklaarde 'er zig Vrede-
 uitdrukkelyk tegen (e). Ook bewees de uit- hande-
 rusting der zogenaamde *onverwinnelyke Vloo- ling met*
te, niet lang hierna, dat Spanje nog gantsch Spanje:
 geene geneigdheid hadt tot vrede. Amster-
 dam toonde zig, op 't naderen deezer vloot-
 te, ten hoogste bereidwillig, om de onder-
 neemingen des Spanjaards, door alle be-
 kwaame middelen, te stuiten: gelyk uit de
Registers der Vroedschap blyken kan (f).

(c) Resol. Vroedsch. N. 5. 19 Maart 1588. Handv. 61.
 50. [149].

(d) Keurb. G. f. 350.

(e) Resol. Vroedsch. N. 5. 28 Maart 1588.

(f) Resol. Vroedsch. N. 6. 7. 9, 16 Aug. 1588.

1588. In July des jaars 1588, kwam hier ter Pezen- Stede eene bezending van Prinse Maurits, ding van om de Regeering te beweegen tot bewilling van Prinse Maurits aan de Stad. om de Regeering te beweegen tot bewilling in het opbrengen van haar aandeel in tweemaal honderd duizend guldens, die men der muitende Engelsche bezettinge van Geertruidenberg hadt moeten toezeggen. De Stad liet zich overhaalen (g). Doch de Engelschen schonden 't geslooten verdrag, en gaven, in 't volgende jaar, Geertruidenberg over aan den Spanjaard (h).

De Lu- De Lutherschen hadden, na de verandering der Regeeringe te Amsterdam, hunne ther- fchen Godsdiens- tige Byeenkomsten gehouden, in verzoeken, te één of meer byzondere huizen of pakhuizen: doch in February deezes jaars, te Amsterdam, o- voegden zy zig, met een Verzoekschrift, penbaare Gods- aan Burgemeesteren, begeerende dat hun dienstoe- eene openbaare plaats, tot oefening van fening. hunnen Godsdienst, werdt toegestaan. Burgemeesteren bragten 't Verzoekschrift in den Raad, alwaar beslooten werdt, het zelve den vertooneren te rug te geeven, met de volgende bytekening (i):

Zy worden afge- *Burgermeesteren ende xxxvj Raden, gesyden weezen. die Confessie van Ausburg, mitsgaders de Apologie daer by gevoucht, by den verthoonders ouergeleuert (die zy zegghen die bekentenisse hares gelooffs te wesen), ende die zelffde gecommuniceert hebbende metten ghenen die het behoort, verclaren dat, aengesyen beuonden wordt, dat het gunt binnen dese Stadt vuyt*

Go-

(g) Resol. Vroedsch. N. 6. 4 July 1588.

(h) Vaderl. Hist. VIII. Deel, bl. 281.

(i) Resol. Vroedsch. N. 5. 20 Febr. 1588.

Godes heylighe woordt opentlyck, heller ende
 claer wordt geleert, die voornoemde Confessie
 van Ausburch met d' Apologie nyet en es con-
 trarierende, maer daer mede ouer een es comen-
 de, sy daeromme nyet en connen toelaten, dat
 by yemant anders, als die daer toe wetlick es
 beroepen ende geadmitteerd, het woord Gods
 binnen dese Stad zal worden gepredict. Te
 meer ouermits dat, volgende d' Unie ende Ver-
 bintenisse, tusschen de Landen van Hollant ende
 Zeelant opgerecht ende besworen, expresselick
 es gestatueert, dat binnen dezelffde Landen
 ende Steden egeene andere religye opentlick
 mach worden vercundicht noch geëxerceert, als
 die iegenwoordige Euangelische gereformeerde
 religie. Sullen daeromme die Verthoonders, om
 geen scheuringhe ende beroerte te verwecken,
 (als voorleden enige jaeren in andere Steden es
 geschyet) hen van't prediken onthouden. Doch
 zoe verre die verthoonders hen wilden vermeten,
 met Godes woordt te bewysen, dat die religie,
 die binnen den Landen van Hollant ende Zee-
 lant alomme (als oick binnen dese Stadt) in die
 Kercken opentlick wordt gepredickt ende geëx-
 ceert, met die heylige bybelsche schrift in enige
 pointen nyet en zoude ouer een comen, sullen die
 supplianten hen anden Heeren Staten (dien de
 dispositie toestaet) adresseren, om by heur E.
 daerinne geordonneert te worden, zoe zy beuin-
 den zullen te behooren. Aldus gedaen by Bur-
 germeeesteren ende xxxvj raeden der Stad Aem-
 stelredamme op den xx february 1588.

In kennisse van my als Secretarys.

W. PIETERSZ.

1588.

F 2

De

1588. De Lutherfchen vervoegden zig, sedert, met het zelfde verzoek, aan de Staaten van Holland, daar zy, insgelyks, afgewezen werden (k).

Plakaat tegen de Roomfch gezinden. In de Lente des jaars 1589, vonden de gemelde Staaten geraaden, de oefening van den Roomfchen Godsdienst, by Plakaat, welk den negenden Maart getekend was, te verbieden. Doch de Vroedschap van Amsterdam besloot, dit Plakaat niet af te kondigen, dan onder uitdrukkelyk beding „ dat „ Schepenen de straffen, by het zelve ge- „ dreigd, zouden mogen maatigen, zo als „ zy, in billykheid, en naar gelegenheid „ der zaake, zouden bevinden te behoo- „ ren (l).”

Verandering in de Leg-plaatsen der Schuiten op het Rokin. De opgezetenen van 't platte Land om Amsterdam vielen, in deezen jaare, der Regeeringe klagtig, dat hunne uitwatering door de sluizen in de Stad, en byzonderlyk door de Duikerfluis in den Middeldam, belet werdt, door de menigte van schuiten, die regt voor gemelden duiker in 't Rokin gelegd werden. 't Geregt beval, hierom, op den dertienden November „ dat geene sche- „ pen of schuiten, behalve zulken, die goe- „ deren aan of uit de huizen op 't Rokin „ lossen of laaden moesten, en dan alleen „ zo lang het lossen of laaden duuren zou, „ zouden leggen tusschen de Duikerfluis en „ Popius steegje, nu de Paapenbroekssteeg; „ dat de Haagfche, Delffsche, Rotterdam- „ sche

(k) Resol. Holl. 6 April 1588. bl. 102. Kerk. Plakaatb. II. Deel, bl. 69, 70.

(l) Resol. Vroedsch. N. 6. 28 April 1589. f. 99.

„sche en groote Leidſche Veerſchuiten, 1589.
 „voortaan leggen zouden, op het zelfde
 „Rokin, *after de Capelle, eertyts genaemt de*
 „*Heylige Stede, van het noorder boekhuys in-*
 „*chuyſ off, ſuydwaerts op:* ten welken einde,
 „het hout, welk aldaar lag, verplaatſt moeſt
 „worden, en de Houtzaagers, aldaar zaa-
 „gende, eene andere plaats verkiezen
 „moeſten (m):” ’t welk wy hier alleenlyk
 aantekenen, om dat het tot eenige ophel-
 dering van de oude gelegenheid der Stad
 dienen kan.

Amſterdam raakte, ten deezen tyde, in Amſter-
 geſchil met eenige Steden, waaruit merke- dam raakte
 lyke moeilykheid rees. Haarlem ving eeni- in geſchil
 ge nieuwigheid aan op den Overtoom, die, lem en
 zo ik meen, in ’t vertimmeren van den zel- Dord-
 ven beſtondt (n): en Dordrecht deedt, in drecht.
 ’t volgende jaar, een ſchip met Noorſche 1590.
 balken aanhouden, welk van hier naar Ooſt-
 ende gezonden, en te Dordrecht niet ver-
 ſtapeld was. ’t Laatſte werdt zeer euvel
 genomen, en bragt de Vroedschap van Am-
 ſterdam tot een beſluit, om alle de ſchepen
 en goederen van die van Dordrecht, wel-
 ken zig hier ter Stede bevonden, in beſlag
 te neemen (o). Te vooren, was reeds ge-
 raadpleegd, op het vaſtſtellen van een mid-
 del, om de geſchillen, onder de Steden val-
 lende, af te doen; doch de Leden hadden
 elkanderen deswege niet kunnen verſtaan.
 Tegen ’t einde des jaars 1590, beſloot de
 Vroed-

(m) Keurb. G. f. 373. Handv. bl. 1526. [318.]

(n) Refol. Vroedsch. N. 6. 2 July 1589.

(o) Refol. Vroedsch. N. 6. 25 Aug. 1590. f. 172 verſe.

1590. Vroedschap van Amsterdam, de geschillen, die de Stad tegenwoordig met andere Steden hadt, te verblyven aan de uitspraak van Prinse Maurits (p). Doch of zulks geschied, en of en hoe de hangende geschillen, ten deezen tyde, afgedaan zyn, heb ik nergens aangetekend gevonden.

De Stad
leent
Prinse
Maurits
geschut.

De Stadhouder Maurits hadt, in Augustus te vooren, door den Oud-Burgemeester Reinier Kant, een' zyner Raaden, een halve Kartouw, ten dienste van den Lande, ter leen verzogt van de Stad, die men, terstond, hadt laten volgen (q). Eenigen tyd hierna, werdt by den Raad beslooten, ten dienste der Stad, op welker wallen, sedert de jongste vergrootingen, meer grof geschut noodig was, alle jaaren, twee halve Kartouwen, en nog twee andere metaalen stukken, veertien, vyftien, of zestien ponden schietende, te doen gieten (r).

Nieuwe
schik-
king op
de her-
stelling
en het
onder-
houd van
den Die-
merdyk.

1591.

De Diemerdyk werdt, ten deezen tyde, zo zeer vervallen bevonden, dat de Staaten van Holland en van Utrecht, in 't begin des jaars 1591, eene overeenkomst troffen, op het herstellen en onderhouden van den zelve. Het opzigt over de nieuwe werken werdt gesteld aan vyf Gemagtigden, drie uit Holland, te weeten, een uit Amsterdam, een uit Muiden of Weesp, en een uit Loenen Kroonenburgs geregt, en twee uit het Stigt van Utrecht (s).

On-

(p) Resol. Vroedsch. N. 6. 29 Dec. 1590. f. 190.

(q) Resol. Vroedsch. N. 6. 3 Aug. 1590. f. 170 verso.

(r) Resol. Vroedsch. N. 6. 22 Febr. 1592. f. 220 verso.

(s) Handv. bl. 367.

Onaangezien de oefening van den Room- 1591.
 schen Godsdienst, by verscheide Plakaaten Keur
 en Keuren, en nog laatstelyk in 't jaar 1589, tegen op-
 uitdrukkelyk verboden was, bevondt men, roerige
 gelyk de Keure spreekt „ dat enige oproeri- Vergade-
 „ ghe ende heymelick den viandt toegedane ringen,
 „ gheesten, in Amsterdam en deszelfs Vry- onder
 „ heid, onder schyn van den Pauselyken deksel
 „ Godsdienst te oefenen, dagelyks, hei- van oefe-
 „ melyke Vergaderingen hielden, en op ning
 „ deze wyze aanhang maakten, om intyd van den
 „ en wyle hun boos en oproerig voornee- Room-
 „ men, tegen de vrede en welvaart der Gods-
 „ Stad, in 't werk te stellen.” Het aanleg- dienst.
 gen van al zulke Vergaderingen werdt, der-
 halve, by eene Keure van den veertienden
 February deezes jaars, verboden, op eene
 boete van tweehonderd guldens, en uitzet-
 ting uit de Stad, en derzelver vryheid: het
 oefenen van Pauselyke plegtigheden, in zul-
 ke Vergaderingen, zou ook, met een jaar
 te bier en te brood, op eigen kosten, in 's
 Heeren Slotte, te leggen, gestraft worden;
 welke straf men nogtans met tweehonderd
 guldens zou kunnen afkopen, mids de
 schuldige, daarenboven, ter Stad uit geleid
 wierdt. Die zulke Vergaderingen blootelyk
 bygewoond hadt, zou, voor de eerste reize,
 het opperste kleed verbeuren, en eene maand
 te bier en te brood moeten leggen; doch
 voor de tweede reize, drie maanden; of
 vyftig guldens aan boete betaalen, en voor
 de derde, zes maanden, of honderd guldens
 verbeuren, zullende de mansperfoonen,
 daar-

1591. daarenboven, ter Stad uit gezet worden, zonder 'er wederom te mogen inkomen, dan met verlof van Burgemeesteren (t).

Plaats tot Verweryen bepaald.

Men vindt, in dit jaar 1591, nog eenig bewys dat de Stads wateren, ten deezen tyde, nog tot het bereiden van spyze of tot drank gebruikt werden, alzo, by eene Keur van den tienden April, verboden werdt, de Verweryen ergens anders te plaatsfen dan in de nieuwe Stad, van de Kloveniers Doele Noordoostwaards tot op den S. Antonisdyk, daar nu nog de Verwersgracht is, niet slegts om de ondiepte der gemelde wateren te voorkomen; maar ook de besmetting derzelven, door de vergifte en bytende stoffen, die in eenige Verweryen werden gebruikt, „ waardoor niet alleenlick de gebuyren, maer „ ook de gemeene burgerye lichtelyk eenig letsel aen hare gesontbeyt souden komen te lyden (u).” Ook werdt, om diergelyke reden, nog in 't jaar 1606, het styffelmaaken binnen de Vryheid der Stede verboden (v).

Onderzoek naar den zin van een Privilegie van Hertog Albrecht.

1592.

't Schynt, dat 'er, in 't jaar 1592, te Amsterdam, een Poorter in hegtenis geraakt was, die vorderde, dat men hem onder borgtogt ontfloege, in gevolge van eene Privilegie van 't jaar 1387 [1388], door Hertoge Albrecht, aan Amsterdam met Amstelland en Gooiland in 't gemeen gegeven (w), inhoudende „ dat men niemant van- „ gen, noch bekommeren, noch hinder „ aan

(t) Keurb. G. f. 327.

(u) Handv. bl. 1004.

(v) Handv. bl. 1003.

(w) Zie II. Deel, II. Boek, bl. 165.

aan lyf of goed doen mogt, al soo verre
als by verborgen mag rechts te verbeyden
van eenighen saecken, die by misdaen magh
hebben, by sulcker borghtochte, als den Sche-
penen bescheydelyck duncken sal, daer die
saecken geschiet zyn (x)." Doch men be-
vondt, ten deezen tyde, dat dit Privilegie,
in veele gevallen, ligtelyk zou kunnen mis-
bruikt worden. De Vroedschap besloot hier-
om, op verzoek van Burgemeesteren, de Oud-
Burgemeesters, Pieter Boom en Kornelis
Pieterszoon Hooft, en de regeerende Sche-
pens, Jan Verhee en Jan Tomaszoon, te
magtigen, om de waare meening van dit
Privilegie, naauwkeuriglyk, te onderzoeken,
en van hunne bevindtenis verslag te doen (y):
't welk ik egter niet vind, geschied te zyn.

1592.

Omtrent deezen tyd, bestonden Kampen ^{Twist}
en Deventer wederom eenige tollens te hef- ^{met Kam-}
fen, waarby Amsterdam en de Steden van ^{pen en}
't Noorderkwartier vry wat nadeels leeden. ^{Deven-}
Met Deventer, waren, voor omtrent der-
dehalve eeuw, reeds diergelyke geschillen
geweest, gelyk, uit het voorgaande ge-
deekte deezer geschiedenisse, gebleeken is
(z). Doch van den grond der twist met
Kampen vindt men minder bescheids. De
Bisschoppen van Utrecht, oudtyds, Heeren
van Overysse, plagten eenen tol te heffen,
aan verscheiden oorden in dit Gewest, en
onder anderen ook te Kampen. Sommigen
tekenen aan, dat deeze tol, door die van
Kam-

(x) Handv. bl. 71. [7.]

(y) Resol. Vroedsch. N. 7. 30 Off. 1592.

(z) Zie II. Deel, II. Boek, bl. 125 enz. 168.

1592. Kampen, in laater tyd, van den Biffchop gekogt was (a), en, federt, onder den naam van *Biffchops tol*, gevorderd werdt. Doch Amftelland, en gevolgelyk ook Amsterdam, waren, al voor verſcheidene eeuwen, vry geweest van deezen tol; gelyk klaarlyk blykt uit twee brieven, in 't jaar 1475, door Burgemeesteren van Amsterdam, aan de Stad Vollenhove gefchreeven, waarin zy met ronde woorden ſtellen, dat hunne Poorters, toen niet alleen, maar zelfs boven menſchen geheugen, te Kampen en elders in Overyffel, tolvry plagten te vaaren (b): 't zy dat zulks gefchiedde, uit hoofde van verſcheidene aloude Vorftelyke Privilegien, by welken, al in de tiende en elfde eeuwe, aan alle de ingezetenen van 't Stigt, waar onder ook de Amftellanders, oudtyds, behoord hadden, tolvryheid door 't gantsche Stigt, zelfs in Overyffel, verleend werdt (c); 't zy dat hiervan ook byzondere Handveften gegeven waren, die nu niet meer voorhanden, of ten minſte my onbekend gebleeven zyn. Amsterdam hadt deeze tolvryheid, te Kampen, eeuwen lang, ongeſtoord genooten, tot op omtrent deezen tyd toe. Immers, men vindt geen ſpoor altoos, dat 'er, voor deezen tyd, gefchil over gevallen is. Men kwam nu byeen, om middelen te beraamen, tot herſtelling der zaaken op den ouden voet. De Steden Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Edam

(a) UBB. EMMII Ret. Friſ. Libr. L. p. 787.

(b) Groot-Memor. N. I. f. 31 verſo.

(c) Diplom. Vide apud HEDAM, p. 63, 79, 81.

Edam zonden Gemagtigden naar Deventer en Kampen. Doch men kon elkanderen niet verstaan. Sedert werdt voorgeslaagen, het verschil te verblyven aan Prinsse Maurits, als Stadhouder van Holland en Overyssel, in welke twee Provinciën, de twistende Steden gelegen waren; en aan vier Personen, ter wederzyde te kiezen, over welken zyne Doorlugtigheid Opperzagsman zyn zou (d). Doch ik weet niet, of deeze voorslag aangenomen werdt, noch hoe 't geschil, ten deezen tyde, affliep.

Op den agtentwintigsten May des jaars 1593, kwamen de Heemraaden van Rynland met de Ambagtsbewaarders van Slooten en Slooterdyk, die daartoe verlof hadden gekreegen van Burgemeesteren en Regeerders van Amsterdam, als hunne Ambagtsheeren, overeen, dat de dykaadje van Slooten en Slooterdyk ook door 't gemeene Land van Rynland zou onderhouden worden, mids die van Slooten en Slooterdyk daarin hun aandeel droegen, naar de ommeeslagen, door het Heemraadschap van Rynland over hen gedaan (e).

Het Y en de Wykermeer waren, van overoude tyden af, tot hiertoe, voor het grootste gedeelte, vry bevischt geweest; doch in 't jaar 1594, vernam men, dat deze stroom, van Velzeroord af, tot aan Buiksloot toe, door het Heemraadschap van Rynland, of door de Rekenkamer der Do-

(d) Resol. Vroedsch. N. 7. 15, 26 Febr. 1593.

(e) II. Privilegieb. f. 104, 106. Handv. bl. 329. [155.]

1594. meinen van Holland, stondt onvry gemaakt en verpagt te worden. Die van Amsterdam, hieruit merkelyk nadeel voor hunne versche Vischvangst voorziende, deden verscheiden' verklarings beleggen voor Schepenen, inhoudende „ dat de Visschery in 't „ Y, van Velzeroord tot Buiksloot, en van „ Spaarnedam tot Amsterdam, midsgaders „ in de Wykermeer, altoos vry, en nooit „ verpagt geweest was, uitgenomen een „ klein hoekje voor de kleine Spaarnedam- „ mer-Sluis, welk huurwater was; de Hol- „ lesloot, die van de Rekenkamer ter leen „ gehouden, en de Wymark by 't Koegat, „ die, sedert veele jaaren, door de Stad „ Amsterdam verpagt werdt.” En deeze verklarings deden zy, den zevenden Juny, op 't gemeene Lands Huis te Spaarnedam, Dykgraave en Heemraaden van Rynland overleveren, nevens duidelyke aantuyging, dat zy zig stellen zouden tegen de voorgenomen verpating (f); die, zo ik meen, ook agterwege gebleeven is.

De Stad vereffent zeker geschil met Walraven van Brederode. Wy hebben, op zyne plaats (g), verhaald, hoe de Stad Amsterdam, in 't jaar 1529, de Ambagtsheerlykheid van Amsterveen, Slooten, Slooterdyk en Osdorp van Reinoud, Heer van Brederode, gekogt hadt. Reinouds Zoon, Henrik, oordeelende, by deezen koop, boven de helft, benadeeld te zyn, hadt deswege de Stad Amsterdam, in 't jaar 1562, in regten betrokken.

(f) Handv. bl. 23, 23, 23. [194, 195, 195.]

(g) II. Deel, v. Boek, bl. 507.

ken. Doch de opkomende beroerten; de dienst, dien de Stad hem, in 't jaar 1567, deedt (b), en zyn overlyden, welk kort hierna voorviel, waren oorzaak geweest, dat het geding niet vervolgd was. Maar *Walraven van Brederode*, Broeders Zoon van Reinoud, en erfgenaam der Heerlyke goederen van deezen huize, aangezocht, naar 't schynt, om voldoening van 't gene Amsterdam, in 't jaar 1567, aan Heere Henrik verstrekt hadt, schreef, den vierentwintigsten Maart deezes jaars 1594, aan de Stad, „ dat hy, zoekende naar middelen, om de „ schulden van den Huize van Brederode „ af te doen, onder anderen gevonden hadt „ den eisch op Amsterdam, uit hoofde van „ den koop der Ambagtsheerlykheid van „ Amsterveen, Slooten, Slooterdyk en Os- „ dorp, tegen welken, hy verzogt, dat de „ eisch van penningen, dien de Stad op „ den huize van Brederode hadt, in aan- „ merkinge van de diensten, door Heere „ Henrik, aan die van de Religie in Am- „ sterdam beweezen, mogt worden te niet „ gedaan.” De Raad van Amsterdam be- „ floot hiertoe, mids Heer Walraven hun eene „ kwytshelding gawe, naar genoeg (i): ge- „ lyk, eerlang, geschiedde (k).

Op den tienden May deezes jaars, hadt De Re- de Stad ook Octroi verworven van de Staa- geering ten van Holland tot haare versterking en verwerft een na- der Oc-

(b) II. Deel, VIII. Boek, bl. 251.

(i) Resol. Vroedsch. N. 7. 16 Apr. 1594. N. 2 21 Off.

1594. f. 23 verso.

(k) Zie Handv. bl. 319.

1594. vergrooting, van den Amfteldyk af, tot in 't Y, en verder tot aan den Stads Singel toe; en om de erven, daartoe vereifcht, by fchatting van Schepenen, van de eigenaars over te neemen (l), met welke verfterking en vergrooting, die reeds begonnen was, eerlang, fterk voortgevaaren werdt.

Ondertuffchen, was Amsterdam, federt de omkeering des jaars 1578, en het overgaan van Antwerpen aan den Spanjaard, in 't jaar 1585, zo zeer toegenomen in getal van Koopluiden, dat men 'er, meer en meer, toeleide op het uitbreiden des Koophandels en der Scheepvaart. 't Verbod van den handel op Spanje en Portugal bragt de Amfterdamfche Koopluiden, zo wel als anderen, in de noodzaakelykheid, om andere Scheepstogten te onderneemen. Men begon, inzonderheid in de laaftvoorgaande tien jaaren, fterker dan voorheen, te vaaren op afgelegene Geweften, als Noordwaards op Archangel, en Westwaards op de Kabo Verdſche Eilanden, van waar zout gehaald werdt. Ook voer men, meer dan men plagt, op Italie, en, onder Fransche vlaggen, op verſcheiden havens onder het Turfch gebied (m). Doch in deezen jaare 1594, begon men zig ook tot de reize naar de Ooft- en Weftindien toe te ruften. De togten naar 't Noorden hadden fommigen doen vermoeden, of niet miſſchien, langs deezen weg, 't zy door de Straat Waaigats, of agter Nova Zembla om, China en de Indien te vinden zou-

(l) Handv. bl. 5. [100.]

(m) METEREN XIX. Boek, f. 371 verſo.

zouden zyn. En de Amsterdamsche Predikant *Petrus Plancius*, die zeer bedreeven was in de Sterre- en Zeevaartkunde, gaf den Raaden ter Admiraliteit en anderen hier van zo veel lichts, dat 'er, eerlang voor rekening van Hollandsche, meest Amsterdamsche, en Zeeuwsche Koopluiden, drie schepen werden uitgerust, die, den vyfden Juny, uit Texel, in zee staken. Een deezer schepen voer voor Amsterdamsche rekening, en hadt tot Schipper *Willem Barendszoon* van ter Schelling, Burger deezer Stad; doch de togt slaagde niet naar genoegen. Men vondt geenen doortogt Oostwaards, en *Willem Barendszoon* keerde, in September, voor Amsterdam te rug (n). Hy deedt, in de jaaren 1595 en 1596, nog twee diergelyke togten, met schepen, die hier ter Ste-
de werden uitgerust; welke togten, door *Jakob Heemskerk Henrikszoon*, als Commis of Koopman, werden bygewoond. In den laatsten, overwinterde een gedeelte van 't Scheepsvolk, met groot gevaar, op *Nova Zembla*. Doch de doortogt naar *China* werd vergeefs gezogt (o).

Maar terwyl men de *Indien* opspoorde, langs eenen ongewoonen weg, verzuimde men niet, de reis derwaards te onderneemen, langs den gewoonlyken. *Kornelis Fredrik Houtman*, Zoonen van *Pieter Korneliszoon Houtman*, Brouwer te *Gouda*, zig, in 't voorleeden jaar, te *Lisbon*, hebbende

1594.

De Predikant Plancius raadt de Scheepstogten om 't Noorden aan.

die kwalyk slaagen.

Eenige Amsterdammers rusten *Kornelis Houtman* uit naar *Oostindie*.
laa-

(n) Scheepst. van W. BARENTSEN, bl. 1-4.

(o) Refol. Vroedsch. N. 8 25 Maart 1596. f. 119 verso.
Scheepst. van W. BARENTSEN, bl. 4 enz. 10 enz.

1594. laten onderregten van al 't beloop des handels, dien de Portugeezen, ten deezen tyde, op Oostindie dreeven, kwamen, in dit jaar, in Holland te rug. Kornelis begaf zig naar Amsterdam, en bewoog daar eenige voornaame Koopluiden tot het aangaan eener Maatschappye, die de *Compagnie van verre* genoemd werdt, en eerlang drie of

1595. vier schepen uitrustte, welken, onder 't bevel van Kornelis Houtman, in April des jaars 1595, naar Oostindie in zee staken. *Jan Jakobszoon Schellinger* en *Reinier van Helvoeren*, als *Commisen* of Koopluiden, mede (p). De Koopluiden, die deeze eerste Amsterdamsche Oostindische Maatschappy uitmaakten, waren *Henrik Hudde*, *Reinier Pauw*, *Pieter Dirkszoon Hasselaer*, *Jan Fanszoon Karel de Oude*, *Jan Poppe*, *Henrik Buik*, *Dirk van Os*, *Siewwert Sem* en *Arend ten Grootenhuis*; onder welken, Hudde, Pauw en Hasselaer, dezelfde, van wiens wakkerheid in 't beleg van Haarlem wy elders (q) gewaagd hebben, reeds Schepenen en Raaden der Stede waren. Maar deeze eerste togt slaagde ongelukkiglyk. Houtman deedt verscheiden Kusten en Eilanden aan, daar Portugeesche Volkplantingen waren; onder anderen, Bantam op het Eiland Java; doch hy geraakte, door beleid der Portugeezen, hier en op andere plaatsen, in openbaaren oorlog met de ingezetenen, en kwam, eindelijk, na 't uitstaan van veele gevaaren,

iii

(p) Regeer. Lyft, voor de Handv. op 's jaar 1595.

(q) H. Deel, VIII. Boek, bl. 339.

in Augustus des jaars 1597, met drie sche- 1595.
pen, in Texel te rug (r).

De toeneemende schaarsheid der Graa-De voor-
nen hadt de Regeering van Amsterdam, inraad van
de Lente deezes jaars, doen besluiten, om Graanen
den voorraad, die by Stad was, in 't hei- wordt
melyk, te doen opneemen: waarvan den opgeno-
men.
Raad, onder den eed van geheimhouding,
kennis gegeven werdt (s). 't Schynt, dat
de voorraad, ten deezen tyde, nog zo groot
bevonden werdt, dat men niet geraaden
vondt, den uitvoer te verbieden.

't Was 'er zo verre van af, dat de Lu-De Ver-
therschen vryheid van openbaare Gods-gaderin-
diensttoefening zouden verkreegen hebben gen der
hier ter Stede, dat de Vroedschap, in dit Luther-
jaar, besloot, ook hunne heimelyke Byeen-belet.
komsten te verbieden (t). Zelfs werdt Au-
gustyn Pyn, die, ten zynen huize, vergade-
ring der Augsburgsche Geloofsbelijdenis
hadt laten houden, op last der Vroedschap,
door den Schout, ter Stad uit geleid, zon-
der, schoon 't een- en andermaal verzogt
werdt, verlos te kunnen verwerven, om,
zelfs tot verrigtinge zyner huisselyke zaa-
ken, daar wederom binnen te mogen ko-
men (u).

Amsterdam hadt, tot nu toe, van Chris-Amster-
tiaan den IV., Koning van Deenemarke, die dam
zynen Vader, Fredrik den II., reeds in 't wordt be-
jaar in de vestigd

(r) Zie eerste Schipvaart der Holland. naar Oostindie.

(s) Resol. Vroedsch. N. 24 Maart 1595. f. 50 verso.

(t) Resol. Vroedsch. N. 1 Juny 1595. f. 65.

(u) Resol. Vroedsch. N. 2 Sept. 13 Nov. 1595. 9 Apr.
1596. f. 78, 92 verso. 121.

1596. jaar 1588, opgevolgd was, nog geene be-
 Privile- vestiging verworven in de Privilegien, die
 gien van zyne voorzaaten aan de Stad verleend had-
 Deene- den. Doch de Regeering vaardigde, eer-
 marke. lang, haaren Pensionaris, *Nicasius van Syl-
 le*, af, om deeze bevestiging te verzoeken.
 Ook geschiedde zy, eindelyk, op den zes-
 entwintigsten September des jaars 1596 (v).
 By een afzonderlyk Reglement, werdt egter
 bepaald, dat Amsterdam zig van zyne Pri-
 vilegien niet buiten de Kruisdagen, in May
 en September vallende, bedienen zou te
 Bergen in Noorwegen, in welke Stad, vol-
 gens een oud voorregt, buiten de gemelde
 dagen, geene uitheemschen mogten komen
 handelen. Doch binnen die dagen, mogten
 de Amsterdammers aldaar vryelyk komen
 handelen, mids zy alleen aan de Inwoo-
 ners, en niet aan de Noordvaarders, vis-
 schers en boeren van buiten, op tyd, ver-
 kogten (w).

Eerste uitrustin- Al van 't jaar 1581 af, hadt men, in Hol-
 gen der land, eenige gedagten begonnen te krygen,
 Amster- op het openen der vaarte naar de West-
 damme- indien. Een Engelschman, *Butz* genaamd,
 ren naar die reeds vier reizen derwaards gedaan hadt,
 de West- boodt den Staaten aan, eenen togt te willen
 indien. doen, mids men vier Oorlogschepen onder
 zyn bevel stelde. Doch men zag toen nog
 te groote zwaarigheden in zynen voorslag.
 De Staaten verklaarden egter, wel te mo-
 gen lyden, dat de vaart op de Westindien,
 door

(v) Handv. bl. 59. [90.]

(w) Handv. bl. 60. [90.]

door byzondere Koopluiden, ondernomen 1597. werdt (x). Doch 't liep tot in 't jaar 1597 aan, eer *Gerrit Bicker Pieterszoon*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, en *Jan Corneliszoon Leyen* van Enkhuizen, elk eene afzonderlyke Maatschappy opregteden, die schepen uitzondt naar de Westindien (y). En 't leedt niet lang, of deeze twee Maatschappyen vereenigden zig met elkanderen; en zy schynen 't te zyn, die men, in de *Registers* deezer Stad, op het jaar 1599, *de gecombineerde* [samengevoegde] *Compagnie negocierende op Genea* [Guinea] genoemd vindt (z).

In de Lente deezes jaars, werdt de voor-De uit- raad van Graanen in Amsterdam wederom voer van in 't heimelyk opgenomen, en zo gering wordt bevonden, dat de Vroedschap goedvondt, verbooden uitvoer derzelven, voor eerst, te doen den. verbieden (a).

De Wethouderschap van Amsterdam, al-De Re- toos bezorgd om den Koophandel aan te geering moedigen, hadt, in den aanvang deezes verleent jaars, brieven van Voorschryving verleend van aan eenige Doopsgezinde Koopluiden dee- Voor- zer Stad, van welken zekere somme van schry- penningen, uit Spanje komende, door de ving aan Engelschen, aangehouden was, die men eenige weigerde te ontslaan, om dat de eigenaars Doops- zwaarigheid maakten, om hunnen eigen- gezinde Kooplui- den. dom,

(x) Resol. Holl. 10, 14 Juny, 7, 22 July 1581. bl. 266, 280, 318, 376.

(y) Resol. Holl. 3 Sept. 23 Dec. 1597. bl. 388, 603.

(z) Resol. Vroedsch. N. $\frac{8}{9}$ 8 Nov. 1599. f. 284.

(a) Resol. Vroedsch. N. $\frac{8}{9}$ 3 April 1597. f. 182 versf.

1597. dom, op de gewoonlyke wyze, met eede,
 te verklaaren. De brieven waren gerigt
 aan *Noel van Caron, Heer van Schoonewal*,
 Gezant der Vereenigde Nederlanden by Ko-
 ningin Elizabet. Zy behelsden „ dat de Ge-
 „ reformeerden en Mennoniten of Doops-
 „ gezinden, ten tyde van Keizer Karel en
 „ Koning Filips, in grooten getale, uit dee-
 „ ze Landen verjaagd geweest zynde, met
 „ de verandering der Regeeringe, in dezel-
 „ ven waren wedergekeerd, daar men nu
 „ elk zyn geweeten zo vryelyk beleeven
 „ liet, dat, zelfs op de verklaaringen der
 „ gemelde Mennoniten, die altoos zwa-
 „ righeid gemaakt hadden in het doen van
 „ den gewoonlyken eed, alomme regt ge-
 „ daanwerdt, schoon zy, alleenlyk by waa-
 „ re woorden, in de plaats van eede, ge-
 „ schiedden. Dat eenige burgers van deeze
 „ gezindheid, het ongeluk gehad hebbende,
 „ dat hun zekere somme van penningen, ko-
 „ mende van Kadix, door de Engelsche
 „ Oorlogschepen, ontnomen was, in En-
 „ geland niet aan regt hadden kunnen ge-
 „ raaken, onder voorwendfel, dat hunne
 „ bewyzen van eigendom niet met eede
 „ gesterkt waren. Dat zy, hierop, by de
 „ Wethouderschap, om brieven van voor-
 „ schryving hadden verzogt; die hierby
 „ verklaarde, dat hunne verzekeringen, by
 „ waare woorden, in de plaats van eede
 „ gedaan, by haar niet anders verstaan
 „ werden dan of zy den eed plegtiglyk af-
 „ gelegd hadden, en dat menze als mein-
 „ eedi.

„ eedigen straffen zou , zo zy bevonden 1597.
 „ mogten worden , iet tegen de waarheid
 „ verzekerd te hebben , waarvan nogtans ,
 „ zo ver men wist , hier te Lande , nog gee-
 „ ne zwaarigheid gevallen was..” Ten be-
 fluite , werdt den Gezant verzogt , deezen
 luiden , of derzelver Gemagtigden alle noo-
 dige hulp te willen bewyzen , en te wege
 te brengen , dat hun , in Engeland , goed
 regt gedaan werdt (b). Doch welk een’
 uitslag deeze zaak gehad hebbe , vind ik
 nergens aangetekend.

Maar omtrent deezen tyd , of wat laater , Gooffen
 viel ’er , te Amsterdam , iet voor , welk ge-^{Vogel-}
 legenheid gaf , dat eenige Leden der Re-^{zang , te}
 geeringe zig nog duidelyker verklaarden ^{Amster-}
 voor het gedoogen van onderscheiden’ Gods-^{dam , om}
 dienstige Gezindheden in den Burgerstaat. ^{zyn ge-}
^{voelen ,}
Gooffen Michielszoon Vogelzang van Buuren , ^{by de Re-}
 Fluweelwerker buiten de Regulierspoort , ^{geering}
 voor eenigen tyd , met eene *Attestatie* van ^{aange-}
 den Kerkenraad , vertrokken zynde naar En-^{klaagd ,}
 geland , hadt , na zyne terugkomst alhier , ^{door den}
 by monde en geschrifte , verspreid zekere ^{Kerken-}
 gevoelens , welken voor grove dwaalingen ^{raad.}
 en ketteryen geagt werden , en om welken
 hy , een en andermaal , vergeefs , tot af-
 stand vermaand zynde , van de Gemeente
 was afgesneeden. Hy liet , sedert , niet na ,
 zyn gevoelen te belyden , en daarvan te
 spreekken : waarom de Kerkenraad geraaden
 vondt , zig te vervoegen aan Burgemeeste-
 ren ,

(b) Aantek. des Heer. C. P. HOOFT by BRANDT Reform.
 I. Deel, bl. 811.

1597. ren, met verzoek „ dat Vogelzang weder-
 „ om in derzelver tegenwoordigheid mogt
 „ gehoord, en hem, zo hy zyne dwaalin-
 „ gen, gelyk men vaststelde, niet kon be-
 „ wyzen, door 't gezag der Heeren en naar
 „ derzelver bescheidenheid, belet worden,
 „ dezelve verder te verspreiden.” Men
 voegde hierby nog *drie* andere verzoeken,
 en begeerde, *voor eerst* „ dat *Lubbert Ger-*
 „ *ritszoon*, Leeraar onder de Doopsgezin-
 „ den alhier, belast mogt worden, een
 „ vriendelyk mondgefprek met de hunnen
 „ te houden, 't welk zy hem meermaalen
 „ aangeboden hadden, en hy tot hiertoe
 „ geweigerd, zig verontschuldigende op
 „ zynen ouderdom, en dat hy daartoe geen
 „ bevel hadt van de Overheid.” *Ten ande-*
ren, verzogt men „ dat het uitgeeven van
 „ zekere boekjes, waarin de Leer der waar-
 „ heid gelasterd werdt, mogt belet wor-
 „ den.” En *eindelyk* „ dat ook de oefening
 „ der duivelsche konst van waarzeggerye
 „ en toverye, hier ter Stede, mogt wor-
 „ den geweerd.” 't Blykt niet, wat besluit
 op de twee laatste verzoeken genomen
 werdt, maar 't mondgefprek met *Lubbert*
Gerritszoon werdt afgeslaagen, alzo eenige
 Wethouders verstonden „ dat de aanzoe-
 „ kers tot openbaare *Disputen* gemeen-
 „ lyk vervolging en geweetensdwang in 't
 „ hoofd hadden.” Ook waren eenigen den
 Doopsgezinden te meer genegen, om dat
 zy, in de gemeene vervolgingen, zo veel
 geleeden hadden. Maar de Fluweelwer-
 ker werdt in hegtenis genomen. Midlerwyl,
 had-

Hy wordt
in hegte-

hadden, naar 't oordeel van eenige Leden 1597.
 der Regeeringe, sommige Predikanten, hier ^{nis geno-}
 ter Stede, zo veel hevigheids gebruikt, niet ^{men.}
 slegts tegen andere Gezindheden, maar
 zelfs tegen de Wethouderschap, dat de Heer ^{Deftige}
 Kornelis Pieterszoon Hooft, thans voor de ^{rede van}
 vyfde maal Burgemeester, geraaden vondt, ^{Burge-}
 zyne bedenkingen daarover den Burgemees- ^{meeft}
 teren en Oud-Burgemeesteren, in eene uit- ^{Hooft}
 voerige rede, den vyftienden October, voor ^{tegen de}
 te draagen. Hy wees hun aan „ dat de ^{ging.}

„ wapenen waren aangenomen, om geweld
 „ en dwingelandy af te weeren; niet om te
 „ heerschen over eens anders geweeten.
 „ Dat gewetensdwang vooral der tegen-
 „ woordige Regeeringe niet voegde, zynde
 „ aan dezelve, en aan Prinse Willem, voor
 „ haar, onder zulke voorwaarden, nimmer
 „ de poorten geopend. 't Was, vervolgd
 „ hy, ook niet te verwonderen, dat zo vee-
 „ le gezindheden, als onder de vervolging
 „ des Pausdoms, hier te Lande, geweest
 „ waren, in twintig of vyfentwintig jaaren,
 „ nog niet hadden konnen gebragt worden
 „ tot de Gereformeerde Kerke. Omze
 „ daartoe te brengen, behoorde men, zyns
 „ oordeels, de luiden niet zo scherpeyk
 „ en op zo veele punten te ondervraagen,
 „ eer menze ten Avondmaal toeliet, noch
 „ te vergen de voorafgaande Predikatie by
 „ te woonen, waarin de Gemeente begree-
 „ pen werdt, by monde van den Predikant,
 „ belydenis haars geloofs te doen; also vee-
 „ len zig bezwaard zouden konnen vinden,
 „ in 't geeven van eenen schyn van toestem-

1597. „ ming aan de leer der Predestinatie, of
 „ aan eenig ander punt, waarvan zy, in
 „ hun hert, niet overtuigd waren. Gelyk
 „ 's Lands voorregten ook vorderden, dat
 „ men de vreemdelingen weerde uit de
 „ burgerlyke Regeeringe, waarom menze
 „ ten minste den inboorlingen niet behoor-
 „ de voor te trekken; zo schein 't zeer on-
 „ gerymd, dat men 't bewind der Kerke
 „ toevertrouwde aan uitheemsche Ouder-
 „ lingen, die daar besluiten namen en wet-
 „ ten maakten over een volk, by welk zy
 „ hunne toevlugt genomen hadden, en min-
 „ zaamlyk onthaald en gekoesterd gewor-
 „ den waren. De bevinding hadt, ten tyde
 „ van Leicefter, geleerd, dat deeze vreem-
 „ delingen, Vlaamingen, Brabanders, Waa-
 „ len, meest allen onrustige geesten waren,
 „ die ook de inboorlingen ontrufft hadden.
 „ Ondertuffchen, hadt een Kerkenraad, uit
 „ zulke Luiden bestaande, ook vreemde
 „ Predikanten in 't Land en in deeze Stad
 „ gebragt, die, zo wel als de armen der
 „ gemeente, schoon ook meest vreemde-
 „ lingen, door de Wethouderschap gunstig-
 „ lyk onthaald, en uit Stads Kasse, wan-
 „ neer de aalmoessen der Diaconie niet toe-
 „ reikten tot onderhoud der armen, voor-
 „ zien werden; daar andere oude burgers,
 „ tot armoede vervallende, alleenlyk des
 „ winters eenigen onderftand genooten van
 „ de Huiszittenhuizen. En ondertuffchen
 „ onderwonden zig eenigen der Stads Pre-
 „ dikanten, op den predikftoel, uit te vaa-
 „ ren tegen de Wethouders, die zig niet tot
 „ de

„ de Gemeente begaven, met onderschei- 1597.
 „ ding van Schout, Burgemeesteren, Sche-
 „ penen en Raaden, die zy, met kwalyk
 „ toegepaste Schriftuurteksten, wel durfden
 „ vervloeken. Op deeze wyze, werdt,
 „ voorwaar! der Gereformeerde Leere
 „ meer nadeel dan voordeel toegebracht.
 „ Immers, zouden de Wethouders niet van
 „ verstand zyn, dat zy, die zig niet in alles
 „ naar de Kerke konden voegen, daarom
 „ in zwaarigheid behoorden te komen. Zo
 „ dit plaats hadt, dan zou de dwingelandy,
 „ hier te Lande, niet ophouden; maar al-
 „ leen de dwingeland veranderd zyn. Die
 „ voorheen vervolgd werden, zouden nu
 „ anderen vervolgen: en dat, daar men het
 „ bloed der Pauselyke vervolginge nog zo
 „ versch voor de oogen hadt. Eenigen,
 „ voer de Burgemeester voort „ zouden, mis-
 „ schien, zyne redenen minder agten, om
 „ dat zyne Huisvrouw de Predikation der
 „ Mennoniten ging hooren. Doch wat zou
 „ men doen? Zy hadt, op zyne aanmaa-
 „ ning, wel ter Kerke geweest; doch ver-
 „ klaarde, daar zo wel niet gestigt te wor-
 „ den als by de anderen. Ook hadt hy dit
 „ met veelen, ook luiden van aanzien, ge-
 „ meen, en 't verdiende noch laster noch
 „ straf. Hy sprak niet tegen, dat men die
 „ van den Gereformeerden Godsdienst,
 „ voor anderen van gelyke bekwaamheid,
 „ in de Regeering trokke. Doch hy meen-
 „ de niet, dat men daarom alle anderen
 „ mistrouwen moest, en oordeelde, dat
 „ men, blyvende binnen de paalen der voor-

1597. „ regten, alleenlyk zulken aan 't roer moest
 „ zoeken te krygen, die van eenen door-
 „ staanden, goeden, eerlyken, burgerlyken
 „ wandel en voor opregte liefhebbers des
 „ Vaderlands, zo wel buiten als binnen de
 „ Gemeente, bekend waren. Van gelyken,
 „ behoorde men de Kerkelyke ordening
 „ ook zulks in te rigten, dat menze niet
 „ bonde aan 't gevoelen van luiden, die,
 „ van buiten ingekomen, de natuur van dit
 „ Land niet kenden; noch de Kerkentugt
 „ van Geneve op alle Landen paste. Wat
 „ hem betrof, veelen wisten, dat hy altoos
 „ meer genegen was te gehoorzaamen dan
 „ te regeeren; doch, zyns ondanks, tot de
 „ Regeering beroepen, hadt hy zyn byzon-
 „ der belang ter zyde gesteld, om zyn ge-
 „ moed, in 't bedienen van Stads zaaken,
 „ te beter te mogen voldoen, op hoop dat
 „ hy ook iet zou mogen bybrengen tot af-
 „ weering van 't Spaansche juk, en tot be-
 „ jaaginge van 't einde der Hollandsche wa-
 „ penen, naamlyk, dat men, nevens de
 „ verzekerdheid der belyderen van den
 „ Gereformeerden Godsdienst, ook alle
 „ anderen, die den zelve nog niet konden
 „ toestemmen, en nogtans de lasten des
 „ oorlogs hielpen draagen, zo zy zig bur-
 „ gerlyk en vreedzaam hielden, in gelyke
 „ rust en vrede mogt handhaaven, en op
 „ eene Christelyke wyze verdraagen, tot
 „ dat menze, door leere en voorbeeld, op
 „ beteren weg gebragt hadt, zonder dat
 „ men zig, tegen elkanderen, veel min te-
 „ gen de Overheid, zo zeer vergreepe. Die
 „ on-

„ onheuschheid was, tot hiertoe, door de 1597.
 „ vingeren gezien. Maar mogelyk hadt
 „ men hierom grooter onheuschheid te wag-
 „ ten. En Hollanders, en vooral Amster-
 „ dammers behoorden wel te gedenken,
 „ dat, onlangs, onder de Spaansche Re-
 „ geering, al wie zig niet hieldt by de
 „ Roomfche Kerke genoodzaakt werdt het
 „ Land te verlaaten, zo hy geen gevaar
 „ wilde loopen van goed en bloed te ver-
 „ liezen. Jammer zou 't dan zyn, dat zy,
 „ die gelyke elende hadden doorgestaan,
 „ en zig gelykelyk tegen 't Spaansch ge-
 „ weld gekant hadden, nu elkanderen ver-
 „ drukken zouden: of dat zy, die zig lieten
 „ voorstaan de magtigsten te zyn, na dat
 „ men twintig of vyfentwintig jaaren vry-
 „ heid genooten hadt, zouden toeleggen op
 „ het mishandelen hunner medeburgeren,
 „ die onlangs, nevens hen, het kruis ge-
 „ draagen hadden, eeniglyk om dat zy, in
 „ alle geloofspunten, niet met hen eens
 „ waren, of om dat zy hunne Kerkordening
 „ niet in alles konden toestemmen. Onder
 „ de Jooden zelve, werden verschillende
 „ gezindheden geduld. De Gereformeerden
 „ waren ook niet allen op éénen tyd tot
 „ het verftand gekomen, waarin zy nu fton-
 „ den. Waarom gunden zy anderen dan
 „ ook geen tyd tot verandering, dien zy,
 „ of hunne ouders gehad hadden? Aan de
 „ volmaaktheid der Overheid ontbrak nog
 „ veel. Maar de luiden van de Kerke, zelfs
 „ de Predikanten, zouden ook van zig zel-
 „ ven niet hooger gevoelen. 't Was dan
 „ on-

1597. „ onbetaamlyk, dat zy de Wethouders, by
 „ 't gemeen, zогten zwart en haatelyk te
 „ maaken. Zy behoorden zig, daarente-
 „ gen, in 't prediken, voorzigtiglyk en maa-
 „ tiglyk te gedraagen, zonder zig te diep
 „ en te vermetel te steeken in 't ampt der
 „ Overheid, gelyk voor deezen geschied
 „ was, met naame in de zaak der gewaan-
 „ de toverye tegen dien balansmaaker op
 „ 't water by de oude brugge, die van hier
 „ naar Middelburg was gaan woonen. In
 „ dit stuk, hadden immers eenige Predi-
 „ kanten, zonder behoorlyke kennis van
 „ zaaken, zig zo diep gesteken, dat zy
 „ zig niet ontzien hadden, de Heeren van
 „ de Wet sterk aan te loopen, en genoeg-
 „ zaam op te stooken: 't welk de Heeren,
 „ in een stuk, dat uit zig zelf vol gevaars
 „ was, in veel bekommernis en nog groo-
 „ ter gevaar gebragt hadt. 't Was dan te
 „ wenschen, dat de Predikanten zig, voor-
 „ taan, zo zeer mogten maatigen, dat de
 „ Wethouders minder moeite hebben mog-
 „ ten, om de goede gemeente in vrede en
 „ eendragt te regeeren.”

Vogel-
 zang
 wordt
 voor
 Schepe-
 nen ge-
 hoord.

1598. 't Vertoog werdt, den twintigsten De-
 cember, ook gelezen in de Vergadering van
 Schepenen, in 't byzyn van den Burgemees-
 ter Pieter Boom en van den Pensionaris El-
 lert de Veer (c). En op den zevenden Ja-
 nuary des jaars 1598, werdt de gevangen
 Fluweelwerker, tot tweemaal toe, voor
 Sche-

(c) Aantek. van den Heer C. P. HOOFT by BRANDT Re-
 form. I. Deel, bl. 813-824.

Schepenen, op verscheiden punten, onder- 1598.
 vraagd. Hy beleedt „ dat hy, over twin- Zyne be-
 „ tig jaaren, te Wezel, daar hy twee jaa- kentenis.
 „ ren gewoond, en het Linnen-trypwerken
 „ geleerd hadt, de Leer van Calvinus hadt
 „ toegestemd; dat hy zig, te Antwerpen,
 „ daar hy 't zyden- en kaffe-weeven geleerd
 „ en omtrent een jaar gewoond hadt; in
 „ Frankryk en te Geneve, daar hy egter,
 „ by gebrek van werk, maar veertien da-
 „ gen gebleeven was, aan die zelfde leere
 „ hadt gehouden. Te Frankfort, daar hy
 „ 't passamentmaaken hadt geleerd, was
 „ hy getrouwd; doch hy hadt zig daar,
 „ vooraf, alzo zyne Vrouw Lidmaat was,
 „ in de Calvinische Gemeente moeten be-
 „ geeven, by welke hy zig gehouden hadt,
 „ tot in 't jaar 1591. Toen was hy naar
 „ Wezel, voorts naar Amsterdam verreisd;
 „ en, zes of zeven jaaren geleeden, naar
 „ Londen vertrokken, met goed getuige-
 „ nisse van de Gemeente der Calvinische
 „ Leere in deeze Stad. Te Londen hadt
 „ hy zig by de Walsche Gemeente willen
 „ begeven; doch om dat men hem daar,
 „ volgens gewoonte, belydenis zyns ge-
 „ loofs hadt afgevergd, hadt hy zig by de
 „ Duitfche Kerke vervoegd, daar men zig,
 „ met het Amsterdamsch Getuigfchrift,
 „ te vrede gehouden hadt. Doch hier,
 „ twee of driemaal, het Avondmaal genoo-
 „ ten hebbende, hadt hy zig van de Ge-
 „ meente onthouden, tot eenen der broe-
 „ deren zeggende, dat hy zig bezwaard
 „ „ vondt.

1598. „ vondt. Eenige Kerkendienaars waren
 „ toen, verscheiden reizen, by hem geko-
 „ men, om hem nader te onderregten: 't
 „ welk niet gelukt zynde, hadden zy hem,
 „ eindelyk, afgevraagd, of hy by hen wilde
 „ komen, en by zyn eerste geloof blyven,
 „ of volharden in zyne verandering? waarop
 „ zy antwoord hadden begeerd. Maar hy,
 „ vreezende in hegtenis te zullen genomen
 „ worden, was, na negen maanden ver-
 „ blyfs, van Londen vertrokken, en weder-
 „ om hier ter Stede gekomen. In zyne
 „ jeugd, hadt hy, te Utrecht, Latyn ge-
 „ leerd, en was tot het zesde school geko-
 „ men: doch sedert hadt hy zig zo wel
 „ geoefend, dat hy die taale redelyk wel
 „ verstondt. Over vier jaaren, hadt hy
 „ Grieksch leeren leezen, van iemand, die
 „ 't hem ook uitleide, en voor anderhalf
 „ jaar, hadt hy ook iet in 't Hebreeuwfch
 „ gedaan. Niemand hadt hem gebragt, of
 „ vermaand tot verandering zyns eersten
 „ geloofs; maar hy hadt het van zig zelve
 „ gedaan; konnende hy niet begrypen, dat
 „ God almagtig, naar zyn Goddelyk we-
 „ zen, overal was: 't welk hy, te Londen
 „ en hier ter Stede, staande gehouden hadt.
 „ 't Boekje, genaamd *het Licht der Waar-*
 „ *heid*, bekende hy geschreeven te hebben,
 „ en te houden voor de belydenis zyns
 „ geloofs; waarby hy volhardde. In 't
 „ Handschrift, waar naar dit boekje gedrukt
 „ was, hadt hy eenige woorden doorge-
 „ haald, om dat de drukker zwaarigheid
 „ ge-

„ gemaakt hadt, omze na te drukken (d).” 1598.
 Na 't hooren van deeze bekentenis, neig- Eenige
 den eenige Heeren tot strengheid. Ook Heeren
 werdt gearbeid om den gevangen naar den neigen
 Haage te voeren. Doch Burgemeester Hooft tot
 vertoonde Schout, Burgemeesteren en Sche- streng-
 penen, in de tegenwoordigheid der twee heid.
 Pensionarissen, den zesentwintigsten January, Burge-
 en dus maar vyf dagen, voor dat hy, heb- meester
 bende twee jaaren agtereen geregeerd, doet ee-
 stondt af te gaan, in een wydluftig Vertoog, ne uit-
 wat hy oordeelde van de handelwyze, wel- voerige
 ke men omtrent Goossen Vogelzang hielt, rede in
 en welke men, dagt hy, op gelyke gron- zyn voor-
 den, zou mogen houden omtrent alle ande- deel.
 ren, die van de Kerke verschilden. Hy
 merkte aan „ dat Vogelzang, dien hy niet
 „ wist immer gezien te hebben, zig, on-
 „ aangezien zyne armelyke gelegenheid, en
 „ zwaaren last van kinderen, zo hem van
 „ geloofwaardige luiden berigt was, altoos
 „ eerlyk gedraagen hadt. Hy was, om
 „ zyn tegenwoordig gevoelen, voor eenigen
 „ tyd, van de Gemeente afgesneeden. De
 „ Kerk hadt dan 't haare gedaan. Zy be-
 „ hoorde zig daarmede te vrede te houden,
 „ en den armen man niet meer moeilyk te
 „ vallen. 't Was gebeurd, dat iemand, on-
 „ langs, op den middag, ten zynen huize
 „ komende, zyne kinderkens, met zyne
 „ huisvrouw, op der aarde hadt gevonden
 „ leggen, God met geboogen knieën aan-
 „ roe-

(d) Confessieb. van 1597 en 1598. f. 81, 83. by BRANDT
 4. Deel, bl. 824.

1598. „ roepende voor den eeten. Hieruit scheen
 „ te blyken, dat hyze in de vreeze Gods,
 „ naar zyne kennis, hadt opgebragt. Zou
 „ men nu den man, een' geringen vreemde-
 „ ling, van wien geen gevaar te wagten
 „ was, en met hem zyne vrouw en kinde-
 „ ren, die toch onschuldig waren, zo veel
 „ doen lyden, eeniglyk om dat hy eenig
 „ zeldzaam en letterlyk gevoelen van 't
 „ Goddelyk wezen hadt; 't schein veel te
 „ hard, naar den aart en natuur deezer
 „ Landen. Hier, en door gantsch Europa;
 „ zag men, in tafereelen en Kerkglazen,
 „ afbeeldingen van de Heilige Drie-een-
 „ heid, en byzonderlyk van God den Va-
 „ der, onder menschelyke gedaante. Dit
 „ zag men over 't hoofd. Daarover viel
 „ men nimmer iemant moeilyk. Verstandi-
 „ gen mogten oordeelen, of het gevoelen
 „ deezes mans van de gestalte des Goddely-
 „ ken weezens al vreemder ware dan dat der
 „ Pausgezinden van hun misbrood, en dat
 „ der Lutherschen van hunne Allenthalven-
 „ heid. De Predikanten zогten, somtyds,
 „ de Overheid ook tegen deeze Luiden op
 „ te hitsen: doch, zo men hen hoorde,
 „ zou men haast binnens- en buitenslands
 „ tegen elkanderen, en tegen de Luther-
 „ schen en Papisten, in oorlog raaken. Mogt
 „ David den Heere geenentempel bouwen,
 „ om dat hy zo veel bloeds gestort hadt;
 „ 't was een jammerlyk misverstand, dat
 „ men nu levende tempelen, door geweld
 „ en wapenen, stigten wilde. Godsflastering
 „ werdt, onder 't oude Verbond, met de
 „ dood

„ dood gestraft; doch ook Afgodery, 't 1598.
 „ vloeken der Ouderen, Overspel en an-
 „ der kwaad, daar nu mindere straffen op
 „ stonden. En zou men nu met de dood
 „ willen gestraft hebben, 't gene de Predi-
 „ kanten Godslastering noemden; dan mogt
 „ men de Roomsche Katholyken de Lu-
 „ therschen, de Mennoniten, de Geestdry-
 „ vers, en allen, die 't met de Kerk niet
 „ eens waren, wel aan zulke straffe onder-
 „ werpen, om dat zy genoegzaam allen,
 „ by de Predikanten, geoordeeld werden,
 „ schuldig te zyn aan Godslastering. Alde-
 „ gonde zocht de Staaten op te hitsen, om
 „ de Geestdryvers te vervolgen, en hy
 „ hadt, te vooren, de Stenden van Duitsch-
 „ land gezocht tot mededoogen te beweegen
 „ met zulken, die door Alva vervolgd wer-
 „ den. Maar waren deezen allen Gerefor-
 „ meerden? Immers, neen. Men zou zeg-
 „ gen, dat de Spanjaard ten onregte ver-
 „ volgde; en dat wy 't met regt zouden
 „ doen. Maar zo spraken Papisten en Lu-
 „ therschen, en allen, daar zy de magtig-
 „ sten waren. Zo men dan dien weg in
 „ wilde; 's Lands ondergang stondt voor de
 „ deur. Wilde men deezen Vogelzang,
 „ om zyn te letterlyk, den Geestdryveren,
 „ om hun te geestelyk verstand van sommi-
 „ ge dingen, te lyve; zo zou men de ver-
 „ volging aan twee uitersten beginnen, en
 „ veelligt, in 't kort, nader komen, zo 't
 „ sommigen Predikanten naar den zin gaan
 „ mogt. Beter was 't, dat men den Ker-
 „ kelyken eens ernstelyk aanzeide, dat zy

1598. „ zig hadden te houden binnen de paalen
 „ van hun beroep. Die luiden konden zig
 „ bezwaarlyk maatigen, als men hun te
 „ veel inruimde, en verwekten niet flegts
 „ vervolging tegen andere Gezindheden;
 „ maar ook beroerte onder de hunnen, en
 „ opftand tegen de Overheden. Zy waren
 „ 't, die, ten tyde van Leicefter, de
 „ befte Wethouders met den vinger aan-
 „ gewezen, en, door 't ophitsen der Ge-
 „ meente, in gevaar van lyf en leeven ge-
 „ holpen hadden, niet om datze in 't ftuk
 „ der Leere veranderd waren; maar om
 „ datze niet regeerden, naar den zin van
 „ fommige Kerkelyken. Of de Predikanten,
 „ hier ter Stede, zig ook niet fomtyds on-
 „ waardiglyk gedraagen hadden tegen de
 „ Burgemeesters; dan, met te zeggen, dat
 „ het aan de Heeren niet ftondt, hun te be-
 „ laften iemant, op eenen buitengewoonen
 „ tyd en na de avondpreeke, te trouwen;
 „ en dan, dat de Heeren meer Predikanten
 „ verſchaffen moeften, zo zy in diergelyke
 „ zaaken gehoorzaamd wilden zyn; mogten
 „ anderen oordeelen. Hoe't verkiefen der
 „ Predikanten hier toeginge, wiften zy, die
 „ daarover geroepen werden. Ook hadden
 „ eenige Predikanten wel een gedeelte der
 „ aalmoeffen durven eifchen, om het, bui-
 „ ten kennis der Diakenen, te beſteeden
 „ naar hun goeddunken. 't Gezeide ſtrekte
 „ nogtans niet tot verwyf; maar om te doen
 „ zien, dat ook op die van de Kerke wel
 „ wat te vinden zou zyn, zo 't Land met
 „ het verwekken van tweedragt kon ge-
 „ diend

„ diend worden; en dat het zorgelyk was, 1598.
 „ zo geheel op menschen te bouwen. 't Was
 „ nu zestien jaaren geleeden, dat Schepe-
 „ nen, over zekere zaaken, den raad der
 „ Predikanten begeerd hebbende, een
 „ schriftelyk antwoord ontvingen, 't welk
 „ genoegzaam inhieldt, dat de persoon,
 „ wien 't aanging, behoorde te sterven;
 „ maar 't verstand der Regteren verschilde
 „ zo veel van dat deezer raadgeeveren,
 „ dat men hem, zonder eenige schandstraf-
 „ fe, losliet. Zo men vervolgen wilde,
 „ behoorde men zyn regt daartoe, met
 „ klare plaatsfen uit het nieuwe Verbond,
 „ te toonen. Maar die waren 'er niet. En
 „ over den zin der Plaatsfen uit het oude
 „ Verbond, die men tot dat einde bybragt,
 „ verschilden de geleerden. Zulken, die
 „ zig zo vast hielden aan de Predestinatie,
 „ voegde 't vervolgen allerminst; want zo
 „ die grond hadt, moest immers elk ko-
 „ men, daar hy bescheiden was. Men wist
 „ ook wel, hoe bezwaarlyk het Geregt
 „ deezer Stede, van het begin der tegen-
 „ woordige Regeeringe af, hadt kunnen
 „ besluiten, om dieven ter dood te verwy-
 „ zen; en hoe de bedenkelykheden daaro-
 „ ver, naderhand, aanleiding gegeven had-
 „ den, tot het opregten van het Stads Tugt-
 „ huis; en zou men nu zo ligt van doolin-
 „ gen halszaaken maaken? Immers, was 't,
 „ onder ons, een algemeen gevoelen, dat
 „ men hier niemant eenig leed om zyn ge-
 „ loof behoorde aan te doen: en dit gevoe-
 „ len steunde op het algemeen oogmerk

1598. „ van het aanneemen der wapenen, 't ver-
 „ werven van vryheid van Godsdienst, en
 „ op herhaalde verklaringen der Gerefor-
 „ meerden. De Wethouderschap van Am-
 „ sterdam behoorde, ten minsten, in 't
 „ vervolgen niet voorbaariger te zyn dan
 „ die van andere Steden, op dat zy niet
 „ scheene te treden in de voetstappen der
 „ voorgaande Paapsche Wethouderschap.
 „ Men bragt, tegen Vogelzang, in, dat hy
 „ zyne dooling niet flegts geloofde; maar
 „ ook zegt voort te planten. Doch dit was
 „ natuurlyk, en geschiedde ook door de
 „ Predikanten, en door elk, omtrent het
 „ gene hy voor waarheid hieldt. Men zeide
 „ ook, dat by de Staaten beslooten was,
 „ den man naar den Haage te doen voeren.
 „ Doch dit besluit scheen, naar 't goed-
 „ denken van eenige Predikanten en God-
 „ geleerden, doorgedreeven te zyn, door
 „ eenige Leden, die deezer Stad niet gun-
 „ stig waren, en waarschynlyk diergelyk
 „ eene vervoering, tot hunnent, niet gedoo-
 „ gen zouden. Ook bleek, uit verscheiden
 „ voorbeelden, en vooral uit de Ordonnan-
 „ tien op het heffen der Convoojen en Li-
 „ centen, en op het beveiligen van de zee,
 „ dat eenigen gaarne Wetten hielpen maa-
 „ ken, die zy zelven niet dagten te houden.
 „ Veelligt, dagt men ook, in den Haage,
 „ dat de gantsche Regeering deezer Stad
 „ eens was, om Vogelzang hard te handelen.
 „ Doch Burgemeester Hooft kon niet goed-
 „ vinden, dat men den man, tot bederf van
 „ zyne vyf kinderkens en van zyne zwangere
 „ huis-

„ huisvrouw, in den Haage deede opslui- 1598.
 „ ten. De Oud-Burgemeester, Doctor
 „ Maarten Koster, hadt, al voor elf jaaren,
 „ by zekere gelegenheid, beweerd, dat de
 „ Overheid, in geloofszaaken, geen gezag
 „ altoos hadt over de onderzaaten. Dat was
 „ ook, van 't begin des oorlogs af, beweerd
 „ geweest. Was dit gevoelen goed geweest,
 „ toen 't ons tegenging; 't behoorde, met
 „ onzen voorspoed, niet ten kwaade veran-
 „ derd te zyn. Uit het Geschrift der Ker-
 „ kelyken, in Maymaand laatstleeden over-
 „ gegeven, was wel te zien, dat zy zогten
 „ te wege te brengen, dat niemant van
 „ andere gezindheid dan zy zyn verstand
 „ aan anderen zou mogen mededeelen: 't
 „ welk zy noemden, zyne dwaaling strooi-
 „ jen, en de Gereformeerden onrustig
 „ maaken en bedroeven. Dat zou eenigen
 „ schyn hebben, zo die menschen zelve
 „ van hunne dwaaling overtuigd waren.
 „ Doch zy hielden zig zo vast verzekerd,
 „ dat zy de waarheid geloofden en leerden,
 „ dat veelen hunner niet geschroomd had-
 „ den, zig, ten tyde der Spaansche Regee-
 „ ringe, om 't voorstaan hunner Leere, aan
 „ den smertelyksten dood over te geeven.
 „ Zo men hun, nogtans, 't verspreiden
 „ hunner Leere beletten wilde, zou te
 „ beziën staan, met wat middelen? Zeker-
 „ lyk, zou men zeggen, door de magt der
 „ Overheid, als men 't door geene onder-
 „ regtingen en vermaaningen doen kon.
 „ Maar zou die magt zig regelen naar eeni-
 „ ge wetten der Schriftuure? Of zou

1598. „ men eenige nieuwe Wetten en Plakaaten
 „ maaken, en die ten strengste zoeken uit
 „ te voeren? 't Laatste deedt Filips; doch
 „ wat won hy 'er mede? De zogenaamde
 „ Kettery nam toe, en na twintig of vyf en
 „ twintig jaaren moordens, wierp men 't
 „ Spaansche juk van den hals. Vogelzangs
 „ gevangenis hadt Burgemeester Hooft, in
 „ 't eerst, bekommerd, zo om de vreemd-
 „ heid van 's mans gevoelen, als om dat hy
 „ zag, dat eenige Heeren zo hevig tegen
 „ hem waren. Doch naderhand bespeuren-
 „ de, hoe onvriendelyk de Predikanten zig
 „ gedroegen tegen allen, die 't met henniet
 „ eens waren; ook hoe eenige vreemde Le-
 „ demaaten der Gereformeerde Kerke, on-
 „ langs, zonder verlof van Burgemeesteren,
 „ gegaan waren in de huizen der Mennoni-
 „ ten, om hen, huns ondanks, over hun ge-
 „ loof moeilyk te vallen; schoon die yveraars
 „ zeer wel wisten, dat de Mennonitische
 „ Vergaderingen, door 't geheele Land,
 „ by de Heeren Staaten en Wethouders der
 „ Steden, geduld werden; hadt hy niet an-
 „ ders konnen besluiten, dan dat de ver-
 „ volging, eens begonnen zynde, allengs-
 „ kens voortslaan zou tot allen, die 't met
 „ de Gereformeerde Kerke niet eens waren,
 „ en wien nogtans zo veel gelegen lag aan
 „ 't wederstaan des Spanjaards, als de aller-
 „ beste onder hen. Maar om deeze goede
 „ luiden zo eng te bepaalen, als de Kerke-
 „ lyken scheenen te willen, hadt zyne Geu-
 „ zery nimmer gestrekt, en strekte 'er ook
 „ nog niet toe. De Kerk genoot thans veel
 „ „ meer

„ meer vryheid, dan zy, in den aanvang 1598.
 „ der beroerten, hadt durven hoopen. Daar-
 „ mede behoorde zy zig te vrede te houden.
 „ Toen zocht men niemand de wet te stellen
 „ in geloofszaaken. Waarom zou men 't
 „ nu doen? De zeden der andersgezinden
 „ waren niet erger dan die der Gerefor-
 „ meerden, zo dat men hen, ook om deeze
 „ reden, niet harder behoorde te handelen.
 „ Redelyker, en voor 's Lands welvaart
 „ dienstiger was het, dat men, volgende
 „ den ouden voet van Regeeringe, niemand
 „ over Geloofszaaken mocilyk viele; maar
 „ elkanders doolingen ten goede hielde, als
 „ komende alleenlyk ten laste van hem,
 „ dienze bezwaarden. Dan zou men een-
 „ dragt in den Staat behouden, en elkande-
 „ ren de hand blyven bieden, in 't weder-
 „ staan van den algemeenen vyand: daar,
 „ zo zy, die naar nieuwe vervolging schee-
 „ nen te haaken, hunnen wensch verkree-
 „ gen, het verval van den Staat onvermyd-
 „ baar was." Ten besluite, verzogt de
 „ Burgemeester „ dat niet op zyn persoon,
 „ maar op 't gene hy gesproken hadt ge-
 „ zien mogt worden, en dat men alles in
 „ opregtheid en zonder vooroordeel over-
 „ weegen mogt; dan zou, hoopte hy,
 „ God eene genadige uitkomst geeven,
 „ en men de oude spreuk waar bevinden,
 „ dat de onderlinge verdediging de veiligste
 „ is (e)."

In

(e) Aantek. des Heeren C. P. HOËFT by BRANDT I.
Deel, bl. 825-833.

1598. In zekere aantekeningen des Heeren Hooft, lang na deezen opgesteld, verhaalt hy, dat Vogelzang 'er, ten deezen tyde, reeds twee Wethouders te Amsterdam waren, die verstonden, dat men den kettters behoorde te vervolgen. Doch hy voegt 'er by, dat de een, zo hy nog een- of twee en twintig jaaren geleefd hadt, door zyne eigen wet, zou veroordeeld geweest zyn, alzo hy wel den Gereformeerden Godsdienst beleedt; doch, in 't stuk der Predestinatie, van 't gevoelen der genen was, die men toen met Plakaaten bezwaard. Ook maakte, schryft hy, het verklaren van dit Leerstuk naar 't gevoelen van Calvinus en Beza, dat sommigen, en hy zelf zig niet tot de Gemeente begaven; alzo men hem verpligten wilde, om nimmer met anderen van zyn gevoelen over deeze Leere te handelen, of te spreekken; 't welk hem naar te groote dienstbaarheid scheen te smaaken, om welke te ontgaan, hy jaaren lang buiten 's Lands gezworven hadt. Ondertusschen, hadt hy Vogelzang niet t'eenemaal kunnen bevryden. Den gevangen werdt, den negenentwintigsten January, by myne Heeren van den Geregte, gelast, buiten de Stad en de Vryheid derzelve eene myl in 't ronde te vertrekken, zonder daar wederom binnen te mogen komen, dan met verlos van dezelfde Heeren, onder bedreiging van te zullen gebannen worden. Sommigen willen ook, dat zyn Boekje, *het Licht der Waarheid*, door beuls handen, verbrand werdt, Vogelzang voldeedt aan dit vonnis; doch

Vogelzang
wordt ter
Stad uit
gezet.

doch geraakte, nog dit zelfde jaar, onder 1598.
 't regtsgebied van den Baljuw van Kenne- te Haar-
 merland, wederom in hegtenis. Te Haar- lem, we-
 lem gevangen leggende, bragt men hem zo derom
 verre, dat hy, den vyfentwintigsten Octo- in heg-
 ber, verscheiden' zyn'er gevoelens, schrif- tenis.
 telyk, herriep, en nu beleedt „ dat God Herroept
 „ niet lighaamlyk was, gelyk een man; dat verschei-
 „ Adam en Eva beide Gods beeld gehad den van
 „ hadden, en niet Adam alleen, en dat het zyne ge-
 „ zelve bestondt in de heerschappy over voelens.
 „ alle de schepselen; dat Gods Zoon eeu-
 „ wig was, dien hy te vooren gesteld hadt
 „ niet eeuwig te zyn; en dat de Vader, de
 „ Zoon en de Heilige Geest, God zynde,
 „ niet drie Goden, maar één God waren:
 „ dat hy den Kinderdoop ook voor onregt
 „ plagt te houden, waarom zyn jongste
 „ kind nog ongedoopt was; doch dat hy 't
 „ nu, in de Gemeente, wilde laten doo-
 „ pen, zo dra hy los zyn zou. Voorts,
 „ wilde hy geduuriglyk in de vermaaning
 „ komen, en zig verder laten onderreg-
 „ ten.” Vyf dagen hier na, zondt hy nog
 een geschrift uit, waarin hy 't voorgaande,
 met Schriftuurplaatsen en redenen, beves-
 tigde. Ook badt hy de Wethouders en
 Dienaars des Goddelyken Woords zeer oot-
 moediglyk om vergiffenis, bekennende, zig,
 met het uitgeeven van zyn boekje, zwaar-
 lyk bezondigd te hebben, 't welk hy smeek-
 te, dat God, en allen, die hy daar door
 geërgerd hadt, hem vergeeven wilden. Se-
 dert, werdt hy ontslaagen, zonder dat my

598. gebleeken is, op welk een' voet (*f*). Doch
 Hy komt zyne Huisvrouw verkreeg, den veertienden
 wederom November, by de Heeren van den Gereg-
 te Am- te der Stad Amsterdam, dat hy, voor eerst,
 ster- wederom in de Stad verblyven mogt (*g*).
 dam. Wat 'er, alhier of elders, verder van hem
 geworden zy, is niet tot myne kennisse ge-
 komen.

Mannen- Het Tugthuis hier ter Stede, waarvan de
 en Vrou- Burgemeester Hooft, in zyne jongste re-
 wen- de ten behoefte van Vogelzang, gewaagd
 Tugt- hadt, was, in 't jaar 1596, opgereg. Een
 huis, gedeelte van 't Clariffen-Klooster op den
 hier ter Heiligen Weg werdt 'er toe geschikt. Wy
 Stede, zullen 'er, hierna, in de beschryving van
 opge- de openbaare Gebouwen der Stad, omstan-
 regt. diger van handelen. Ook stellen wy tot die
 beschryving uit te gewaagen van het Vrou-
 wen-Tugthuis of Spinhuis, waartoe, niet
 lang na het stigten van het voorgaande, het
 S. Ursulen-Klooster bekwaam gemaakt
 werdt. Het werdt, door de Staaten van
 Holland, reeds op den agtsten September
 deezes jaars 1598, even als andere Gods-
 huizen, met vrydom van 's Lands Imposten
 beschonken (*b*).

De Gods- Men bevondt, in den aanvang deezes
 huizen jaars, dat sommige Godshuizen hier ter
 moeten Stede meer lasten dan inkomsten hadden,
 elkande- terwyl anderen meer inkreegen dan zy uit-
 ren on- ga-

(*f*) Aantek. van den Heere C. P. HOOFT en van D. VAN
 SANTE by BRANDT I. Deel, bl. 834, 835.

(*g*) Justitieboek, beginnende 4 May 1594. f. 107 by
 BRANDT als boven, bl. 835.

(*b*) Handv. bl. 297.

gaven. De Vroedschap besloot, derhalve, 1598.
 „ dat Burgemeesteren, die, ” zo luidt de
 Resolutie „ Opperste Voogden waren van ^{dersteu-}nen.
 „ den Armen, ende Godsbuyfen, binnen dee-
 „ ze Stad wese, sulcx dat sy vermogten,
 „ daer over te stellen al sulcke personen tot
 „ Regenten, als zy huyden geraden vonden;
 „ de te kort komende Armen-Comptoiren,
 „ uit andere meer vermogenden, zouden
 „ mogen ondersteunen, tot dat zy in staat
 „ geraakten, om de penningen, waarmede
 „ men hen te hulp gekomen was, wederom
 „ te rug te geeven (i).”

De Engelsche Koopluiden, *Avanturiers* De Stad
 genaamd, zig, sedert eenige jaaren, in zoekt de
 Duitschland hebbende nedergezet, waren, Engel-
 ter oorzaake van zeker verschil, welk de sche
 Duitsche Koopluiden in Londen met de Koop-
 gelsche Regeering hadden, genoodzaakt *Avantu-*
 geworden, Duitschland te ruimen. Ver- riers ge-
 scheiden Hollandsehe en andere Steden ga- naamd,
 ven zig veel moeite, om hen naar haarent te her-
 lokken: ook Amsterdams, daar men, in Ju- waards te
 ly dezes jaars, besloot, hun keur van plaats
 tot eene Halle of wooning toe te staan, en
 hun, onder anderen, het Klooster van S.
 Maria, of het oude zyds Huiszitten-huis in
 de Nes, of het Klooster van S. Katharina
 op den Fluweelen-burgwal, of het ronde Be-
 gynhof aan te bieden (k). Doch deeze aan-
 biedingen vonden geenen ingang. De En-
 gelsche Avanturiers sloegen zig, eerlang,
 te

(i) Resol. Vroedsch. N. 8 11 Maart 1598. f. 226 vers. Handv. bl. 267.

(k) Resol. Vroedsch. N. 8 1 July 1598. f. 234.

1598. te Middelburg in Zeeland neder (1).

Aanwas der Vaart op Oost- en West-indie. De Vaart hier ter Stede, sterker voortgezet. De *Compagnie van verre*, den Schepen en Raad Gerrit Bicker in haare gemeenschap ontvangende, hadt zig, federt, vereenigd met eene andere Maatschappy, bestaande uit *Vincent van Bronkborst*, *Simon Fanszoon Fortuin*, *Govert Dirkszoon*, *Kornelis van Kampen*, *Jakob Thomaszoon*, *Ellert Simonszoon Jonkhein* en *Jan Hermanszoon*, allen Koopluiden hier ter Stede. De vereenigde Maatschappy bragt, nog in dit jaar, agt schepen in zee, onder bevel van *Jakob Simonszoon van Nek*, van welken 'er vier, binnen vyf-

1599.

tien maanden, met eene aanzienlyke party Peper en Nagelen, die zy te Bantam gelaad hadden, te rug kwamen. De anderen vier, die Amboina, Banda en Ternate bezogt hadden, kwamen, eerst in 't jaar 1600, in 't Vaderland te rug (m). Naar de Westindien was, in 't jaar 1598, van hier, ook meer dan één togt ondernomen (n). De Vroedschap besloot, reeds in November des jaars 1599, de *oude Oostindische Compagnie*, gelykze genoemd werdt, en de *samengevoegde Compagnie*, handelende op Guinea, voor eenige jaaren, te geryven ieder met eene erve op Raapenburg aan 't *Rysenhoofst*, *responderende aan 't Ye* (o), daar de

(1) Vaderl. Hist. IX. Deel, bl. 5 enz.

(m) Eerste Schipvaart van JACOB VAN NECK, bl. 7, 8, 17, 19, 27, 42.

(n) Vaderl. Hist. IX. Deel, bl. 138, 139, 152.

(o) Resol. Vroedsch. N. $\frac{8}{9}$ 8 Nov. 1599. f. 284.

de Oost- en Westindische Maatschappyen 1599.
nog tegenwoordig haare Pakhuizen hebben.

De Staaten van Holland, omtrent deesen Amsterdams belang by 't
tyd, de Kille, loopende door de Landen en gorsingen van Bonaventura, hebbende doen vaarbaar
bekwaam maaken tot eene gemeene vaart maaken
tusschen Holland en Zeeland, deden die der Kille
van Dordrecht, onder anderen, belooven, van Bonaventura.
dat alle Schepen, Schuiten en goederen,
van Gouda, den Yffel af, door de gemelde
Kille, gevoerd wordende, Kanthout, Kromhout en eeken planken uitgenomen, zo vry
zyn zouden van het Dordrechtsche Stapelregt, als of zy door de Spuije gevoerd werden: zullende zelfs de Oostersche en Noordsche balken, uit de Noordzee in deese Landen gebragt, vry zyn, 't zy dezelve gekant, of rond waren. De Acte, door de Wethouderschap hier van verleend, en den eenendertigsten December deezes jaars 1599 getekend, is, om het groot belang, welk Amsterdam by deese Vryheid hadt, onder de Privilegien deezes Stad, geplaatst, en in 't licht gegeven (p).

Omtrent deesen tyd, of wat eerder, hadt De Gezindheid
zig eene nieuwe gezindheid van Engelsche der Brui-
Hervormden, te Amsterdam, nedergezet, nisten zet
die naar de *puurheid* of zuiverheid, welke zig te
zy voorgaven, *Puriteinen*, en naar *Robert* Amster-
Browne, eenen hunner voorgangeren, *Brow-* dam ne-
nisten of *Bruinisten* genaamd werden. *Zy* der.
hadden zig, reeds in Engeland, van de
openbaare Kerke afgezonderd, en waren
hier.

(p) Handv. bl. 27. [163.]

1599. hierom van Koningin Elizabet verdreeven uit het Ryk. Hier ter Stede, hieldenze, met oogluiking der Wethouderschap, Godsdienstige byeenkomsten, onder anderen in de Barndesteeg, daar nog een gedenkteken derzelve, in den naam der *Bruinisten-gang*, overgebleeven is. De Conrektor der Latynsche Schoole aan de oude zyde was, voor deezen, Ouderling hunner gemeente geweest; doch, sedert, tot de openbaare Kerke overgegaan: en deezen zogten zy, in dit jaar 1599, wederom tot zig te trekken, door zeker geschrift, waarin zy reden gaven van hunne afzondering, onder anderen klaagende „ over de verwardheid der „ Amsterdamsche Kerke, waar, zeidenze, „ de geheele Gemeente nimmer samen vergaderde; de Dienaars den dag des Heeren nimmer met het volk heiligden, en „ men tot den doop ontving het zaad van „ zulken, die nimmer Leden der zichtbaare „ Kerke geweest waren.” Voorts, vonden zy vreemd „ dat men God dagelyks diende „ in de Kerken des Antichrists” (zo noemdenze de Kerken, die voorheen door de Roomschegezinden gebruikt geweest waren); „ dat men daar de huwelyken bevestigde, „ die niet tot den Kerkelyken dienst, maar „ tot de burgerlyke regeering behoorden; „ dat men feestdagen onderhield, ter gedagtenisse van Christus geboorte, opstanding en hemelvaart; dat men, jaarlyks, „ de Ouderlingen veranderde, in plaats „ vanze te laten aanblyven enz.” Men zegt, van de zyde der Gereformeerden, dee-

deeze luiden, door redenen, tot andere gedagten te brengen. Doch alle poogingen waren vergeefs (q). Zy werden, eindelyk, in de Noordhollandsche Sinode, die, in 't laatst van Juny des jaars 1601, te Amsterdam, gehouden werdt, voor Scheurmakers verklaard (r). Sedert, verminderde hun getal sterk, schoon 'er, veele jaaren laater, nog overblyffels van deeze Gezindheid, te Amsterdam, gevonden werden.

De jongste vergrootingen en versterkingen der Stad hadden de oude muuren en Poorten derzelve, langs de oostzyde van den Singel en langs de westzyde van den Kloveniers-burgwal, noodeloos gemaakt. Nogtans, verliep 'er een geruime tyd, eer men besloot, de muuren, de meeste toorens, en eenige poorten af te breeken; 't zy dat men ongeraaden vondt, de Stad met zo veele kosten tevens te bezwaaren; 't zy dat men met dit werk draalde, om de geriefden langs de vesten te gemakkelyker te doen besluiten, tot het voldoen der penningen, waarop hunne huizen geschat werden, uit hoofde der verbetering, die zy, door het afbreeken der muuren en toorens, bekwamen. In 't begin des jaars 1600, werdt beslooten, het af breeken der oude muuren, nog eenigen tyd, uit te stellen (s). Doch in September daaraan, besloot men, daarmede voort te vaaren, en de schamele gemeente, die onder de boogen in de muuren woon-

(q) Zie BRANDT Reform. I. Deel, bl. 843 enz.

(r) BRANDT II. Deel, bl. 23.

(s) Resol. Vroedsch. N. 8 17 Jan. 1600 f. 292 vers.

1600. woonde, by tyds te waarschuwen (t). 't Werk werdt, aan de oude en nieuwe zyde te gelyk, sterk doorgezet, in 't jaar 1601. In 't jaar 1602, voer men 'er mede voort: en in 't jaar 1603, werdt het geheellyk voltrokken (u). De geërfden aan de oude vesten werden toen, volgens een besluit van den Raad, reeds in 't jaar 1600 genomen (v), op zekere somme geschat, die zy, of in geld, of in rentebrieven ten behoeve der Stad, tegen den penning zestien, opbrengen moesten (w): 't welk de meesten gereedelyk deden, om dat zy, door 't afbreken der muuren, niet flegts een vermaakelyk uitzigt, maar ook een' vryen op- en afflag verkreegen hadden.

't Plakaat op de Wildernissen wordt hier niet dan met zekere bepaalingen afgekondigd. Op den naam van Prinse Maurits en President en Raaden van Holland, Zeeland en Friesland, was, reeds in 't jaar 1595, een Plakaat uitgekomen op 't stuk der Jagt en Wildernisse (x); welk men, tot hiertoe, te Amsterdam, nog niet hadt willen laten afkondigen, om dat men 't nadeelig hielt te zyn aan de burgerlyke vryheid der ingezetenen, die, onder anderen, volgens het zelve, door de Bedienden der Jagt, onder het Regtsgebied der Stad, gevat, en voor eene vreemde Regtbank van Houtvester en Meesterknaapen te regt gesteld konden worden.

1601. Doch op den agtentwintigsten April des jaars

(t) Resol. Vroedsch. N. $\frac{8}{9}$ 13 Sept. 1600. f. 311.

(u) Resol. Vroedsch. N. $\frac{3}{9}$ 2 Jan. 1602. 12 Maart 1603. f. 376 verso, 422 verso.

(v) Resol. Vroedsch. N. $\frac{8}{9}$ 27 Nov. 1600. f. 321.

(w) Keurb. H. f. 208 verso.

(x) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, col. 1336.

jaars 1601, besloot men, eindelyk, tot de afkondiging, onder uitdrukkelyke verklaring nogtans „ dat de ingezetenen aan zekere Artikelen van het Plakaat niet zouden gehouden zyn, en vooral, dat zy, binnen de Stad of derzelver Regtsgebied, niet zouden mogen agterhaald, noch zö men hen al buiten Stads gebied agterhaald hadt, elders dan ter eerster aanleg voor Schepenen te regt gesteld worden.” En met diergelyke uitzonderingen zyn, naderhand, de Plakaaten op de Jagt en Wildernisse, ook doorgaans, zo niet altoos, hier ter Stede afgekondigd geworden (y).

De aanhoudende Spaansche oorlog hadt, sedert eenigen tyd, hier ter Stede, gelegenheid gegeven tot ongerymde weddenschappen op het inneemen van Steden en Sterkten, op het leeven of de dood van Vorsten, en diergelyken. 't Geregt, bespeurende dat zulke weddenschappentwee dragt verwekten in de Stad, en nadeelig waren voor de huisgezinnen, verboodt dezelve by eene Keure van den agtsten December, en verklaarde dat men 'er geen regt op zou doen (z). Ook schynt het, dat de meesten, sedert, deeze dwaasheid vaaren lieten.

In den Zomer deezes jaars 1601, was de Pestziekte te Amsterdam, zo wel als door gantsch Holland, zo fel ontsteken, dat de gewoone Kerkhoven om de Kerken de menigte der doo-

(y) Keurb. H. f. 182 enz.

(z) Handv. bl. 507. [261.]

1601. dooden niet bevatten konden, waarom beslooten werdt, het plein van 't Karthuizers-Klooster, daar de Kerk plagt te staan, de bleekvelden van 't ronde Begynhof, en de ledige plaats van 't Gasthuis, ten westen van de Stede, daar de nieuwe Nonnen-Kerk plagt te staan, tot begraafplaatsen te gebruiken (a). De pest hieldt aan tot diep in 't volgende jaar; waarom, reeds in de Lente, beslooten werdt, nog een Pesthuis te bouwen (b). Ook kwamen 'er verscheiden Keuren uit, ter gelegenheid deezer besmettelijke ziekte. 't Was, tot hiertoe, hier ter Stede, gebruikelijk geweest, dat de Vrouwen mede ter begraavinge gingen. Doch dit werdt nu, tot nader verlos, verboden, om dat men gemeenlyk op de begraafplaatsen te lang naar de Vrouwen toeven moest: 't welk het gevaar van de besmette lugt, die uit de graven oprees, te grooter maakte. Wyders, mogten, op de predikdagen, geene graven geopend worden, zo in de Kerken en Kapellen, als op de Kerkhoven. Men verboodt ook de pruimen, spenagie en konkommers, en het houden van het lof aan wortelen, raapen en radyzen, om dat men begreep, dat de besmetting daarop meest hegte. 't Gewaad van zulken, die aan de pest overleeden waren, moest, eerst na verloop van zes weeken, en buiten de Stad, gelugt worden. 't Geregt beval eenen plegtigen biddag te houden op den vierentwintig-

Keuren
omtrent
dezelve.

(a) Resol. Vroedsch. N. $\frac{8}{9}$ 25 Aug. 1601. f. 358.

(b) Resol. Vroedsch. N. $\frac{8}{9}$ 13 April 1602. f. 394.

tigften July. Doch in December, was de 1602.
 Pestziekte zo verre geweeken, dat het, des-
 wege, den agttienden, eenen dankdag deedt
 houden (c). Aanmerkelyk is, ondertuffchen, Byzon-
 't gene sommigen melden, dat deeze lang- derheid,
 duurige befmettelyke ziekte niemant der Bur-
 gemeesteren, Schepenen, Thesaurieren,
 Regenten van 't Weeshuis, Predikanten, Ou-
 derlingen, Diakenen, Huiszittenmeesteren,
 Reëctoren of Leermeeſteren der Latynſche
 Schoolen, dit jaar, tot op den zeventien-
 den Augustus toe, in 't graf ſleepte (d):
 waaruit miſſchien af te neemen is, dat zy,
 voornaamlyk, de kleine gemeente getroffen
 heeft, en uit gering of ongezond voedsel
 ontſtaan is.

Sedert de vereeniging der twee Amster- De alge-
 damsche Ooſtindiſche Maatſchappyen, hadt meene
 de Vroedschap geraaden gevonden, alle an- Veree-
 dere uitruſtingen naar de Indien, die, voor nigde
 rekening van Amſterdammers of uitheem- Ooſtindi-
 ſchen, hier ter Stede, geſchieden mogten, ſche
 met der daad, te verbieden (e). Men zegt Maat-
 de vereenigde Maatſchappy, voor anderen, ſchappy
 te begunſtigen, en veroorlofde haar, in 't regt. wordt
 jaar 1601, tot het bekwaamelyker dryven
 haars handels in de Indien, te Dordrecht
 penningen te doen ſlaan met deezer Stede
 wapen en den naam AEMSTELREDAMUM 1601
 beſtempeld (f). Doch de gunſt, die der
 Vereenigde Maatſchappye hier beweezen
 werdt,

(c) Keurb. H. f. 202, 203, 204.

(d) Præſt. & Erudit. Viror. Epist. p. 105.

(e) Reſol. Vroedsch. N. 9 Dec. 1600. f. 325.

(f) Reſol. Vroedsch. N. 7 Maart 1601. f. 338.

1602. werdt, verhinderde niet, dat men, elders hier te Lande, Oostindische Maatschappyyen opregtte, waardoor de handel grootelyks benadeeld werdt. De algemeene Staaten beslooten, derhalve, alle deeze Maatschappyyen tot eene algemeene te vereenigen, die, den twintigsten Maart deezes jaars, Oëtroi verkreeg, om alleen op Oostindie te handelen. Zy was verdeeld in zes Kamers, eene te Amsterdam, eene in Zeeland, twee op de Maaze, of te Delft en te Rotterdam, en twee in 't Noorderkwartier, of te Hoorn en te Enkhuizen. De Kamer te Amsterdam hadt de helft in de gantsche Maatschappye: Zeeland een vierde, en de andere vier Kamers ieder een zestiende (g). Op 't aanhouden der Stad Amsterdam, hadden Burgemeesteren aldaar, den zestienden Maart, het regt verkreegen, om voortaan de verkiezing van Bewindhebber te doen, uit een driedubbel getal van bevoegde Persoonen, die door Bewindhebbers, en, volgens eene latere schikking, door Bewindhebbers en Hoofddeelgenooten, benoemd waren: welk regt ook aan Burgemeesteren der andere Steden, daar Kamers waren, werdt toegestaan (h). De Speceryhandel der Oostindische Maatschappye nam zo sterk toe, dat
1603. zy te Amsterdam, in 't volgende jaar, het Stads Bushuis, welk nog het Oostindisch Huis op den hoek van de Hoogstraat is, tot een Speceryhuis van de Stad huurde
voor

(g) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 529.

(h) Handv. bl. 264. [152.]

voor niet minder dan tweeduizend guldens in 1603.
't jaar (i).

't Geregt beraamde, ten deezen tyde, ver- Sluizen
scheidene Ordonnantien omtrent de nieuwe ge-
Haarlemmer- en S. Antonis- fluis (k), die bouw-
in 't jaar 1601 gebouwd waren. De groote
Heilige- Wegs- en Jan-Rooden-poorts-fluis
waren, in 't jaar 1602, gebouwd (l).

Laurens Pieterszoon Spiegel hadt, by ui- Spiegel's
terften wil, eenig geld geschikt tot een Hof- Huisjes
je voor arme luiden. Zyne erfgenaamen gestigt.
verzogten, in dit jaar 1603, daartoe een
erf agter de Leproozen te mogen koopen (m).
Sedert bouwden zy zes huisjes in de Amstel-
straat, by de Botermarkt, die Spiegel's huisjes
genaamd werden: en een der oudste Hofjes
geweest zyn, welken, hier ter Stede, na de
verandering der Regeeringe, zyn gestigt.

Het toeneemen der Lutherschen hier te Besluit
Lande, hadt den Gereformeerden, al sedert der
eenigen tyd, aanleiding gegeven, om tegen Noord-
hen te waaken. In de Noordhollandfche holland-
Sinode, die, te Amsterdam, in Juny des jaars siche Si-
1601, gehouden was, en waarin, gelyk wy node,
boven (n) aantekenden, de Bruinisten voor om de
Scheurmakers verklaard waren, werdt ook Luther-
iet tegen de Lutherschen beslooten. Men sche Ver-
bevondt, volgens de Sinodaale aantekenin- gaderin-
gen „ dat de Martinisten, Ubiquitisten, Flac- gen te
„ cia- beletten.

(i) Resol. Vroedsch. N. 8 14, 22 April 1603. f. 423,

424 verso.

(k) Handv. bl. 714, 715. [290, 291.]

(l) Amsteldam door J. LAURENTIUS.

(m) Resol. Vroedsch. N. 8 1 Sept. 1603. f. 431 verso.

(n) Bladz. 127.

1603. „ *cianers* en diergelyken, hier te Lande,
 „ zeer toenamen, en met groote lastering
 „ en bitterheid, zig tegen de Gereformeer-
 „ de Kerke betoonden en droegen.” De Ge-
 „ magtigden der Zuidhollandsche Sinode ga-
 „ ven, hierop, die van Noordholland te be-
 „ denken, wat men daar tegen doen zou? En
 „ ’t besluit der Sinode viel „, dat de Predikan-
 „ ten der Plaatsen, daar Lutherschen wa-
 „ ren, by hunne Wethouders zouden aan-
 „ houden, met vertooning van redenen,
 „ op dat zodanige Vergaderingen en zulke
 „ lasteringen mogten worden verhinderd en
 „ weggenomen, naar vermogen (o).” Wat,
 „ in gevolge van dit besluit, tegen de Luthers-
 „ schen te Woerden ondernomen werdt, en
 „ met welken uitflag, is by anderen te leezen
 „ (p). Wy bepaalen ons aan ’t gene te Am-
 „ sterdam voorviel. Hier waren, ten deezen
 „ tyde, onaan gezien het verbod, in de jaaren
 „ 1588 en 1595 gedaan, nog tweederlei Lu-
 „ thersche Godsdienstige Vergaderingen. De
 „ grootste Gemeente werdt, door de Gere-
 „ formeerden, die der *Martinisten*, naar *Mar-*
 „ *tinus Lutherus*, of der *Ubiquitisten*, naar
 „ hunne Leer der alomtegenwoordigheid van
 „ Christus Lighaam; de kleinste, die der
 „ *Flacciaan*en genoemd, naar eenen hunner
 „ Voorstanderen, *Matthias Flaccius van Illy-*
 „ *rie* geheeten. De *Martinisten*, gelykze ge-
 „ noemd werden, hielden groote Vergaderin-
 „ gen, dan in ’t een, dan in ’t ander huis;
 „ daar

Twee-
 derlei
 Verga-
 deringen
 an Lu-
 thers-
 schen,
 te Am-
 sterdam.

(o) Zie BRANDT Reform. II. Deel, bl. 24.
 (p) BRANDT II. Deel, bl. 24 enz.

daar niet alleen veele gemeene handwerks-
 luiden, maar ook luiden van vermogen zig ^{1603.}
 vinden lieten. Men hadt dit, naar 't schynt,
 federt het jaar 1595, door de vingeren ge-
 zien. Immers ik vind niet, dat 'er, na dien
 tyd, iet by de Vroedschap tegen de Lu-
 therschen beslooten werdt. Maar in den ^{1604.}
 aanvang des jaars 1604, vondt zy geraaden,
 het besluit van den jaare 1595, *met alle be-
 scheidenheid*, door Burgemeesteren te doen
 uitvoeren (q). Sommigen hebben gemeend,
 dat zy aangezigt geworden was, door den
 Predikant Plancius, die, in zekere Predi-
 kaatsie, op Hemelvaartsdag des voorleeden
 jaars gedaan, beweerd hebbende „ dat de
 „ *Ubiquitisten*,” zo noemde hy de Luther-
 schen „ een goed deel der twaalf Artikelen
 „ des algemeenen geloofs of verdonkerden
 „ en twyfelagtig stelden, of genoegzaam
 „ verloochenden,” daar over vinnig aan-
 getast was, in zeker geschrift van *Philippus
 Nicolaus*, Pastoor te Hamburg: 't welk hem
 bewoogen zou hebben, de Lutherschen te
 Amsterdam te bedraagen by de Overheid
 (r). Doch hy kon zig hiertoe ook gewettigd ^{Men be-}
 agten, uit hoofde van het besluit der Noord- ^{sluit de}
 hollandsche Sinode van den jaare 1601, bo- ^{zelve te}
 ven vermeld. Hoe 't zy, uit het besluit der ^{verbie-}
 Vroedschap zelf, blykt, dat men 't daar ^{den.}
 voor hieldt, dat de Martinisten niet alleen
 groote Vergaderingen maakten; *maar daar-*
enboven eenighe beftige propoosten ende boucx-
kens,

(q) Resol. Vroedsch. N. 10. 26 Jan. 1604. f. 9 verso.
 (r) BRANDT II. Deel, bl. 52.

1604. kens, streckende tot oneenigheyt van de gemeene ruste ende lasteringe van de Gereformeerde Religie, voerden ende uytgaven. De Burgemeesters, in gevolge van het beslüt des Raads, vermaanden de Martinisten, een en andermaal, tot het nalaaten hunner Vergaderingen (s). Zelfs tekenen sommigen aan, dat hunne huiskerk of vergaderplaats, voor eenige dagen, geslooten werdt (t). Doch zy schroomden niet, terstond daarna, op eene andere plaats, byeen te komen; weshalve men goedvondt, de Predikanten, Ouderlingen en Diakenen der Martinisten, die dienden of gediend hadden, voor Burgemeesteren en Oud-Burgemeesteren te ontbieden; en hun ernstelyk aan te zeggen, „ dat niemant, voortaan, zyn huis of spyker, tot hunne Vergadering, zou laten gebruiken, of dat men hem, terstond, ter Stad uit wyzen zou (u).” Niet lang na 't neemen van dit beslüt, werden eerst een Predikant en Ouderling of Diaken van de gezindheid der Flacciaanen, die de kleinste was, voor Burgemeesteren en Oud-Burgemeesteren gedagvaard, die hun aanzeiden, „ dat, in geval men nog voortvoer, met het houden van Vergaderingen, hy, die 'er plaats toe verschafte, en de Predikant, die 'er leerde, terstond, ter Stad uit gezet zouden worden.” De Predikant, die 't woord voerde, beriep zig, met beleefde en beweeglyke uitdrukkingen, op de klein-

Wat hier
in ge-
daan
werdt?

(s) Resol. Vroedsch. N. 10. 22 Apr. 1604. f. 21 verso.

(t) BRANDT II. Deel, bl. 52.

(u) Resol. Vroedsch. N. 10. 21 April 1604. f. 21 verso.

heid en zwakheid zyner Gemeente, smee- 1604.
 kende, dat hun genade voor regt gegund
 mogt worden. Doch alzo hun hierop geene
 hoop altoos gegeven werdt, vertrokken zy
 met een beklemd herte, de Heeren laten-
 de in de verwagting, dat zy gehoorzaamen
 zouden (v). Van de Gemeente der zoge-
 naamde Ubiquitisten werden verscheiden
 Predikanten, en eenigen der voornaamste
 Ouderlingen en Diakenen ontbooden voor de
 Heeren, daar geen der Predikanten, maar
 wel zeven der andere Kerkelyke perfoonen
 verscheenen. Men hielt hun, insgelyks,
 't besluit des Raads voor: waarop vier hun-
 ner, *Joas Rendorp*, *Jan des Champs*, *Paulus*
Bosfchaart en *Abraham van Lemens*, met
 ronde woorden, verklaarden „ dat zy hun-
 „ ne vergaderingen niet konden, noch zou-
 „ den nalaaten.” De Vroedschap, hiervan
 kennis gekreegen hebbende, besloot de ge-
 melde vier luiden nog eens voor Burgemees-
 teren en Oud-Burgemeesteren te doen ont-
 bieden, die hun afvraagen zouden, of zy
 by hun voorgaande antwoord bleeven vol-
 harden? en zo ja, hun aanzeggen, dat zy,
binnen 's daags sonneschyn, uit de Stad zou-
 den hebben te vertrekken, en daar niet we-
 derom in komen, dan by verlof van Burge-
 meesteren in der tyd (w). Doch of zulks
 geschied, en wat 'er 't gevolg van geweest
 zy, vind ik nergens aangetekend. Vast gaat
 het, ondertusschen, dat de Lutherschen,

te

(v) Refol. Vroedsch. N. 10. 24 April 1604. f. 22.

(w) Refol. Vroedsch. N. 10. 24 April 1604. f. 22 verso.

1604. te Amsterdam, hunne Vergaderingen, of geheel niet, of niet lang nagelaaten, en alengskens meerder vryheid gekreegen hebben; gelyk uit het vervolg deezer geschiedenisse nader blyken zal.

Oorsprong van 't geschil over den Overtoom, tusschen Haarlem ter eener en Leiden en Amsterdam ter anderer zyde.

Tusschen Haarlem ter eener, en Leiden en Amsterdam ter anderer zyde, was, omtrent dezen tyd, wederom (x) geschil ontstaan, over den *Ouertocht* of *Overtoom*. De grond van dit geschil is nergens klaarlyk aangewezen. Zie hier, wat wy, desaan gaande, uit vergelyking van een groot getal van egte stukken, met de meeste waarschijnlijkheid, hebben kunnen opmaaken. De Stad Haarlem, groot belang hebbende by 't behouden van de Vaart door 't Spaarne, schynt, al vroeg, gezorgd te hebben voor 't leggen en onderhouden van eenen dam in de *Kostverlooren-Vaart*, ten einde van den Heiligen Weg buiten Amsterdam, in den ring van Rynland, doch onder 't Baljuwschap van Kennemerland; door welken dam, de vaart door de Haarlemmer- en Leidsche-Meer, van deeze zyde, belet werdt, en de schepen genoodzaakt, hunnen weg, door 't Spaarne en door Haarlem, te neemen. De dam schynt, in of kort na 't jaar 1413, gelegd te zyn: in welk jaar, de *Kostverlooren-Vaart* gegraaven werdt (y). Doch de Stad Amsterdam, zig, door den dam, grootelyks verhinderd vindende, zelfs in de vaart van kleine schuiten, die mondbehoefsten herwaards bragten, maakte, in of

(x) Zie hier voor, bl. 85.

(y) Zie Handv. van Rynland, bl. 72, 74, 77, 79, 80.

of omtrent het jaar 1432, eenen *Overflagh*, 1604.
Overtocht, of, gelyk het eindelyk genoemd is,
 eenen *Overtoom* op den dam, alwaar, door
 middel van zekere werktuigen, tamelyke
 fchepen overgehaald, en dus uit en in de
 Meer gebragt werden. Dykgraaf en Heem-
 raaden van Rynland, aangezet, zo 't fchynt,
 door die van Haarlem, besloegen Amster-
 dam in boete. Doch Hertog Filips van
 Bourgondie, toen Ruwaard van Holland,
 fchorfte de betaaling van dezelve, en beval,
 dat al wat 'er gemaakt was, gemaakt zou
 blyven, tot dat hy, of zyn Raad partyen
 in 't minnelyke met elkanderen zou hebben
 doen verdraagen: gelyk my gebleeken is,
 uit eenen brief van den negentienden Sep-
 tember des jaars 1432, die nog, in de *Oude*
Kerke (z), bewaard wordt. Hangende dit ge-
 fchil, fchynen die van Haarlem, om den
 Overtoom nutteloos te maaken, de vaart
 voor den dam te hebben toegepaald, in 't
 jaar 1433. Doch de burgers van Amsterdam
 haalden de paalen uit den grond, ftaken den
 dam door, en voeren, gelyk voorheen, langs
 de Meer, zonder Haarlem aan te doen. Het
 Heemraadschap van Rynland besloeg de Stad
 wel wederom in boete. Doch Hertog Filips
 verklaarde 'er haar vry van, en betrok het
 gefchil voor zig en zynen Raade, midts zy
 zeven honderd fchilden aan hem; alzo men
 ook de Graaflyke tollén, door 't myden van
 de vaart door 't Spaarne en Haarlem, ont-
 gaan was (a); en drie honderd fchilden aan
 't

(z) Laade XI.

(a) Zie Privileg. van Haarl. bl. 215, 250.

1604. 't Heemraadschap voldeede; gelyk, uit eenen brief van den drie-entwintigsten January des jaars 1433[1434] (b), blyken kan. In 't jaar 1514, werden die van Haarlem, wederom, door die van Rynland, gemagtigd tot het beletten van de doorvaart, door 't slaan van paalen. Ook verklaarde Koning Karel, in 't jaar 1519, het gebruiken van die doorvaart, 't welk toen wederom, onder anderen, door de Amsterdammers, geschiedde, voor ongeoorlofd (c). Sedert, schynt 'er een Verdrag tusschen de twee Steden getroffen te zyn, waarby de gedaante, en de wyze van herstellen en onderhouden des Overtooms geregeld werden: in welk verdrag, Leiden, als eenerlei belang hebbende met Amsterdam, ook schynt getreden te zyn. Maar over 't naarkomen van dit verdrag, vielen geduuriglyk klagten. De twee Steden klaagden, dat Haarlem den Overtoom te hoog deedt maaken, waaruit volgde, dat men 'er, met de gewoonlyke werktuigen, zulke groote schuiten niet overhaalen kon, als te vooren. Ook klaagde men, dat de planken of andere werktuigen, die 't meest te lyden hadden, slegt onderhouden werden. Hieruit sproot, door den tyd, eene overeenkomst, volgens welke, het lighaam van den Overtoom, door Haarlem; en de slykplanken, over welken de schepen liepen, en de werktuigen, tot het overhaalen vereischt, door de twee andere Steden, onderhouden zouden worden. Doch toen klaagde Haarlem wederom, dat

dee-

(b) Oude Kerk, Laade XI.

(c) Privileg. van Haarl. bl. 190, 215.

deze werktuigen te groot gemaakt, en de planken vast gehegt werden, op eene wyze, 1604. waardoor de Overtoom te zeer beschadigd werdt. In den aanvang der beroerten, toen Amsterdam de Spaansche zyde hieldt, kreunde men zig niet aan 't onderhouden der gemaakte overeenkomsten. De Overtoom werdt weggenomen, en de vaart geopend of geslooten, naar men 't geraaden vondt; gelyk wy, op zyne plaats, hebben aangetekend (d). Maar na dat Amsterdam Voldoening ontvangen hadt van den Prinse van Oranje, in 't jaar 1578, nam Haarlem het onderhoud van den Overtoom wederom op zig. Doch 't leedt maar weinige jaaren, of men verstondt, te Amsterdam, dat Haarlem afweek van het oud gebruik, gelyk wy boven (e) hebben aangetekend. Ik weet niet, of 't geschil, welk, deswege, in 't jaar 1589, ontstondt, toen bygelegd werdt: doch nu eindigde het met een Verdrag, welk, na veel arbeids, eerst, in 't jaar 1609, tot volkomenheid kwam. 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy 't beloop en den uitslag der handeling hierover, die, zelfs uit de uitgegeven *Handvesten deezer Stad*, niet te bespeuren is, hier beknoptelyk te boek stellen.

De Steden Leiden en Amsterdam hadden Prins nu den weg van regte ingeslaagen, en zig Maurits vervoegd aan den Hove van Holland (f), zoekt voor welks Gemagtigden, partyen, den te be- agt-

(d) Zie II. Deel, VIII. Boek, bl. 336, 348. IX. Boek, bl. 397, 402.

(e) Bladz. 85.

(f) Zie Privileg. van Haarl. bl. 428.

1604. agtſten April deezes jaars 1604, ontbooden
 weegen waren, om, ware 't mogelyk, 't gefchil af
 tot een te doen by minnelyk Verdrag. Doch zyne
 minnelyk Doorlugtigheid, Prins Maurits, vondt raad-
 Verdrag. zaam, de byeenkomst te doen houden in
 zyne tegenwoordigheid, en ten overſtaan
 van Gekommitteerde Raaden. Die van
 Haarlem vorderden „ dat de Overtoom
 „ herſteld werdt, in den ſtaat, waarin de-
 „ zelve, van overoude tyden, en nog voor
 „ veertien dagen, geweest was.” De twee
 andere Steden wilden tot een minnelyk ver-
 drag komen, behoudens elk zyn regt. Doch
 de Prins verſtondt „ dat de Overtoom eerst
 „ in den vorigen ſtaat gebragt zou wor-
 „ den, en dat men; daarna, over een ver-
 „ drag, in zyne tegenwoordigheid, hande-
 „ len zou.” De twee Steden niet gelaſt
 zynde om hierin te bewilligen, begeerde
 zyne Doorlugtigheid, dat men de zaaken,
 ten minſte by voorraad, liete voortgaan,
 onverminderd elks gerechtigheid (g), gelyk
 geſchiedde. Op den dertienden en veer-
 tienden, werdt de Overtoom, door laſt der
 Gemagtigden van den Hove, naauwkeurig-
 lyk gemeeten (b). Leiden en Amsterdam
 verklaarden zig, den agtſten May, gereed
 tot het overleveren der ſtukken, waarop zy
 hun regt op den Overtoom bouwden; doch
 Haarlem bleef agterlyk (i). 't Schynt dat
 het werk toen, vermoedelyk ter oorzaake
 van het afzyn van Prinſe Maurits, die te
 vel-

(g) Handv. bl. 348.

(b) Zie deeze meeting in de Privil. van Haarl. bl. 385.

(i) Handv. bl. 349.

velde was, eenige maanden sleepende ge- 1604.
 houden werdt. Midlerwyl, ondernamen die Daade-
 van Haarlem, op den elfden November, de lykheden
 twee uiterste *Kespen* aan den Overtoom, op van de
 eigen gezag, te veranderen. De twee Ste- eene en
 den deden, hierna, alle de *Middelkespen* de ande-
 opneemen, en den bodem van den Over- re zyde.
 toom herstellen, zonder zig te stooren aan
 het verzoek, door die van Haarlem, ten
 tegendeele, gedaan. Prins Maurits, de
 Gekommitteerde Raaden en de Gemagtig-
 den van den Hove, hiervan kennis gekree-
 gen hebbende, verstonden, den zesentwin-
 tigsten, dat beide de partyen kwalyk gedaan
 hadden, en dat alles hersteld moest worden,
 op den voet, waarop het in April laatstleeden
 gebragt was (k). Doch hiertoe waren partyen
 niet te beweegen, hebbende de Vroedschap
 van Amsterdam, ten zelfden dage, een be-
 sluit genomen, om 't geschil wederom voor
 den gewoonlyken Regter te brengen (l).
 Men deedt, den elfden December, eenen Voorslag
 nieuwen voorslag, hierop uitkomende „ dat, van zyne
 „ by voorraad, en onverminderd elks regt, Door-
 „ de Overtoom, door den Stads Timmer- lustig-
 „ man van Haarlem, ten overstaan der heid.
 „ Gemagtigden van den Hove, en in 't by-
 „ zyn van partyen, gebragt zou worden in
 „ den staat, waarin dezelve, in April laatst-
 „ leeden, geweest was; dat aan den zelven
 „ geene andere rollen, flykhouten en an-
 „ dere werktuigen gebruikt zouden wor-
 „ den,

(k) Handv. bl. 349.

(l) Resol. Vroedsch. N. 10. 26 Nov. 1604. f. 41.

1604. „ den, dan, sedert het jaar 1602, gebruikt
 „ waren; dat dezelve, beschadigd zynde,
 „ zou moeten worden hersteld, op den zelf-
 „ den voet, door een' Timmerman van
 „ Haarlem, ten overstaan van Timmerlui-
 „ liden of andere Gemagtigden van Lei-
 „ den en Amsterdam; dat de geschillen,
 „ over deeze herstelling vallende, door twee
 „ Gemagtigden van den Hove, zouden wor-
 „ den beslist, ten koste van hun, die bly-
 „ ken zouden ongelyk gehad te hebben;
 „ dat, in geval, op de klagten van hun,
 „ die den Overtoom gebruikten, dezelve,
 „ binnen vier dagen, niet hersteld werdt,
 „ die herstelling, door een onzydig timmer-
 „ man, ten bevele van twee Gemagtigden
 „ van den Hove, en ten koste van die van
 „ Haarlem, geschieden zou; dat van de
 „ hoogte, breedte en lengte vanden Over-
 „ toom eene nette kaart zou worden ge-
 „ maakt, waarnaar dezelve hersteld en on-
 „ derhouden worden zou; dat de uitlegging
 „ der duisterheden in deezen voorslag, en
 „ het daarop volgende Verdrag aan zyne
 „ Doorlugtigheid, en aan de andere ge-
 „ melde Heeren staan zou; en dat partyen
 „ met den eersten verklaaren zouden, voor
 „ hoe veele jaaren, zy zig aan dit Verdrag
 „ wilden houden, en of zy, midlerwyl,
 „ hunne zaaken in regten vervolgen wil-
 „ den, of laten in den staat, waarin zy wa-
 „ ren (m).”

De

(m) Handv. bl. 349, 350

De Vroedschap van Amsterdam, die te 1604. vooren verklaard hadt, de voorlagen van Amster-zyne Doorlugtigheid gaarne te willen hoo-dam ren (*n*), vondt deezen, waarin Haarlem keurt terstond hadt bewilligd (*o*), zo schadelyk dien af, en schandelyk voor de Stad, dat zy niet schroomde, zulks den Prinse, met ronde woorden, te kennen te geeven. De Afgevaardigden ter Dagvaart kreegen egter last, om nadere voorlagen te hooren; doch te gelyk, om nimmer toe te staan, dat Haarlem den Overtoom herstellen, of een Opziender op den zelven houden zou (*p*). Zy's Prinse ne Doorlugtigheid sloeg dan, den drie-en-nadere twintigsten December, nader voor „ dat voorflag. „ de herstelling van den Overtoom, binnen „ zes dagen na 't aanneemen van 't Verdrag, „ geschieden zou, door een onzydig Tim- „ merman, ten bevele van Gemagtigden „ van den Hove, en ten koste van die van „ Haarlem, uitgenomen dat de invulling „ tusschen de Kespen, met styve eeken „ planken, en het maaken en keperen der „ slykhouten of slykplanken, die op de Kes- „ pen gelegd, doch niet in dezelve, of „ in het staande werk van den Overtoom, „ zouden mogen gespykerd of ingekeept „ worden, door de Steden Leiden en Am- „ sterdam, zouden worden bekostigd; dat „ de Overtoom, in deezen staat, geduuren- „ de het jaar 1605, onderhouden zou wor- „ den,

(*n*) Resol. Vroedsch. N. 10. 9 Dec. 1604. f. 41.

(*o*) Handv. bl. 350.

(*p*) Resol. Vroedsch. N. 10. 15 Dec. 1604. f. 44 verso.

1604. „ den, en dat, na 't eindigen van het zel-
 „ ve, partyen door zyne Doorlugtigheid
 „ zouden worden beschreeven, om zig, op
 „ de duurzaamheid van dit Verdrag, nader
 „ te verklaaren.” In deezen voorflag, be-
 Amster- willigden die van Amsterdam, met eenige
 dam be- verandering (q). Doch waarin dezelve be-
 willigt staan hebbe is my niet klaarlyk voorgeko-
 'er in, men. Alleenlyk vermoed ik, uit de be-
 met ee- woordingen eener volgende *Resolutie* der
 nige ver- Vroedschap, dat men de slykhouten, in de
 ande- kespen of het staande werk van den Over-
 ring. toom, wilde inkeepen, omze te vaster te
 doen leggen: 't welk, by den voorflag, ver-
 De ande- klaard was, niet te mogen geschieden. On-
 re Steden dertuffchen, werdt 's Prinzen voorflag by
 niet. de andere Steden van de hand geweezen.
 Hy doet Hy sloeg dan, op nieuws, voor „ dat de
 nog ee- „ herstelling vanden Overtoom, op de laatst-
 nen na- „ gemelde wyze, geschied zynde, partyen
 deren „ hun regt zouden kunnen vervolgen.” En
 voorflag. „
1605. Amsterdam bewilligde ook hierin, behou-
 dens de inkeeping der slykhouten (r).
 Haarlem en Leiden gaven 'er, insgelyks,
 Die aan- hunne stem toe. En de Overtoom werdt,
 genomen op den negenden, tienden, elfden en twaalf-
 wordt. den February des jaars 1605, op den voor-
 geslaagen voet, hersteld. Zelfs hadt Am-
 sterdam, voor eerst, van het inkeepen der
 slykhouten in de kespen afgezien. De Prins
 zocht toen de Steden over te haalen om van 't
 vorderen van haar regt, voor den tyd van vyf
 jaa-

(q) Resol. Vroedsch. N. 10. 29 Dec. 1604. f. 45. 46.

(r) Resol. Vroedsch. N. 10. 4 Jan. 1605. f. 45 verso. 47.

jaaren, af te staan, en geduurende dien tyd, 1605.
den Overtoom te doen herstellen, door Tim-
merluiden der drie Steden. Amsterdam be-
willigde in 's Prinses voorflag, voor den tyd
van drie jaaren (s). Doch ik vind niet, dat
dezelve, by de andere Steden, aangenomen
werdt.

Ondertusschen, bestonden die van Haar-Haarlem
lem, nog voor 't einde deezes jaars, door ^{vangt}
hunnen byzonderen Timmerman, den Over- ^{nieuwig-}
toom te doen herstellen. De Stad Amster- ^{heid aan.}
dam vaardigde, terstond, den Burgemees- ^{Amster-}
ter Kornelis Pieterszoon Hooft, de Schepens ^{dam kant}
Jan Jakobszoon Huidekooper en *Jakob de* ^{'er zig}
Graaf, en den Sekretaris *Jakob de Haan* ^{tegen.}
derwaards af, die te wege bragten, dat het
werk gestaakt werdt (t). Verders besloot
men, van wege deeze Stad, voorts op te
maaken, 't gene nog onvoltrokken geblee-
ven was: en zo die van Haarlem iet srydigis
met den ouden voet mogten gemaakt heb-
ben, het zelve af te breeken, ten ware men
zig daar tegen kante, in welk geval, het
gelaaten zou worden, gelyk het geweest was;
doch zo die van Haarlem iet slegten mog-
ten, dat door deeze Stad gemaakt was,
zou men al wat zy gemaakt hadden, insge-
lyks, doen afbreeken (u). Doch of, en hoe
verre dit besluit uitgevoerd wierdt, vind
ik nergens aangetekend. Ondertusschen,
werdt 'er, na 't uitgaan van 't jaar 1605,
wederom over een minnelyk verdrag ge-
han-

(s) Resol. Vroedsch. N. 10. 7 Maart 1605. f. 55 verso 56.

(t) Resol. Vroedsch. N. 10. 13 Dec. 1605. f. 80.

(u) Resol. Vroedsch. N. 10. 15 Dec. 1605. f. 81.

1605. handeld, waarvan wy, terftond, verflag zullen doen.

De Stad staat der Ooffindifche Maatfchappye meerder plaats by 't Bushuis en een erf op Raapenburg toe. Het toeneemen van de Ooftindifche Maatfchappye gaf gelegenheid, dat aan haare Kamer, hier ter Stede, meerder plaats, omtrent het gewezen Bushuis, diende te worden ingeruimd. Ook gefchiedde zulks, in de Lente deezes jaars. Stads voorraad van gefchut en oorlogstuig werdt toen verplaatft in den tuin der Voetboogs doele (v), alwaar, eerlang, een nieuw Stads Magazyn of Tuighuis gebouwd werdt. De Ooftindifche Maatfchappye ving, weinige jaaren laater, aan, haare eigen fchepen te timmeren, waartoe haar, in 't jaar 1608, te gelyk met de Admiraliteit, een erf op Raapenburg, tot een Scheepstimmerwerf, aangewezen werdt (w).

Befluiten der Stad, op het aanneemen van Waardgelders. 1606. De algemeene Staaten, in 't jaar 1606, befluiten hebbende, een zeker getal van Waardgelders aan te doen neemen in de byzondere Provincien, bewilligde Amsterdam, op 't fterk aanhouden van Prinfe Maurits, eerst in 't werven van tweeduizend, en daarna in 't werven van drieduizend en vyftig man (x). Doch toen, in 't volgende jaar, met de Aartshertogen Albertus en Izabelle, over eene vrede, en eerst over eenen ftilland van wapenen in onderhandeling getreden werdt, vondt men, hier ter Stede, geraaden, zwaarigheid te maaken in het

(v) Refol. Vroedfch. N. 10. 20 Apr. 1605. f. 59 verfo.

(w) Refol. Vroedfch. N. 10. 25 Jan. 1608. f. 162 verfo.

(x) Refol. Vroedfch. N. 10. 27 July 1606. f. 102 verfo.
12 Febr. 1607. f. 125 verfo.

het aanneemen der Waardgelders, indien 1606. de stilstand van wapenen voortgang hebben mogt (y); gelyk hy hadt.

Tot het treffen van een minzaam verdrag ^{Vervolg} wegens den Overtoom, werdt, in dit jaar, ^{der han-} wederom gehandeld. De Heer *Nikolaas* ^{delinge} *Kromhout*, Raadsheer van den Hove, die ^{over een} tusschen beide ging, schreef'er, den zesden ^{Verdrag} Augustus, eenen brief over aan deeze Stad: ^{wegens} waarop, by de Vroedschap, beslooten ^{den O-} werdt „ dat men zou aanhouden op het ^{vertoom.} „ voltrekken van het Verdrag, waarvan ^{Aanbie-} reeds een Ontwerp gemaakt was, ^{ding van} ^{Amster-} „ de Stad zig niet verbonde, om, zo lang ^{dam.} „ het Verdrag duuren zou, geene nieuwe „ werktuigen te gebruiken aan den Over- „ toom; hoewel zy wel verklaaren wilde, „ zulks niet van zins te zyn (z).” Nader- hand, kwam zy nog wat nader, en wilde zig verbinden, om, geduurende het Verdrag by voorraad, welk wederom, slegts voor een jaar, ontworpen was, geene nieuwe werktuigen te gebruiken; ^{mits van deeze} verbindtenis geen gewag gemaakt wierdt, noch in het Verdrag, noch in het verslag, welk *Kromhout* van 't gehandelde doen moest (a). 't Liep aan tot den eenentwin- ^{Monde-} ^{linge O-} ^{vereen-} ^{komt} ^{voor een} ^{jaar.} ^{komt} ^{1607.} tigsten December, eer men, op deezen voet, ^{Joan van Olderbarneveld} en van den Raads- heer *Kromhout*, eene mondelinge overeen-

(y) Resol. Vroedsch. N. 10. 23 April, 14 May 1607. f. 128, 140.

(z) Resol. Vroedsch. N. 10. 21 Aug. 1606. f. 108.

(a) Resol. Vroedsch. N. 10. 8 Sept. 1606. f. 112.

1607. komt trof voor een jaar, die de Stad, naderhand, geraaden vondt, voor nog twee jaaren, te vernieuwen; hoewel men, omtrent den tyd, veranderde van gedagten, en befloot, het Verdrag, nog voor vier, vyf, of zes jaaren, aan te gaan, mids men, blyvende by de tegenwoordige gedaante der werktuigen, aan de stoffen, waaruit zy gemaakt werden, of aan 't vergrooten of verkleinen van dezelve, niet gebonden ware (b). Doch 't blykt niet, dat men, op deezen voet, overeengekomen is. De zaak werdt dan vervolgd voor den Hove van Holland, alwaar die van Haarlem, den vierentwintigsten October, eene sententie verwierven in hun voordeel, die hun toeliet, den Overtoom te herstellen, op den ouden voet. Doch Leiden en Amsterdam beriepen zig, terstond, van deeze Sententie, op den Hoogen Raade (c). Die van Haarlem ondernamen, ondertusschen, omtrent den aanvang des jaars 1609, den Overtoom te herstellen. Die van Amsterdam namen hieruit aanleiding, om de handeling over een Verdrag, welk zy nu wel voor agt, tien of twaalf jaaren sluiten wilden, wederom aan te binden. 't Liep aan tot den zestienden Juny, eer zy met Leiden overeenkwamen „ dat zy het „ maaken en herstellen van den Overtoom „ alleen zouden op zig neemen, mids zy „ dien in goeden staat onderhielden; dat „ men geen verdrag met Haarlem sluiten

Over-
een-
komst
tusschen
Leiden
en Am-
sterdam.

(b) Resol. Vroedsch. N. 10. 1 Sept. 17, 19 Dec. 1607.
f. 147 verso, 156 verso, 159.

(c) Zie Privileg. van Haarlem, bl. 428a

„ zou, dan met onderling goedvinden; dat 1607.
 „ men elkanderen het invoeren van bekwa-
 „ me werktuigen zou helpen bevorderen,
 „ en dat de regtsgedingen, op gemeene
 „ kosten der twee Steden, zouden worden
 „ gevoerd (d).” Doch Haarlem was on-
 gezind om te sluiten (e). Die Stad onder-
 nam zelfs, op den eersten October, weder-
 om eenige herstelling te maaken aan den
 Overtoom, zonder de twee andere Steden
 gekend te hebben. Men zondt den Schout
 en Stads Timmerman van Amsterdam der-
 waards, om den voortgang van 't werk te
 sluiten (f): en dit gaf eindelyk gelegenheid
 tot het treffen van een Verdrag, by voor-
 raad, eerst tusschen Haarlem en Amsterdam;
 welk den zevenden, in de Vroedschap dee-
 zer Stad, goedgekeurd, en den zestienden,
 door de drie Steden, getekend werdt. Het
 bestondt uit zes Leden, die hierop uitkwa-
 men: 1. „ Dat de Overtoom blyven zou
 „ op zulk eene hoogte, laagte en verdere
 „ gestalte, als waarop dezelve, volgens de
 „ tekening van 't jaar 1604, in February
 „ van 't jaar 1605, gebragt was. 2. Dat
 „ de herstelling geschieden zou, volgens de
 „ gemelde tekening, door een' Timmerman
 „ van Haarlem, en een' Timmerman van
 „ Amsterdam. 3. Dat, geduurende de tyd
 „ van dit Verdrag, geene andere gedaante
 „ van

Verdrag
by voor-
raad voor
vyftien
jaaren,
tusschen
de drie
Steden.

(d) Handv. van Leyden, uitgegeven door FRANS VAN
 MIERIS bl. 789.

(e) Resol. Vroedsch. N. 10. 29 Jan. 3 Maart, 5 Sept.
 1609. f. 182 verso 192 verso, 212 verso.

(f) Resol. Vroedsch. N. 10. 2 Oct. 1609. f. 213.

1607. „ van werktuigen aan den Overtoom ge-
 „ bruikt zou worden, dan die, in February
 „ des jaars 1605, gebruikt waren, en nog
 „ tegenwoordig gebruikt werden. 4. Dat
 „ dit Verdrag verstaan werdt, by voorraad,
 „ en op de proeve gemaakt te zyn, en vyf-
 „ tien jaaren duuren zou. 5. Dat de drie
 „ Steden, midlerwyl, blyven zouden by
 „ haar regt, welk, door dit Verdrag, noch
 „ aan de eene, noch aan de andere zyde,
 „ verstaan werdt verkort te zyn. 6. Dat
 „ den drie Steden ook geen tyd geloopt
 „ hadt, noch loopen zou, tot op den uit-
 „ gang van dit Verdrag, om, na 't verloop
 „ der gemelde vyftien jaaren, zodanige mid-
 „ delen van regte te gebruiken, als zy zou-
 „ den geraaden vinden (g).” Amsterdam
 hadt de meeste zwaarigheid gevonden in
 het derde Lid van het Verdrag: doch was
 'er, tot behoudenis der eendragt, overge-
 stapt (h). In 't jaar 1611, deedt Haarlem
 den twee anderen Steden aanzeggen, dat
 zy, volgens het Verdrag, eene nette be-
 schryving en afbeelding moesten maaken
 van de werktuigen, die aan den Overtoom
 gebruikt werden; doch men verstondt, te
 Amsterdam, dat de stoffe en hoedanigheid
 der werktuigen den Haarlemmers niet aan-
 ging, alzo daarover nimmer geschil geweest
 was (i). Ook vind ik niet, dat deeze zaak
 verder gevolg gehad heeft.

Raad-

In 't jaar 1607, waartoe wy, na 't ver-
 haal

(g) Zie Privileg. van Haarlem, bl. 429.

(h) Resol. Vroedsch. N. 10. 7 Oct. 1609. f. 213 verso, 214.

(i) Resol. Vroedsch. N. 11. 28 Juny 1611. f. 24 verso.

haal van den afloop der geschillen over den Overtoom, wederkeeren, werdt, voor 't eerst, in de Vroedschap van Amsterdam, geraadpleegd over het opregten eener nieuwe Beurs of Vergaderplaats voor de Koopluiden hier ter Stede; waartoe eene bekwaame gelegenheid op het Rokin werdt uitgezien. 't Werk werdt, sedert, zo ernstelyk ter hand genomen, dat het gebouw, in 't jaar 1611, voltrokken werdt (k). Wy zullen 'er, hierna, in 't beschryven van de gebouwen der Stad, uitvoeriger van moeten gewaagen.

De handeling over eene altoosduurende vrede met de Spaansche Regeeringe, die, in dit zelfde jaar 1607, begonnen was, en terstond eenen stilstand van wapenen voortgebragt hadt, in Augustus des jaars 1608, vrugteloos zynde afgebroken, tradt men, niet lang daarna, in onderhandeling over een veeljaarig Bestand. Amsterdam vondt niet geraaden, in deeze handeling te bewilligen, ten ware men de vrye Regeering en Vaart, voor altoos, bedingen kon. De Vroedschap raadpleegde dikwils over dit gewigtig onderwerp; doch bleef bestendig by haar besluit (l). Maar de Aartshertogen wilden meer niet toestaan, dan dat zy, met de Staaten, zouden handelen en sluiten, als met vrye volken; waar uit voigde, dat zy

(k) Resol. Vroedsch. N. 10. 28 April, 14 July, 1 Sept. 1607. 17 May 1608. f. 136 verso, 142 verso, 147 verso, 168. N. 11. 2 Juny 1611. f. 22 verso.

(l) Resol. Vroedsch. N. 10. 28 Aug. 27 Sept. 27 Oct. 19, 17 Nov. 1608. f. 174, 175, 177.

1608. zy dezelfen, na 't uitgaan van 't Bestand, niet anders dagten aan te merken, dan zy, geduurende den oorlog, gedaan hadden. Prins Maurits yverde sterk tegen 't Bestand, en schreef, den eenentwintigsten September, en den eenentwintigsten October, twee rondgaande Brieven aan de Steden van Holland, en ook aan Amsterdam, waarby dezelfen van de bewilling in 't Bestand werden afgemaand (m). En deeze Brieven werkten sterk op de Vroedschap van Amsterdam, die, door dezelfen, gestyfd werdt in 't genomen besluit. Ondertusschen, neigden de meeste Provincien, en de meeste Steden van Holland tot het aanneemen van 't Bestand. Zeeland alleen stemde 'er tegen: en in Holland, stemden nog eenige Steden, waaronder Amsterdam was, dat men 't niet behoorde aan te gaan. De Staaten van Holland beslooten, derhalve, tegen 't einde des jaars, deeze Stad te bezenden, en, ware 't mogelyk, over te haalen, om zig te voegen met de meerderheid. De Raadsheeren *Leonard de Voogd*, *Rombout Hogerbeets* en *Nikolaas Kromhout* werden herwaards afgevaardigd, en besteedden al hunne welspreekendheid, om de Vroedschap te doen veranderen van gedagten. Doch zy verklaarde rondelyk „ niet te kunnen be- „ willigen, om dat Zeeland nog niet bewil- „ ligd hadt (n).” Maar na dat het Fransche Hof

De Stad
wordt be-
zonden.

Zy bewil-

(m) Zie den eersten Brief by METEREN XXX. Boek, f. 572, den tweeden by COMMELIN bl. 1091. en in 't Fransch in de *Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 27.*

(n) Resol. Vroedsch. N. 10. 35, 18 Decr. 1608. f. 178.

Hof middel hadt gevonden, om Prins Mau- 1609.
 rits over te haalen, bleef de bewilliging van
 Amsterdam, en die van Zeeland zelf, maar ligt ten
 weinige dagen, agter (o). Men kwam, in laatste.
 February des jaars 1609, te Antwerpen by- Het
 een, alwaar het twaalfjaarig Bestand, op Bestand
 den negenden April, getekend werdt. Het wordt
 werdt, hier ter Stede, op den vyfden May, hier afge-
 afgekondigd (p). kondigd.

In July des voorleeden jaars, was, by de Wissel-
 Vroedschap, beslooten, op het voorbeeld bank,
 van andere voornaame Koopsteden, ook hier ter
 hier eene Wisselbank op te regten, waar- Stede,
 over, al sedert twee jaaren, geraadpleegd opge-
 was (q). In 't begin deezes jaars, werdt regt.
 het werk tot volkomenheid gebragt, en de
 Ordonnantie op de Wisselbank afgekondigd
 (r). Wy zullen, hier na, gelegenheid
 hebben, om 'er omstandiger van te han-
 delen.

Schoon de Stad, zo onlangs, uitgelegd Raad-
 en versterkt was aan de westzyde, nood- pleegin-
 zaakte het veelvuldig buitentimmeren en gen om
 aanhoogen van den grond om de Stad de
 Regeering, in den Zomer deezes jaars, tot van
 een besluit, om by 's Lands Staaten te ver- uit te
 zoeken om Oëtroi tot eene nieuwe en aan- leggen.
 zienlyke vergrooting (s). 't Oëtroi werdt, Oëtroi
 verleend, op den zevenden Augustus, en daartoe.
 de

(o) Vaderl. Hist. IX. Deel, bl. 413, 422, 423, 429.

(p) Keur's. H. f. 267.

(q) Resol. Vroedsch. N. 10. 10 May 1606. 26, 28 July
 1608. f. 96 verso, 173.

(r) Resol. Vroedsch. N. 10. 29 Jan. 1609. f. 184, 187
 verso.

(s) Resol. Vroedsch. N. 10. 10 July 1609. f. 206 verso.

1609. de *Jurisdicctie* of vryheid der Stad, te gelyk met het ban- en vangregt, zo ver buiten de nieuwe graften uitgebreid, als 't een en 't ander buiten de oude graften uitgebreid geweest was (*t*). Men ontwierp eene Kaart van de voorgenomen' vergrooting, waarna 't werk, in 't jaar 1610, begonnen werdt, met het aanleggen eener nieuwe waale tot berging van schepen (*u*); die, sedert, by raade van Prinse Maurits, naar de konst, versterkt werdt (*v*). Men schikte, in 't volgende jaar, eenige nieuwe erven tot Scheepstimmeringe op Uilenburg, in 't afgelegenste der Stad. Men kwam overeen met het Hoogheemraadschap van Rynland, wegens het gedeelte van deszelfs Regtsgebied, welk, met de vergrooting, binnen de Stad of Vryheid gebragt werdt (*w*). En alzo de Stad, ter gelegenheid van het buitentimmeren, groot belang hadt, om haare vryheid nog vyftig of meer roeden uit te breiden, werdt geraaden gevonden, daarop, by de Staaten, aan te houden (*x*): 't welk men, gelyk by de uitkomst gebleeken is, verstondt, niet bekwaamer te kunnen doen, dan door het maaken eener Kaarte, waarin de voorgenomen vergrooting, en te gelyk de begeerde uitbreiding der Vryheid

(*t*) Oude Kerk, *Laade* XXXIII. Handv. bl. 6. [104.]

(*u*) Resol. Vroedsch. N. 10. 6. Febr. 26 April, 9 Juny, 5 July 1610. f. 224 verso, 234 verso, 237 verso, 239.

(*v*) Resol. Vroedsch. N. 11. 11 Juny 1611. f. 23.

(*w*) Resol. Vroedsch. N. 11. 26 April, 28 Juny 1611. f. 20, 23 verso. en hier voor, I. Deel, II. Boek, bl. 158.

(*x*) Resol. Vroedsch. N. 11. 19 Aug. 1611. f. 32.

heid aangetekend was. Alles geschiedde, met overleg van Prinse Maurits, op dat het verzoek te gemakkelyker ingang vinden mogt. De Kaart was, in de Lente des jaars 1612, reeds in gereedheid gebragt (y). Doch 't liep aan tot den negentienden July des jaars 1613, eer de Staaten bewilligden in 't verzoek der Stad, en de Jurisdictie bepaalden volgens de Kaart, by welke dezelve, op de meeste plaatsen, verre boven de honderd gaarden, was uitgebreid (z), schoon men de paalen, die de Jurisdictie aanweezen, nog de C. GAARDEN bleef noemen, welken naam zy tot heden toe behouden. Van toen af, begon men sterker voort te vaaren, met het rooijen van straaten en burgwallen binnen de nieuwe vergrooting (a); die egter, ten deezen tyde, niet verder, dan van de nieuwe Haarlemmer- tot aan de Heilige-Wegs-Poort, werdt voortgezet; alwaar de onlangs aangelegde aarden wallen geheellyk geslegt werden (b). Het Reaalen-Eiland werdt, in 't jaar 1614, het Prinsfen- en Bickers-Eiland, in 't jaar 1615, beslooten te rooijen (c). Het eerste kreeg zynen naam naar den Schepen Reaal, die de eerste huizen aldaar liet bouwen. Het tweede heeft, waar-

(y) Resol. Vroedsch. N. 11. 9 April 1612. f. 60.

(z) Zie I. Deel, II. Boek, bl. 153.

(a) Resol. Vroedsch. N. 11. 5 Maart, 10 Aug. 1613. f. 74, 85 verso, 86.

(b) Resol. Vroedsch. N. 11. 28 Oct. 29 Nov. 31 Dec. 1613. f. 89, 92 verso, 93 verso.

(c) Resol. Vroedsch. N. 11. 6 Dec. 1614. 30 Dec. 1615. f. 140 verso, 163 verso.

1610. waarschynlyk, zynen naam naar Prins Fredrik Henrik gekreegen; en het derde, naar den Burgemeester *Joan Bicker*, die aldaar de meeste huizen en pakhuizen gebouwd heeft, en onder anderen een aanzienlyk huis, in de groote, op den hoek van de kleine Bickersstraat, welk met zyn wapen en een fraaijen tooren versierd was, en waarin hy eenen geruimen tyd gewoond heeft. Men heeft het Reaalen-Eiland eerst omtrent het jaar 1624, en de twee anderen, wel tien jaaren later, begonnen te bebouwen (d). Voorts verliepen 'er maar weinige jaaren, of de andere gedeelten der nieuwe uitlegginge waren, meest overal, betimmerd.

De Stad
verstrekt
Muiden
eenig
geld.

1611.

In de Lente des jaars 1611, waren, in het nabuurig Muiden, veertig of vyftig huisjes, by ongeluk, afgebrand. De Regeering van 't Steedje hadt zig by die van Amsterdam vervoegd, om onderstand: en de Vroedschap besloot, terstond, eene somme van zeventuizend guldens, aan die van Muiden, tot eenen maatigen Intrest, ter leen op te schieten (e).

De Stad
verkrygt
Oëtroi,
om een
gequalifi-
ceerd per-
soon,
nevens,
of in

Wy hebben, op zyne plaats (f), verhaald, dat de Stad Amsterdam, al van 't jaar 1440 af, regt gehad hadt tot den medeschouw van den Diemerdyk tusschen Amsterdam en Muiden, en om daartoe den jongsten Burgemeester in der tyd te magtigen. Doch het toeneemend aanzien der Stad

(d) Zie FILIPS VON ZESEN, Besch. von Amsterdam, p. 170, 171.

(e) Resol. Vroedsch. N. 11. 25 May 1611. f. 21.

(f) Zie II. Deel, V. Boek, bl. 454.

Stad het Burgemeesterschap ook door den 1612.
 tyd aanzienlyker gemaakt hebbende, be-
 halve dat de bezigheden van dit ampt ook ^{plaats}
 menigvuldiger en gewigtiger geworden wa- ^{van den}
 ren, besloot men, in 't volgende jaar 1612, ^{jongsten}
 by verbreeding der voorige Octrojen, van ^{Burge-}
 's Lands Staaten te verzoeken „ dat Bur- ^{meester,}
 „ gemeesteren een *gequalificeerd* persoon, ^{te magti-}
 „ nevens den jongsten Burgemeester, of, ^{gen tot}
 „ zo deeze niet kon tegenwoordig zyn, al- ^{den}
 „ leen, of jaarlyks, of voor deszelfs lee- ^{Schouw}
 „ ven, mogten magtigen, om de Verga- ^{van den}
 „ deringen der Heemraaden van den Die- ^{Diemer-}
 „ merdyk by te wonen; en zo hy alleen ^{dyk.}
 „ verscheen, alles te verrigten, wat de
 „ jongste Burgemeester, tegenwoordig zyn-
 „ de, zou hebben mogen en behooren te
 „ verrigten, uit kragte der oude Privile-
 „ gien:” in welk verzoek, den zeventien-
 den December, bewilligd werdt (g).

De rust, die 't Land in 't gemeen ge-
 noot, na 't sluiten van 't Bestand, gaf aan
 de Koopsteden, met naame aan Amster-
 dam, gelegenheid, tot het sterk uitbreiden
 haarer Scheepvaart en Koophandel: 't welk
 den aanwas en welvaart der Stad kragtig-
 lyk bevorderde. Doch zy hadt, daartegen,
 ook rykelyk haar deel, aan de onlusten,
 die de Kerk deezer Landen, sedert
 weinige jaaren, hadden begonnen te be-
 roeren. 't Zal dan niet ondienstig zyn, dat
 wy den Leezer ook een beknopt berigt gee-
 ven

(g) Handv. bl. 368. [106.]

1612. ven van den loop en afloop deezer onlusten: waarin wy ons egter eeniglyk of voornaamlyk bepaalen zullen, aan het deel, welk deeze Stad daarin gehad heeft. En dit berigt zal de hoofdstof der drie volgende boeken uitmaaken.

161

T W E E D E D E E L.
G E S C H I E D E N I S S E N
V A N
A M S T E R D A M.

T W A A L F D E B O E K.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN;

*van het jaar 1612, tot in 't begin
des jaars 1617.*

De onlusten, die, sedert eenige jaaren, Oor-
de Kerk deezer Landen begonden te sprong
beroeren, waren ontstaan, ter gelegenheid van de
van het verschil over de Leere der Godde- Kerkge-
lyke Voorschikking en Besluiten, tusschen schillen
Franciscus Gomarus en *Jacobus Arminius*, hier te
Hoogleeraars der Godgeleerdheid op 's Lande,
Lands Hooge Schoole te Leiden. Gomarus omtrent
was een Vlaaming van herkomst, en, na het begin
't overgaan van Vlaanderen aan den Span- der ze-
jaard, herwaards gekomen. Arminius was ventien-
te Oudewater gebooren, en, na zyns Va- de eeu-
ders overlyden, tot de studie opgeleid, eerst we.
door *Theodorus Emilius*, die, 't Priesterampt 1612.
in de Roomsche Kerke afgestaan hebbende,
zig tot de Gereformeerde Kerke gevoegd
hadt; en daarna, door *Rudolf Snellius*, een'
der grootste Wiskundigen van zynen tyd,
die hem met zig nam, op eene reize naar

IV. STUK.

L

Hes.

1612. Hefsen. Van hier was hy, in 't jaar 1575, in Holland wedergekeerd, daar hy, door eenige goede vrienden ondersteund, zig zes jaaren oefende, op de nieuwe Hooge Schoole te Leiden. In 't jaar 1581, werdt hy, door Burgemeesteren van Amsterdam, en door eenige Predikanten deezer Stad, den Overluiden van't Kraamers-Gilde aangepreezen, als een bekwaam voorwerp, om, ten koste van 't Gilde, voort te laten studeeren in de Godgeleerdheid (a). Men hadt, naamlyk, gelyk wy op zyn plaats gemeld hebben (b), al kort na de verandering hier ter Stede, beslooten, de inkomsten der Gil-den, niet tot brassen, drinken en ydele by-geloovigheden; maar tot beter gebruik te doen besteeden. Ook nam het Kraamers-studeert. Gilde de kosten van Arminius studien op zig.

Hy verbondt zig, daarentegen, om geen beroep buiten Amsterdam aan te neemen, dan met verlof van Burgemeesteren in der tyd. In 't jaar 1582, werdt hy, van Stads wege, naar Geneve gezonden, om zig verder te oefenen (c): 't welk, ten deezen tyde, meermaalen geschiedde: en vind ik, dat de Raad, in 't jaar 1586, beslooten heeft „ wanneer de Student [Arminius] „ die, van Stads wege, naar Geneve ge- „ zonden was, wederom t'huis kwam, ee- „ nen anderen derwaards te zenden, en „ daartoe de voorkeur te geeven aan den „ Zoon van wylen den Predikant Jan Claas-

(a) C. BRANTII Vita Arminii p. 8, 9, 12, 14, 18,

(b) II. Deel, X. Boek, 11, 3.

(c) Vita Arminii p. 19.

„zoon (d),” in de Lysten der Predikanten, 1612.
Joannes Nicolai a Waffenaer genoemd. Ar-
 minius, in 't jaar 1587, hier ter Stede te
 rug gekeerd zynde, werdt, in 't volgende
 jaar, door de Classis van Amsterdam, Pro-
 ponent verklaard; en niet lang daarna, tot
 gewoonlyken Predikant deezer Stad be-
 roepen. Hier tradt hy, in 't jaar 1590, in
 't huwelyk met *Elizabet Reaal*, Dogter van
 Laurens Jakobszoon Reaal, Schepen en
 Raad der Stad, van wien wy, in 't voor-
 gaande gedeelte deezer Geschiedenissen,
 dikwils gewaagd hebben. Doch niet lang
 hierna, maakte hy zig, by Plancius en eeni-
 ge andere Leden des Kerkenraads, verdagt
 van onregtzinnigheid, ter gelegenheid van
 zekere zyne Predikatiën, over het *zevende*
 Hoofdstuk des Briefs aan de Romeinen,
 waarin hy verstondt, dat Paulus niet van zig
 zelven, noch van een' herbooren Christen,
 maar van een' onherbooren Jood gesproken
 hadt. *Joannes Taffin* en *Joannes Uitenbogaard*,
 verzogt, om den twist, die hier uit gereezen
 was, by te leggen, deden eenen voorslag,
 die van Arminius omhelsd, doch by den
 Kerkenraad van de hand gewezen werdt
 (e). Burgemeesteren, bedugt dat de twist
 hooger ryzen mogt, ontbooden, den elfden
 February des jaars 1592, den gantschen
 Kerkenraad, dien zy, by monde van den
 voorzittenden Burgemeester, Reinier Kant,
 aanzeiden „ dat zy de onderlinge geschillen
 „ der

Tot Pre-
 dikant
 deezer
 Stede
 verkoo-
 ren.

Hy
 trouwt.

Wordt
 verdagt
 van on-
 regtzin-
 nigheid.

Burge-
 meeste-
 ren ver-
 maanen
 den Ker-
 kenraad
 tot ge-
 maatigd-
 heid.

(d) Resol. Vroedsch. N. 5, 11 Sept. 1586.

(e) Vita Arminii p. 32, 34, 35, 45, 48, 57.

1612. „ der Leeraaren , uit derzelve Predikatiën,
 „ ongaarne verstaan hadden; hun te gelyk
 „ vermaanende , tot meerder gemaatigd-
 „ heid, en tot afzonderlyke en vriendelyke
 „ gesprekken over de onderlinge geschillen,
 „ op dat de Wethouderschap niet genood-
 „ zaakt wierdt, zig te bedienen van andere
 „ middelen, ter behoudenis der gemeene
 „ ruste in de Kerk en in den Staat.” De
 Predikanten antwoordden „ dat zy bereid
 „ waren, in een mondgelyk gesprek te treden
 „ met Arminius, in 't byzyn van den Ker-
 „ kenraad:” waartoe deeze zig ook gene-
 gen toonde. Doch Burgemeesteren ver-
 klaarden, te begeeren „ dat alles in verge-
 „ telheid gesteld, en geen nader mondgelyk
 „ sprek gehouden werdt; dat de Predikan-
 „ ten zig moesten wagten van nieuwigheden
 „ te brengen op den predikstoel; dat men,
 „ over de geschillen, afzonderlyk en in 't
 „ vriendelyke, met elkanderen moest han-
 „ delen, en zulken, die men van dooling
 „ niet overtuigen kon, in zagmoedigheid
 „ draagen, tot dat de geschillen, door een
 „ Sinode, beslist werden (f).” In 't vol-
 gende jaar 1593, verantwoordde Arminius
 zig zo wel voor den Kerkenraad, dat dezel-
 ve besloot „ broederlyke eendragt met hem
 „ te onderhouden, tot dat de vershilpun-
 „ ten, door een algemeen Sinode, nader
 „ uitgelegd zouden zyn (g).” Arminius be-
 hielt de gunst der Wethouderschap in zo
 ver-

Armi-
 nius
 verant-
 woordt
 zig.

(f) Vita Arminii p. 67-73.

(g) Vita Arminii p. 89.

verre, dat hy, eerlang, tot *Visitor der Latynsche Schoolen*, en, nevens Doctor Sebastian Egbertszoon, tot het onderzoeken der boeken, werdt aangesteld (b). 1612.

Ook sleet hy den tyd, te Amsterdam, se dert, in tamelyke rust, tot dat de dood van twee Hoogleeraars der Godgeleerdheid te Leiden, *Lucas Trelocatius de Oude* en *Franciscus Junius*, die, in 't jaar 1602, door de pest werden weggerukt, gelegenheid gaf, dat hem eene der openvallende plaatsen opgedraagen werdt. Doch Burgemeesteren verklaarden, dat zy zynen dienst niet ontbeeren konden (i): en 't liep aan tot den vyftienden April des jaars 1603, eer hy, door den Raad, ontslaagen werdt (k), onder voorwaarde „ dat hy niet vertrekken „ zou, voor dat de Stad van een' ander „ bekwaam Predikant voorzien was; dat „ hy, in een mondgespreek met Gomarus, „ zig van alle verdenking van onregtzinnigheid zuiveren zou, en dat hy vrywilliglyk van 't Hoogleeraarschap zou afstaan, zo de Kerk van Amsterdam zynen dienst, t'eenigen tyde, behoeven mogt „ (l).” 't Gespreek met Gomarus liep aftot genoegen van Arminius, die, daarna, met een eerlyk getuigenis des Amsterdamschen Kerkenraads, naar Leiden vertrok (m).

Maar

- (b) Resol. Vroedsch. N. 22 Apr. 1595. f. 57 verso.
 15 Sept. 1603. f. 433.
 (i) Vita Arminii p. 129, 145, 146.
 (k) Resol. Vroedsch. N. 2 15 April 1603. f. 424.
 (l) Vita Arminii p. 173.
 (m) Vita Arminii p. 180, 199.

1612. Maar in de Hooge Schoole herleefden de geschillen terstond. Arminius verdedigde stellingen over de Predestinatie, die door Gomarus wederlegd werden. Arminius schreef wederom tegen Gomarus. De Predikanten, de Studenten koozen party. De byzondere Sinoden namen kennis van den twist, en drongen op eene nadere opening der punten, over welken men verschilde. De algemeene Staaten bewilligden, den vyftienden Maart des jaars 1606, in 't houden eener Nationaale Sinode, alwaar de Nederlandsche Belydenis en Heidelbergfche Catechismus overzien zouden worden. Doch over dit byvoegfel rees geschil onder de Kerkelyken, oordeelende Gomarus en de zynen, dat de Belydenis en Catechismus, die zy als een ondergeschikten regel des Geloofs aanmerkten, alleenlyk moesten goedgekeurd, niet, gelyk Arminius en de zynen verlangden, van nieuws overzien worden (*n*): 't welk, in de Noordhollandfche Sinode, die, in Juny des jaars 1607, te Amsterdam werdt gehouden, aangemerkt werdt als smaakende naar onregtzinnigheid (*o*). Men predikte ook, van toen af, te Amsterdam, fcherp tegen Arminius (*p*), die, sedert, voor den Hoogen Raad, en in de Vergadering der Staaten van Holland, tegen Gomarus gehoord zynde, zonder dat men elkanderen nader kwam, op den negen-

Men predikt te Amsterdam tegen Arminius.

(*n*) Vita Arminii p. 206, 212, 216, 258, 273, 311, 312, 325, 327.

(*o*) BRANDT II. Deel, bl. 73.

(*p*) BRANDT II. Deel, bl. 88.

genden October des jaars 1609, over-1612.
leedt (q).

De Predikanten, die Arminius gevoelen Remon-
waren toegedaan, in January des volgenden strantie
jaars, in stilte, byeen gekomen zynde, be- en Con-
slooten hunne Leer, in vyf punten vervat, trare-
voor te draagen aan de Staaten van Holland mon-
in eene *Remonstrantie*, waarnaar hun, federt, strantie.
de naam van *Remonstranten* bygebleeven is.
Te gelyk verzogtenze, in eene wettige en
vrye Synode, gehoord, of, kon dit niet zyn,
broederlyk verdraagen te worden. Die 't met
Gomarus hielden leverden, hier tegen, eene
Contraremonstrantie in, waarnaar zy *Contra-*
remonstranten genoemd werden, en sloegen
het houden eener Nationaale Synode voor,
of het zenden der punten van verschil aan
de uitheemsche Hooge Schoolen, aan wel-
ker uitspraak zy zig wilden onderwerpen (r).

Midlerwyl, werdt, ter Vergaderinge van Amster-
Holland, geraadpleegd op het houden ee- dam ver-
ner Provinciaale Synode. De meeste Leden schilt
neigden hiertoe, mids de Afgevaardigden met de
tot de Synode verkooren wierden door de meeste
Staaten. Doch Dordrecht, Amsterdam, van Hol-
Hoorn en Enkhuizen verschilden van de land,
meerderheid (s). Amsterdam verstondt, over de
dat de Classen de Afgevaardigden zouden Kerkely-
benoemen; dat zy, door de Hoofdsteden ke ge-
der Classen, zouden verkooren worden, en schillen.
hunnen last krygen van de Staaten (t). De
Staa-

(q) Vita Arminii p. 352, 359, 385, 433.

(r) Vaderl. Hist. X. Deel, bl. 33 enz.

(s) BRANDT II. Deel, bl. 131.

(t) Resol. Vroedsch. N. 10. 2, 19 Juny 1610. f. 236
verso 238 verso.

1612. Staaten hadden, ondertuffchen, by meerderheid van ftemmen, beflooten, den Claffen aan te fchryven, dat zy, in 't beroepen van Predikanten, niemant onderzoeken of bezwaaren zouden, boven de Leer, in de Remonftrantie vervat. Doch Amsterdam en de drie andere Steden hadden zig onge- laft verklaard, om in dit befluit te bewilligen; waarom het, door verfcheiden Kerke- lyken, niet naargekomen werdt (*u*).

De Stad
bewerkt,
dat het
beroep
van Vor-
ftius
geen
voort-
gang
hebbe.

In Arminius plaats, was, midlerwyl, *Conradus Vorftius* tot Profellor der Godge- leertheid beroepen. Doch eenige Kerkely- ken, den man fchuldig houdende aan grove doolingen, zогten den voortgang van dit beroep te beletten. Te Amsterdam, werdt zelf tegen zyne Leer gepredikt: 't welk hem zo diep trof, dat hy gelegenheid zогt, om Plancius, die fterkt tegen hem yverde, te fpreken, in 't byzyn van Burgemeefteren. En fchoon dit gefprek niet kwalyk voor Vorftius afliep (*v*); was egter de meerder- heid der Vroedschap zo overtuigd van 't na- deel, welk de Kerk van Vorftius te dugten hadt, dat zy, eerlang, befloot, te wege te brengen, dat zyn beroep geen voortgang hadt (*w*). Ook werdt hy, wat laater, doch met behoudenis van wedde, gefchorft in zyn ampt, eer hy 't nog geoeffend hadt.

Men
yvert
hier fterk
tegen de

De Predikanten hier ter Stede, immers de Nederduitsche, waren allen, of genoegzaam allen in 't gevoelen der Contraremonftran- ten,

(*u*) BRANDT II. Deel, bl. 131, 132.

(*v*) Zie BRANDT II. Deel, bl. 146 enz.

(*w*) Refol. Vroedsch. N. 11. 12 April 1611. f. 19 verso.

ten, en verklaarden zig, dikwils, fcherp ge-
 noeg, van den predikstoel, tegen zulken, die van hun, in 't stuk der Predestinatie, verschilden, die, volgens sommiger aantekening, noemende *Mammulukken*, *Pesten* en *Duivels*, die men, met hunne kinderen, behoorde te verjaagen; waartoe zelfs de Wethouders, by 't aanvaarden hunner bedieninge, met gedrukte schriften, vermaand werden. In sommige Predikationen, werdt gewaagd, van 't verdryven der Kanaäniten en van 't verdeelen van 't Land Kanaän onder 't volk van Izraël, met toepassing op den staat deezes Lands, en vermaaning, om elkanderen, hier, op gelyke wyze, te handelen. Ook was, in dit zelfde jaar 1610, *Herman Barendszoon*, een der Krankbezokers, door den Kerkenraad, buiten kennis van Burgemeesteren, afgezet van zyn ampt, om dat hy, zo getuigd wordt, in 't stuk der Predestinatie, verschilde van zyne medebroeders (x).

1612.
Remon-
stranten.Een
Krankbe-
zoeker
wordt,
door den
Kerken-
raad, af-
gezet.

Tegen den aanvang des jaars 1611, begon men zelfs, hier ter Stede, te arbeiden om zulken, die men wist, dat in 't stuk der Predestinatie wat gemaatigder waren dan anderen, te weeren uit de Regeeringe: waarmede, naar 't schein, eenige Kerkelyken bestonden zig te moeijen. Men wist niet slegts, eenige weeken voor de verkiezing, te zeggen, wat nieuwe Regenten men te wagten hadt; maar, wel zes of zeven maanden

Eenige
Predi-
kanten
worden
verdagt
gehouden van
zig te
veel te
moeijen
met de
Regeering.

(x) Aantek. van Burgem. C. P. HOOFT by BRANDT II.
Deel, bl. 148, 149.

1612. den te vooren, hadt een der Predikanten tegen eenen regeerenden Burgemeester gezeld, dat men zekeren Heer tot het Burgemeesterschap dagt te brengen: 't welk ook gebeurde. In zekere Aantekeningen, wordt gemeld, dat Burgemeesteren, kort na de verkiezing, aan den Raad deeze vraag deden, *of iemant ook wist, of bevonden hadt, dat onze Predikanten naar de Regeering stonden?* Waarop één der oudste Leden van de Vroedschap verklaarde „ dat hy, als men, „ door de woorden *onze Predikanten*, zo „ wel die van andere Steden als van deeze „ Stad verstondt, meende, dat, schoon zy, „ of eenigen hunner zulk een oogmerk hebben mogten, zy zo flegt niet zouden zyn, „ van zulks openlyk te verklaaren; doch als „ men, uit waarschylyke redenen, eenige „ rekening maaken mogt, hieldt hy de volgende zaaken voor zeer bedenkyk; de „ onerbiedigheid der Predikanten jegens „ de Wethouders, reeds in 't jaar 1578 be- „ toond; het stoktrekken der Classis van „ Alkmaar, die eene ongewoone onderte- „ kening vorderde van de Predikanten, tegen de Wethouderschap en de Staaten; „ het afzetten van den Ziekentrooster Herman Barendszoon; het dagelyks uitvaaren tegen de Regeering, wegens de menigvuldige hoerery, dronkenschap en diergelyk kwaad, even of zulks den Heeren „ zo zeer niet mishagde als hun; het invoeren van uitheemschen in den Kerkenraad, en 't handelen aldaar, zonder aan „ eed of Instructie gebonden te zyn, en „ bui-

„ buiten kennis der Wethouderschap, ter- 1612,
 „ wyl men hunne Resolutien noemde naar
 „ de Kerke der Stad, schoon 'er weinige
 „ ingeboorenen iet in te zeggen hadden.
 „ Dat men der Wethouderschap, in 't ver-
 „ kiezen van Predikanten, te weinig gezags
 „ liet, en als men eenig beroep aandiende,
 „ zig hielt als of de zaak haast hadt, op
 „ dat de Heeren geen zonderling onderzoek
 „ zouden kunnen doen op de persoonen,
 „ gaaven, handel en wandel der beroepe-
 „ nen. Dat ook een Predikant, of eenige
 „ Predikanten, over ettelyke jaaren, van
 „ *Gysbert Janszoon van de Poll*, toen Diaken,
 „ eenig geld hadden geëischt, om, buiten
 „ kennis van Diakenen, naar 't goedvinden
 „ der eischeren, besteed te worden. Dat
 „ men, nog onlangs, den Diakenen, aan
 „ hunne huizen, geld afgevorderd hadt, om
 „ gegeven te worden aan zekeren Predi-
 „ kant [*Pieter Janszoon*], die, in de Classis
 „ van Alkmaar, tegen 't begrip der Wet-
 „ houderschap geyverd hadt, onder belof-
 „ te dat men die somme, [zynde vyftig re-
 „ aalen van agten of honderd guldens], den
 „ Diakenen in hunne rekening zou doen
 „ gelden (y).” Op alle deeze zaaken, ver-
 „ stontd deeze Heer, dat men behoorde te
 „ letten. Doch ik vind niet, dat 'er iet op
 „ beslooten werd.

Het prediken tegen zulken, die eenig an- Men
 der begrip van de Leere hadden, dan de steekt op
 Pre- eenige

(y) Aantek. van een' voornaam' Regent by BRANDT II.
 Deel 3 bl. 150, 151.

1612. Predikanten hier ter Stede, ging, ondertus-
 fchen, voort. In May des jaars 1611,
 hoorde men van den Predikstoel roepen,
 „ dat 'er, in de Stad, Perfoonen waren,
 „ Libertynen of Vrygeesten, die tegen de
 „ opregte dienaars Gods haat droegen;
 „ diese vervolgden, en uit hunnen dienst
 „ zogten te stooten:” 't welk geoordeeld
 werdt te slaan op eenige Regenten, die 't
 poogen der driftigste Kerkelyken zogten te-
 gen te staan. Onder deeze Regenten, wa-
 ren 'er, hier ter Stede, die zeer afkeurden,
 dat de Predikationen veelal bestonden uit het
 voordraagen der zweevende geschillen, en
 niet genoeg gerigt waren tot boete en god-
 zaligheid. Ook verstonden zy, dat eenige
 Kerkelyken, meest vreemdelingen, zig te
 veel gezags hadden aangemaatigd, en nog
 naar grooter meesterschap stonden. De Oud-
 Burgemeester Kornelis Pieterszoon Hooft
 heeft hierover eenige bedenkingen in schrift
 gesteld, die op deezen zin uitkwamen:
 „ 't Was, meende hy, nu zo ver met de
 „ Reformatie gekomen, dat men niet slegts
 „ goede, verstandige, eerlyke luiden, die in
 „ geenen daadelyken Kerkendienst waren;
 „ maar zelfs Wethouders der Steden, al-
 „ schoon zy voorheen 't Ouderlingschap be-
 „ kleed hadden, onbekwaam hieldt, om
 „ over de tegenwoordige Kerkelyke geschil-
 „ len te oordeelen: terwyl anderen, en
 „ daaronder ook Ouderlingen, die niet al-
 „ tyd in den Kerkenraad waren, en 'er mo-
 „ gelyk voorheen nooit in waren geweest,
 „ zig daarover het oordeel aanmaatigden.
 „ En

Regen-
 ten van
 den Pre-
 dikstoel.

Beden-
 kingen
 van den
 Oud-
 Burge-
 meester
 Hooft op
 het be-
 vorderen
 van
 vreemde-
 lingen
 tot den
 Kerken-
 dienst.

„ En deezen waren meest uitheemschen , 1612.
 „ wien 't egter minst betaamde anderen te
 „ beweegen om zig te scheiden van de beste
 „ liefhebbers des Vaderlands, die, voor
 „ deezen om den Godsdienst buitens Lands
 „ gezworven hebbende, in 't eerst wel in
 „ den Kerkendienst waren gebruikt, doch
 „ naderhand voorbygegaan om plaats te
 „ maaken voor nieuwelingen en vreemde-
 „ lingen, die men bekwaamer hielt tot de
 „ zaaken, die nu op het tapyt waren. Die
 „ van de Kerke hier te Stede hadden, al
 „ voor veele jaaren, getoond, dat zy zig
 „ niet genoegden aan de vryheid, die zy
 „ genooten; maar ook anderen, daar de
 „ Overheid geen ongemak of beroerte van
 „ wagtte, in zwaarigheid zогten te bren-
 „ gen; doch zy hadden zig hierover ge-
 „ wagt by 't leeven van zulken, die, kort
 „ na 't overgaan der Stad, tot de Regee-
 „ ring beroepen waren, en geenen lust ge-
 „ toond zouden hebben, om 't gemeene
 „ schip aan de klip der tyrannye te verzei-
 „ len. Die van de Consistorie waren im-
 „ mers, in hunnen handel en wandel, niet
 „ beter dan andere vroome bekwaame lui-
 „ den. Waarom zou men dan den eersten
 „ zo veel meer betrouwen? Of zou 't ook
 „ eene onbekwaamheid of vloek zyn, een
 „ Hollander gebooren te wezen, gelyk som-
 „ migen wel gezeid hadden, dat de Hol-
 „ landers niet zo Godvrugtig en yverig wa-
 „ ren, als de Brabanders en Vlaamingen.
 „ Men hadt eertyds over de invoering van
 „ nieuwe Bisschoppen geklaagd, en nu liet
 „ „ men

1612. „ men de Kerk regeeren door vreemdelin-
 „ gen, die men begaan liet, zonder hen
 „ ergens aan te verbinden; die de reis en
 „ andere kosten, tot vordering van hun
 „ voorneemen gemaakt, den Kerkmeeste-
 „ ren afvorderden, zonder ordonnantie van
 „ Burgemeesteren, tot kleinagting der Re-
 „ geeringe. Van deeze luiden kwam ook
 „ voort het vorderen van nieuwe onderte-
 „ keningen. Deezen wilden klaagers en
 „ regters te gelyk wezen, en de Wethou-
 „ derschap gebruiken tot uitvoering hunner
 „ vonnissen. Deezen poogden, hier te
 „ Lande, tweederlei Regeering te vestigen,
 „ en de Kerkelyke zelfs boven de Burger-
 „ lyke te verheffen. Men stondt ook, in
 „ de Kerk, naar te grootte heerschappy,
 „ wanneer men de luiden, om kleinighe-
 „ den, of dingen, die, volgens 's Lands
 „ wetten, niet strafbaar waren, voor den
 „ Kerkenraad ontboodt, en in opspraak en
 „ kleinagting bragt. En 't was ten hoogste
 „ te verwonderen, dat men de Kerkelyken
 „ zo veel gezags liete oefenen, zonder hen
 „ aan eed of Instructie te binden; daar
 „ zelfs de Regenten van 't Land en de Ste-
 „ den verplicht waren, de zaaken van Re-
 „ geeringe te beleiden, gelykze, volgens
 „ hunnen eed en Instructie, verstonden te
 „ behooren. Men zeide, hierop, dat de
 „ Kerkelyken genoeg gebonden waren aan
 „ de Schrift: even of de Schrift ook ande-
 „ ren luiden niet aanging, en of zy de men-
 „ schelyke geneigdheden meer dan ande-
 „ ren hadden afgelegd. 't Hadt zyn beden-
 „ ken

„ ken ook, dat de besluiten des Kerken- 1612.
 „ raads niet zo wel als alle burgerlyke wet-
 „ ten en bevelen werden afgekondigd. En
 „ dit was een der twistpunten geweest met
 „ die van de Alkmaarsche Classis, die 't
 „ Classisboek t'zoek bragten, uit het welk,
 „ toen 't naderhand, op 't bevel der Wet-
 „ houderschap, te voorschyn kwam, men
 „ bevondt eenige bladen gescheurd te zyn.
 „ Zo de Kerkelyken, wyders, over de hoo-
 „ ge punten der Predestinatie al eens wer-
 „ den; zou 't niet vreemd zyn, dat zy hun
 „ gevoelen 's Lands Staaten zouden willen
 „ opdringen, dezelve noodzaakende, om
 „ zulken, die deeze punten anders ver-
 „ stonden en leerden, ten lande uit te jaa-
 „ gen. En zo dit eens, door 't bedryf der
 „ Kerkenraaden en de slapheid der Regee-
 „ ringe, stondt uitgewerkt te worden, moest
 „ het Gode geklaagd zyn. Men hadt een
 „ zwaar anker te tillen; doch 't moest niet
 „ met dommekragt, maar met beleid ge-
 „ schieden. De tegenwoordige verschillen
 „ hadden de eendragt weggenomen: die
 „ moest, schoon het tegenwoordig byna
 „ eene Kettery geworden was van liefde te
 „ vermaanen, door liefde en inschikkelyk-
 „ heid, hersteld worden. Men moest de
 „ daaden der zulken, 't zy burgerlyken of
 „ kerkelyken, die aan 't rad der oneenig-
 „ heid draaiden, verdagt houden. De O-
 „ verheid moest 'er dan tegen voorzien. En
 „ kon zy de Kerkelyken brengen tot wat
 „ meerder gemaatigdheid en toegeevend-
 „ heid; de Reformatie zou 'er door gevor-
 „ derd

1612. „ derd worden. Veel meer goede luiden
 „ zouden zig tot de gemeenschap des Avond-
 „ maals begeeven, zo menze, op hunne ei-
 „ gene beproeving, naar de lesse van Paulus,
 „ wilde aanneemen, zonder by de Kerken-
 „ dienaars op de volle en breede toestem-
 „ ming van de Leer, de Belydenis en Ca-
 „ techismus, en eenige zwaare punten on-
 „ derzocht te worden. De tegenwoordige
 „ verdeeldheid werdt zo zeer niet gevestigd
 „ op de toe- en tegenstemming der H.
 „ Schrift in 't gemeen, als wel op de uit-
 „ legging van sommige plaatsfen, waarover
 „ men den gemeenen Lidmaaten geen oor-
 „ deel toeschreef; en op eenige mensche-
 „ lyke Schriften, die men byna met de
 „ Goddelyken gelyk stelde, en onverbree-
 „ kelyk wilde onderhouden hebben; daar
 „ menze, volgens het voorbeeld der eerste
 „ Kerkvergaderinge van Jeruzalem, eerder,
 „ naar tyds gelegenheid, behoorde te ver-
 „ anderen, tot de meeste opbouwning. In
 „ de Gemeente, moest eenige orde gehou-
 „ den, en ongeregeldheden geweerd wor-
 „ den, zo veel redelykerwyze geschieden
 „ mogt; doch die orde zo naauw te willen
 „ verbinden aan de meening van eenige
 „ zwaarhoofdige menschen, vooral vreem-
 „ delingen, die zo vol argwaans waren,
 „ dat zy zulken, die hun gevoelen in alles
 „ niet konden volgen, hielden van vreeze
 „ Gods en waarheid ontbloot te zyn, was
 „ onbehoorlyk (z).”

In
 (z) Aantek. van den Heere G. P. HOOFT by BRANDT
 II. Deel, bl. 152 enz.

In deezer voege, dagt de Heer Hoof^t 1612: over sommige Kerkelyken, en over de tegenwoordige Kerkelyke geschillen. Doch de meeste Leden der Vroedschap deezer Stad zagen de zaaken anders in. De Staten van Holland, bevroedende, dat wylen Prins Willem de I. reeds gewaakt hadt tegen het gezag, welk eenige Kerkelyken zig, ten zynen tyde, begonden aan te maatigen, en geoordeeld, dat de opperste beschikking over Kerkelyke persoonen en zaaken behoorde te staan aan de burgerlyke Overheid; neigden, in 't begin des jaars 1611, op den raad van den Advokaat Oldenbarneveld, tot het invoeren der Kerkenordering van 't jaar 1591, waarby den Wethouderen der Steden meer gezags in 't beroepen der Kerkendienaaren gegeven werdt, dan zy, tot hiertoe, gebruikt hadden. Doch de meerderheid der Vroedschap van Amsterdam verstondt, dat de tegenwoordige geschillen eerst in eene Nationaale Synode beslist moesten worden; waarna 't niet moeilyk vallen zou, eene Kerkenordering vast te stellen, die elks goedkeuring verdiende. En schoon dit punt, op aanmaaning der meeste Leden van Holland, naderhand, meermaalen in beraad gelegd werdt, veranderde de Vroedschap niet van gevoelen (a). Sommige Leden derzelve verstonden nogtans, dat alle zaaken van gewigte, zo wel Kerkelyke als andere, niet dan by ken-

(a) Resol. Vroedsch. N. 11. 26, 28 Febr. 31 Octob. 14 Dec. 1611. f. 13 verso, 41, 42.

1612. kennisse der Wettelyke Overheid behoorden gedaan te worden, en dat men het leeramt en de bediening der Sacramenten alleententlaste van de Dienaars des Woords behoorde te laten. Zelfs liet één der Oud-Burgemeesteren zig, in de raadpleegingen over 't invoeren der Kerkenordering van 't jaar 1591, onder anderen, in deezer voege hooren: „ Laat geene tweederlei Regeering, zonder dat de eene onder de andere sta, in ons Land toe, op dat het gemeene schip, eerst in Vlaanderen, daarna ten tyde van Leicester, en nu wederom, door 't bedryf van sommige Kerkelyken, in gevaar gebragt, niet ten vierde maale op eene en dezelfde klip verzeile (b).”

't Beroep van Gozuinus Geldorpius mishaagt eenigen uit de Vroedschap.

Doch, terwyl de meeste Leden der Vroedschap andere inzigten hadden, viel het den Kerkelyken, onder welken eenigen nu bekeerden, dat men Burgemeesteren, in 't beroepen der Predikanten, niet behoorde te kennen, niet moeilyk, *Gozuinus Geldorpius*, van Sneek, daar hy 't ketterstraffen gedreeven hadt, in dit jaar 1612, hier ter Stede, op den predikstoel te brengen. De gemaagtigsten onder de Regenten, die niet schroomden verkeering te houden met zulken, welken by de Predikanten verdagt waren van onregtzinnigheid, keurden dit beroep openlyk af, en verdedigden zig, te gelyk, by gelegenheid, over hunne verkeering met Remonstrantschgezinden, in deezer voege: „ Men bedenkt niet, dat

(b) Zie BRANDT II. Deel, bl. 170, 171.

„ de natuur van dit Land, inzonderheid die 1612.
 „ der Stad Amsterdam, als meest door
 „ koopmanschap en onderlinge liefstellig-
 „ heid bestaande, zulk een naauw opzigt
 „ en argwaan niet verdraagen kan. Eer-
 „ tyds, plagt men te zeggen, hoe iemand
 „ beter is, hoe hy bezwaarlyker van ie-
 „ mant vermoedt, dat hy kwaad is. Nu
 „ willen de allerargwaanigsten voor de al-
 „ lerbesten gehouden zyn, t'eenemaal ver-
 „ werpende het oude zeggen, dat zelfs,
 „ gedurende de selfte vervolging onder 't
 „ Pausdom, zeer gemeen was: *de Kerk*
 „ *oordeelt niet van verborgene dingen.* Mag
 „ men nu, uit eeniger ommegang met an-
 „ deren, geene onvroome luiden, zo ligt
 „ iet kwaads besluiten; zo heeft men veel
 „ meer reden om, uit het doen van het
 „ agtbaar gezelschap des Kerkenraads, een
 „ besluit op te maaken tot hun nadeel, de-
 „ wyl zy, schoon een groot en aanzienlyk
 „ genootschap, waarop men meer plagt te
 „ zien dan op onbeampte perfoonen; en al-
 „ toos zeer zorgvuldig, om eene volkome-
 „ ne eensgezindheid te bewaaren, nu on-
 „ langs, met overleg en aanroeping van
 „ Gods naam, den Predikant Gozuinus
 „ Geldorp van Sneek beroepende, daar-
 „ mede, dewylze uit zyne schriften en ge-
 „ drag zyne felheid tegen de zogenaamde
 „ Kettters kenden, reden gaven om te
 „ denken, dat zy allen, in dit stuk, van
 „ zyn verstand moesten zyn: 't welk ver-
 „ zien zou, en den grondslag leggen tot
 „ allerlei gewetensdwang en vervolging.”

1612. Doch men beweerde, hier ter Stede, meer en meer, dat men de Wethouderschap in 't beroepen van Predikanten niet behoorde te kennen; of deedt men 't, dan moest het geschieden, onder betuiging, van in zyn regt onverkort te willen blyven (c).

Voorval met den Professor Episcopus, ter gelegenheid van het doopen van zyns broeders kind.

Terwyl 't gezag der Kerkelyken te Amsterdam, ten deezen tyde, zo groot was, en de meeste Regenten hun zeer toegedaan waren, kon 't naauwlyks agterblyven, of de Remonstranten moesten hier 't een of 't ander te lyden hebben; gelyk, van de andere zyde, de Contraremonstranten over harde bejegening klaagden, in de Steden, daar de Regeering de Remonstranten begunstigde. 't Gebeurde, in 't jaar 1613, dat *Simon Episcopus*, een Amsterdammer van geboorte, en thans Hoogleeraar der Godgeleerdheid te Leiden, van zynen Broeder *Jan Egbertszoon Bisschop*, die te Amsterdam woonde, verzogt werdt, als Peeter te staan over den doop van deszelfs Dogter, die den tweeden April stondt te geschieden. Episcopus, die de zyde der Remonstranten hieldt, maakte vry wat zwaarigheid in het voldoen aan dit verzoek, ter oorzaake van het gebeurde in deeze Stad, aan Joannes Uitenbogaard, Predikant in den Haage, die dezelfde partye aankleefde. Deezen was, den veertienden February, met het kind zyns Stiefdogters ten doop verschynende, door den Predikant Plancius, die 't Formulier aflas, gevraagd, niet, *of by de Leer,*

(c) Zie BRANDT II, Deel, bl. 184, 185.

Leer, die in het oude en nieuwe Testament en in de Artikelen des Christelyken geloofs begreepen was, en dienvolgende in de Christelyke Kerke geleerd werdt, niet bekende de volkomen Leer der zaligheid te zyn; gelyk, volgens de Kerkenordering des jaars 1586, alomme, in de Gereformeerde Kerken, gebruikelijk was; maar of by deeze Leer, die hier geleerd werdt, en voorts in 't oude en nieuwe Testament en in de Artikelen des algemeenen Christelyken Geloofs begreepen was, niet bekende de waaragtige en volkomen Leer der zaligheid te zyn? En Uitenbogaard, op de verandering der woorden geen agt slaande, hadt ja geantwoord: waarop zig een gerugt verspreid hadt, dat hy, met dit antwoord, de Leer der Remonstranten openlyk hadt wederroepen; waarom hy zig verpligt gevonden hadt, de meening van zyn antwoord, in eenen brief aan Plancius, rondelyk te verklaaren (d). Episcopus was dan bedugt, dat het hem gaan mogt, als Uitenbogaard. Doch op de verzekering, dat niet Plancius maar Casparus Heidanus of van der Heide prediken zou; en dat men, hier ter Stede, geen ander Formulier op den predikstoel hadt leggen dan het oude met het woord *dienvolgende*, liet hy zig overhaalen. Maar 't viel uit, gelyk hy gevreesd hadt. De Predikant vraagde, met luider stemme, *of zy getuigen niet bekenden 't gene in het oude en nieuwe Testament, en in de Artikelen des Christelyken geloofs begreepen was, en 't gene alhier geleerd werdt,*

(d) Zie TRIGLAND Kerk. Hist. bl. 658 enz.

1613. *werdt , de waaragtige en volkomen leer der zaligheid te zyn ? Daarby voegende , wat antwoord gylieden hierop ?* Episcopus , de vraag zeer wel verstaan hebbende , antwoordde „ dat hy , wat hem betrof , hieldt „ waaragtig te zyn , 't gene volgens Gods „ woord en de artikelen des algemeenen „ Christelyken Geloofs , werdt geleerd , „ naar den inhoud van het Formulier , met „ het woord *dienvolgende* .” Waarop de Predikant hervraagde , *wat hy zeide ?* Hy herhaalde zyn antwoord , met luider stemme . Terstond volgde hem zyn broeder , zeggende *ik mede* , en nog twee onbekenden , *wy ook , wy ook* . De Predikant , zeer gestoord over 't gebeurde , zeide tegen Episcopus , „ dat het wel stout en vermetel van hem „ gedaan was , dat hy zo in de Kerke spreek- „ ken durfde : hadt hy eenige zwaarigheid „ gehad , hy mogtze hem ten zynen huize , „ hem wel bekend , hebben voorgedraagen .” Episcopus hernam hierop „ dat hy , ingeval „ de broeder met zyn antwoord niet te „ vrede was , heen gaan zou en niet staan „ over den doop van 't kind .” De Predikant , dit kwalyk neemende , zeide , *Gy zyt een jongman , die zo stout niet behoort te spreken : gy hebt gehoord wat hier geleerd is , dat een mensch niet is dan stof en aarde , en dat hy niet behoort zo stout , trots en hoogmoedig te wezen* . Hy hadt , naamlyk , van de schepping van 's menschen lighaam , uit Genesis , gepredikt . Doch als Episcopus hierop zweeg , voeren de andere Predikanten , Joannes Hallius , Joannes Ursinus , Joannes le Mai-

Maire, Jacobus Triglandius en Gozuinus 1613.

Geldorpius voort met het doopen der kinderen, waaronder ook dat van Episcopus broeder was. Episcopus hadt voor, Heidanus, na dat hy van den predikstoel gekomen zou zyn, aan te spreken, over 't voorgevallene. Doch Heidanus bleef zig ophouden in 't doophuis, spreekende met den Voorzanger. Terwyl Episcopus en zyn broeder het doophuis uit traden, werden zy van verscheide luiden by den mantel getrokken, en aangesproken. Zeker man wilde van den Professor weeten, wat hy, 's Zondags te vooren, uit de Predikatie van Triglandius opgetekend hadt: 't welk hy weigerde te zeggen. Een vrouw dreef hem toe „ dat, zo hy waarlyk een Christen was, „ hy Heidanus in 't byzonder moest aanspreken.” Waarop hy antwoordde, „ zulks van zins te zyn; doch het nu na te „ laten, om opschudding te voorkomen.” Maar 't geroep en de aandrang namen zo sterk toe, schreeuwende sommigen, *weg met die muitemaakers! foei, gy oproerigen hoop, schelmen en rabauwen! laatze ons een veeg geeven: en de Deurwaarder zelf waar zynze? laatze my krygen: wyftze my slegts: dat Episcopus besloot, te rug te keeren naar het doophuis, en den Predikanten aan te spreken. Hy hielt hun voor „ dat al de oproer ont- „ staan was, uit het ongewoone Formulier, „ welk hem, door Heidanus, voorgehouden was, en dat hy op het gewoonlyke „ gereedelyk geantwoord zou hebben.” Heidanus vraagde „ of hy Professor Episcopus*

1613. „ niet ware? wat hy in de Kerk deedt? en
 „ waarom hy 'er niet uit bleef?” Waarop
 hy zeide „ dat de reden hiervan wel bekend
 „ was, en geene andere dan 't verzoek zyns
 „ broeders, om als getuige te staan over
 „ den doop van zyns broeders kind; doch
 „ dat hy meer reden hadt om te vraagen,
 „ uit welke oorzaak men hem een ongewoon
 „ Formulier voorgehouden hadt?” Heidanus
 beriep zig op een Octroi der Staaten, welk
 gebodt, op zulk eene vraage te antwoor-
 den. Doch alzo Episcopijs geen kennis hadt
 van zulk een Octroi, wees hy den Predi-
 kant op het Formulier, by de Synode des
 jaars 1586 ontworpen; voorts vraagende,
 „ wat misdaad 'er stak in zo te antwoorden
 „ als hy geantwoord hadt?” Heidanus wees
 hem op nieuws tot het Octroi. Hallius, toen
 't woord neemende, vraagde den Professor,
 „ of hy hunne Kerk niet hielt voor eene
 „ Christelyke Kerk?” Episcopijs antwoord-
 de „ dat dit eene vreemde vraag was, alzo
 „ hy zelf in deeze Kerk gekomen was, om
 „ getuige te zyn over den doop van een
 „ kind. 't Was wat anders alle waarheid,
 „ en wat anders noodzaakelyke waarheid
 „ te leeren. 't Laatste erkende hy, dat hier
 „ geschiedde, en hielt hy hierom deeze
 „ Kerk voor eene Christelyke Kerk; doch
 „ niet het eerste. 't Was bekend, dat hy
 „ dit voorheen tegengesproken hadt. Dit
 „ deedt hy nog. En hierom hadt hy zig,
 „ op de ongewoone vraage, hem gedaan,
 „ met uitzondering, moeten verklaaren,
 „ om zyn geweeten niet te kwetsen.”
 Hier.

Hiermede afscheid neemende, werden hy en zyn broeder wederom van 't graauw en 't vrouwvolk aangerand; doch met minder hevigheid dan te vooren; schoon Episcopus, uit de Kerk gekomen, nog eenige mansperfoonen hoorde zeggen: *Lustig, jongens, raapt steenen, smyt nu die schelmen en oproermaakers.* Doch 't liep zo hoog niet. De Professor en zyn gezelschap kwamen behouden t'huis. 1613.

Maar 's anderendaags werdt hy voor Episcopus Burgemeesteren ontbooden, die hem aan-pius zeiden „ hoe zy met leedwezen hadden wordt „ verstaan, dat, door hem, getuige staan voor „ de over den doop van zyns broeders kind, meeste- „ met zyn antwoord, groote oorzaak gege- ren ont- „ ven was tot beroerte in de Kerk; hoe booden. „ daarover klagten gevallen waren, en hoe „ weinig hem betaamde, de Leer der Ker- „ ke tegen te spreken.” Hy antwoordde, „ dat hem de gereezen onlust smertte; doch „ dat hy 'er, zyns weetens, geene oorzaak „ van was, noch gelegenheid toe gegeven „ hadt. Dat hy, met zyn antwoord op eene „ openbaare vraage, die men, tegen zyne „ verwagting, uit een ongewoon Formulier, „ hadt voorgesteld, de Leer der Kerke niet „ tegengesproken; maar alleen zyn gewee- „ ten gekweeten hadt.” Hierop merkte Burgemeester *Barthold Krombout* aan „ dat „ hy, weetende wat Uitenbogaard te voo- „ ren bejegend was, ligtelyk denken kon, „ dat hem zulks ook kon bejegenen; dat „ hy, derhalve, de Predikanten eerst moest „ aangesproken, en verzogt hebben, dat

1613. „ zy zulk een Formulier leezen wilden ,
 „ waarop hy onbezwaard kon antwoorden.”
 Episcopi^{us} hernam „ dat hy alles vooraf
 „ rypelyk bedagt, en reden gekreegen hadt
 „ om te vertrouwen, dat hem niet gebeu-
 „ ren zou, 't gene Uitenbogaard gebeurd
 „ was, hebbende men hem verzekerd, dat
 „ Plancius zig daarmede hadt verschoond,
 „ dat hy een onregt boek hadt opgevat.”

Zyn ge-
 sprek met
 Burge-
 meester
 de Graaf.

Doch Burgemeester *Jakob de Graaf*, hem
 hier in de rede vallende, zeide „ Dat is
 „ zo niet. Hy heeft voor ons alhier ver-
 „ klaard, dat hy 't nooit anders gebruikt
 „ hadt.” Episcopi^{us}, hierop niet stil staan-
 de, verhaalde voorts „ onderregt geweest
 „ te zyn, dat veelen van de Heeren 't ge-
 „ drag van Plancius hadden afgekeurd; dat
 „ hy'er, door eenigen uit den Kerkenraad,
 „ over bestraft was, en dat iemant van de
 „ Regenten, daarover eenen der Predikan-
 „ ten hebbende aangesproken, zo veel hadt
 „ verstaan, dat het eens gebeurd was, doch
 „ niet meer gebeuren zou. Dat hy nog-
 „ tans, weetende hoe precys en onrustig
 „ Plancius was, de beurt van Heidanus
 „ hadt waargenomen, die de bescheidenste
 „ was in 't prediken; en ook, na 't voorval
 „ met Uitenbogaard, het Formulier wel en
 „ regt gebruikt hadt.” Toen zeide Burge-
 meester Kromhout, *wel, hadt gy dan liever*
gezweegen. En Episcopi^{us} daarop „ dat zyn
 „ broeder egter niet gezweegen zou heb-
 „ ben; dat hun stilzwygen ook toestemmen
 „ zou hebben gescheenen; dat hy niet
 „ nieuws begeerde, noch dat Heidanus iet
 „ te-

„ tegen zyn gemoed, of tegen de orde der 1613.
 „ Kerke, zeggen zou; maar alleenlyk dat
 „ het Formulier gevolgd of in dien zin aan-
 „ genomen ware, die by de Synodezelve,
 „ in 't jaar 1586, was uitgedrukt.” Maar
 „ Burgemeester de Graaf zeide hierop „ dat
 „ het in de Synode zo niet gesteld en be-
 „ flooten was.” En Episcopijs wederom,
 „ dat het inderdaad zo geraamd en toege-
 „ staan was, dan of het te Amsterdam, en
 „ by alle andere Kerken, was goedgekend,
 „ wist hy niet; schoon 't zo schein te zyn
 „ uit de boeken, die, ten dien einde, op
 „ den predikstoel lagen, of van den Koster
 „ gebragt werden;” daarby voegende „ dat
 „ het zo geraamd was, om dezelfde oor-
 „ zaak als de tegenwoordige; alzo eenige
 „ luiden, die bezwaard waren op die vraag
 „ te antwoorden, hunne kinderen op de
 „ dorpen door de Paapen deeden doopen,
 „ of ongedoopt lieten; om welk te voor-
 „ komen de verandering in de gemelde Si-
 „ node geschied was.” 't Is, zeide toen de
 „ Heer de Graaf, *weinig eers voor een' Predi-
 kant, te veranderen 't gene hy gelezen, of te
 toonen dat hy kwalyk gelezen heeft, of ook
 eenig tegen- of inspreken te gedoogen. Gy,
 voegde hy 'er by, zoudt het ook wel kwalyk
 neemen, dat iemant zulks in uwe Lessen of
 Predikationen deedt.* Doch Episcopijs beweer-
 „ de „ dat hier noch in- noch tegenspreeking
 „ geschied ware; maar dat hy alleenlyk,
 „ gevraagd zynde, geantwoord hadt; dat
 „ ook de eer der Predikanten daarby niet
 „ leedt, dat iemant, om zyn geweeten te
 „ vol-

1613. „ voldoen, wat meer dan *ja* antwoorde,
 „ of iet dat nagelaaten was in 't geheugen
 „ vernieuwde, als het bekwaamlyk ge-
 „ schiedde.” Voorts, hieldt hy Burgemees-
 „ teren nog voor „ of hy, dewyl toch de
 „ Heeren het stilzwygen scheenen goed te
 „ vinden, met zyn antwoord, wel iet mis-
 „ daan hadt? En of hy wel Christelyker en
 „ redelyker kon antwoorden? Of de zin
 „ der vraage niet was, of behoorde te zyn,
 „ in eene Gereformeerde Kerke, dat het
 „ gene daar, volgens Gods Woord, ge-
 „ leerd werdt, alleen voor waaragtig ge-
 „ houden moest worden? En was dit de
 „ zin; waarom werdt dan 't antwoord, welk
 „ dien zin onderstelde, kwalyk genomen?
 „ Men wift, dat hy vry wat hadt tegen de
 „ Leer, die van sommigen hier ter Stede
 „ geleerd werdt. Hy woonde ook niet te
 „ Amsterdam: hy hoorde de Predikanten
 „ niet leeren: hoe kon hy dan anders dan
 „ met de gemaakte uitzondering antwoor-
 „ den? Ten ware de Heeren begeerden,
 „ dat niemant getuige ware, dan die hun-
 „ ne Predikanten dagelyks hoorde leeren.
 „ Te minder behoorde zyn antwoord mis-
 „ preezen te worden, in eenen tyd, daar
 „ men zag, dat, in sommige punten, die
 „ hier met groote hevigheid gedreeven
 „ werden, verscheidenlyk gevoeld en ge-
 „ loofd werdt.” De Burgemeester *Gerrit
 Jakob Witsen* zeide toen „ dat Heidanus
 „ het Formulier van 't jaar 1586 wel niet
 „ gebruikt hadt; maar hem hadt verklaard,
 „ niet beter te weeten, of hy hadt het ge-
 „ bruikt.

bruikt. *Waarom, hernam Episcopus, wordt my dan myn redelyk, en naar 's mans eigene meening geschikte antwoord zo kwalyk genomen? Hy heeft my, zeide de Heer Witsen, verklaard, dat hy u niet kende. Ik beken rondelyk, antwoordde de Professor, dat ik meende, dat zulks met opzet geschied was, eerst, om dat hy wist dat ik in de Stad was, ten anderen, om dat hy mynen broeder wel kende, ten derde, om dat hy wist dat myns broeders huisvrouw bevallen was, en dat ik mogelyk eerstdaags tot den doop komen zou: voorts, zag ik, dat 'er veel meer Predikanten tegenwoordig waren dan naar gewoonte; ten laatsten en voornaamlyk, om dat hy zulks voor deezen niet gedaan, en ook, na 't geval van Uitenbogaard met Plancius, het Formulier van 't jaar 1586 gebruikt hadt. Doch 't zy hy my kende of niet, ik behoorde om zulk een antwoord zo kwalyk niet gehandeld te worden. Hierop wenschten eenigen „ dat het niet geschied ware.” Episcopus sloeg toen voor „ dat de Heeren „ een Formulier geliefden vast te stellen, „ waaraan men zig onverbreekelyk te houden hadt.” 't Mogt anders, zeide hy, erger afloopen, en daardoor gelegenheid gegeven worden, dat de kinderen ongedoopt bleeven. Hierop zeide een der Heeren „ dat te wenschen ware, dat aan wederzyde wat ge- „ arbeid werdt tot bekwaame rust en vrede in deeze tyden, en dat Episcopus en „ de zynen, somtyds, geene gelegenheid „ of oorzaak gaven, om zo te vraagen.”* Ja, voegde 'er de Heer de Graaf by, *in-*
dien

1613. *dien gy niets hadt tegen den Catechismus of de Leer der Kerken; gy zoudt geene zwaarigheid maaken om op deeze vraag te antwoorden.* Toen betuigde Episcopus „niemant oor-
 „zaak gegeven te hebben om te vermoe-
 „den, dat hy iet hadt tegen den Catechis-
 „mus. 't Was wat anders den Catechismus,
 „wat anders alles wat hier geleerd werdt
 „toe te staan. Zy wisten ook niet, wat
 „zy meer doen zouden, tot bevordering
 „van rust en vrede, dan zy dagelyks dee-
 „den. Zy wilden ook wel goeden raad
 „hooren en volgen. En zo 't schryven en
 „prediken tegen elkanderen verboden
 „werdt; gaarne zouden zy 'er zig naar
 „voegen. Zo den Predikanten hier ter
 „Stede belet werdt, strydig met de Refo-
 „lutien der Staaten, tegen de Remonstran-
 „ten te prediken, en de betwiste punten
 „der Gemeente als noodzaakelyk ter za-
 „ligheid in te stampen, zou de weg tot
 „vrede haast gebaad zyn.” De Heer de
 Graaf gaf hierop te kennen „dat men of
 „wyken, of tot elkanders gevoelen over-
 „gaan moest.” Doch Episcopus verklaar-
 de „dat hun geweeten en de liefde hunner
 „gemeenten niet gedoogden, dat zy wee-
 „ken: en dat men ook niet ligtelyk in één
 „gevoelen geraaken zou, zo de Heeren
 „geene orde geliefden te stellen tegen zulk
 „eene groote bitterheid, als men hier da-
 „gelyks hoorde.” *Weet gy wel, vraagde*
 toen Burgemeester de Graaf, *dat, als men*
gezag gebruikt, 'er ook veelen zullen moeten
 zyn,

zyn, die van dat gezag lyden? Episcopi^{us} 1613.
 erkende dit, zeggende „ dat het de natuur
 „ der zaake van zelf leerde, ten ware men
 „ eene* evenhoogheid van 't burgerlyk en* *Collate-*
 „ kerkelyk gezag wilde toelaaten.” Einde- *raliteit.*
 lyk, vraagde Burgemeester Gerrit Jakob
 Witsen den Professor „ of hy, 't gene hem
 „ van Heidanus bejegend was, wel ten
 „ beste duiden en vergeeten wilde, en alles
 „ daartoe helpen bestieren, dat men in rust
 „ en vrede bleeve met elkanderen?” Epis-
 copius verklaarde zig daartoe genegen :
 waarop de Heeren hem, met vermaaning
 dat hy daaraan wel doen zou, gaan lie-
 ten (e).

Wy hebben 't gebeurde met Episcopi^{us} Aanmer-
 hier zo uitvoeriglyk willen verhaalen, voor- king we-
 naamlyk, op dat men zien zou, hoe eenige gens Bur-
 Leden der Regeeringe deezer Stad, ten dee- gemees-
 zen tyde, oordeelden over de zweevende Graaf.
 geschillen. Men ziet, uit het bovenstaan-
 de, dat Burgemeester de Graaf sterkst yver-
 de tegen Episcopi^{us} en de Remonstranten.
 Doch sommigen hebben aangetekend, dat
 deeze Heer, eerlang, zo zeer veranderde
 van gevoelen, dat hy zelfs de afgezonder-
 de Vergaderingen, die de Remonstranten
 hier ter Stede hielden, nu en dan, bywoon-
 de (f).

De yver van eenige Predikanten tegen Twee
 zulke Regenten, die wat gemaatigder wilden Predi-
 gaan, dan de meesten, nam, ondertusschen, kanten
 hand prediken

(e) Zie BRANDT II. Deel, bl. 216-225. P. A LIMBORCH
 Vita Episcopii p. 44-50. TRIGLAND. bl. 661 enz.
 (f) BRANDT II. Deel, bl. 225.

1613.
tegen
eenige
Regen-
ten.

hand over hand toe. Op eenen biddag in November, leerden *Rudolphus Petri*'s morgens, en Casparus Heidanus's avonds „ dat „ de vyanden van Gods Kerk, en zulken „ zelfs, die uit de Kerk waren opgestaan, „ zig tegen de Kerk aankanteden; dat men „ de Belydenis en Catechismus, die zo zui- „ ver en klaar waren als zilver, welk ze- „ venmaal gelouterd was, wilde overzien „ en verbeteren; dat de Kerk, in haare be- „ naauwdheid, niet alleen geen gehoor kry- „ gen kon by 's Lands Overheid; maar dat „ die zelve de Kerk benaauwde en bezwaar- „ de:” met diergelyke redenen, die som- migen Regenten, by welken deeze Leer- aars, anderszins, om verscheide gaaven en deugden, wel gezien waren, geen en kleinen aanstoot gaven (g).

Amster-
dam be-
willigt
niet in
een be-
sluit der
Staaten,
tot vrede
der Ker-
ken.

1614.

Maar de meerderheid der Vroedschap nam, van tyd tot tyd, besluiten, waaruit de Kerkelyken gelegenheid namen om zig te sterken in de gedagten, dat de verschillen in de Kerke, niet dan door strenge midde- len, waren weg te neemen. Zy bewilligde niet in een besluit, welk, door de meeste Leden der Staaten van Holland, in den aanvang des jaars 1614, genomen werdt, en de verschillende gevoelens beide op 't redelykst voorstelde, en verdraaglyk verklaarde. Enkhuizen en Edam alleen voegden zig by Amsterdam. Doch de drie Ste- den verklaarden, wat laater „ wel te mo- „ gen

(g) Aantek. van een' voornaam Regent by BRANDT II, Deel, bl. 228.

„ gen lyden, dat de andere Steden zig, zo 1614.
 „ zy 't goedvonden, in den haaren, met de
 „ genomen Resolutien behielpen (b)“ :
 „ schoon men, hier ter Stede, bleef oordee-
 „ len „ dat de Resolutie, noch voor deeze
 „ Stad, noch voor 't gemeene Land, heil-
 „ zaam ware (i).”

Te Hoorn, was, omtrent deezentyd, ge- Onlust te
 schil ontstaan; waarmede ook Amsterdam Hoorn.
 gemoeid werd. Twee Predikanten der eerst-
 gemelde Stad, die de zyde der Remon-
 stranten hielden, waren, door eenige Ou-
 derlingen, voor valsche Leeraars verklaard:
 waarna de Wethouderschap eenige Predi-
 kanten van buiten ontboodt, om de vrede te
 bevorderen, onder welken ook waren Pe-
 trus Plancius en *Jacobus Rolandus* van Am-
 sterdam. Doch men arbeidde te vergeefs.
 De Classis van Hoorn stondt op 't punt, om
 de twee Hoornsche Predikanten te veroor-
 deelen, toen 'er bevel kwam van Gekom-
 mitteerde Raaden, om met het werk niet
 voort te gaan. De Contraremonstrantsche
 Leden van de Classis zonderden zig hierop
 af van de Remonstrantsche, weigerende
 kerkelyke gemeenschap met dezelve te
 houden. De derde Predikant te Hoorn, die
 Contraremonstrantsch was, maakte zwaarig-
 heid om langer te prediken; waarop hy
 ontslaagen, en een ander van 't Remon-
 strantsch gevoelen in zyne plaats beroepen
 werd.

(h) Resol. Holl. 4 Nov. 1613 — 23 Jan. 1614. bl. 44
 Zie ook BRANDT II. Deel, bl. 232 enz. 235, 236.

(i) Resol. Vroedsch. N. 11. 13 Jan. 1614. f. 102 versi.

1614. werdt (k). Ondertuffchen, hielden de Contraremonstranten te Hoorn afgezonderde Vergaderingen: doch 't fchynt, dat zy buiten ftaat waren om de kosten, hierop loopende, te draagen, en zig hierom, te Raadpleeging, Amsterdam, daar de Predikanten hun tegen gelegenheid der Regeeringe vermogten, vervoegd hebben, om onderfteuning. In January des jaars 1615, werdt dan in den Raad voorgesteld, „ of men, van Stads wege, iet doen zou, „ ten behoeve van de genen, die zig te 1615. „ Hoorn van de openbaare Kerk afzonderden?“ Zo vindt men 't, ten minften, by BRANDT (l), aangetekend. Doch in de *Registers der Vroedschap*, blykt alleenlyk, „ dat Burgemeesteren den Raad hebben „ medegedeeld een' brief der Wethouderschap van Enkhuizen, waarin geklaagd „ werdt, over de strengheid der Regeeringe van Alkmaar, tegen zulken, die aldaar, „ federt eenigen tyd, in eene fchuure, Vergadering gehouden hadden, welke strengheid zy gaarne gefluit zagen: en nog een' „ brief van Burgemeesteren en Raad van „ Hoorn, berigtende, dat sommigen aldaar „ zig van de Kerke hadden afgezonderd, „ en vergaderingen hielden in zekere hui- „ zing, met bygevoegd verzoek, dat Burgemeesteren van Amsterdam geliefdente „ beletten, dat een Predikant van Amsterdam, in de afgezonderde Vergaderinge te „ Hoorn,

(k) BRANDT II. Deel, bl. 239-241.

(l) II. Deel, bl. 247.

„ Hoorn, kwame leeren, indien zulks, door 1615.
 „ de afgezonderden, verzogt mogt worden:
 „ gelyk federt geschied was." Men vindt
 niet, dat op de zaak van Alkmaar wyders
 geraadpleegd werdt. Maar over de zaak
 van Hoorn, viel eenig gesprek over en we-
 der; waarna 't besluit tot nadere gelegen-
 heid werdt uitgesteld (m). Wyders, geeft
 BRANDT (n) den inhoud op eener Rede-
 voeringe van den Oud-Burgemeester Kor-
 nelis Pieterszoon Hooft, by deeze gelegen-
 heid, in de Vroedschap gedaan. In dezelve, Rede-
voering
van den
Oud-Bur-
gemees-
ter
Hooft,
tot ge-
maatigd-
heid raa-
dende.
 „ zaaken, waardoor de tegenwoordige twis-
 „ ten gevoed werden, uit Amsterdam
 „ voortkwamen; en dat te vreezen stont,
 „ dat, na den voorgang van eenigen, die
 „ oorzaak van 't verlies van eenige Provin-
 „ cien geweest waren, deeze Stad, zo men
 „ zulk een' voet hieldt, ook oorzaak zyn zou
 „ van 't verlies der overige Nederlanden:
 „ 't welk het Pausdom zo zeer zou doen
 „ aanwassen, dat men naauwlyks ergens
 „ eene plaats zou vinden, om zyn gewee-
 „ ten vryelyk te beleeven. Niemand stont,
 „ ging hy voort, in eene vrye Regeering,
 „ eenen anderen eenig verder gebied toe,
 „ dan zyne regtspraak strekte, zelfs niet
 „ van eenen enkelen gevangen. Ja de dor-
 „ pen, onder de Ambagtsheerlykheid dee-
 „ zer

(m) Resol. Vroedsch. N. 11. 24 Jan. 1615. f. 142 ver-
 so, 143.

(n) II. Deel, bl. 247.

1615. „ zer Stad gelegen, zouden zig, ongetwy-
 „ feld, in regte tegen haar verzetten, zo
 „ zy derzelve regtspraak eenigszins zocht
 „ te verkorten. Wat grond hadt deeze
 „ Stad dan, om zig de Regeering van an-
 „ dere Steden te onderwinden? Zou men
 „ hier, op verzoek van gantsch Holland,
 „ wel toelaaten, 't gene men anderen verg-
 „ de? Wat gebieden hadden wy meer over
 „ hen, dan zy over ons? Wy handhaafden
 „ hier onzen Kerkenraad by dat verstand,
 „ dat der Overheid geene kennis noch ge-
 „ zag toekwam over Kerkelyke zaaken,
 „ binnen haare eigene paalen; en die Ker-
 „ kenraad porde ons, om daarin orde te
 „ stellen, in 't gebied van anderen. Wy
 „ wilden de Resolutien, by meerderheid
 „ van stemmen in deeze vergadering geno-
 „ men, staande houden; en weigerden 't
 „ zelfde plaats te geeven, omtrent Reso-
 „ lutien, door de Heeren Staaten, met veel
 „ grooter meerderheid van stemmen, ge-
 „ nomen. Waarnaar geleek dit? was 't
 „ niet onbillyk, zynen buuren te vergen, 't
 „ gene men zelf niet doen wilde? en on-
 „ zen Resolutien meer gezags toe te schry-
 „ ven, dan die der Heeren Staaten? Hoe
 „ kon zulk eene regeering bestaan? Wy
 „ namen der Regeeringe van Hoorn kwa-
 „ lyk, dat zy de zogenaamde Kruiskerk
 „ aldaar noemde afgeweeken van de Kerke,
 „ en beweerden, dat de anderen, door 't
 „ invoeren van nieuwigheid, zelven afge-
 „ weekenen waren; maar alle nieuw was
 „ „ niet

„ niet kwaad, en alle oud niet goed. Dat 1615.
 „ toonde de eerste Reformatie. Men keur-
 „ de het overzien der Belydenis en Cate-
 „ chismus af; daar de Augsburgsche Ge-
 „ loofsbelydenis, in een en dertig jaaren
 „ tyds, wel elf maalen overzien was. Wa-
 „ ren de Contraremonstranten, die de ge-
 „ maatigheid, voorheen, omtrent de Leer
 „ der Predestinatie, met zo veel zorgvul-
 „ digheid gebruikt, wilden afschaffen; die
 „ der Overheid deezer Landen, meer dan
 „ in anderen, de kennis van Kerkelyke zaa-
 „ ken onttrekken wilden, zo geheel vry van
 „ nieuwigheid? De Leden deezer Verga-
 „ deringe, welker Ouders onder de Spaan-
 „ sche dwinglandy geleeden hadden, moes-
 „ ten zig eens herinneren, hoe de punten,
 „ thans in geschil, by hunne lieve ouders
 „ verstaan werden; en zy zouden bevinden,
 „ dat dezelve meest plagten te hellen over
 „ de gemaatigde zyde. Was 't geene nieu-
 „ wigheid, dat men den luiden, in de plaats
 „ van hen tot de Schrift te wyzen, afvor-
 „ derde eene breede toestemming van al
 „ wat hier werdt geleerd, zonder daarby
 „ te voegen, volgens de Schrift, gelyk van
 „ ouds gebruikelyk was?”

Met deeze en diergelyke redenen, zegt Oorzaak,
 de Oud-Burgemeester zyn gevoelen den waarom
 Raad smaakelyk te maaken. Doch zyne zyn raad
 stem goldt minder dan zy plagt, federt dat thans
 men hem, die, van het jaar 1588 tot het minder
 jaar 1610, agt maalen Burgemeester ge- vindt dan
 weest was, en van deeze agt maalen, vier voor-
 ma- heen.

1615. maalen, twee jaaren agtereen, geregeerd hadt, uit het Burgemeesterschap hadt weeten te houden. Men meent, dat hiertoe voornaamlyk gelegenheid gegeven hadt, dat hy het hoog houden der erven, die, door eenige Regenten, eene nieuwe uitlegging der Stad voorziende, waren opgekogt, met ernstige taale, in de Vroedschap, hadt afgekeurd (o).

Simon Goulart, Walſch Predikant alhier, wordt geschorſt in zynen dienſt, om Remonstrantſchgezindheid.

Omtrent deezen tyd, werdt *Simon Goulart*, Predikant der Walſche of Fransche Gemeente deezer Stad, die, sedert lang, 't gevoelen van Melanchton, welk men hielt over een té komen met dat der Remonstranten, was toegedaan geweest, om het verdedigen der algemeene genade en het wederleggen van de verwerping der jonge kinderen, geschorſt in zyne wedde en onderhoud. *Joannes Uitenbogaard*, Predikant in den Haage, en *Jacobus Taurinus*, Predikant te Utrecht, hadden vergeefs by Burgemeesteren van Amsterdam voor hem gesproken (p). De Wethouderschap liet de zaak door den Walſchen Kerkenraad afdoen, zonder zig in de zelve te willen steeken.

De Contraremonstranten houden Vergadering te beleggen van meer dan dertig Pre-

(o) Zie BRANDT II. Deel, bl. 249 enz. Vaded. Hist. X. Deel, bl. 83 enz.

(p) BRANDT II. Deel, bl. 260, 264, 275.

Predikanten, uit verscheide Steden en Plaatsen van Holland en Westfriesland, buiten kennis van 's Lands Staaten, of van derzelver Gekommitteerde Raaden. Zelfs liet men zig verluiden, dat, hier ter Stede, eene diergelyke Vergadering van Predikanten uit verscheide Provinciën stondt gehouden te worden, in de maand September. De Staten namen het houden van zulke Vergaderingen zeer kwalyk, en beslooten, Burgemeesteren van Amsterdam te schryven omzete doen scheiden. Ook weet ik niet, of de tweede wel gehouden zy. In de eerste, was overlegd, op wat wyze, men best eene Nationaale Sinode zou kunnen verkrygen. Ook meenen sommigen, dat, in dezelve, middelen beraamd werden, om zig, meer en meer, af te zonderen van de Remonstranten (q); gelyk eerlang gebeurde. De toegeevendheid der Wethouderschap hier ter Stede maakte de Kerkelyken hoe langer hoe vrymoediger. Tot zo verre zelfs, dat, volgens de aantekeningen van Burgemeester Hooft, eenige Predikanten, ten deezen tyde, hier openlyk leerden „ dat het der Predikanten amt was, de Heeren, die in 't „ verkiezen der Wethouderen te zeggen „ hadden, elk in 't byzonder, te onderregten, „ hoe zy zig daarin behoorden te gedraagen; „ schoon zy, 't welk een groot voorregt was, hunne Kerkenraaden verkoo- „ ren, naar hun eigen goedvinden: 't welk, „ voegt

(q) BRANDT II. Deel, bl. 275, 276.

1615. „ voegt hy 'er by, sommigen deedt omzien
 „ naar de voorige tyden, toen de graauwe
 „ moniken de Magiftraat ftelden (r).”

De Staa-
 ten nee-
 men een
 besluit,
 om
 fcheu-
 ring te
 weeren.

1616.

Amster-
 dam be-
 willigt'er
 niet in.

De Staa-

De Staaten van Holland, ziende hoe de
 Kerkelyke zaaken, in verfcheide Steden en
 Plaatsen, op fcheuring en afzondering dreig-
 den uit te loopen, of reeds uitgelopen wa-
 ren, befluiten, den agttienden Maart des
 jaars 1616, te verklaaren „ dat het regt en
 „ gezag des Lands, onder de Regeering
 „ der Heeren Staaten, zou worden bewaard;
 „ de Chriftelyke Gereformeerde Religie,
 „ naar Gods heilig woord, in zuiverheid
 „ gehandhaafd, en het verfchillend gevoe-
 „ len over de vyf punten in liefde verdraa-
 „ gen, tot weering van factie, fcheuringen
 „ oneenigheid; onder bedreiging, dat zy,
 „ die tegen deeze Resolutie aangingen, als
 „ verftoorders der gemeene ruste zouden
 „ worden geftraft (s).” Doch dit besluit
 hadt geen genoegezamen klem, by gebrek
 van eenpaarigheid. De Stad Amsterdam,
 fchoon zy, nog onlangs, verklaard hadt,
 „ de tegenwoordige Regeering te willen
 „ handhaaven, en met de Edelen en ande-
 „ re Steden te verftaan, dat het hoogfte
 „ opzigt, beleid en beftier, niet alleen over
 „ burgerlyke, maar over Kerkelyke Perfoo-
 „ nen en zaaken, den Heeren Staaten toe-
 „ kwam;” hadt egter in deeze Resolutie
 niet bewilligd. De Staaten dan, bevroeden-
 de

(r) Aantek. van den Heere C. P. HOOFT by BRANDT II,
 Deel, bl. 321.

(s) Resol. Holl. 1 Maart — 26 Apr. 1616, bl. 4.

de, hoe veel hun gelegen ware aan de stem 1616.
 deezer magtige Stad, vonden geraaden, ten be-
 haar, door eene aanzienlyke bezending uit sluiten
 het midden hunner Vergaderinge, te on- de Stad
 derregten van hun opregt oogmerk, tot be- te be-
 houdenis der waare Christelyke Gerefor- zenden.
 meerde Religie; van de gewigtige redenen,
 die zy gehad hadden, om de jongste Reso-
 lutien tot vrede der Kerken te neemen, en
 van derzelve nuttigheid en noodzaakelyk-
 heid. Tot deeze bezending werden benoemd
 de Heeren *Adriaan van Mathenes*, *Heer van*
Mathenes, uit het Lid der Edelen, *Hugo*
Muis van Holy, Schout van Dordrecht,
Gerrit Fanszoon van Eik, Burgemeester van
 Delft, Meeſter *Hugo de Groot*, Raad en
 Pensionaris van Rotterdam en *Willem Pie-*
terſoon Haſes, Burgemeester van Hoorn.
 Doch voor hunne aankomſt werdt door de
 Stad verſpreid, dat zy gezonden waren, om
 de Religie te veranderen. 't Gerugt kwam
 hun ter ooren, en zy lieten niet na, elk te
 verzekeren van de valscheid van dit uit-
 ſtrooiſel, en van der Staaten en hunne op-
 regte meening, tot behoudenis der waare
 Gereformeerde Religie (t). Zy verſchee- Rede-
 nen, den drie en twintigſten April, in de voering
 volle Vroedschap, alwaar de Groot, uit van Hugo
 aller naam, eene uitvoerige Rede deedt, de Groot
 die, van woord tot woord, aldus luidde: in de
 Vroed-
 ſchap.

(t) BRANDT II. Deel, bl. 343, 344.

1616. *Ernstefte, achtbare, wijfe, seer voorfienighe Heeren,*

MYn Heeren de *Staten van Hollandt ende VVest-Vrieslandt*, hebben ons gheiaft uwe E. van haren t'wegen seer vrundelick te groeten; met toewenschinge van alderhande voorspoet. Hare *Ed. Mo.* en twijffelen niet, of uwe E. hebben door het rapport van hare Gecommitteerden, die sedert eenige Iaren herwaerts ter Vergaderinge van hare *Ed. Mo.* hebben gecompareert, genoeg verstaen de ghestaltenisse van de sake van der Kercken, de *Resolutien* die by haer *Ed. Mo.* zyn genomen, ende de Redenen die hare *Ed. Mo.* hebbengemoveert, om de selve *Resolutien* te nemen. Doch alsoo sy even-wel bemercken, dat van wegen de Stadt van *Amsterdam* ende weynigh andere, swaricheyt wert gemaect, om haer met de selve *Resolutien* te conformeren, ende hare *Ed. Mo.* nochtans alles overleydt hebbende, niet alleen eenige Maenden, maer Iaren langh, gheen ander uytkompft en sien uyt de dagelijcx-wassende misverstanden, als door de wegen, die by de voornoemde *Resolutien* werden aangewesen, niet konnende met goeden ooghen aensien, dat by ghebreck van remedien de saken van de *Kercken* souden komen in meerder confusie. hebben ons belast in u E. Vergaderinghe te verschijnen, om te doen het devoir datmen in gelijcke discrepantie van opinie ghewoonelick is te doen, te weten, de difficulterende Leeden te versoeken, om haer met de meeste ende beste advijsen vande Vergaderinge te willen conformeren. Mijn Heeren de *Staten* zyn verblijdt gheweest te verstaen uyt de Gecommitteerden van uwe E. dat uwe E. nevens de Heeren Edelen ende andere Steden volkomentlick zyn gheresolveert

te maintaineren de jegenwoordighe loffelicke regeringe, waer onder ons *God* Almachtigh soo merckelick heeft ghesegent; ende dat uwe E. soo wel als hunluayden misshagen de particuliere propoosten, schriften ende actien, waer door by eenige niet dan al te opentlick getracht werdt, om de selve regeringhe veracht ofte verdacht te maecken. T'is haer mede seer aengenaem geweest te bemercken dat uwe E. met de Edelen ende andere Steden verstaen, dat mijn Heeren de *Staten* competeert de *Hoogbste* opsihte, beleydt ende bestuyringe, niet alleen over Burgerlicke, maer oock over Kerckelicke perfoonen ende saken, als zijnde 'tselve een notabel point van onse *Christelicke Reformatie*, jehens de verkeerde opinie in het Pausdom obtinerende, die mede brengt dat soo wel de Coninghen, Princen ende Potentaten, als alle particulieren, schuldigh zijn, absolutelick te volghen, soo in de poincten van het Geloof, als int stuck vande Kerckelicke regeringe, de Voorschriften vande Kerckelicke perfoonen: waer jegens by de E-uangelische Leeraers altijdt ter contrarie is ghestuineert, ende uyt *Godts vwoordt* krachtelick bewesen, dat de particuliere in hare particuliere actien, ende de *Overbeden* in de Publique, haer niet en mogen simpelick verlaten op een anders wijfheydt ofte consciencie, maer selve schuldigh zijn de saecke te ondersoecken ende sulcx te doen als sy uyt *Godts vwoordt* bevinden te behooren. Ghelijck sulcx duydelick medebrengt de *Requeste* van weghen de *Ghereformeerden* ten tijde vande persecutie overgelevert aenden *Coningh van Spangien*, als oock aende *Staten vande Landen*, hoe-wel het meerendeel vande selve als doe noch gheen kennisse en hadde vande ware *Religie*. Ende is het selve altijdt on-wederspreckelick gehouden, ende door ghestadige practique opentlick bethoont by alle Churfursten, Princen, Graven ende Regierders van Grooten

1616. ende kleyne Republicquen, het Pauſdom met de tyrannie, afgoderie ende ketterie van dien verworpen, ende de ſuyvere *Euangelifche Religie* aengenomen hebbende: ende namentlick oock by mijn Heere den *Prince van Orangien* ho. m. ende d'Heeren *Staten van Hollandt ende Zeelandt*: hebbende ſijne Hooghghemelte *Ex^{te}*. niet alleen eenige Ordonnantien geconcipieert, om daer mede te ſtabilieren de publique authoriteyt in Kerckelicke ſaecken; maer oock de ſelve gedefendeert jegens het contrarie gefuſtineerde van verſcheyden Kerckelicke perſoonen. Vwe Eerſaemheden hebben buyten twijfel mede wel verſtaen, hoe dat mijn Heeren de *Staten van Hollandt ende Vveſt-Vrieſlandt*, tot wegh-neming van alle onbehoorlijcke ſuſpicien ende miſvertrouwen, menighmael oprechtelick ende ſinceerlick hebben verklaert, dat ſy willen blijven maintenerende de ware Chriſtelicke *Gbereformeerde Religie*, ſonder eenige inbreuck daer in te laten geſchieden: Iae dat mijn Heeren de Edelen, ende de Steden verſcheyden malen hebben gheproteſteert, datmen haer ſoude aendoen het grootſte ongelijck vande werelt, ſoomen ſoude meenen, dat ſy eenighſins ſouden willen verlaten ofte toeſtaen gekrenckt te werden, een ſoo koſtelicken pandt, als is de ware *Religie*, waer van ſy het vrye exercitie met ſoo veel goets ende bloets hebben verkregen, ende loffelick geconſerveert. Nu ſoo wenschten mijn Heeren de *Staten* wel, dat haer *Ed. Mo.* moghten bemercken de eenigheyt van uwe *E.* met haer *Ed. Mo.* niet alleert in deſe nu verhaelde pointen, maer oock in alle d'andere ſaecken, ende namentlick inden inhoudt vande *Reſolutien* onlangs overgeſonden aende *Steden, Hoof-Officieren* ende *Classen*, beſtaende in twee hoof-ſtucken, namentlick in de Regieringe vande *Kercken*, ende in de Tolerantie op eenige Theologiſche verſchillen.

Nopende de Regieringhe vande Kercken, is niet

andere gheresolveert, dan 'tguntinden Iare 1591. 1616.
 by eenige Politique, ende eenige Kerckelicke
 personen geconcipieert, by sijn *Ex^{tie}* den *Hoo-*
ghen ende *Provincialen Rade*, ende selfs oock
 by mijn Heeren van *Amsterdam* was goedt ge-
 vonden. Dan de swaricheydt inden selven Iare
 1591 werde gmoveert byden Steden *Delff*,
Goude, *Rotterdam*, ende *Medenblick*, die niet
 anders en konden begripen, dan dat int stellen
 vande Kercken-dienaren, ende noch eenige an-
 dere poincten den *Overbeden* veel minder wierd'
 toeghestaen by het voorsyde Concept, dan de
 selve *Overbeden* hier te Lande gehadt hadden on-
 der het jock van 't Pausdom, 't welk haer dochte
 onbehoorlick te zijn. Dan daer nae, bemerc-
 kende de groote swaricheyden die dagelijcx re-
 fen uyt het ghebreck van een vaste Ordre, heb-
 ben leedtwesen gehadt van haer voorgaende pre-
 cijfheyt; ende hebben als nu aengenomen 'tgunt
 by haer te vooren was ghedifficulteert. T'welk
 tot een Exempel sal mogen dienen aen anderen
 Steden, die misschien metter tijdt mede door ex-
 perientie souden mogen leeren, dat het beter is
 in tijds eenen lijdelicken voet aen te nemen,
 dan, het uysterste precijflick urgerende, de sa-
 ke te laten komen in verloop. De voet van *E-*
lectie by de Heeren *Staten* nu ettelicke malen in
 conformiteyt van het voornoemde Concept gere-
 solveert, is buyten twijffel sodanigh, dat daer by
 voor de *Kercke*, ende den welstandt vande *Re-*
ligie genoegsaem is gesorgh, alsoo niemandt en
 kan komen tot den Kercken-dienst, dan die by
 de *Kercken-dienaers* door *Examinatie* van Leer
 ende leven, daer toe bequaem werdt gekent. Ghe-
 lijck oock de Namen soo vande *Kercken-dienaers*
 als vande *Ouderlingen*, de Gemeente werden
 voorgestelt voor de bevestiging, ten eynde een
 yeder de bedenckingen die hy op hare persoon
 soude mogen hebben, vryelick soude openbaren:
 Sulcx dat het niet en is inde macht van eenige
 Over

1616. *Overbeden* yemandt tot den Kercken-dienst te bevorderen, dan die nae wettelick onderfoeck geoordeelt is te zijn een Leeraer vande ware Christelicke *Gereformeerde Religie*. Dan nadien boven 't Interest vande *Kercke*, de Regieringe vande Steden, ende van het gansche Landt, ten hooghsten daer aen is gelegen wie den *Predickstoel* betredet om tot de Gemeente te spreken, soo brengt de Reden mede, dat de *Overheydt* hier-inne een sunderlinge forge ende gesach is competerende, 'twelck nochtans by de voornoemde *Resolutien* sulcx is gemodereert, dat het voorstellen vande personen half komt aen de Gedeputeerden vande *Kercken-raedt*, ende half aende Gedeputeerden van de *Overheydt*, welke Gedeputeerden oock moeten zyn bequaem tot sulcke actie, dat is den welstandt vande *Kercke*, ende vande *Religie* toe-gedaen. Nopende het compareren vande Gedeputeerden der *Overbeden* in Kerckelicke vergaderingen, sulcx is in eenige Steden gebruyckt van het beginfel af vande *Reformatie*, ende namentlick tot *Enckbuysen*, alwaer sulcx tot noch toe gestadigh is geobserveert; ende dient, soo tot onderhoudinge van alle goede ordre in de selve Kerckelicke vergaderingen, als tot beter correspondentie vande *Overbeden*, ende *Kercken-dienaren*, aengesien den Kercken-dienaren middel wert gegeven, om door de Gedeputeerden vande *Overheydt* alle hare swaricheden aende *Overheydt* aen te doen dienen, ende daer jegens bequame remedien te bekomen. Daer-en boven soo en werdt sulcx niet gestelt als noodtsaeckelijck, maer gelaten in discretie vande *Magistraten*. Wel is waer, dat het te wenschen waer, dat niet alleen op dese poincten, maer oock op alle 'tgunt vorder de *Kercke* is racckende, eene *Kerckelicke Ordonnantie* over langhe ware gearresteert geweest, ende dat daer door misschien vele swaricheyden souden hebben kunnen voor-komen werden: maer also daer
ver-

verscheyden poincten waren van groote insichte, ende uwe E. selve mede verftonden, dat het oirboir was eenige ordre te stellen op de gerefsene Differenten, eermen met vruchte daer in soude konnen befoigneren, ende middelertijt de *Electien* niet en konden stil staen, soo moeste daer op nootsaecklijck eenigh reglement werden gestelt: te meer nae dien voor desen tijdt, elcke Stadt te naeste by eene particuliere forme van *Electie* hadde gebruyckt, ende datmen sach dat uyt die diversiteyt vande practique vele onlusten en commotien ontstonden, ende de questien daer uyt rijfende dagelijcx wierden gebracht ter Vergaderinge van mijne Heeren de *Staten*, sulcx dat haer *Ed. Mo.* niet en conden ledigh staen, daer op te stellen eenige provisionele Ordre.

1616.

WY sullen nu komen, mijn Heeren, *tot bet* *twede Hoofstuck* vande *Resolutien* van hare *Ed. Mo.* bestaende in het bevel, van door *onderlinge Tolerantie* de Kerckelicke eenigheydt te onderhouden, niet tegenstaende de Theologische geschillen, die op 'tstuck vande *Predestinatie ende den aenkleven van dien* in de Kercken van haer gebiedt zijn ontstaen. Dit bevel is klaerlijck gefundeert op een vaste regel, diemen met recht wel magh noemen een *Groot stuck vande Christelicke Reformatie*: want de *Gereformeerde Kercken*, door *Godts vvoordt* onderrecht zijnde, hebben altijdt opentlick gefustineert, dat de *Leer-stucken* waren van tweederhande nature: Eenige soodanige, dat een yeder, gekomen zijnde tot de Iaren van discretie, de selve schuldigh was te verstaen, ende met een oprecht Ge-loove aen te nemen op verlies van sijne Saligheyt: welcke *Leer-stucken* genoemt werden het *Fundament*, ende byde voornoemde *Gereformeerde Kercken* geoordeelt werden te zijn, weynigh in getale, in de *Heylighe Schrifstuere* doorgaens seer claerlick voor-gestelt, met belofte van Saligheyt
voor

1616. voor den genen die de selve fouden geloven, ofte met dreygement van Verdoemenisse voor den genen die de selve niet en fouden geloven: Dat alle andere Leer-stucken niet en zijn het *Fundament*, maer het *Gebouvv*, ende soo de selve voorgestelt werden conform Godes woort, dat de selve genoemt werden *goudt* ende *silver*: soo de selve afgaen vande waerheydt, dat de selve genoemt werden *boy* ende *stoppelen*: Dan dat de Leeraers die sodanigh *boy* ende *stoppelen* bouwen, daerom de Saligheydt niet en verliefen: waer uyt volght, dat sy oock van de *Kercke* niet en mogen uyt-gesflooten werden, als die van *Christo* selve voor sijne Lidtmaten werden gekent: maer dat wy ter contrarie schuldigh zijn, de kranckheden van foodanige te verdragen, de selven niet te oordeelen, maer aen te nemen, verwachten- de dat den dagh de waerheydt ontdecke. De contrarie practicque van 't *Pausdom*, alwaermen om alderhande Leer stucken, nae eenige Kerckelicke determinatie, de Luyden anathematiseert, verkettert, ende verdoemt, hebben de onse altijd geseydt niet te komen uyt den *Geest Christi*, maer uyt den *Geest des Anti-christs*: Ende soo wanneer de Papisten den onsen verweten de verscheydenheydt van het gevoelen vande Gereformeerde Leeraers over eenige poincten, daer uyt infererende dat wy waren van diversche *Religie*, is by den onsen daer op seer wel geantwoordt, dat sodanige verschillen geen diversche *Religie* en maken, noch de *Kerckelicke eenicheydt* en verbreecken: Daer toe allegerende 't Exempel van alle de Leeraers vande oude Christelicke Kercke, onder de welcke geen twee en werden bevonden die niet in eenige Leer-stucken vanden anderen en hebben verschilt, maer des niet tegenstaende altijd zijn gebleven in eene *Algemeene Kercke*, houdende met den anderen alle Christelicke gemeenschap. Dese verdraeghsaemheydt in poincten, die niet ganschelijck noot-
weil-

wendigh zijn ter Saligheydt, is by de voornaemste Leeraers vande Euangelifche Kercken, niet alleen geleerd, maer metter daedt gepractiseert geweest: Sulx fiet-men, dat soo inden Iare 1529. als inden Iare 1537. tusschen *Lutherum* ende de *Svitsersche Kercken-dienaers*, staende in geschil over 'tstück van het *Avont-mael*, even-wel oprechte broederschap is beloofd, ende een wijl tijds onderhouden: hoe-wel daer nae wederom door hevicheydt gebroocken, tot groot nae-deel vande Euangelifche Kercken, ende tot groote vreught, voor-deel ende versterckinge vande *Papisten*. De selve voet van Tolerantie is wederom hervat inden Iare 1570 in *Polen* ende *Lithouwen*, tusschen de Kercken vande *Aufburghsche*, *Boheemsche* ende *Svitsersche Confessie*: alle welcke niet tegenstaende haer verschil in het stuk van het *Avont-mael*, malkanderen hebben beloofd alle Christelicke liefde ende vrundtschap, verklarende d'een d'ander te houden voor rechtsinnige Kercken, ende bereydt te zijn hare onderlinge eenigheydt te bethoonen, soo door 'tgehoor vande *Predicatie*, als door de gemeenschap der Heylige *Sacramenten*: Dese Eenigheydt door Godes sunderlinge genade in de voornoemde Kercken tot noch toe onderhouden zijnde, heeft haer kracht ende sterckte gegeven, soo jegens de *Papisten*, als jegens de *Samosatenianen*. Gelijkke manier van Eenigheydt is oock inden Iare 1575 aengegaen, ende noch onlanx vernieuwt, tusschen die vande *Confessie van Aufburgh*, ende den genen diemen noemt *Hussiten*, mitsgaders de Broeders diemen noemt *Valdenses* in het Coninghrijck van *Bobemen*. Dat in *Duytsch-landt* op gelijkke voet de Kerckelicke eenigheydt, tusschen de *Protestanten* niet en is getroffen, heeft aende zijde vande onsen niet ontbroken, die aende *Luthersche* altijd de selve Eenigheydt hebben gepresenteert, blijvende yeder een byde vrijheydt van sijn gevoelen: waer

1616. mede de *Luthersche* zijn gestelt int ongelijk voor Godt ende den menschen. Dit blijkt by de acten van Conferentie gehouden tot *Mompelgard*, byde brieven die de Heere Churfurst *Palsgraef Frederick* h. l. m. aenden *Palsgraef van Nyenburgh* heeft geschreven, vele verscheyden boecken van onse Gereformeerde Leeraers, ende onder ander een, onlancx uyt-gegeven by *D. Paræum* Proffesseur tot *Heydelberg*, expresselick ten dien eynde ingestelt, om de *Luthersche* te recommanderen de voorseyde Tolerantie. Onse *Nederlandsche Kercken* hebben oock specialick over langen tijd gechoont hare genegentheydt tot dese Moderatie. Want also inden Iare 1577 de *Saxensche* Theologanten seecker boeck genaemt *Concordie-boek* hadden uyt-gegeven, inhoudende een condemnatie vande Kercken in 'tstück van het Avont-mael van haer vershillende, soo zijn noch inden selven Iare, in Septembri, te *Francfoort* vergadert geweest de Gedeputeerde vande *Fransche, Poolische, Hungersche, Boheemsche, Svitsersche* ende andere Kercken, in presentie van een Ambassadeur vande *Coninginne van Engelandt* h. m. ende eenighe Gedeputeerde vande Heer *Palsgraef Ian Casimir*: In welke by-een-komste mede zijn verschenen de Gedeputeerden vande *Nederlandsche Kercken*, ende hebben eensamentlijck ingestelt een Remonstrantie aen eenige Churfursten ende Fursten van de *Aufburghsche Confessie*, om te thoonen de onbescheydenheyt, ende het perijckel dat gelegen was inde voornoemde condemnatie ende afsnijdinge van Eenigheydt. Ende is daer-en boven inden Iare 1579 een seer schoon Boeck uyt-gegeven op den naem vande Kercken-dienaers vande *Nederlandsche Gereformeerde Kercken*, dienende alleenlijck om de scheuringe, die by de *Lutherschen* was aengevangen, te ontgaen. Dien-volgende soo heeft oock de *Suydt-Hollantsche Sy-*

nodus, noch inden Iare 1604. den Lutherfchen Predicant tot *VVoerden*, door hare Gedeputeerden doen befoecken, ende hem noden tot de vereeniging, door het exempel hier vooren geallegeert vande Kercken van *Polen*. Gelijk nu over het verschil van het Avont-mael ende 'tgunt meer tuffchen ons ende de Lutherfche oneens is, byden onfen altijd de Tolerantie is geprefenteert geweest, foo ist oock kennelijck dat in *Engelandt*, in *Switferlandt*, ende in meer andere plaetschen, over de *Nederdalinge Christi ter Helle*, over de *Excommunicatie* ende meer andere poincten, disputen zijn gerefen, ende tot noch toe niet en zijn gedecideert, sonder dat daeromme de Kerckelicke Eenigheydt is verbroocken. *D. Franciscus Junius*, in sijn leven *Professor* inde Vniversiteyt tot *Leyden*, bewogen zijnde door de occasie van eenige Kerckelicke geschillen tot *Utrecht* gerefen, heeft een Vermaninge tot Vrede uyt-gegeven, alwaer dit stuck vande Tolerantie over het verscheyden gevoelen seer sterckelick beweert, ende als hoogh-noodigh voor-den welstant vande Kercken werdt gerecommandeert. De voornoemde Suydt-Hollandtsche Synode vanden Iare 1604. byde Fransche Kercken zijnde gewaerschouwt, dat *D. Piscator* Professor tot *Herborn* in 't Graeffchap van *Nassau* eenige doolinge leerde vande *Bekeeringe*, van het *Geloove*, ende vande *verckelijcke Rechtveerdigheydt* Christi, heeft goedt gevonden de Fransche Kercken te vermanen, dat sy de saecke door sulcke hevicheydt niet drijven en wilden, dat daer uyt eenige scheuringe ofte twist mochte ontstaen: zedert welcken tijdt *D. Tilenus* Professor tot *Sedan*, in het stuck vande *Rechtvaerdigh-maeckinge* ('twelck altijd inde Gereformeerde Kercken is gehouden geweest te zijn vande Hooghste importantie) nae volgende de opinie *D. Piscatoris*, is daer door geraeckt in harde contentie met *D. Molinæo*, een wel-

1616. bekende ende uyt-nemende Kercken - dienaer in *Vranckrijck*. Welcke contentie uyt de wege geleydt is, door tusschen-spreecken vande Heer van *Plessis* ende andere geleerde perfoonen, in dier-vougen dat den een den anderen heeft gekent voor een rechtsinnich Leeraer, blyvende onder-tusschen elck by sijn opinie. De selve voet van Tolerantie wert oock gepractiseert soo hier te Lande als in andere Landen byden genen die de *Predestinatie* stellen sonder conditie, alsoo eenige van hemluyden de selve stellen boven, ende andere onder den Val, sulcx dat inde Haeghsche Conferentie, by de Broeders die daer genoemt zyn *Contra-Remonstranten*, wel uytdruckelijck is gefeydt, dat daer over noyt eenige on-eenicheydt ofte strijdt geweest is in onse Kercken.

Om nu dese Generale Regel van *Tolerantie* te appliceren tot de questien vande *Predestinatie* ende den aenkleven vandien, sulcx die inde voorsz. Conferentie zijn gedisputeert, ende waer door (Godt betert) soo droevige alteratie is geresen in onse Kercken; wie is soo vermeten die soude dorven seggen dat de kennisse vande selve ter eener ofte ter andere zijde t'eenemaal noodwendigh is ter Saligheydt? want de poincten die alsoo noodwendigh zijn, moeten by Vrouwen soo wel als by Mannen; by Jonge soo wel als by Ouden; by Arbeydtfluyden soo wel als by Doctoren verstaen ende aengenomen werden, op verlies van hare Saligheydt. Hoe veel eenvoudige Godsalige menschen zijn daer nu in de Gemeente *Christi*, jae misschien onder de Kercken-dienaren selve, die den stant van 't verschil niet en verstaen, ende veel minder weten wat zijde sy behooren te kiezen: fullen wy die dan de Saligheydt dorven ontseggen? T'zy verre van een Christen mensche dat hem sulcx inde sin soude komen. Beyde de opinien komen daer in over-een, dat alle de beslyuten ende werckin-

ged

gen Godes, aengaende de Saligheyt der menschen, zijn gegrondt in *Iesu Christo*, ende houden over-fulcx het eenige *Fondament* het welck is *Iesus Christus*; de meeste disputen komen aen op de ordre die daer is tusschen Godes voorwetenheydt ende Godes besluyten, die nochtans in Gode alle beyde zijn van alle eeuwicheydt. Hier op zijn door de al te groote subtijlheydt van disputen, geresen soo intricate questien, dat de aldergeleerdste qualijck raedt weten om haer selven daer door te redden. Dat nu dan over dese poincten de *Tolerantie* haer behoort uyt te strecken niet alleen tot de gemeene Lidmaten, maer oock tot de Leeraers, brengt de Reden selve mede, overmits de Leeraers niet exempt en zijn van onwetenheydt ende dwalingen, ende over-fulcx mede zijn onder het getal vande genen welcker swackheyden de andere moeten helpen dragen. De gestadige practicque der Gereformeerde Kercken thoont fulcx oock klaerlijck. T'huif-boeck *Bulingeri* is hier te Lande genouch bekent: *Loci communes Melanctonis* zijn niet alleen uytgegaen in 't Latijn, maer oock in 't Fransch, met een treffelijcke recommandatie *D. Calvini*. Die dese boecken sal willen confereren met de Institutien *D. Calvini*, ende met het gunt by *D. Bezam* op 't stuck vande *Predestinatie* ende den gevolge vandien is geschreven, sal het geschil van haer gevoelen over de huydendaeghsche questien wel klaerlick bemercken. Nochtans zijn alle dese Persoonen geweest geleerde ende Godsalige Mannen, uyt-nemende instrumenten Godes, jae colommen vande Kercke. Elck een van hemluyden heeft buyten twijfel gewandelt met een goede consciencie, niet alleen geloovende, maer oock de Gemeente Godes met alle vrymoedicheydt voor-stellende 'tgunt een yeder meende best gefundeert te zijn in Godes woordt, ende te dienen tot de meeste stichtinge vande Kercke: maer sy en hebben om deses verschils

1616.

1616. wille malkander niet verdoemt, ofte afgesneden: maer ter contrarie malkander bejegent als Lieve ende waerde Broeders, ende mede-arbeyders inden Oegst des Heeren, latende alsoo aen hare nae-komelingen een treffelick Exempel van bescheydenheydt, ende moderatie. Alle 'tgunt hier vooren is geseydt vande *Tolerantie* ende Kerckelicke Eenicheyt byden onsen gepresenteert aende Lutherfchen, is tot dese questien mede applicabel, alsoo de Lutherfche boven het verschil van het *Avont-mael*, oock leeren de *Al-gemeene Genade*; de *Predestinatie* uyt den voorgesenen *Gelove*; ende dat *eenige ware Gelovigen*, door *Sonden jegens de consciencie uyt den Gelove ende Genade i'eenmael vervallen*; Sulcx dat de Synoden ende Leeraers hier vooren verhaelt, den selve Lutherfchen Eenigheydt presenterende, daer mede verklaert hebben dese poincten aen geen van beyde zijden te zijn noodwendigh, maer de *Tolerantie* onderworpen: 'twelck oock uyt-druckelijck wert aengewesen by *Perkinsum* een notabel Leeraer in Engelandt; ende inde questie vande *Predestinatie* met den aenkleven van dien, eens zijnde met de Broeders van 'thooger gevoelen diemen hier noemt *Contra-Remonstranten*: also hy feydt dat de Lutherfche Kercken, drijvende de *Al-gemeene Genade*, zijn ware Kercken Gods, die den grondt der Salicheydt onvervalscht behouden: gelijk oock de selve *Perkinsus* de dwalinge vande *Vrye wille* stelt onder de poincten, waer door geen stuck van het *Fondament* en werdt omgestooten. VVaer mede seer wel accordeert 'tgunt over eenige Iaren geschreven is by *D. Paræum* Professeur tot *Heydelbergb*, mede staende int gevoelen der *Contra-Remonstranten*, alwaer hy de articulen vande Goddelicke *Predestinatie*, hare *oorsaecke* ende *verckingen*, ende vande *nature des vryen vvils* stelt, niet onder de noodsaeclickelicke articulen, maer onder de *Theologische Beslyt.*

stuytingen, waer in men wel kan verschillen sonder de Vrede ende Liefde te breecken: daer by 1616
 vougende, indien de Euangelische Theologan-
 ten sulcx wel wilden bedencken, datmen min-
 der gekijfs inde Kercken soude vernemen, ende
 dat het middel nae byde handt soude zijn, om
 de wonden te genesen ende de Vrede te treffen.
 De Kercken van *Anbalt*, als oock eenige Leer-
 aers in *Denemarcken*, hebbende verlaten de *Lu-
 therische* opinie van het *Avont-mael*, zijnde noch-
 tans in 'tstuck vande *Predestinatie* ende den aen-
 kleven vandien gebleven by het lager gevoelen,
 'twelck hier-te Lande byde Broeders diemen
Remonstranten noemt werdt verdedicht: ende
 nochtans is kennelick dat andere Gereformeerde
 Kercken, met de Kercken ende Leeraers alsoo
 gevoelende, hebben onderhouden ende noch
 onderhouden alle goede Eenigheydt ende broe-
 derlicke correspondentie. In *Engelandt* zijn
 jegenwoordigh, niet in geringe maer in hooge
 Kerckelicke ampten, perfoonen van het eene
 ende van het ander gevoelen, sonder dat daer-
 omme de Vrede der Kercken eenighsins werdt
 verstoort. Om noch naerder te komen, Sijne
 Ma. van *Groot Bretaingen*, rijpelicke deur-ge-
 lesen ende over-gewogen hebbende de Artic-
 len, sulcx die zijn vervatet inde *Remonstrantie*,
 met de Articulen vande andere zijde, heeft ver-
 klaert ende aende Heeren *Staten* geschreven be-
 vonden te hebben, dat beyde de opinien met de
 waerheydt des Christelicken Geloofs, ende met
 der Zielen Saligheydt wel kunnen bestaen. In-
 dien wy van *Engelandt* ons wenden nae *Vranc-
 rijck*, wy en kunnen daer niemant onder de
 Gereformeerde Leeraers vinden van meerder
 aensien ende reputatie als is *D. Molineus*, die
 in seecker *Advijs*, gegeven tot de ver-eeniginghe
 der Kercken, seydt, datmen behoort te trach-
 ten om van alle de Euangelische Confessien *Eene
 Confessie* te maecten ('twelck oock is geweest
 het

1616. het advijs vande Gedeputeerde vande Kercken inde Vergaderinge tot *Franckfort* hier vooren aen geroert) ende datmen daer-inne behoort stilswijgens voor by te gaen vele faecken, sonder kennisse vande welcke een mensche kan Saligh werden: gelijk als is (seyt hy) de questie van *Piscator*, ende vele subtile opinien geproponeert by *Arminius* aengaende den *Vryen vaille*; de *Volbardinghe der Heyligen*, ende de *Predestinatie*; daer by vougende, dat alle d'Erreuren in de Religie zijn gekomen, *De vouloir trop sçavoir, ou de vouloir trop avoir*, dat is uyt de groote curieufheydt, ofte uyt giericheydt ende ambitie: dat het laetste de *Roomsche Kercken* heeft bedorven, maer dat getracht werdt de onsen te bederven door het eerste: maer indien wy ons selven konden gebieden veel dingen niet te weten, ende ons te vrede te houden met de faecken die noodigh zijn ter Saligheydt, ende in materien die niet nootfaeckelijck en zijn, te dragen de dwalende ende anders gevoelende, dat wy aldan het meerder-deel vande wegh tot de Vrede souden hebben gewonnen. Indien ons *Duydtlant*, *Engelandt*, ende *Vranckrijk* niet en contenteert, ende dat wy willen sien op het gevoelen ende practique van onse Landen, men sal bevinden dat hier in *Hollandt* Kercken-dienaers zijn over de veertigh Iaren aengenomen in Dienste, die ten tijde van haer aenneminge opentlick hebben getuyght haer te houden aen het lage gevoelen, 'twelck nu genoemt wert het gevoelen der *Remonstranten*, sonder dat yemant gepretendeert heeft haer daerom uyt den Dienst te weeren, ofte haer gevercht heeft anders te leeren dan sy gevoelden. *D. Gomarus*, *D. Trelcatius*, *D. Cuchlinus*, ten tijde als *D. Arminius* met hemluyden diende in de Vniversiteyt tot *Leyden*, hebben solemnelick verclaert datter tusschen hemluyden haers wetens geen verschil en was, nopende de *Fondamenten* vande Leere.

Dat

Dat meer is, noch inden Iare 1611. naedat door 1616.
 het houden vande *Conferentie* den standt van het
 geschil volkomentlick was ontdeckt, also de
 Heeren Staten den Predicanten respectivelick
 vermaent ende belast hadden, malkander in Broe-
 derlicke ende Christelicke liefde te bejegenen,
 ende alles te helpen dirigeren tot Ruste ende
 Vrede, hebben de selve Predicanten soo van
 d'eene als van d'andere opinie aengenomen haer
 daer nae te reguleren. De *Synode vande Fran-
 sche Kercken* deser *Vereenighde Provinciën*, heeft
 inden Iare 1612. mondeling, ende inden Iare
 1613. schriftelick verklaert ende beloofd de
 Broederlicke Eenigheydt te onderhouden met
 de Kercken ende Kercken dienaeren van hare Sy-
 node, niet tegenstaende de huyden-daegsche ge-
 schillen. Hoe-wel nu daer nae het vyer van
 On-eenigheydt meer is opgeblasen dan wel ware
 te wenschen, soo en heeft nochtans daer door
 de natuyre vande saecke niet konnen verandert
 werden, nochte rechtvaerdige materie gemaect
 van scheuringe 'tgunt voor desen altijd was ver-
 staen te zijn een materie van *Tolerantie*. T'welck
 seer wijselick ende Godvruchtelick confidere-
 rende vele *Kercken-dienaers* van het hooger ge-
 voelen, jae vele *Kercken* ende *Classes*, bestaen-
 de uyt *Kercken-dienaers* van beyde de gevoe-
 lens, hebben de *Tolerantie* ende *Christelicke*
Eenicheydt tot noch toe onderhouden, niet al-
 leen in *Hollandt* ende *VWest-Vriestandt*, maer
 oock inde *Nae-buyrige Provinciën*, alwaer de
 selve questien zijn ontstaen: Zijnde onder de
 selve *Kercken-dienaers* vele van die Geleert-
 heydt, dat het een temeriteyt ware de selve in
 dit stuck te beschuldigen van *Ignorantie*, ende
 van die *Vromicheydt*, dat het een onbeschaemt-
 heydt ware te sustineren dat sy sulcx souden
 doen jeghens hare *Conscientie*.

Hier by dient oock wel over-gewogen, dat
 dese questieuse poincten niet alleen niet en zijn

1616. noodwendigh geweten te werden ter Saligheydt, maer dat oock de selve zijn soo swaer, ende van soo diepen insichte, datmen niet en sal bevinden, dat of inde Oude Christelicke Kercke, ofte inde Gereformeerde oyt daer van is gedaen eenige Synodale decisie. VVant wat belangt de *Oude Kercke*, 't is kennelick dat de Leeraers vande eerste vier hondert Iaren nae de Apostolische tijden, deurgaens thoonen van die hooge poincten geene kennisse gehad te hebben, sulcx dat oock de Gemeente uyt hare Predicatie ende boecken geene kennisse vande selve poincten heeft konnen ontfangen. Dat meer is, *D. Calvinus*, *Beza* ende andere vande selve opinie, bekennen rondelick dat die Leeraers van die tijden anders als syluyden van dese saecken gevoelt ende gesproocken hebben: nochtans ist seecker dat de Christelicke Een-voudigheydt noyt meer als in die tijden heeft gebloeyt: Dat noyt meer *Martelaren* hare Zielen *Christo* hebben op-geoffert: tot een seecker teycken dat soo wel de Godsalicheydt als de Salicheydt sonder soo hooge wetenschap wel konnen bestaen. Daer nae also eenige Kettters de Natuerlicke krachten der Menschen jegens de Genade begonsten te verheffen, soo heeft *Augustinus*, een Hoogh-vermaert Leeraer der Kercken, de saecke wat hooger gevat, ende sulcx voor-gestaen de noodwendicheydt vande Genade om tot de Salicheydt te geraecken, dat hy daer by heeft gevoecht eene Absolute Predestinatie, niet sonder oppositie van velen. Hoe wel nu t'sijnen tijden jegens de voornoemde Kettters vier ofte vijf *Concilien* zijn gehouden: dat oock *Augustinus* principale Directeur is geweest van een vande selve *Concilien* gehouden binnen *Carthago*, soo blijkt evenwel uyt de Acten vande selve *Concilien*, dat daer by vande absolute Predestinatie ende 'tgunt daer van dependeert geene decisie is gegeven ter eenre nochte ter andere zijde: maer bestaet het sommier

mier vande besluyten vande voornoemde Concilien daer inne, dat geleerdt werdt, Dat alle Menschen verdorven zijn, ende dat niemandt yet kan doen, dat Geestelick goedt is, sonder eenige inwendige ende onverdiende Genade Godes. Alsoo nu daer nae eenighe andere de Genade soo verre erkenden, dat sy toe-stonden, dat den voort-gangh in het goede quam vande Genade, meenende ondertusschen dat eenige Menschen door een beginfel van een Goeden wille de Genade voor quamen, soo is jegens de selve gehouden geweest een Concilie te *Orangie*, waer-inne sommierlijck geleerdt werdt, dat oock het beginfel van het goede komt uyt de Genade, sonder dat in het selve Concilie als noch eenige mentie werdt gemaect van een Absolute Predestinatie ter Salgheydt: ende daer-op zijn de saecken voor die tijdt blijven berusten. Met de Exempelen van het Pausdom en willen wy ons niet behelpen; even-wel is aen-merckens waerdich dat die poincten waer over die *Scholastique* Schrijvers (soo-men die noemt) soo on-eens zijn, waer over de *Dominicanen* twisten met de *Iesuijten*, jae de *Iesuijten* oock onder malkanderen, geensints en konnen gehouden werden voor oorsaecken van onse afwijckinge van het Pausdom: ende hoe-wel inde Roomsche Kercke over vele hondert Iaren de maniere is geweest van seer lichtveerdelick te procederen tot decisie ende tot condemnatie, dat nochtans de *Pausen* de questien vande absolute ofte geconditioneerde Predestinatie, als oock de maniere vande werckinge vande Genade in den wille des Menschen, niet en hebben gedecideert aen d'eene ofte aen d'andere zijde: maer hebben aen beyde de parthyen hare opinien vry gelaten, met verbodt van malkanderen te condemneren ofte bitterlick over te halen. Godt gave dat de Kinderen des Lichts in dese saecke soo wijs waren als de Kinderen der Duyfsterisse; ende 'tgant de

1616. Papisten doen om haer wereldtsch - rijk staende te houden, dat de Euangelische sulcx deden om het Rijk Christi in Liefde ende Vrede te bouwen. Die nu den tijdt sal willen insien van het beginsel af vande Reformatie tot nu toe, sal bevinden dat hoe-wel dese questien genoegsaem alle Kercken door-wandelt hebben, even-wel noyt daer van in eenige wettelicke Synode decisie is gegeven: ende hoe verscheydelyck de *Confessien* spreekken van dese materie, kan een yder lichtelick bemercken die de moeyte wil nemen om de selve met aendacht te door-lesen. Eenige meenen dat in *Engelandt* tot *Lambeth* inden Iare 1595. dese questien Synodallyc souden zijn gedecideert: maar 't is een merckelick abuys: alsoo de by-een-kompste tot *Lambeth* geen Synode en is geweest, nochte oyt voor sulcx en is gehouden: oock de Articulen die aldaer zijn gestelt, alleenlick betuygen de opinie ende 'tadvijs vande Theologanten die aldaer waren vergadert, en daer-en boven in dier-vougen zijn in gestelt, dat soo wel die van het lage, als van 'thooge gevoelen de selve souden kunnen aen-nemen sonder haer opinie te veranderen: maer 'tgunt meest staet te noteren, is, dat by autoriteyt vande Coninginne h. m. dese Articulen van *Lambeth* zijn verboden te publiceren, ende dat Sijne Majesteit jegenwoordigh regnerende, zijnde verfocht by eenige Predicanten, dat sy dese Articulen souden laten infereren inde *Confessie* van *Engelandt*, sulcx heeft geweygert, meenende ondienstich te zijn, datmen 'tselve Boeck vande *Confessie* soude stofferen met Theologische conclusien.

Mijn Heeren de Staten, door dese ende meer andere redenen wel verseeckert zijnde dat niemandt geoorloft en is ter sake vande poincten inde Conferentie verhandelt eenige scheuringe inde Kercken aen te rechten, hebben verstaen haer ampt te zijn, by Publique Authoriteyt,
Christ

Christelicke Resolutien, ende bequame uytvoeringe vande selve Resolutien, soodanige scheuringen te beletten. Hier jegens is by eenige gesustineert, dat dese saecke zijnde Kerckelick, eerst behoorde gexamineert te werden by een wettelicke *Synodale Vergadering*: waer jegens verscheyden-malen is verthoont dat soodanige Synodale Vergaderinge in dese materie niet noodigh, ende, nae gelegenheydt van tijden, oock niet dienstigh en was. Dat de Synodale Vergaderinge niet absolutelick noodigh en is, blijkt uyt 'tgunt hier vooren is geseydt, vande *Authoriteyt van een Hooge Overheydt* over Kerckelicke perfoonen ende saecken, in welck point mijn Heeren van *Amsterdam* haer altijd hebben verklaert conform de andere Landen vande Vergaderinge: want indien de Hooge Overheydt van Godt Almachtigh heeft ontfangen volkomen macht ende authoriteyt, om alles te gebieden ende uyt te voeren, dat Godt gebiedt in sijn Heylich woordt (gelijck alle Gereformeerde Leeraers jegens de Papisten tot noch toe hebben gesustineert) soo en behoef de Hooghe Overheydt daer toe geen Authoriteyt vande Kercke te ontleenen, jae is schuldigh de selve Authoriteyt te gebruycken, niet alleen sonder, maer oock jegens de wille van vele Kercken-dienaers. Alsoo nu dan de scheuringen om questien niet noodwendich ter Saligheydt in Godes woordt klaerlick zijn verboden, ende de questien inde Conferentie verhandelt nae lange ende rijpe examinatie, nae dat by de notabelste Kercken-dienaers ter weder zijde de materie op 'tbreestte was verhandelt, openbaerlick zijn bevonden te zijn niet noodwendigh ter Saligheydt, soo en heeft de Hooge Overheydt niet anders kunnen doen als Godes wet int werck te stellen, ende alle contraventie te beletten. Alle de Gereformeerde Leeraers sustineren oock jegens de Papisten dat het Recht vande Synoden te

con-

1616. convoceren de Hooge Overheden toekomt, waer in buyten twijfel begrepen is de vrijheydt van te oordeelen of de Synode dienstich sal zijn ofte niet, welcke vrijheydt de Hooge Overheydt werdt benomen, als men soude willen sutineren de Synoden absolutelick noodigh te zijn, selfs oock nae foodanige examinatie als hier voren is verhaelt. De gestadige practique strijdt oock jegens foodanige gepretendeerde noodwendicheydt. VVant de *Coningen van Juda* vele verbeteringen in Kerckelicke saecken hebben gedaen nae Gods woordt sonder eenige Synode. Vele Gereformeerde Leeraers allegerende 'texempel vande Keyser *Theodosi*, die nae de aenroepinge van Godes hulpe over Kerckelicke differenten een uyt-spraeck hadden gedaen, seggen dat daer uyt meer goets is gevolght als uyt eenige Synode. De *Reformatie* selve is die te wege gebracht by Synoden in de Rijken ende Landen van Europa? In 'tminste niet: het remedie en was vande Kerckelicke Persoonen niet te verwachten die de oorfaecke waren vande sieckte: Maer de Coningen ende Overheden door Godts woordt verlicht zijnde, hebben door Publique Authoriteyt de *Reformatie* te wege gebracht. Ende op datmen niet en meene dat dit alleenlick plaetse heeft in een soo groote verdorventheydt als daer was in het Pausdom, de Churfursten, Fursten ende Steden van 'tRijck die de dwalingen over 'tstuck vant Avont-mael hebben geweert uyt hare Kercken, die andersints alreede waren gereformeert, hebben sulcx niet gedaen door Synoden, maer door Publique Authoriteyt. Godt heeft haren yver gesegent, ende sy werden byde onsen daer over ten hooghsten gepresen. Kan dan de Publique Authoriteyt sonder Synode te wege brengen verbeteringen vande Leere, hoe veel te meer kan de selve in dese saecke plaetse hebben, daer in 'tminste byde Hooge Overheydt niet getracht en werdt

om

om de Leere te veranderen, maer om scheuringen te vermijden. Die met aendacht wil letten op de Kerckelicke geschiedenissen, sal wel bevinden dat het bequaemste middel tot Remedie van scheuringen altijd is gehouden geweest te zijn de Publique Authoriteyt. Also in *Africa* de *Donatisten* haer hadden afgefondert vande Algemeene Christelicke Kercke, ende de saecke langh sonder vrucht byde Kerckelicke personen was verhandelt, heeft eyntelijck den Keyser *Constantinus* de sake moeten evoceren tot sijne kennisse, ende daer inne sententieren. Dan de saecke daer mede niet t'eenemael zijnde gerecht, is een ruymen tijdt daer nae vande rechtsinnige Leeraers verfocht geweest een *Conferentie* voor *Marcellino* als Commissaris byden Keyser *Honorio* daer toe geordonneert, alwaer parthyen gecompereert, ende alles gededuceert hebbende dat ter saecke dienende was, is byden voornoemden *Marcellinum* uyt-spraecke gedaen, door de welcke ende d'executie daer op gevolght, het meeren-deel vande afgeweekene wederom zijn gekomen tot de Eenigheydt. VVillen wy komen tot d'exempelen van onsen tijdt, Sijne Majesteit van *Groot Brittannien* bemerkende eenige dispositie tot scheuringe inde Kercken van sijn gebiedt, so over eenige subtile questien vande Leere (waer onder mede waren eenige questien vande Predestinatie ende den aenkleven vandien) als over de Regieringe vande Kercken, heeft parthyen in sijn presentie doen compareren tot *Hamptoncourt*, de selye behoort, ende op yeder point sulcx geappoincteert als sy in goede consciencie bevondt te behooren, 'twelck is t'eenemael een gelijcke saecke, ende gelijcke manier van procederen als in desen by de Heeren *Staten* is gehouden. Ende om noch naerder te komen, *D. Beza* (waardiger memorie) verhaelt in een van sijne boecken, dat tot *Bern* eenige beginselen van scheuringe zijnde ge-

1616.

geresen over 'tstuck vande Predestinatie den Raedt van *Bern* een Edict hebben laten uytgaen, daer by een yeder verbiedende, dat sy niet onbedachtelick vande sware materie vande Predestinatie en souden spreekken: Belastende voorts de Kercken-dienaren, dat sy vande selve saecke matelick, religieuselick, ende sonder ergernisse uyt Godes woordt souden leeren, soo wanneer de occasie sulcx soude mede-brengen, met bevel dat niemant uyt het gebiedt van *Bern* (soo als eenige onbedachtelick deden) nae *Geneve* ofte andere plaetse ten Avont-mael souden loopen, maer dat een yeder het selve soude ontfangen uyt handen vanden Dienaer van sijne Kercke: Seggende *D. Beza* dat daarmede dese moeyte een eynde heeft genomen.

Dat yemandt nu soude willen seggen, dat het Oordeel vande Synode wel niet noodigh en is om die oorfsake dat die Hooge Overheydt geen Macht ofte Authoriteyt soude hebben buyten de Synode, maer om door 'tAdvijs vande Synode te beter te zijn geïnstrueert, die selve soude eerst wederleydt werden door vele voorverhaelde exempelen, alwaer byde Hooge Overheden geen Advijs van Synoden en is genomen, ende door de reden selfs, overmits eenige saecken soo klaerlick zijn gestelt in Godes woordt, ende een Hooge Overheydt daer van soo seckerlick kan zijn overtuycht, dat sy niet en behoefte te rade te gaen met Vleysch ofte Bloet, alsoo niemant raedt en vraecht ofte gehouden is te vragen inde saecken waer van hy seeckere kennisse heeft: gelijk een Hooge Overheydt wel kan ende behoort te hebben van dese twee saecken, als dat de verdraeghsaemheydt over Poincten niet geheel noodigh ter Saligheydt ons van Godt is bevolen, ende dat de Poincten die nu zijn in questie onder de geheel noodige Poincten niet en kunnen gereeckent werden. Staet oock te letten (gelijk *Augustinus* dickmael

mael vermaent) datmen uyt de over-een stem-
minge van vele treffelicke Leeraers wel soo goe- 1616.
den raedt ende vaste kennisse kan ontfangen als
uyt een Synode. VVie en soude sulcken Sy-
node niet seer achten daer hy *D. Calvinum*, *D.*
Bezam, *D. Hyperium*, *D. Urfinum*, *D. VVbi-*
takerum, *D. Perkinsum*, *D. Iuellum*, *D. Da-*
naeum, *D. Iunium*, *D. Pareum*, *D. Casaubo-*
num, *D. Piscatorem*, *D. Molinaeum* soude hoo-
ren spreekken? Vraeght dese allen of men niet
schuldich en is malkander te tolereren over dese
questieuse Poincten ende andere van gelijke
nature? Sy sullen in haer geschriften antwoor-
den lae. Is dit noch niet genoegh, ende wil
yemandt noch insisteren op een Synode, de sel-
ve gelieve te gedencken datmen soo wel Instruc-
tie ende Advijs kan ontfangen van Oude als van
Nieuwe Synoden, so wel van VVtheemschen
als van Inlandtschen. De Oude Synoden ge-
houden ten tijden *Augustini*, mitsgaders de Sy-
node van *Orangie* leeren ons, datmen de Eer
van Godes Genade wel kan voorstaen, sonder
yet te decideren over 'tstuck van de Absolute
Decreten ende 'tgunt daer van dependeert. De
Synode tot *Sendomir*, ende de Synode tot *Franc-*
fort beyde hier vooren verhaelt recommanderen
ons de *Tolerantie*. VVil men noch enkel heb-
ben een Synode van ons Landt, ende van on-
sen tijdt; wy hebben hier vooren geallegeert de
Synode te *VVoerden*, ende de Synode vande
Fransche Kercken. Soo veel *Classes* die de *To-*
lerantie over de questieuse Poincten practiseren
zijn soo veel kleyne Synoden als men de sake,
niet den naem insiet. De twaelf Conferenten
aen weder zijde, zijnde de voornaemste Kerc-
ken-dienaers van beyde de opinien, die int lange
zijn gehoort, alles hebben bygebracht dat sy
meenden te dienen tot voorstant van hare opinie,
ende niet te minder eyntelick malkander Broe-
derlijke liefde belooft hebben, behooren in gheen

1616. minder aensien te zijn als een Synode. Dien dit al niet genoeg en is, om Advijs ende Instructie te ontfangen, voor die en kan niet gevonden werden dat hem sal genoeg.

Indien dan niet noodigh en was eenige nieuwe Synode over dit stuck te beroepen, so moet geexamineert werden of men oock eenige dienst uyt foodanige Synode konde verwachten: want in faecken die niet Absolutelick noodigh en zijn, moet de voorsichticheydt plaetse hebben, om te oordeelen wat nae gelegentheydt van tijden dient gedaen ofte gelaten. De Synoden hebben voortijds dickmael gediend om eenige Ketterien te condemnieren: Dan wy hebben verthoont, dat de dwalingen die in dese Poincten souden mogen geseft werden te zijn aen d'een of d'ander zijde, noyt byde Gereformeerde Kercken gehouden en zijn voor heretijc ofte condemnabel. Dat oock dese Poincten noyt en zijn gehouden voor foodanige daer-in-men behoorde decisie te geven, sulcx dat desen dienst vande Synode seer ondienstich soude zijn: behalven dat om een decisie te geven over eenige questien noodigh is te hebben een suyver Oordeel, vry van passien, 'twelck hier te Lande in dese tijden seer qualick soude zijn te vinden, als genoeg af-genomen kan werden uyt de hevicheydt vande dagelijcxe Predication ende schriften. Dat by een Synode een equitabele voet van *Tolerantie* soude werden geraemt ende eendrachtelick aen-genomen, sulcx kan wel gewenscht maer seer qualick verhoopt werden voor desen tijdt: want vande Immoderate personen yet moderaets te verwachten is buyten apparentie. Men siet dat alle hare actien te openbaerlick loopen, of tot al te groote ongebondenheydt inde leer, ofte tot scheuringe. De moderate personen hebben by dese hevigen geen credijt om yet goets te wege te brengen: jae selve men siet hoe seer byde hevigen getracht werdt om desen alle haer credijt dat

dat fy byde Gemeente noch overich fouden mogen hebben te benemen. Vvat discretie, wat onpartijdicheydt, wat vreedfame advijsen kunnen verwachten van gemoederen die in het heetste zijn van hare alteratie? T'gunt tot noch toe is gebeurt in eenige Classicale by-een-komste, oock in eenige meerder vergaderinge die sonder publique authoriteyt onlancx zijn gehouden, wijfen genoeg aen waer toe dat getracht werdt. Men gelieve nevens de goede vruchten die by wijlen zijn gekomen uyt de Synoden, oock te gedencken eenige die qualick zijn gesuccedeert. T'is wel eer gesien dat de Synoden van malkanderen gescheyden, ende elck deel een vergaderinge apart maeckende, t'ander deel heeft geexcommuniceert. T'is oock seer considerabel dat vele kerckelicke perfoonen seer oneens zijn met de Overheden op 'tstuck vande *Authoriteyt*: jae haer jegens de Overheden met de Gemeente poogen te behelpen. Gelijk nu alle macht grooter is by een gevoecht dan verspreyt, also ist, dat de Synoden dickmael hebben gedient om de Kerckelicke authoriteyt, jegens de authoriteyt vande Overheyt te stijven, daer van vele exempelen, des noodt zijnde, soude kunnen werden geallegeert. Dient oock gelet op de groote difficulteyt die daer is in het beroepen vande Synode (alsmen schoon daer toe soude genegen zijn) om vele questien die eerst soude moeten zijn gedecideert. Vele Kerckelicke perfoonen sustineren dat aen haer Classicale vergaderingen alleen staet de deputatien te doen tot de Synode: de Overheden ter contrarie verstaen dat haer toe-staet te besorgen, dat tot de Synode mogen komen de bequaemste, geleerdste en discreetste. Hier uyt volght een andere questie, of de heele vergaderinge vande Heeren Staten by pluraliteyt de deputatie sal doen, dan of elck lidt van de vergaderinge eenige sal deputeren. Eenige Kercken-dienaers sustineren dat de genen die de

1616. *Remonstrantie* hebben onderteeckent, ofte eenigh bedencken hebben op de *Confessie* ende *Catechismus* behooren gehoort te worden als parthye, maer geen stem behooren te hebben inde Synode: dese questie moft oock gedecideert zijn voor het houden vande Synode. Men weet de swaricheyt die by eenige gemaect is, op de *Clausule vande resumtie vande voornoemde Confessie* ende *Catechismo*: dese swaricheyt moft mede eerst komen te cefferen. Voorts de Synode diemen soude willen beroepen, soude moeten zijn Provinciael, Nationael ofte Generael. De *Provinciale Synode* (boven alle 'tgunt hier boven is geallegeert) soude die difficulteyt onderworpen zijn, dat in eenige plaetsen de *Classen* zijn gescheurt, en over-sulcx elck deel soude pretenderen te zijn *Classis* van dat quartier, ende mitfdien de deputatie haer toe te komen, indien-men soude verstaen dat de deputatie *Classicaliter* soude geschieden. Op de *Nationale Synode* staen te considereren de voor-oordelen die haer in eenige Provincien hebben geopenbaert, niet alleen int particulier, maer oock in notabele vergaderingen, sulcx dat die persoonen uyt de Provincie komende, buyten twijfel by eenigen souden werden gesuspecteert. Ende of misschien eenige moderaten oock in die Provincien souden mogen zijn, soo is seer onseecker of de selve tot den Synode fullen werden gesonden, ja is het contrarie veel apparenter. Daeren-boven alsoo-men in de *Nationale Synode* gewoon is by stemmen te procederen, souden aldaer de Kercken van *Hollandt* ende *VVest-Vrieslant* lichtelick over-stemt konnen werden, ende byde Gedeputeerden uyt de andere Provincien sodanigen voet genomen werden, die met den stant van hare Provincien soude over-eenkomen, maer met den stant vande Kercken van *Hollandt* ende *VVest-Vrieslant* niet en soude accorderen. Indien men soude willen komen tot een

een *Generale Synode* (gelijk van oudts alle queftien vande leer in *Generale Synoden* plagen verhandelt te werden, ende 'tſelve by vele *Coningen*, *Princen* ende *Theologanten* werdt geacht te zijn het eenige remedie om de on-eenicheyden die inde *Euangelifche Kercken* gerefen zijn wech te nemen) 'tſelve foudt tijdt requireren om den *Coningen*, *Princen*, *Overheden* ende *Kercken* daer toe te disponeren: behalven dat *Sijne Majesteyt van Groot Bretaignie*, den *Churvorst Palsgraef*, *D. Molinaeus* in *Vranckrijck*, ende meer andere verſtaen, dat tot foodanige *Generale Synode* de *Euangelifchen*, die *Lutherſchen* genoemt werden, mede fouden moeten werden verſocht, waer - in miſſchien eenige andere ſwaricheyt fouden maecten. In alle gevallen den ſtant van onſe *Kercken* en kan niet in onſeekerheyt gehouden werden, tot dat foodanigen *Generale Synode* ('twelck ſonder tijdt en moeyten niet kan geſchieden) te wege foudt zijn gebracht. Daer is noch een point dat op het houden vande *Synoden* ſonderlinge komt in conſideratie: dat is de *Overheyt* moet præſupponeren, ofte ſimpelick te willen volgen dat de *Synode* ſal goet vinden, ofte haer *nae-oordeel* vry te willen behouden. Het eerſte is ſtrijden de met *Gods woort*, met den grondt der *Reformatie*, ende met het recht van t'*Landt*, t'*welck* de *Heeren Staten van Zeelandt* wel-verſtaende, hebben dit *nae-oordeel* aen haer ſelve expreſſelick gereferveert. Ende buyten twijfel dit quitterende foudt de *Hooge Overheyt* het *Landt* ſtellen in het uyerſte gevaer, door dien het foudt kunnen gebeuren dat de *Indifcreten* inde *Synode* de overhandt krijgende, yet fouden beſluyten t'*welck* niet en foudt kunnen uytgevoert worden, ſonder de gemeene ſaecke te brengen inde uyerſte confuſie. Ter andere zijden. indien mijn *Heeren de Staten* vry houden (gelijk hare *Ed. Mo.* behooren te doen) haer

1616. *nae-oordeel*, soo sal lichtelick gebeuren dat het oordeel des Synodi, ende het oordeel van hare Ed. Mo. niet wel over een en fullen komen; Ende in sulcken gevalle staet grootelijcx te beduchten of niet vele vande gemeente, insonderheyt sodanige die gewoon zijn meer wercx te maecten van kerckelicke perfoonen als van hare Hooge Overheyt (gelijck den deck mantel van Religie vele luyden abuseert) door een kerckelicke verklaring zijnde gestijft, vervoert fullen werden tot een quade opinie van hare wettelicke Overheyt, ende daer by komende (als wel gebeurt) eenige seditieuse predicatien ende geschriften, lichtelick souden raecten buyten het spoor van hare schuldige gehoorzaamheyt. Alle t'welcke (mijn Heeren) by ons niet en werdt geseyt met de meeninge, dat wy souden wanhoopen van het houden van een wettelicke Synode, daer soo vele godvruchtigen nae verlangen, ende daer toe over lange soo byde Heeren *Staten van Hollandt ende VVest-Vrieslandt*, als byde Heeren *Staten Generael* goede resolntien zijn genomen, maer dat wy meenen dat noch wat tijts van noode is om de gemoederen sulcx te prepareren, dat de Synode mochte hebben de noodige qualiteyten daer toe gerequireert, ende voor al een goede genegentheyt tot Vrede, ende behoorlicke respect van de Hooge Overheyt: waer toe de humeuren niet en kunnen werden gedisponeert, ten zy de *onderlinge tolerantie* wat beter werde gestelt inde practique, t'welck middeler-tijdt niet en kan te wege gebracht werden, dan door goede inductie gevoecht met de publique autoriteyt. Voecht hier by (mijn Heeren) soo het V. E. gelieft, het advijs van Sijne *Majesteyt van Groot Britaignie*, die de Heeren Staten door sijn missive soo ernstelijck heeft vermaent, dat dese geschillen niet beter en kunnen werden ter neder geleyt, dan door publique Autoriteyt. Gelijck oock

oock de Heeren van 't *Hof van Gelderlandt*, ende de Heeren *Staten s' Lands van Overysfel* over dese selve questien, alsoo die inde landen van haer gebied mede waren gemoveert, geen ordre en hebben weten te stellen, dan door de selve publike autoriteyt. 1616.

Ten is oock niet nieuws 'tgunt desen aengaende nu geschiet inde landen van Hollant ende VVest-Vrieslandt. VVant behalven dat de *Graven van Hollandt* in oude tijden de couragie wel hebben gehad van de Pastooren te belasten haren dienst te continueren, niet tegenstaende alle interdictien ende excommunicatien, belovende haer het selve jegens een yeder uyt te voeren, soo heeft het *Hof van Hollandt* inden Iare 1536. als de Kerckelicke macht op haer hooghste was geklommen, wel dorven schrijven aen alle Officieren, dat sy de Pastooren souden belasten niet indiscretelick te predicken duyftere materien, of waer uyt het volck geschandaliseert soude mogen werden, ofte oorsaecke nemen van murmuratie jegens hare Overste ofte anderen, maer te predicken het *Euangelie* ende de *Epistelen* met straffinge der sonden: dat sy hun oock wachten souden jegens malkander op de stoel te predicken, maer indien sy van een ander yet hoorden dat heretijck ofte schandaleus was, dat sy den selven daer van spreecken souden alleen, ofte 'tselve den Officier ofte den Hove te kennen geven, om daer in voorsien te worden alst behooren soude. Myn Heeren van *Amsterdam* hebben buyten twijfel goede memorie hoe veel steden sedert de reformatie zijn in onrust gestelt door dese questien van de *predestinatie*, hoe menichmael de faecke is geventileert geweest inde vergaderinge vande Heeren Staten: ende namentlick hoe dat (nu geleden ontrent achthien jaren) de faecke *Sibrandi Taconis*, die over dese questien met kerckelicke censuren was beswaert, door autoriteyt vande Heeren Staten

1616. is geaccommodeert geworden: wat vermaningh eerst byden *Hoogen Rade*, daer nae byde Heeren *Staten* zijn gedaen geweest aen *D. Gomarum* ende *D. Arminium*, om vrede met den anderen te onderhouden: wat moeyten dat daer nae zijn geresen, door het afvorderen van ongewoonelicke maniere van onderteeckening van *Confessie* ende *Catechismo*: ende hoe mijn Heeren de *Staten* alles met moderatie hebben gesocht te beleyden, tot voor-kominge van scheuringen. De Conferentie is daer nae gevolgt: V. E. is bekennt wie de oorfaecke daer toe heeft gegeven. Nae dat de Heeren *Staten* de patientie hadden gehadt, om al te hooren dat de Conferenten aen weder zijden wilden allegeren, is by haer Ed. Mo. op den twintichsten Mey 1611. genomen seeckere *Resolutie*, waer by hare Ed. Mo. verklaerden de vijf questieuse poincten te houden in state, sulcx als die voor het aenvangen vande Conferentie waren geweest: vermanende voorts ende belastende den Predicanten, malkander in Broederlicke ende Christelicke liefde te bejegenen, ende alles te helpen dirigeren tot ruste ende vrede; ende daer toe de goede Gemeente, by de bequaemste middelen, van het oprecht voornemen van hare Ed. Mo. te berechten, ende over-sulcx in hare Predicatie vande voorsz. poincten soo soberlick ende moderatelick te handelen als tot meeste ruste, vrede ende stichtinge der gemeente was dienende, sonder ter eenre ofte ter andere zijde hun te laten voorstaen ofte verluyden, den anderen daer in overwonnen te hebben. De equiteyt, moderatie ende discretie van dese *Resolutie* is so groot geweest, dat niet alleen de selve inde vergaderinge is gepasseert sonder contradictie, maer dat oock de Predicanten van beyde de opinien de selve *Resolutie* hebben aengenomen, ende belooft haer daer nae te reguleren, als hier vooren is aengeroert. Hoe konden mijn Heeren de *Staten* beter getuygen

gen hebben van hare onpartydicheyt, als de bekentenisse van beyde de partyen? Dese Resolutie is geweest het fundament van alle gevolghede befoigne, begriipende in generale termen alle t'gunt oyt sedert particulierlick is uytgedruckt. VVant inde vergaderinge van Augusto ende Septembri daer aen volgende, is geresolveert de selve Resolutien den Steden over te senden, ten eynde Burgemeesteren ende Regierders de selve Resolutien elck inde haren den Kercken dienaren alsnoch souden insinueren, ende ordonneren hen daer nae in alles te reguleren. In Novembri is nae resumtie byde voornoemde Resolutie gepersifteert, met verklaringe dat de Heeren Staten hielen voor onbehoorlick t'gene daer jegens by yemandt was gedaen: ordonnerende ende bevelende van nieuws een yeder hem daer nae te reguleren, op peyne van als wederhorigh vande bevelen der Hooge Overheyt gestraft te werden: daer by voegende dat gelijk haer Ed. Mo. noyt verstaen en hadden, nochte als noch en verstonen, dat aen yemandt het gevoelen vande vijf poincten in questie inde Remonstrantie vervat op gedrongen soude werden, dat oock alsoo haer Ed. Mo. verstonen, dat niemandt boven t'selve gevoelen jegens sijn gemoet soude werden beswaert, maer dat soo wel d'eene als d'andere, niet tegenstaende het voornoemde verscheyden gevoelen in alle hare diensten die sy hadden ofte krijgen mochten ende andersints, onderlinge als broeders in Christelicke liefde sonder eenige verandering soude leven ende leeren sichtigelick, tot vorderingh van Godes eere, op-bouwinge vande ware Christelicke gereformeerde Kercke, in-voeringe ende onderhoudinge vande liefde, ruste ende vrede onder de goeden Ingeseten, alles by provisie ende tot dat anders, nae goede en rijpe deliberatie, inde voorz. saecke soude wesen geordonneert. In den Iare 1612. nae dat de Con-

1616.

1616.

ferenten aen weder zijden den standt des geschils hadden geformeert, nae dat sy oock hare advijfen hadden in-gelevert, ende over-sulcx de sake met alle rijpicheyt zijnde geexamineert, sulcx datmen geen naerder ofte vorder onderrechinge konde verwachten, is alsnoch verstaen ende geordonneert, dat gearbeydt soude werden tot ruste, vrede ende eenicheyt onder de kerckelicke personen. VVaer na de experientie geleert hebbende, dat de *By-een-kompste* van eenighe vande *Conferenten* gehouden tot *Delft* de sake vande Kercke niet verbetert, maer eer vererger hadde, ende daer by zijnde gekomen de trouwhartige vermaninghe van sijne *Majesteyt van Groot Bretaignie* hier vooren gementioneert, om dese questien niet door Theologische disputen te doen examineren, maer by publique autoriteyt te assopieren: soo is byde Vergadering noodigh gevonden te stellen seeckere moderate voet op de Tolerantie van het verscheyden gevoelen, onder anderen om daer mede te verhoeden, dat onder de namen van *Remonstranten* ofte *Contra-Remonstranten* niet eenighe haer en souden soeken te bedecken, ende alsoo t'faueur vande tolerantie te gebruycken, die eenige Leere soude willen defenderen, die byde oude Christelicke, ende daer na byde Gereformeerde Kercke was geoordeelt, niet te zijn tolerabel. Hier-op siet de Resolutie, die, na lange examinatie met seer groote æquiteyt ende circumspectie, eerst in Ianuario, ende daer nae in Martio 1614. byde Heeren Staten is gearresteert.

Hoe-wel nu uwe Achtbaerheden difficulteyt makende in het aen-nemen vande selve *Acte*, niet-te min verklaert hadden wel te mogen lijden, dat de genen die hen begeerden met den selve tot haren dienste, ruste ende welstant der kercken ende gemeenten inden haren te behelpen, t'selve mochten doen, soo schijnt nochtans dat eenige personen daer uyt occasie ende
pre-

pretext hebben genomen om de voornoemde *Christelicke Resolutie* te traduceren, als of de selve ware partijdelick gemaect, duyster ingestelt, ende in sulcker voegen, dat de selve ofte streeft met de waerheyt, ofte injurieuus was jegens de gereformeerde Kercke. Alle welcke calumnien (mijn Heeren) nergens anders uyt en spruyten, als uyt een gepassioneert gemoet, ende een ongebonden licentie van qualick spreekken. Hoe lange ende rijpe examinatie voor is gegaan eermen tot dese Resolutie is gekomen, is hier vooren verhaelt, ende onnoodich alhier te repeteren. Dat de selve *Resolutie* soude t'werck zijn van eenige *Remonstranten* weten uwe Ed. t'eenemael te zijn onwarachtich. Het bewerp van de voornoemde *Resolutie* is eerst voortgebracht inde vergaderinge. Een yeder heeft aldaer vryelick gefeyt sijne bedencingen. Tweemael is byde Steden daer op genomen reces, hebbende een yeder met haergenomen het concept, ende onder-tusschen tijdt ende gelegentheydt gehad om te verstaen de advijsen van geleerde perfoonen. De Stadt van *Leyden*, *Rotterdam* en eenige andere hebben voortgebracht eenige poincten, die sy dienstich hielden inde *Resolutie* gebracht te werden. Even-wel om vrede en accommodatie wille heeftmen de selve laten varen. Mijn Heeren van *Dordrecht* hebben, naer de communicatie met de Kercken dienaren van hare Stadt, in verscheyde vergaderingen van haer Ed. Mo. soo wel als uwer E. hare consideratien op de voorseyde *Resolutie* geopenbaert, dan zijn soo verre te gemoet gegaen, dat haer E. om de ruste wille daer inne hebben gecondescendeert. Met wat apparen- tie kan dan dese befoignie geaccuseert werden van partydicheyt, infonderheyt byde broeders van het gevoelen der *Contra-Remonstranten*, nademael de selve niet alleen met soo notable kennisse is gedresseert geworden, maer daer-

1616. en-boven van feer vele treffelicke Kercken-dienaren van t'felve gevoelen, tot eenicheyt ende niet tot fcheuringe genegen zijnde, is aengenomen? Men befie oock de *Resolutie* felve, men fal daer niet bevinden het minfte woordt eenighe partydicheyt fmaeckende. Daer wert gefproken van *bestige difputen*, van *nae-duydinge* aen weder-zijden. De fchriften (Godt betert) ende de predicatien geven daer van niet dan te groote getuygeniffe. Een yeder werdt vermaent te gevoelen tot maticheyt, met toelatinge van alle vriendelicke conferentie onder geleerde perfoonen. VVie is hier by befwaert? Immers niet de *Contra-Remonstranten*, die inde *Haegfche Conferentie* felve verklaert hebben, datmen vande leere der Predestinatie in de Kercken soberlick ende voorsichtelick behoort te spreekken. Tis waer daer werden gestelt eenige palen ofte limiten, maer fy werden gestelt aen beyde de zijden: ende soomen de faecke wel infiet, soo zijn dé limiten meerder in getale de welcke dienen tot vermaninge vande *Remonstranten*, waar van de *Contra-Remonstranten* geen perijckel en loopen. VVant de *Contra-Remonstranten* werden gewaerschout voor drie extremeiterten, waer voor fy haer forchvuldelick behooren te wachten, ende waer mede fy int minste niet en zijn befwaert, als terstont aengewesen fal werden. Maer de *Remonstranten* werdt belast te vermijden alle dese nae-volgende poincten: *Dat het beginsel van s'menschen Salicheyt, des mensches natuyrlicke krachten souden behooren toe geeygent te vorden: Dat het midden vande Salicheyt, de selve natuyrlicke krachten soude behooren toe geeygent te vorden: Dat het eynde soude behooren toe geeygent te vorden de selve natuyrlicke krachten: Dat het geloove de natuyrlicke krachten souden mogen toe-gueygent vorden: Dat al het selve ende een yeder van dien de genade Godes niet en soude behooren toe-geschreven te vorden: Dat de selve Genade eenige*
an-

andere genade soude konnen zijn als in Jesu Christo 1616.
 to onse Saligh-maecker: Dat de selve Genade
 verdienbaer soude zijn. Van alle dese poincten
 loopen de *Contra-Remonstranten* gheen perijckel:
 maer werden de selve ghestelt om te thoonen
 hoe verre men t'laghe gevoelen, dat is het ge-
 voelen der *Remonstranten*, kan ende mach to-
 lereren: zijnde dese limiten t'eenemael de selve
 die in *d'oude* Christelicke *Concilien* zijn gestelt,
 tot weeringe vande leere die de genade Godes
 nae-deelich soude mogen zijn, sonder dat inde
 selve *Concilien* yet sal werden bevonden, waer
 van de substantie inde voorfz. woorden vande
Resolutie niet en zy vervatet. T'gunt daar nu
 volght inde *Resolutie*, van te leeren ofte te ge-
 voelen: dat Godt de Heere *Almachtich* van eeu-
 vichbeyt nae sijn voel-bebagen gegrondt in Iesu
 Christo onsen Heylandt ende Saligh-maecker, ter
 eeuwiger Salichbeyt verkooren heeft den genen die
 door de onverdienbare genade ende vverckinge des
 Heyligen Geestes in onsen Heere Iesum Christum
 Gelooven, ende in den selven Geloove ten eynde
 toe volbarden: ende daer jegens ter verdoemenis-
 se vervorpen die in Iesum Christum niet en ge-
 looven, ende in t'selve Ongeloof ten eynde volbar-
 den. Dese leere ofte gevoelen is niet de leere
 ofte het gevoelen der *Remonstranten*. voor so
 vele sy vande *Contra-Remonstranten* verschillen,
 maer het is de leere ende t'gevoelen van alle
 Gereformeerde, jae van alle Christenen. VVant
 hoe men het stuck van de *Predestinatie* neemt,
 altijd blijft het seecker ende onbeweeght dat
 het zijn de selve perfoonen, *De uytverkoorenen*
Gods, ende *Die oprechtelick ende stantvastelick*
gelooven: dat het van gelijcke de selve perfoo-
 nen zyn, *De vervorpenen*, ende *Die ongeloo-
 vich sterven*. Die dit soude willen ontkennen,
 die soude ontkennen het *Fondament* vande *Chri-
 stelicke* Religie. De *Resolutie* en seydt oock
 niet, datmen niet yet daer-en-boven ofte yet
 hoo-

1616. hooger soude mogen gevoelen ende leeren: maer presupponeert het contrarie als sy de voorverhaelde leere houdt voor *genoechsaem*. Nu kan boven het genoechsame wel yet waer ende dienstich wesen, maer niet t'eenemaal noodwendich. De Heeren *Staten* seggen by hare *Resolutie*, datmen over het voorsyde gevoelen niemandt en sal molesteren nochte besvaaren hooger te gaant latende vry, hooger te gaen die meenen hooger te kunnen gaen, altijt met behoorlicke maticheyt ende vermijdinghe vande aen-gewesene extremiteyten. T'gunt nu vorder volght inde *Resolutie* van in alle andere uytleggingen vande stukken der *Christelicker leere* te blijven by de *Leere der Gereformeerde Kercken*, ende namentlijck deser *Landen*, is opentlick gestelt op het verfoeck ende de vermaninghe vande *Contra-Remonstranten*, als die de *Remonstranten*, ofte eenige der selver, beschuldigen, als of sy buyten de questieuse poincten afgangen vande *Leere der selver Kercken*. T'besluyt vande *Resolutie* is alleen tot *liefde*, *eenigheyt* ende *goede sichtighe*. Dit alles geexamineert zijnde, wie en sal niet moeten bekennen dat de *Resolutie* is t'eenemaal onpartydich ingestelt, tot vrede ende redelick contentement vande disputerende parthyen, maer insonderheyt der *Contra-Remonstranten*? De beschuldigingh van duysterheyt ofte dubbelsinnicheyt is immers so weynigh gefundeert. De woorden zijn klaer: de meeninge genoech bekent, als men de selve niet moetwillichlick en wil verdraeyen: VWant andersins verkeerde uyt-leggingen, komende uyt passien, kan de *Confessie* ende *Catechismus* so weynich als de *Resolutie*, jae *Gods vwoordt* selve niet ontgaen: VWant wat belangt dat gefeyt wert, dat de *Genade* het werck vande *Salicheyt* kan toegeschreven werden, door wederstandelicke of door onwederstandelicke werkingen, ende dat de *Geloovige* kunnen gefeyt werden uyt-ver-
koo-

kooren te zijn, ofte om dat het Geloove gaet voor de Verkiefinge, ofte om dat de Verkiefinge gaet voor het Geloove, het selve en thoont geen dubbelfinnicheyt inde *Resolutie*. VVant het is wat anders dubbelfinnicheyt te spreekken, wat anders klaer te stellen het gunt waer over men eens is (als Dat de Geloovigen zijn de uyt-verkoorenen: Dat alle het goet de Genade toe geschreven moet werden) ende, t'gunt in geschil is te laten buyten decisie. Dit laetste is gedaen in de Synode van *Sendomir*, noopen- de het *Avont-mael*: ende soude nootelick moeten geschieden, als men nae het advijs vande Synode van *Franckfort*, van *D. Molinæo* ende meer anderen, uyt alle Euangelische Confessien eene Confessie soude maecten, also t'selve niet en soude konnen geschieden, sonder veel questieuse poincten stil-swijgens voor-by te gaen. Als Zijne *Majesteyt van Groot Bretaignie* raedt dat men in t'stuck van Theologie vande *Saecke* behoort eens te zijn: maer de *maniere* ofte *boe* dat sulcx ofte sulcx geschiet, niet curieuslick te ondersoecken, soo en raedt sy niet dubbelfinnich te spreekken, maer wat te spreekken ende wat te swijgen, t'welck nae 't advijs *D. Molinæi*, is de naefte ende kortste wech tot den vrede. Dat met de woorden van *dat God niemant geschapen heeft ter verdoemenisse, nochte yemandt nootsaect tot sondigen, Godes Voor-vetenbeyt* ofte de *Erf-sonde* soude werden geloochent, is een pure detorsie sonder reden, sonder apparen- tie. VVant de woorden spreken van Godes scheppinge, niet van het gunt waer in de mensche hem selven brengt: ende van een nootsaekelicheyt die bestaet in voorgaende werckinge, niet van de onfeylbaerheyd van wetenschap. VVie heeft Godes Voor-wetenheyt beter gedefendeert, de *Erf-sonde* meer aengewesen, als *Augustinus* ende *Prosper*? dese zijn 't nochtans die seggen, Dat God niemant en stoot inde son- den:

1616.

den: Gheen oorfaeck en is van de sonden: Niemandt voor-schickt om te sondigen: Dat God niemandt en dwingt te sondigen, jae seggen noch, Dat om dat God onfeylbaer is in sijne wetenschap, dat hy daeromme nochtans niemandt aen en brengt eenige nootsaeckelicheynt om te sondigen. VVat belangt het derde point vande limitatie gestelt inde *Resolutie* tot waerschouwinge vande *Contra-Remonstranten*, daer van werden de woorden mede by eenige onbehoorlick gedetorqueert. VVant als de *Resolutie* vermaent van niet te leeren, *dat God niemandt soude nooden ter Salicheyt dien by ganschelijck beslooten soude hebben die niet te geven*, het contrarie daer van, het welcke men houdt voor warachtich, en is niet dat God alle die hynoodt ganschelijck beslooten soude hebben de Salicheydt te geven (want dat God ganschelijck besluyt, dat gewerd altyd: maer nu weten wy datter vele zijn geroepen, maer weynigh uytverkooren) maer dit ist datmen houdt voor waer ende stichtelick, dat de noodinge waer door God den mensche noodt, vereyscht dat God eeniger-mate den genoodden de Saligheyt gunt, ofte eenighsins (te weten op conditie) beslooten heeft de Salicheyt te geven: sulcx dat dit seer wel accordeert met het gunt de *Contra-Remonstranten* seggen inde Conferentie, dat God niemant de Genade aen-en-biedt op dat hyse verwerpen soude, maer dat hy de Genade aen-biet onder conditie van Gelove ende Bekeeringe, op dat de ghene die de Genade niet deelachtich en werden, mogen weten welck d'oorfacke is waeromme sy de selve niet en verkrijgen, namentlick om dat de ge-eyfchte conditie van hem niet vervult en is: Seggende daer by dat het woordt der Genade niet en is nae Godes intentie een woordt der Verdoemenisse, maer dat het sulcx wordt door de schult der menschen: conform t'gunt wel eer by *Prosperum* was geseydt, dat het onge-

geloof niet en komt uyt Godes voorschickin-
ghe: dat oock niemandt en wordt geroepen om
niet te gelooven. De selve *Contra-Remonstran-*
ten seggen oock, dat Godt niemandt besloten
en heeft te verdoemen sonder aensien van sijne
sonde. Soo en heeft hy dan immers niet gan-
schelick, dat is sonder eenigh aensien van hare
wederspannicheyt beslooten eenige perfoonen
de salicheyt niet te geven. *D. Iunius* ende *D.*
Tilenus hebben alle beyde jegens *D. Arminium*
geschreven, ende zijn over-sulcx met hem niet
eens op de questieuse poincten: nochtans seydt
D. Iunius, dat Godt met sijne voor-gaende wille
niet en wilt de doot des ellendigen, die door
sijn eygen schult alreede ellendig is, maer dat by
bekeert zijnde van sijne schult het leven bekomt.
Seydt oock op een ander plaetse: datter geen
Voor-oordeel Godes en is jegens des mensches Sa-
licheydt sonder aensien vande sonden: Ende *Tile-*
nus seydt (met *Aretio* ende veel andere gerefor-
meerde Leeraers) dat de wille Godts dat alle
menschen saligh werden, is geconditionneert, die
by anderen voert genoemt een *Voor-gaende wille*/
ende dat in dien sin de vwoorden, van dat Godt
wilt dat alle menschen saligh werden, kunnen ver-
staen worden niet alleen van alle soorten van men-
schen, maer oock van yeder mensch: t'welck oock
wert toe-gestaen by *D. Paræum* in sijn laetste
boeck jegens *Bellarminum*. Eenige andere, on-
lanx geschreven hebbende, noemen dese wille
Godts een *Approberende-wille*, ende seggen dat
sy over den wille Gods van saligh te maken den
genen die niet salich en werden, geen verschil
en hebben met de *Remonstranten* dat yet heeft
te beduyden. Van dese wille spreeckt *Augus-*
tinus (den welcken de *Contra-Remonstranten* vast-
telick sustineren met hemlyden eens geweest te
zijn van gevoelen) als hy seydt, dat den men-
schen tot schult gerekent wordt dat sy Godt ver-
achten die haer vuil genesen. Ende *Prosper*, als

1616. hy feydt dat die de noodende wille verfmaden, de straffende wille sullen voelen. Ende voorwaer, te willen segghen dat Godt de teyckenen van te willen soude bethoonen, sonder nochtans eenighsins te willen sulcx als hy door de teyckenen betuycht, ware Godt yet toe-geschreven t'welck hem sonder blasphemie niet toe-geschreven en kan werden. Godt is een oprecht Godt inden welcken geen bedroch en woont. Soo blijkt dan dat d'voornoemde drie poincten die inde Resolutie zijn gestelt, sulcx genomen zijnde als de eygenschap vande woorden ende een onpartydich verstant mede-brenghen, geensins en strijden met de waerheyt. Laet ons nu sien of daer door de Gereformeerde Kercken worden *gebrandt-merckt*, als eenige seer onbescheydelick sustineren. Seggen dan de Heeren *Staten* dat de Gereformeerde Kercken een van die drie extremiteyten leeren ofte gelooven? Geensins. Seggen hare *Ed. Mo.* dat de *Contra-Remonstranten* die selve extremiteyten leeren ofte gelooven? mede niet, maer sy seggen dat eenigen (sonder yemandt te noemen) sulcx werdt nae-geduyt. VVie is hier mede beswaert? Voor-waer de *Gereformeerde Kercken* kanmen die extremiteyten sonder onwaerheyt niet naeduyden: want alle de *Confessien* roepen dat Godt de sonden niet en wil, ende gheen oorfaeck en is nochtē autheur van het quade. Onse *Nederlandtsche Belijdenisse* leert, dat God den mensche goedt, rechtvaerdigh ende beyligh heeft geschapen: De *Catechismus* doet daer by dat God den mensche heeft geschapen om hem lief te hebben, ende met hem in eeuwige saligbeydt te leven. De voorseyde *Nederlandtsche belijdenisse* leert ons vorder dat God eenighe menschen haelt uyt den Val, anderen laet inden Val ende verderf daer sy haer selven ingestoten hebben: Hoe kanmen dan met eenige apparentie onse Kercken met het contrarie van dese bekentenissen be-

befwaren? De passagien vande Gereformeerde Leeraers, die de voornoemde extremiteyten condemneren, zijn seer veel in getal, ende hier onnoodich te verhalen. Tot wat eynde is dan in de voornoemde *Resolutie* mentie gemaect vande voorsz. extremiteyten? Voor-waer niet te vergeefs. VVant eerstelick dient het selve niet om de gereformeerde Kercken te belasten, maer om de selve te ontlasten ende te suyveren. *Augustinus* bemerckende dat hy van eenigen in *Vranckrijck* ende *Italien* beschuldight wierdt, als of hy sodanige extremiteyten leerde, heeft met openbare schriften de selve extremiteyten gecondemneert, ende alsoo sijn onschult be-thoont. Het Concilie van *Orangie*, zijnde gehouden tot defensie vande Genade Godes, heeft geen swaricheyt gemaect te anathematiseren alle de gene die souden willen seggen dat Godt yemant voorschickt tot het quade. Daer uyt te willen infereren dat de Vaders van het selve Concilie de Kercken hebben gebrant-merckt, waer een groote absurditeyt: Sy hebben ter contrarie de Kercken gesuyvert van lasteringe. Alsoo mede de Heeren *Staten*, wetende dat de Jesuyten ende andere vyanden vande Reformatie, onse Kercken te laste leggen dat sy Gode wreechtheydt, ongerechticheydt ende dobbelheydt souden toe-schrijven, thoonen met der daedt, als Voorstanders vande Kercken, dat in onse Kercken sodanige onrerijmtheden niet geleert, jae niet getolereert en werden. Dit is de naeste wegh om onse weder-spreeckers de mond te stoppen, als wy selve condemneren t'gunt waermede sy ons t'onrechte soecken te beschuldigen. T'ander eynde waerom mentie vande voornoemde extremiteyten is gemaect, is om een yeder te waerschouwen, dat sy door hevicheyt van te stijf te trecken jegens hare wederpartie, niet te verre en souden loopen, t'welck dickmael gebeurt. *Augustinus* heeft gemerckt dat eenige

1616. ſijn leere meenende te volghen, vervielen tot grove erreuren, die daer nae genoemt zijn *de erreuren der gepredestineerden*. Hy heeft overfulcx noodich geacht de ſelve te waerſchouwen ende te rugge te trecken, om te blijven binnen de behoorlicke palen. Dat doe gebeurt is door miſduydinge van *Augustini* ſchriften, ſoude dat nu mede niet by eenige kunnen gebeuren? Iae voorwaer: VVant de *Contra-Remonſtranten* in de *Conferentie* bekennen, dat *Nicaſtus vander Schuyren* ſo verre is gekomen, dat hy geleert heeft *dat God den menſche tot de ſonde beveecht*, ende dat hy daer over is byde Kercken gecenſureert. Soo doen dan hier de Heeren Staten dat de Kercken mede doen, te weten, dat ſy de goede Luyden waerſchouwen, ten eynde ſy haer door onmaticheyt niet en verlopen. De *Remonſtranten* werden gewaerſchouwt ende vermaent niet te leeren Dat de Natuerlicke krachten de Salicheyt ſouden wercken: Dat de Salicheydt ſoude zijn uyt verdienſte: Datter eenighe Genade ter Salicheydt ſoude zijn buyten *Chriſtum*. Sy en belgen haer dit niet, maer ſeggen dat ſy fulcx noyt geleerd en hebben, nochte leeren en willen: bedancken de Heeren *Staten* voor de vermaninge: verdedigen de *Reſolutie*. T'ſoude den Heeren *Staten* met goede reden ſeer aengenaem zijn geweest, ende alſnoch zijn, dat eenighe vande Broeders diemen *Contra-Remonſtranten* noemt, de moeyte hadden genomen ofte als noch namen, om mede de ſelve *Reſolutie* te verdedigen, ende te bethoonen dat de extremiteyten van, Dat God yemant nootſakelicheyt ſoude op-leggen van te ſondigen, ofte, Dat de ſcheppinghe tot verdoemeniſſe ſoude ſtrecken, ofte, Dat Godes noodinge niet ernſtelijk ende oprechtelick en ſoude geſchieden, altijd zijn verworpen byde Gereformeerde Kercken, ende dat ſyluyden oock niet en willen leeren waer uyt fulcx met goede conſequentie beflo-

floten soude kunnen werden. VVy meenen dan, 1616,
mijn Heeren, dat een yder, hebbende een on-
 partydich gemoet, sal moeten oordeelen dat de
 voorseyde *Resolutie* is ingestelt in alle æquiteyt:
 geen van beyde de partyen condemnerende: niet
 deciderende de questieuse poincten: conform de
 fuyvere leere: ende tot eere en stichtinge van-
 de Gereformeerde Kercken. De selve *Resolutie*
 is verthoont geweest aen Sijne *Majesteyt van*
Groot Britaignie, aen mijn Heere den Aertf-
 Bisschop van *Cantelbergh*, ende meer andere
 Bisschoppen van groote geleertheydt in *Enge-*
landt, die allegader soo wel de intentie als de
 Acte selve hoochelick hebben gepresen, seggen-
 de te bemercken dat de *Heeren* Staten de ge-
 meente hadden willen waerschouwen voor twee
 even gevaerlicke klippen, d'eene der *Manicheen*,
 d'ander der *Pelagianen*, ende de selve te doen
 verstercken in die leere die het voorste ende het
 achterste, dat is het beginsel, voort-gangh ende
 vol-treckinge vande Salicheydt Godt alleene toe-
 schrijvende, nochtans geen verachting mede en
 brengt van goede wercken. Hebben oock hare
 Ed. Mo. doen aen-dienen dat sy niet en twijffel-
 den of door dit middel souden alle curieuse men-
 schen inden thoom werden gehouden, ende de
 Kercken hare voorige gerustheyt bekomen. Die
 brieven, die sulcx van woorde tot woorde me-
 de-brengen, zijn in handen, en konnen, des
 noodt zijnde, verthoont werden. T'lijk oock
 metter daedt dat vele Classen, vele Kercken-
 dienaren, selve van het gevoelen der *Contra-*
Remonstranten, dese *Resolutie* als Christelick en-
 de recht matigh, ende geensins beswaerlick voor
 hare consciencien, alreede hebben aen genomen,
 ende belooft haer daer nae te reguleren. VVy
 meenen (*mijn Heeren*) hier mede de voorsey-
 de *Resolutie* genoeg gejustificeert te hebben
 van de calumnien van eenige al te hevige per-
 soonen.

1616.

Vvat uwe E. belangt, *mijn Heeren*, wy gelooven vastelick, dat de selve veel discreter oordeelen vande intentie ende actien van mijn Heeren de *Staten*: dan bemercken, dat V. E. zijt becommert voor de conservatie vande Gereformeerde Religie, ende beducht dat door het toelaten vande voorsyde Tolerantie de licentie groeyende, eenige Nieuwicheyden souden mogen in-cruypen, die met den grondt vande *Reformatie* niet en soude accorderen. Hier - op hebben mijn Heeren de *Staten* ons belast V. E. te verseecken, dat haer seer aen-genaem is dese V. E. sorge voor de ware Religie, ende daer benevens dat mijn Heeren d'Edelen ende andere Steden niemant gaerne en souden wijcken in den yver vande selve Religie te mainteneren: sulcx dat, de Leden vande Vergaderinghe hebbende de selve affectie, ende malkander helpende nae hare schuldighe plicht, de Religie geen perijckel en kan lijden. T'is wel te gelooven dat in dese alteratie eenige persoonen haer meer dispenfieren als wel te wenschen ware: maer de oorsaecke van soodanige licentie komt alleen uyt het gebreck van Tolerantie in poincten die tolerabel zijn. Vvant indien de *Contra-Remonstranten* ende *Remonstranten*, die te samen gheen meerder questien en hebben dan inde *Conferentie* zijn verhandelt, (gelijck de Conferenten vande sijde vande *Remonstranten* sulcx inde selve Conferentie hebben verklaert) met malkander hielden alle broederlicke gemeenschap, ende malkander de handt boden, niemandt en soude t'hart hebben van soodanighe nieuwicheyden voor te stellen. Maar nu, de Broeders zijnde in contentie ende jalousie met den anderen, soecken oock die ghene die exorbiteren heul ende scherm aen d'een of d'ander zijden. Hier by komt dat de *Classes*, op eenige plaetsen zijnde gescheurt, gheene censuren bequamelick en kunnen exerceren: sulcx dat oock om die oorsaecke wille
al-

alleen noodig is de reunie vande selve *Classes* te procureren. Immers so daer ergens eenige sodanige swaricheyden zijn, die en zijn de Heeren *Staten* niet te wijten, alsoo haer Ed. Mo. niemandt oyt verder surcheantie jegens de Kerckelicke censuren hebben verleent, als soo veel aengaet de poincten inde Conferentie verhandelt: sulcx dat een yeder vry staet den genen die vorder gaen te beschuldigen voor de Classicale vergaderinge, ofte soo de selve naelatich zijn, de saecken aen haer Ed. Mo. te verthoopen. Wel is waer dat de Heeren *Staten*, wetende dat het de Kercke niet toe en komt van het verborgen te oordeelen, niet en hebben goet gevonden den wegh om jegens yeder Kerckendienaer te procederen by inquisitie ofte examinatie, ende over-sulcx niet dienstelick nocht stichtelick en hebben geoordeelt, dat by de *Remonstranten* op de poincten van weghe de *Contra-Remonstranten* hemluyden voor-gehouden eenighe verklaringen soude werden gedaen, ende dat om de selve redenen om welke de *Contra-Remonstranten* inde Conferentie haer hadden geexcuseert van te antwoorden op de vragen haer inde selve Conferentie van wegen de *Remonstranten* geproponeert nopende de *Vervoorpinge*. Maer haer Ed. M. hebben daer benevens verklaert, dat tot weeringhe van t'gunt by yemandt voort-gebracht was, ofte soude mogen werden, jegens de suyvere Leere, by haer autoriteyt, ordre ende dispositie voorsien soude werden nae behooren. T'welck oock inder daet is geschiet byde voorsyde *Resolutie* vanden Jaere 1614. mede-brengende *dat in alle andere stukken der Cbristelicker Leere alle Kercken-dienaren de uytlegginge souden doen, volgende Godes woordt, ende t'gene deurgaens byde Gereformeerde Kercken aen-gbenomen, ende dien conform inde Gereformeerde Kercken deser Landen geleert is.* Ende hoe-wel dit genoegh was, soo is nochtans,

1616. tans, tot naerder accommodatie ende weghneminghe van alle ongefondeerde suspicien, inde *Akte van Reces*, genomen in de Vergaderinghe van haer Ed. Mo. die jegenwoordelick werdt gehouden (gelijck oock voor desen was gedaen, inde *Resolutie* genomen in Mayo 1611.) expresse mentie gemæect vande *Nederlandsche Confessie* ende den *Heydelberghschen Catechismo*, Schriften die buyten twijfel grooten dienst kunnen doen inde Kercken, als de selve met bescheydenheyt gebruyckt werden, niet om daer uyt vele subtile questien te soecken, ende malkander daer mede te verstricken, maer om nevens de *Confessien* van andere Euangelische Kercken te betuygen de groote eenigheyt die de selve Kercken hebben met den anderen, in soo vele treffelicke stucken vande Leere: welcke eenicheyt des te meer is te achten, om dat de selve niet en is te wege gebracht door dwangh ende vreesse, als in het *Pausdom*, nochte door conspiratie van eenige Vergaderinge, maer inde tijden vande Persecutien, de Kercken verstroyt zijnde door geheel *Europa*, door Gods woort ende sijn Heylighen Geest wonderbaerlick is gewrocht. Iffer nu eenige Kercken-dienaer die van dit algemeene Geloof af-wijckende, sijne particuliere opinien brengt op den publicquen Predick-stoel, de Heeren *Staten* fullen niet alleen niet beletten, maer ter contrarie, so veel mogelick is, helpen bevorderen, dat jegens foodanige werde geprocedeert, ende dat ordentlick, nae Godes woordt: het welcke ons leert datmen jegens een Ouderlingh geene beschuldigingen en sal aen-nemen anders als onder twee ofte drie getuygen.

Andere zijn beducht, soo het schijnt, dat door de voornoemde Resolutien de Kercken-dienaers van het gevoelen de *Contra-Remonstranten* souden raecken uyt den dienst. Maer die vreesse is sonder eenigh fundament, strijdende met de
in-

intentie vande Heeren *Staten*, ende jegens de klare dispositie vande voorsz. Resolutien, de welcke mede-brengen dat de eene soo wel als d'andere moeten dulden ende gedult werden in goede gelijkheydt, t'welck ten overvloet inde *Acte van Reces* wederom is uyt-gedruckt. T'is oock soo verre van daer dat yemandt vanden dienst soude zijn geweert, om dat hy was vande opinie der *Contra-Remonstranten*, dat ter contrarie (ons wetens) geen Stadt en is in *Hollandt* ofte *VVest-Vrieslant*, die alleen bedient werdt door *Remonstranten*. VVat aengaet de gene die uyt haren dienst zijn gestelt, of byde Heeren *Staten* of by eenighe Steden, t'selve en is haer niet weder-varen om dat sy waren van d'een of d'ander opinie, ende sulcx oock opentlick beleden, maer om dat sy, niet te vrede zijnde hare vrijheyte te behouden, anderen gelijke vrijheyte niet en wilden toe-laten, de gemeenschap der Heyligen verbraecken, haer selve schuldich maekten aen scheuringen, Kercke boude jegens Kercke: ende nochtans heeft men met de selve langh gepatienteert, haer gefocht met alle goede redenen ende persuasien, oock door de autoriteyt van moderate perfoonen, te brengen tot haer devoir. Maer als vermaninge ende belastinge niet hebben konnen helpen, soo is de Overheydt gestelt geweest in die termen, dat sy heeft moeten kiezen of sy over soodanige perfoonen autoriteyt wilde gebruycken, dan of sy opentlick wilde professie doen vande scheuringe toe te laten. Elck een die de eenicheydt vande Kercke bemint, weet wat van beydestont te prefereren. De *Tolerantie* dan moet haer uyt spreiden over alle die de *Tolerantie* willen naekomen. *D. Paræus* verhaelt dat in de Churfurstelicke Pals eenige luyde-roepers van haren dienst zijn ontslagen, om dat sy het Godsaligh bevel vande Churfurst, gebiedende niet te lasteren, maer het *Euangelium* tot stichtinge te predicken

1616. dicken sonder bitterheydt, ende vande geschillen sedichlick ende sonder vinnicheyt voor t'volck te handelen, niet en wilden gehoorsamen: Sijne Churfurstelicke Hoocheyt, jegens foodanige persoonen gebruyckende de autoriteyt die haer was competerende, heeft daermede niet gefocht te heerschen over de Conscientien, maer ter contrarie te beletten, dat de eene Kercken-dienaer over de Conscientie vande andere niet en soude heerschen. Des niettemin mogen V. E. wel verseeckert zijn, dat mijn Heeren de *Staten*, als oock de Steden, seer ongaerne komen tot het gebruyck van foodanige autoriteyt, ende niet en sullen naelaten alle mogelijke patientie, voorsichticheyt ende discretie te gebruycken, om, soo veel het mogelijk is, de noodsaeckelicheyt van foodanige remedien te ontgaen. T'blijkt oock alreede metter daedt, dat het getal van die persoonen, waer over de selve Autoriteyt gebruyct soude moeten werden, niet groot en kan zijn, also vele hare advijsen hebben gegeven voor de Tolerantie: andere met hare actien de selve hebben geapprobeert: Vele oock vande hevichste, ofte door onderwijnsinge van moderate Leeraers, ofte immers door ontsich ende exempel van t'gunt andere hevigen is weder varen, de saecke tot het uyterste niet en sullen laten komen.

Daer resteert noch eene swaricheyt die by eenige werdt gemaect op t'stuck vande *Tolerantie*, ende het practiseren vande *Resolutien*: namentlijk dat daer uyt sal volgen, dat die van d'eene ende d'ander opinie, elck hare meeninghe de Gemeente sullen voorstellen, die althijt daer door in ongerustheyt sal werden gehouden, bemerckende de diversiteyt vande *Leere*. Dan hier-op dient voor solutie, eerstelick dat volgens de bekentenisse byde *Remonstranten* verscheyden malen, oock byde *Contra-Remonstranten* in de Conferentie ghedaen op het stuck

van.

vande *Vervorpinge*, wel eenige poincten zijn begrepen in Godes woordt, waer van men op den Predick-stoel ende voor den gemeenen Volcke niet en behoeft te leeren, om dat de selve aenstoot konnen geven aen velen die in Godes woordt niet wel en zijn geoeffent, gelijk de selve Contra-Remonstranten seer wel seggen: want den Kercken-dienaren wordt niet alleen de Eenvoudicheyt, maer oock de Voorfichticheyt gerecommandeert, ende belast Godes woordt recht te snyden, dat is bequamelick te appliceren, nae gelegentheydt van tydt ende plaetse, tot stichtinge ende niet tot onstichtinge: sulcx dat men met goede consciencie wel eenige dingen die waer zijn, immers voor een tijdt, kan verswijgen, als men siet dat daer uyt onrust soude volgen: T'welck indien oyt plaetse heeft gehadt, voor al in desen jegenwoordighen tijdt plaetse behoort te hebben, alsoomen siet dat soo vele personen door het verhandelen vande Hooge leer-poincten, jegens malkanderen in bitterheyt werden ontfteecken: sulcx dat het buyten twijfel hemlyden veel dienstigher soude zijn dagelijcx te hooren de vermaningen tot de Godsalicheyt ende Christelicke deuchden: immers soude de Leere vande questieuse poincten, wel dienen uyt-gestelt tot dat Gemeente metter daedt behoonde eerst wel geleert te hebben dat het noodichste is, te weten de rechte Boetvaardicheyt ende beternisse des levens, diemen doorgaens siet seer weynigh betracht te worden, Voor-waer die dit wel leerde, ende onder tusschen andere questien wat ter zijden stelde, soude hem niet beklagen van sijn tijdt qualijck besteeft te hebben. Te minder ist noodfakelijck dese questieuse poincten op t'stoel te brengen, om dat de Gemeente nu eenen langen tijdt daermede meest dagelijcx onderhouden is geweest, ende over-sulcx, so door de Predicatie als door de geschriften, genoeg behoort geïnstrueert te

1616.

wefen vande confideratien die daer-op vallen. Ende nae-dien daer meer andere ftucken zijn vande Christelicke leere (vele oock noodiger als d'voorz. queftieuſe poincten) ſoo dienen die mede wat tijds te hebben, om de Gemeente ingeplant te worden, ten eynde dat ſy t'eenete veel leerende, alle de reſt niet en vergeten. Indien men even-wel noch meent, datmen vande voorz. poincten niet t'eenemaal en kan ſwijgen, daer is noch al goeden raedt om ſulcx te doen ſonder te komen in contentie. VVant hoe-wel daer is eenich verſchil in het gevoelen, ſoo en is nochtans t'ſelve ſoo groot niet als eenige wel meenen: Ende, ſoo door de Conferentie als door andere geſchriften van geleerde perſoonen, blijkt dat die vande eene opinie vele ſaecten kunnen leeren, ſonder contra-dictie van die vande andere opinie. Om t'ſelve ſommierlick te verthonen, Den heelen eerſten artijckel vande Remonſtrantie werdt byde *Contra-Remonſtranten* toe-geſtaen: maer werdt daer by geſeydt dat het beſluyt int ſelve artijckel vervat niet en is de geheele Predeſtinatie. De *Remonſtranten* ſtaen dit oock toe, ende bekennen datter is eenige Predeſtinatie ofte verkiefinge tot den Geloove: bekennen oock dat God in het ſenden van ſijn woordt aen eenige menſchen, het niet ſenden aen d'anderen: in den eene, die dickmael arger is, krachtiger te roepen dan den anderen: in den eenen langer leven te gunnen dan den anderen, gebruyckt ſijne vry-machticheyt ende wijsheyt die voor den menſchen on-door-grondelick is. VVederom ſeggen eenige, den *Contra-Remonſtranten* toe-gedaen, datmen over d'ordre vande Beſluyten, te weten het beſluyt van het geloove te geven, ende het beſluyt vande Salicheyt te geven, niet en behoort te twiſten. De *Remonſtranten* ſtaen toe dat de Verkiefinge niet en is uyt de wercken, jae dat oock het Geloof niet en is een oorſake vande Verkiefinge, ende

ende dat de hoogste oorfaecke vande verkiefinghe is Godes wel-behagen. VVeder-om soo bekennen de *Contra-Remonstranten*, dat Christus is het Fondament vande Predestinatie, ende dat God niet en heeft voor-ghenomen yemandt falich te maken, sonder aensien van t'Geloof ende boetvaerdicheyt. VVat het tweede artijckel belangt, de *Remonstranten* bekennen dat niet alle menschen en zijn herstelt inden stant der Genade, ende dat daeromme, soo vele de toeeygeningh aen-gaet, *Christus* alleen voor de Geloovigen is gestorven. Ter anderen zijden seggen de *Contra-Remonstranten* dat het lijden Christi van sulcke waerde ende kracht is, dat het genoegsaem is voor aller ende een yeder menschen sonden: waer by dient gevoecht dat hier vooren is geallegeert uit de geleerste vande opinie der *Contra-Remonstranten*, dat God wil de falicheyt van een yeder mensch onder seeckere conditie: ende dat andere vande selve opinie, toe-staen dat God altijd meerder gaven gheeft aen die ghene die de minder gaven wel gebruycken. Het derde artijckel vande Remonstrantie is t'eenemael buyten questie. Belangende het vierde spreekende vande maniere vande werkinge vande Genade, t'verschil is dies-aengaende soo subtyl, dat hy scherp moet siendie t'selve wel sal bemercken. VVant de *Remonstranten* bekennen dat het verstant onwederstandelick van Godt werdt verlicht: dat oock de goede lusten ende krachten om te gelooven den mensch in-gestort werden onwederstandelick. De *Contra-Remonstranten* ende die met haer eens zijn van gevoelen, bekennen aen d'ander zijde, dat de Genade den menschen tot de daedt vande bekeeringe beweecht door innelicke aenradinghe, ende niet wegh en neemt de geheele macht van te wederstaen, maer wel den wederstant selve: sulcx dat de Genade, in haer eygen natuyr ingesien zijnde, de vrijheyt laet van te weder-

1616. derstaen : sustineren oock jegens eenighe Lutherfchen , dat de wille selfs inde eerste bekeeringhe niet en is t'eenemael lijdende , maer dat sy mede werckt vry ende onbedwongen , doch beweecht zijnde door de Genade. De *Remonstranten* wederom , bekennen dat de Genade niet alleen de macht en werckt om te gelooven , maer de daet van t'Gelove selfs : ende dat dit is eene particuliere Genade die alle menschen niet en ontfanghen , maer alleen eenighe , ende dat inden selven Godes genade den wederstant wechneemt : Dat oock onse bekeeringe niet en hangt aen onse wille. Aengaende het vijfde en laetste point , bekennen de *Remonstranten* dat de Geloovige hebben eenige seeckerheyt van hare salicheyt , ende so veel sy vorder voort-gaen inde Godsalicheyt , dat oock de sekerheyt soo veel grooter werdt. De *Contra-Remonstranten* ende die haer zijn toe-gedaen , bekennen aen d'ander zijde , Dat de seeckerheyt vande Salicheyt dien niet toe en komt die roeckeloofelick leven : Dat oock de seeckerheyt is vergeselschap met vreesen ende beven : Dat daer zijn eenige trappen ofte beginselen des waren geloofs , die omgestooten kunnen worden : Dat daer is eene seeckere mate des geloofs , binnen den welcken de uytverkoorene niet meer seecker en kunnen zijn van hare Salicheydt dan de verworpene : Dat vele de volkomen seeckerheyt niet en bekomen voor het uytterste van haer leven. De *Remonstranten* leeren dat de Geloovighe vastelick moeten vertrouwen op Godes barmherticheyt , niet alleen voor het jegenwoordige , maer oock voor het toe-komende. De *Contra-Remonstranten* leeren dat de Geloovighe ten aensien van hen selven kunnen uyt-vallen. De *Remonstranten* staen toe datmen door alle sonden de Genade niet en verliest. De *Contra-Remonstranten* staen toe datmen door sware sonden verliest de principale werckinge vande Genade. Die
op

op alle dese poincten, de welcke byde geleertste van beyde de opinien toe-geftaen worden, fijn oogh-merck wil nemen, fal bevinden dat die van t'een ende t'ander gevoelen langh vande Predestinatie ende den aen-kleven van dien fouden kunnen predicken, fonder in contentie te geraecken: te meer, alsmen let niet op de fpeculatie, maer op de practique waer toe alle leeringen behooren gedirigeert te worden. T'inficht vande *Contra-Remonstranten* is, datmen den geheelen oorffpronck vande Salicheydt Godes barmherticheyt moet toe-fchrijven, met uytfluytinge van alle verdienften: wie heeft daer yet jegens? T'inficht vande *Remonstranten* is datmen gheen levend menfche precijfelijck de hoope vande falicheyt behoort af te fnyden: dit ftanen de *Contra-Remonstranten* oock toe. VVederom de *Contra-Remonstranten* foecken den menfche te benemen alle roem van hem felven: T'is redelick, ende kan byde *Remonstranten* niet weder-fproken werden. Maer de *Remonstranten* foecken den menfch te vermanen dat hy, hoorende Godes ftemme, fijn harte niet en verharde, nochte en wachte nae foodanige treckinghe die met geweld foudede gefchieden: Dit is mede foo wel gefondeert, ende foo ftichtelick dat niemant vande *Contra-Remonstranten* fulcx en fal willen weder-fpreecken. Voorts de *Contra-Remonstranten* foecken de rechte Gelovige jegens alle wan-hoop ende flaeffche ancxt te bewaren. VVie iffer van de *Remonstranten* die foodanighen voor-nemen foudede willen verhinderen? De *Remonstranten* foecken de Luyden af te trecken vande forgeloofheydt, ende te vermanen om hare verkiefinge vast te maken door de goede wercken. Dit is oock hoogh-noodich, infunderheydt in defen tijdt, ende en kan by niemant berifpt werden. Hier uyt, ende uyt t'gunt byde geleerde ende de materie beter verftaende daer by gevoecht foudede kunnen werden, is lich-

1616. telick te begripen dat de Kercken dienaers vande eene ende d'andere opinie, selfs oock vande Predestinatie ende den aenkleven van dien wel fouden konnen leeren volgens haer gemoet, oock bekomen het principael oogh-merck ende eynde van hare leeringhe, sonder malkander veel te contra-diceren. Dan genomen ten uysterste, men konde niet nae-laten oock het nauwste van het verschil te verhandelen (hoe-wel sulcx misschien nochte noodigh nochte dienstich en is) so kan sulcx noch al geschieden, sonder alteratie vande Gemeente, so wanneer de Kercken-dienaers, volgens t'gunt sy selve voor desen verklaert hebben behoorlijck te zijn, moderatie ende beleeftheyt daer inne gebruycken: ende over-sulcx malkander niet en schelden, verketteren nochte verdoemen, veel minder met valsche calumnien bewaren: maer nevens het voorstellen van haer gevoelen, de goede Gemeente vermanen om Christelicke liefde ende eenicheyt te bethoonen aen alle de Huyfgenooten des geloofs, die oock niet uyt-genomen, die anders in die poincten fouden mogen gevoelen: op hope dat God metter tijdt de waerheydt vande selve poincten klaerder aenden dagh sal brengen, met aen-wijsinge van het verschil dat daer is tusschen poincten die noodwendigh zijn geweten te worden ter salicheyt, ende andere poincten die niet en zijn noodwendigh. Onder dese Moderatie is oock begrepen behoorlijck onderscheyt van tijdt ende plaetse, naedien op de eene tijdt ende plaetse stichtelick soude kunnen zijn, t'welck op een andere tijdt ende plaetse aenstootelick soude wesen: waer-inne de Kercken-Raden ende de Overheden vande plaetse met alle discretie konnen voorsien.

Myn Heeren, wy meenen uwe Achtbaerheden goeden redenen gegeven te hebben vande Tolerantie over de verschillige poincten: van het gebruyck vande publike Authoriteyt in dese

se faecken, ende vanden Inhoudt vande Resolutien byde Heeren *Staten* tot noch toe in de selve saken genomen. VVy meenen oock ende vertrouwen solutie gegeven te hebben op alle t'gunt ons wetens daer jegens wert geobiicieert. Vwe Achtb. gelieve nu te over-weghen de importantie van dese faecken, als waer aen is hangende de welstandt soo van ons lieve Vaderlandt als vande Kercke. 1616.

VWant als men de *Tolerantie* niet en soude amplecteren, soo most een van dese drie dingen noodsaeckelick geschieden: Oft alle de Kercken-dienaers mosten gebracht werden, nopende dese poincten, tot eene opinie: Ofte die vande eene opinie mosten geweert werden uyt den Kercken-dienst: Ofte men moste toe-laten twee Gereformeerde Kercken in dese Landen van Hollandt ende VVest-Vrieslant. Alle de Kercken-dienaers tot een opinie te brengen en is niet mogelick: aen beyde zijden werden geallegeert veel passagien vande H. Schrifture: vele apparente redenen: vele treffelicke Leeraers, soo vande Oude als vande Gereformeerde Kercken. Die vande eene opinie uyt den Kercken-dienst te weeren, is noch Christelick noch doenlick: Niet Christelick, om dat de Leere onses Heeren *Jesu Christi* meerder moderatie ende bescheydenheyt mede-brengh, dan dat men yemandts gaven onvruchtbaer soude maken, alleen om eenigh verschil van gevoelen in soo sware, ende voor soo velen niet wel begrijpelicke materien. Ten is oock niet doenlijck: want het getal soo vande Kercken-dienaers als vande Lidt-maten vande Gemeente houdende d'eene ende d'andere opinie, is te groot, dan dat sulcx soude kunnen geschieden sonder t'Landt te stelen in combustie. De gereformeerde Kercken deser Landen (die tot noch toe God zy geloofft maer eene is geweest) aen twee te laten scheu-

1616. ren is wel doenlick, maer ten uyerften pernicious. T'is waer, *mijn Heeren*, wy laten toe by conniventie eenige Vergaderinge van *Martinisten* ende *Mennoniten*: maer uwe E. weten wel dat dit een gheheel ander saecke is: alsoo de Heeren *Staten* niet hebben aen genomen de protectie van sodanige gesindheden, maer alleen vande ware Gereformeerde Kercke, die haer E. M. behooren soo ongescheurt te conserveren, als sy de selve ongescheurt hebben ontfanghen. T'is het woort der waerheydt, *Dat alle Rijk dat in hem selven verdeelt is, verstroyt moet worden*. T'is ook aenmerckens waerdig dat de experientie van alle tijden geleert heeft, dat de scheuringen vande Kercken onder wat pretext het is, eens een beginsel ende forme genomen hebbende terstont ongenesefelick werden. De scheuringhe vande *Novatianen* inde Oude Kercke, heeft begonnen inden Iare 220. ende niet tegenstaende alle vlijt, die soo byde Leeraers als byde Christelicke Princen daer toe is aangewent, heeft inden tijt van hondert-en vijftigh Iaren niet wegh genomen konnen werden. De scheuringe vande *Donatisten* heeft haren oorspronck gehad ontrent den Iare onses Heeren drie hondert, ende is de Kercke daer-mede gequelt geweest langer als hondert Iaren daer nae. Ontrent den Iare 600. heeft de VVesterfche ofte Latijnsche Kerck alleen, ende sonder correspondentie vande Oostersche Kercken, gegeven een decisie op een sware questie vanden *Voortgangh vanden Heyligen Geest*: Hier uyt is geresen de scheuringe tusschen de *Grieksche* ende *Latijnsche* Kercke, die tot den huydigen dage is duyrende, sonder dat de selve stucken hebben konnen aen een gebracht werden, niet tegenstaende daer toe verscheyden Concilien zijn gehouden. De scheuringe tusschen de *Lutherfchen* ende de *Gereformeerde* haer beginsel ge-

nomen hebbende ontrent den Iare 1530. is meer ende meer gegroeyt ende inden Iare 1575. geheel opentlick uyt-ghebroocken: Sedert welken tijdt tot nu toe vele Godvruchtige Princen ende Leeraers arbeyden om die wonden te genesen, maer (God betert) te vergeefs. Soo veel lichter ist, *mijn Heeren*, te scheuren, dan te heelen: ende daarom moet men de beginselen van sodanigen quact met allen ernst voor komen: te meer nae-dien de scheuringen van sodanige nature zijn, dat metter tijdt daer uyt broeyen vele dwalingen, die erger zijn als t'gunt gepre-texteert was tot oorsaecke vande scheuringe. Soo sietmen dat de *Novatianen* ende *Donatisten*, oock de *Grieksche* ende *Latijnsche* Kercke, nae den tijdt van hare scheuringe meer ende meer zijn af-gedwaelt vande waerheyt: dat de *Lutherfche* zijn vervallen tot de Leere vande *Ubiquiteyt*. De oorsaecke hier van (nevens Gods rechtvaardige oordeel) is, dat door de scheuringhe alle goede ordre werdt gekrenckt, ende dat elcke parthye, voor af-breuck vreesende, de noodige remedien niet en derft gebruycken. Alle wijse, Godvruchtige perfoonen, insiende wat dagelijcx passeert, fullen wel kunnen oordeelen of ons dit perijckel niet en dreycht, ende of wy geen groote redenen en hebben om by voort-gangh van scheuringe sulcx meer ende meer te vreesen. VVie sal ons oock verseeckeren, *mijn Heeren*, dat de scheuringe toegelaten zijnde om de poincten die nu in geschil staen, geen meerder scheuringen daeruyt en fullen volgen? Iae, wie is soo slecht die niet en voor-siet dat ons sulcx staet te verwachten? VWant, is het geoorloft om dese questien vande *Predestinatie* scheuringe te maecken, waerom niet om andere questien mede de *Predestinatie* raeckende, waer-inne de *Contra-Remonstranten* selve onder den anderen oneens zijn? Is het ge-

1616. oorloft om eenige poincten raeckende de *Predestinatie*, waerom niet veel meer om poincten die de *Rechtvaerdigh-maeckinge* raecken, als zijn de poincten waer over *Piscator* ende *Tilenus* ter eenre, *Molineus* ende vele met hem ter andere zijde, disputeren? Iae so veel Theologische questien als daer zijn (de welke zijn seer vele in ghetale) soo veel nieuwe scheuringhen fullen daer ontstaen, als eens die grondt geleydt is datmen om het vershil van leer-poincten niet noodigh ter salicheyt, de gemeenschap behoort te verlaten. Dit komt oock over-een met de experientie van alle tijden. VVant van oudts, gelijk de *Novatianen* haer vande Kercke afgesondert hadden, soo hebben eenighe ghenaeamt *Quartidecimani* haer afgesondert vande *Novatianen*. De *Donatisten* gescheyden zijnde vande eenicheyt, zijn wederom onder haer verdeelt geworden aen *Rogatisten*, *Maximinianisten*, *Parmenianisten*, *Cirrenses*, *Circumcelliones* ende meer andere secten. T'selve hebben wy sien gebeuren in onse tijden. De *Lutherfche* hebben haer vande andere Euangelische afgescheyden, terstont zijn sy mede verdeelt aen *Flaccianen*, *Osiandrianen* ende meer diergelijcke. De *Engelsche Puritainen* sietmen onder haer scheuren van dage tot dage meer ende meer. Maer voor al is notabel het exempel vande *VVeder-doopers*, die alreed soo veel secten onder haer hebben, datter qualick yemandt is die het ghetal ofte alle de namen soude weten te seggen. Hieruyt is goet af te nemen, *mijn Heeren*, dat wy eens de scheuringe toe-latende, niet en hebben te verwachten als meerder en meerder verwoestinghe vande Gereformeerde Kercke, tot afbreuck vande ware Religie, vreucht ende victorie vande *Papisten*. VVat swaricheyden dat dit mede sal brengen inden staet van het Landt, kunnen alle politieke personen lichtelick bemercken.

De

De siekten van de publieke Kercke infecteren altijd de politie, insonderheydt in een Regieringhe wiens principalen bandt is de *Religie*. VWant den selven bandt ontknocht zijnde, moet daer uyt volgen dissolutie vande eenicheyt vanden staet, vyantschap van Provintie jegens Provintie, haet van Steden jegens Steden, factien inde Steden selve, jae partytschap tot binnen inde huysen toe, gelijk in *Italien* ende *Duytschlandt* is gebeurt, ten tijde vande *Guelfen* ende vande *Gibellinen*, ende in dese Landen ten tijden als die schadelicke namen van *Houx* ende *Cabaillaux* de gemoederen soo hebben ontstelt, dat die inde tijdt van 200. Iaren qualijk gestilt hebben konnen werden. VVelcken haet ende partytschap in desen des te droever ende gevaerlicker soude zijn, om dat de selve niemandt anders en soude raecken als de beste Patriotten, op welcker getrouwicheyt den staet van t'Landt alder-meest behoort te rusten. Ende om dat door hare divisie alle andere, qualick geaffectionneert zijnde tot den selven staet, goede occasie soude werden gegeven om daer jegens te attenteren. In Coningh-rijcken selve is de verscheydenheydt van *Publique Religie* ten hooghsten schadelick: maer voor de *Republiquen* t'eenemael ruineux. VVat swaricheden nu hier uyt vorder metter tijt zouden mogen over-komen dese treffelicke Volck-rijcke Stadt, sullen mijn Heeren van *Amsterdam* nae hare wijsheydt wel konnen over-leggen, zijnde kennelick, dat van alle oude tijden de Kerkelicke dissensien hare swaerste ende dange-reuste operatien hebben ghedaen binnen de grootste Steden. Dit alles dan, *mijn Heeren*, zijn de vruchten die uyt de scheuringe staen te verwachten, ende noch meer andere inconvenienten, die beter dienen gedacht dan geseydt.

1616. Aen d'ander zijde, indien men amplecteeft de Christelicke Moderatie ende wel ghelimitteerde *Tolerantie*, soo sullen wy eerst bekomen dat ons in dese koortse meest noodigh is, namentlijk rust ende stilte: alle leeringen strijdende met het algemeene Geloove der Gereformeerde Kercken, sullen met eendracht uyt de Kercken geweert werden. De Kercken-dienaren alles nae-latende dat tot verbitteringe soude mogen strecken, sullen van tijdt tot tijdt gedisponeert werden tot beter vrundschap, ende sal alsoo door wegh-neminghe van alderhande beletselen de wegh bereyt werden, tot een wettelicke onpartydige Synode, alwaer door vrundelicke conferentie, ende goede onderrechtinge uyt Godes woordt, de verschillen gemindert, ende de opinien naerder by malkander gebracht sullen moghen werden: de Gemeente sal werden gesticht door de leere die streckende is tot Godsalicheyt, ende vermaent tot liefde, eenicheyt, ende gehoorfaemheyt. De goede vrundschap ende correspondentie tusschen de Heeren Edelen met de Steden, ende de Steden onder den anderen, ende tusschen de fleur vande Ingesetenen van t'Landt, te weten alle persoonen, affectie dragende tot de ware Christelicke Gereformeerde Religie, sal meer ende meer gevordert werden, tot groot-maekinghe van Godes naem, welstandt ende prosperiteyt van onse lieve Vaderlandt, ende op-bouwinghe vande Kercke. Hier-toe ist, mijn Heeren, dat wy van wegen mijn Heeren de Staten V. E. alles presenteren dat eenichsins van haer E. Mo. soude moghen werden gerequireert, ende int particulier, den dienst van onse persoonen, als zijnde tot dien eynde alhier gekomen: biddende V. E. dat het haer gelieve dese onse dienst voor aengenaem te houden.

De

De aanspraak der Afgevaardigden werd met groote aandacht gehoord. Na 't eindigen derzelve, badt de Heer van Mathenes de Heeren Raaden te willen gelooven, dat de Staaten niets zo zeer zогten als de behoudenis der Gereformeerde Religie en de eenigheid der Kerken deezer Landen. De Heer Muis verzogt, daarbenevens „ dat

1616.
Ant-
woord
van de
Vroed-
schap.

„ men geene nadeelige gerugten van de „ Stad Dordrecht, of van hem in 't byzonder wilde aanneemen; also de Stad zig „ by de meerderheid gevoegd, en de Resolutie aangenomen hadt, om dat zy „ anders geene kans zag om de Kerk voor „ scheuring te behoeden, en verstondt, dat „ de Leer der Contraremonstranten, by de „ Resolutie, niet bezwaard werdt.” De Afgevaardigden verklaarden, wyders, meer dan eens „ dat zy bereid waren, de zwaa- „ righeden in 't aanneemen der Resolutie, „ zo 'er nog eenigen zyn mogten, op te „ lossen.” Doch hun werdt, voor tegenwoordig, alleenlyk geantwoord „ dat de „ Heeren Raaden op de zaake zouden letten (u).”

Ook raadpleegde men, nog dien zelfden dag, op het gedaane verzoek, en werdt toen, zo DE GROOT aantekent, by eene meerderheid van weinige stemmen (v), beslooten, zig niet te voegen by de meeste Leden van Holland, also, in derzelve Resolutie, geene bekwaame middelen werden voorgeslaa-

Nader
ant-
woord.

(u) Verhaal der Gedep. bl. 94 enz. BRANDT II. Deel, bl. 383, 384.

(v) Verantw. Cap. VIII. bl. 89.

1616. flaagen, waardoor men uit de tegenwoor-
 dige zwaarigheden zou kunnen gered wor-
 den (w). Doch den Afgevaardigden werdt,
 twee dagen hierna, alleenlyk geantwoord,
 „ dat Burgemeesteren en Raaden zig, door
 „ hun voorstel, ten volle onderregt hielden
 „ van het oogmerk der Staaten, in het nee-
 „ men en overzenden hunner Resolutie aan-
 „ gaande de Kerkelyke zaaken; dat zy daar-
 „ by ook eenige redenen, ter anderer zyde,
 „ hadden overwoogen, en ook gelet op de
 „ gesteldheid hunner Stad; en dat zy hun-
 „ nen Edele Mogendheden hunne meening
 „ zouden doen verstaan, door hunne Afge-
 „ vaardigden.” De afgezondenen der Staa-
 ten deden hun best, om Burgemeesteren te
 beweegen tot nadere opening hunner zwaari-
 gheden; doch men weigerde met hen in
 onderhandeling te treden. Nogtans ver-
 stonden zy, daarna, met Burgemeesteren in
 een vriendelyk gesprek getreden zynde,
 „ dat men hier aanzag tegen het aannee-
 „ men der Resolutie, om dat de Gemeente
 „ zeer bevreesd was voor verandering der
 „ Religie, en ook geen regt begrip hadt
 „ van de verdraagzaamheid, welke men
 „ wilde invoeren; dat eene wettige Sino-
 „ de, onder't gezag der Staaten gehouden,
 „ de gemoeden beter tot onderlinge ver-
 „ draagzaamheid zou bereiden; dat de Re-
 „ solutien, welken men nam, ook behoor-
 „ den te worden uitgevoerd; doch dat de
 „ uitvoering der Resolutie, welke men hen
 „ nu

Zwaarig-
 heid,
 welke
 men, hier
 ter Stede,
 vondt in
 het aan-
 neemen
 der Re-
 solutie.

(w) Resol. Vroedsch. N. 11, 23 April. 1616. f. 172.

„ nu wilde doen aanneemen, op veele Plaatsen, en vooral hier te Amsterdam, afbreuk van de Kerk, verlies van neering, en mogelyk meer andere zwaarigheden naar zig sleepen zou.” Men voerde hun hierop wel te gemoet „ dat de Gemeente deezer Landen zagtzinnig was, eerbied hadt voor de Overheid, en geene geneigtheid tot scheuring. Dat de meeste onsteltenissen in de Kerken haaren oorsprong genomen hadden uit de hevigheid van sommige Kerkelyken, welken men te veel wils gelaaten hadt, waarna zy stoutter geworden waren. Dat de Overheid zig van haar gezag bedienen moest, om deezer hevigheid paalen te zetten; wanneer de rust haast hersteld zou zyn. Dat de zaken, in de byzondere Conferentien, zo ver gebragt waren als zy in de Synode zouden kunnen gebragt worden; waarom het houden eener Synode niet geschaapen stondt de eendragt te zullen bevorderen.” Doch Burgemeesteren hernamen „ dat men van de eendragt niet moest wanhoopen; dat de Afgevaardigden der Stad, hunnen last geopend hebbende, zouden hooren, wat nadere voorstellen de Heeren Staaten doen zouden, en daarvan, des noods, verslag doen.” Zy voegden hierby „ dat hun niet lief zou zyn, dat iemand hunner ingezetenen de rust van 't Land of van andere Steden stooren zou (x).”

De verklaring, die, kort hierna, van we-
 Verklaaring der
 gering der

(x) Zie BRANDT II. Deel, bl. 384 enz.

1616. ge de Stad Amſterdam, ter Vergaderinge
 Stad, ter van Holland overgebracht werdt, hieldt in:
 Vergade- „ dat zy de waare Chriſtelyke Religie, nu
 ringe „ over de vyftig jaaren hier te Lande ge-
 van Hol- „ oefend, verſtondt te handhaaven; dat het
 land. „ voor den Staat ondienſtig was, daarin ee-
 „ nige verandering te maaken, ten ware,
 „ dezelve, in eene wettige Synode, wel en
 „ rypelyk overwoogen ware; dat zy hierom
 „ niet hadt konnen bewilligen in verſchei-
 „ den voorſlagen en acten, ſedert het jaar
 „ 1611 gemaakt: ook niet in den laaſten
 „ voorſlag van den drie-entwintigſten April;
 „ dat zy ook niet kon toetſtaan, dat, onder
 „ haaren naam, eenige Plakaaten werden
 „ gemaakt tegen die van de Religie, ten
 „ ware de verſchillen, vooraf, in eene wet-
 „ tige Synode, onder 't gezag der Staaten,
 „ waren overwoogen en verhandeld; dat
 „ zy ook niet verſtondt, dat men eenige
 „ Contraremonſtrantsche Leeraars in hunne
 „ bediening ſchorſen of afzetten zou, om
 „ dat zy geene Kerkelyke gemeenſchap
 „ konden houden met de Remonſtranten;
 „ of den Contraremonſtranten in hunnen
 „ Godsdienſt hinderen, onder voorwendſel
 „ van ſcheuring, om dat zy de Remonſtran-
 „ ten, of die met de Remonſtranten ge-
 „ meenſchap hielden, niet konden gaan hoo-
 „ ren. En dit alles tot dat de verſchillen,
 „ by eene wettige Synode, onder 't gezag
 „ der Heeren Staaten, zouden zyn onder-
 „ zocht, en verhandeld (y).”

Uit

(y) Zie TRIGLAND Kerk. Hiſt. bl. 754.

Uit deeze verklaring, die hier, van de 1616.
 Predikstoelen, *eene mannelijke Resolutie* ge-
 noemd werdt, met vermaaning, omze ook
 mannelijk staande te houden (z), bleek klaar-
 lyk, dat de bezending en de aanspraak des
 Heeren de Groot geene verandering ge-
 maakt hadden in de besluiten der Vroed-
 schap van Amsterdam, die, by herhaalinge,
 verklaarde, daarby te willen volharden (a).
 Ondertusschen, was de gemelde Aanspraak
 gedrukt en in 't licht gegeven, na dat zy,
 op last der Staaten, aan de Leden ter on-
 derzoek ter hand gesteld was. De Stad nam 't Ver-
 't verspreiden deezer Aanspraake, 't welk spreiden
 buiten kennis der Staaten geschied was, zeer der Aan-
 euvel, en magtigde de Raaden *Joan ten* van den
Grootenhuis en *Roetert Ernst*, en den Pensio- Heere de
 naris *Adriaan Pauw* om de Aanspraak te on- Groot
 derzoeken, en de punten, die aanmerking baart
 verdienden, daaruit op te tekenen, waarna hier mis-
 men overleggen zou, of 't ook geraaden noegen.
 ware, dezelve openlyk te beantwoorden: 't
 welk ik egter niet weet geschied te zyn. Te De Stad
 gelyk werdt beslooten, ter Vergaderinge klaagt
 van Holland, te klaagen, over de strenge over de
 handelwyze van sommige Wethouders te- streng-
 gen de Kerkendienaars en Gemeenten der heid
 Gereformeerde Kerken, uit hoofde van eeniger
 Staatsbesluiten, waarin de Stad nimmer be- tegen de
 willig hadt, met verklaring, dat men, zo Contra-
 hierin geene herstelling kwame, niet zou remon-
 kunnen nalaaten, openlyk aan te wyzen, stranten,
 waar-

(z) Zie BRANDT II. Deel, bl. 388.

(a) Resol. Vroedsch. N. 11. 7 Maart, 11, 13 April, 29
 Juny, 3 Sept. 166 f. 171 verso, 172, 175 verso, 185.

1616. waarin Amsterdam verongelykt werdt. Nog werden de Afgevaardigden ter Dagvaart gemagtigd, om, met de Steden, die eenelyn trokken met deeze Stad, of anderszins, zig te vervoegen aan zyne Doorlugtigheid, Prinse Maurits, en deszelfs bystand, als Stadhouder, te verzoeken (b): al 't welke veel toebragt, om de zaaken, door den tyd, te doen uitvallen tegen de meening der meeste Leden van Holland. Ook zeide de Pensionaris de Groot, t'eenen dage, tegen iemand, uit wiens Aantekeningen, BRANDT het te boek gesteld heeft „ dat Amsterdam, „ en de genen, die de Contraremonstranten „ voorstonden, stout; de Advokaat en de „ andere Steden flauw waren, en dat de „ Resolutie en alles in gevaar was (c).”

Taurinus
boek van
de onder-
linge ver-
draag-
zaamheid
wordt,
hier ter
Stede,
opge-
haald en
verbood-
den.

De Predikant Jacobus Triglandius hadt, in 't voorleeden jaar, hier ter Stede, een boek uitgegeven, onder den titel van *den Regtgemaatigden Christen*, strekkende om te bewyzen, dat de vyf punten, zo alsze van de Remonstranten begreepen werden, in de Kerke niet mogten verdraagen worden. Hiertegen gaf Jacobus Taurinus, Predikant te Utrecht, in dit jaar, zyn boek *van de onderlinge Verdraagzaamheid* in 't licht, waarin hy regt het tegendeel staande hielt. In de Voorreden las men iet ten nadeele der Stad Amsterdam, daar men, zyns oordeels, den yverzieken tongen en pennen te veel scheen toe te laten, en de grondslagen van scheu-

(b) Resol. Vroedsch. N. 11. 30 Aug. 1616. f. 132, 133.

(c) BRANDT II. Deel, bl. 419.

scheuring te leggen. Doch dit mishaaide 1616.
 der Wethouderschap zo zeer, dat zy 't boek
 door den Schout deedt ophaalen (d). Taurinus
 verdedigde zig daarna, wegens 't gene hy van
 Amsterdam geschreeven hadt, met nadere
 aanwyzing van 't gene daar, zyns gedagtens,
 omging. Ook gaf hy een tweede deel van zyn
 boek in 't licht, welk, insgelyks, hier ter
 Stede, verbooden werdt (e).

Op den zesentwintigsten Juny deezes jaars,
 werdt te Amsterdam, wederom eene heime-
 lyke Vergadering van Contraremonstrant-
 sche Predikanten gehouden, door 't beleid
 van eenigen, die de scheiding noodig hiel-
 den, en 'er geduuriglyk op aandrongen. De
 vergaderden zeiden, tot hunne verdediging,
 dat zy byeenkwamen, ingevolge van eenen
 Sinodalen last van den jaare 1586, om de
 Nationaale Sinode te vorderen. Men kwam
 hier uit Gelderland, uit Holland, uit Zee-
 land, uit Friesland, uit Overyffel en uit
 Groningen en Ommelanden byeen. In de
 Provincie van Utrecht, hielden de meeste
 Predikanten de Remonstrantsche zyde. Plan-
 cius, Hallius en Ursinus woonden, uit de
 Amsterdamsche Predikanten, de Vergade-
 ring by. De eerstgenoemde zat voor. Som-
 migen schryven, dat hier beslooten werdt,
 eenige Verzoekschriften van klaagende Con-
 traremonstrantsche Gemeenten, onverwagts
 en tevens, aan de Staaten te doen overle-
 veren. Vast gaat het, dat 'er zeker besluit
 der

Byeen-
 komst der
 Contra-
 remon-
 stranten,
 te Am-
 sterdam.
 Wat al-
 daar ge-
 handeld
 werdt.

(d) Resol. Vroedsch. N. 11. 9 Febr. 1616. f. 165 verso.
 (e) BRANDT II. Deel, bl. 448 enz.

1616. der Staaten van Gelderland, tot vereeniging by voorraad strekkende, overwoogen en afgekeurd werdt, en dat men besloot, alles te laten aan de Nationaale Sinode, die men zou tragten te doen beschryven uit de welgestelde Kerken, indien 'er, binnen eenige maanden, nog niet toe beslooten werdt (f).

Handeling in de Vroedschap.

Ten deezen zelfden tyde, werdt, door eenige Leden der Vroedschap van Amsterdam, gesproken van hier eene Sinode te willen beschryven, al zou het de Stad ettelyké duizenden kosten. Ook werdt, in den Raad, voorgegeven „ dat men de oude Geuzen, „ deezen naam kreegen de Contraremonstranten van sommigen „ verdryven wilde.” Waarop de Oud-Burgemeester Hooft antwoordde: „ Dat zulks waar was; maar ge „ heel andere oude Geuzen dan hier ge „ meend werden. Dat de meesten, die „ ten tyde der vervolginge, buiten 's Lands „ hadden moeten zwerven, reeds overleeden waren; dat van dezelve[n] nog leefden „ de Heeren Jan Jakobszoon Huidekooper, „ Jan de Bisschop, Jan Pieterszoon Reaal „ en anderen. Dat hy zig ook, van zyn „ twee-entwintigste tot over zyn dertigste „ jaar, buiten de Stad hadt moeten ont „ houden, gelyk ook hadden moeten doen „ de ouders van verscheiden anderen, die „ nu voor geene oude Geuzen mogten door „ gaan. Dat men zig, by 't leeven der ou „ de

(f) BRANDT II. Deel, bl. 430. BAUDART. Mem. VIII. Deel, f. II.

„ de Geuzen, wel gewagt zou hebben te 1616.
 „ onderneemen, 't gene men, maar pas na
 „ de dood der meesten, begonnen hadt.
 „ Dat, zyns oordeels, onze ondergang,
 „ door onze onverdraagzaamheid, en door
 „ ons te kanten tegen de besluiten der Staa-
 „ ten, ons nader was dan wy waanden.”
 Op eenen anderen tyd, zeide hy „ dat de
 „ Stad Amsterdam de voornaamste oorzaak
 „ van al 't misverstand was.” En als hem
 dit, door eenigen, die meenden dat de be-
 houdenis der Religie hing aan hun sterk
 staan op de Leer der hooge Predestinatie,
 kwalyk genomen werdt, hernam hy „ dat
 „ het doen van eenigen hier ter Stede niet
 „ alleen strekte, om de Remonstranten uit
 „ de Regeering te weeren; maar ook ge-
 „ heellyk te verdrukken; daar nogtans de
 „ Amsterdamsche Predikanten, naar wel-
 „ ker raad de Heeren zeer luisterden, wel
 „ wisten, dat Kalvyn en Beza deeze zelfde
 „ gevoelens, in Melancton, Bullingerus,
 „ Hemmingius en anderen, ten goede gehou-
 „ den hadden. Zo men dan op den tegen-
 „ woordigen voet voortginge, zouden zy,
 „ zo wel als de Remonstranten, gevaar
 „ loopen. Hy hadt wel gedagt, dat de
 „ nieuwe voet van Regeeringe, dien men,
 „ hier, sedert zes of zeven jaaren, begon
 „ te houden, op eene vreemde moer leg-
 „ gen moest: doch 't kwaad schein zig
 „ reeds veel verder te openbaaren, dan hy
 „ ooit gewaand hadt, en was, niet dan door
 „ gemaatigdheid en eendragt, te wee-
 „ ren (g).” Doch

(g) Aantek. by BRANDT II. Deel, bl. 431 enz.

1616. Doch de raad des Burgemeesters vondt thans zo weinig ingang als te vooren. Ook waren de zaaken, dit jaar, zeer ten nadeele der Remonstranten veranderd, na dat Prins Maurits, die voorheen gescheenen hadt, zig in de Kerkelyke geschillen onzydig te willen houden, duidelyk genoeg hadt getoond, dat hy de zyde der Contraremonstranten toegedaan was (b); en na dat de Stad Amsterdam, gelyk wy boven(i) aantekenden, beslooten hadt, met den Prinse over 't Kerkelyke te raadpleegen. Men besloot, sedert, ook tot vermeerdering der Stads soldaaten (k). Doch dit besluit schynt, vooreerst, niet uitgevoerd te zyn. Zyne Doorlugtigheid, zig, sedert, meer en meer, uitende ten voordeele der Contraremonstranten, bragt te wege, dat, op den

1617. drie-entwintigsten January des jaars 1617, in de Vroedschap deezer Stad, beslooten werdt „ de waare Christelyke Gereformeerde „ de Religie en derzelve belyders voor te „ staan ter Vergaderinge van Holland, en „ zig, ten dien einde, te voegen by zyne „ Doorlugtigheid; hem te danken voor de „ zugt en yver, die hy voor de gemelde Religie „ toonde, en hem te verzoeken, dat hy „ daarin volharden wilde. Doch zo de verschillen, door eene Sinodale Vergadering, „ of op eenige andere wyze, konden bygelegd en de vrede hersteld worden, zou „ men ook daartoe de hand leenen. Voorts, „ zou men den Advokaat van 't Land, Olden-

Amsterdam besluit, zig te voegen by den Prinse.

(b) Zie BRANDT II. Deel, bl. 340 enz.

(i) Bladz. 268.

(k) Resol. Vroedsch. N. 11. 3 Sept. 1616. f. 135.

„ denbarneveld, in't byzonder aanzeggen en 1617.
 „ vermaanen, dat hy zyn beft wilde doen, om
 „ de harde en vreemde handelwyzen, die,
 „ in't stuk van den Godsdienst, by der hand
 „ genomen waren, daadelyk te doen ophou-
 „ den, en de zaaken op den ouden voet te
 „ doen herftellen (l).” Waarop dit laafte za-
 „ ge, mag men afneemen uit den raad van den
 „ Prinfe, die, in Maart hierna, ter Vergaderinge
 „ van Holland verklaarde „, dat men, zyns oor-
 „ deels, de gemoeden moest zoeken te ver-
 „ zagten; en ten dien einde, de *Religionsver-*
 „ *wanten*,” dien naam gaf hy aan de Contra-
 „ remonfranten „, by voorraad, onverlet en
 „ in veiligheid, behoorde te laaten prediken;
 „ dat men ook, daar eenige Kerkendienaaren
 „ verlaaten waren, mogt zien dezelve, by
 „ verdrag, wederom te doen ontvangen, of
 „ anderen van gelyke gezindheid in hunne
 „ plaatfe te brengen by leeninge of an-
 „ derszins, tot dat in de zaak zelve middel
 „ gevonden zou zyn:” in welken voorflag,
 „ door eenige Leden, bewilligd werdt. Doch
 „ men kwam tot geen befluit (m).

Ondertuffchen, was 'er, in January te voo- Nadere
 ren, wederom eene heimelyke Vergadering byeen-
 van Contraremonfrantsche Predikanten en komften
 Ouderlingen, hier ter Stede, gehouden, waar- der Con-
 in eene Acte ontworpen en getekend werdt, in trare-
 welke men verklaarde „, dat zulken wel dee- franten,
 „ den; die zig van de Remonfranten afzon- te Am-
 „ derden; en dat het niet vryftondt, met de- fterdam.
 „ zel- Acte, tot

(l) Refol. Vroedfch. N. 11. 23 Jan. 1617. f. 203.

(m) Refol. Hoil. 2 Maart 1617. by BRANDT II. Deel,
 bl. 468.

1617. „ zelve Kerkelyke gemeenschap te houden, afzonde- „ tot dat, door eene Nationaale Sinode, ring „ daarin nader werdt voorzien.” Van de strekken- Amsterdamsche Predikanten hadden Plan- de, in cius, die wederom voorgezeten hadt, en dezelve Hallius deeze Acte ondertekend. En men opge- zondtze, federt, alomme aan de Contrare- stfeld. monstrantsche Kerkendienaars af, door vee- len van welken, dezelve, insgelyks, getekend werdt. Men beschreef eene nieuwe vergade- ring te Amsterdam, tegen den tienden April. Doch men oordeelde, in den Haage, dat de- zelve stondt ingerigt te worden, om de raad- pleegingen der Heeren Staaten tegen te gaan, waarom Gecommitteerde Raaden, den agtsten te vooren, aan Burgemeesteren schreeven, dat die Vergadering mogt belet worden, of dat, ten minsten, eenigen uit de Regeering in dezelve mogten tegenwoordig zyn, om te verstaan, wat aldaar gehandeld werdt, en om daarvan den Heeren Staaten verslag te doen (n). Doch of men, in April, by- eengekomen zy, is my nergens gebleeken. Maar den zesentwintigsten en zevenentwin- tigsten July, werdt 'er wederom eene Contra- remonstrantsche Byeenkomst gehouden te Amsterdam, waarin de Acte van scheiding, in January ontworpen, nader overzien en vast- gesteld werdt (o): doch eer dit gebeurde, was 'er ook met de Remonstranten te Am- sterdam iet voorgevallen, welk veel gerugts maakte, en waarvan wy, in 't volgende Boek, verslag zullen doen.

(n) BRANDT II. Deel, bl. 459-462.

(o) BRANDT II. Deel, bl. 464.

T W E E D E D E E L.
 G E S C H I E D E N I S S E N
 V A N
 A M S T E R D A M.

D E R T I E N D E B O E K.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
*van het jaar 1617, tot in het
 jaar 1626.*

De Remonstranten, ziende de Contra- 1617.
 remonstranten, van tyd tot tyd, hei- De Re-
 melyke Byeenkomsten houden, om hunne mon-
 partye te sterken, beslooten ook, ten zelf- franten
 den einde, te Rotterdam en elders, daar de en eeni-
 Regeering hun gunstig was, byeen te ko- ge Leden
 men, om orde op hunne zaaken te stellen, der Wal-
 en zig te naauwer aan elkanderen te verbind- sche Ge-
 den. Ook hielden zy, te Amsterdam, om- meente
 trent den aanvang dezes jaars, afzonder- beginnen
 de Vergaderingen met eenige Leden der afgezon-
 Walsche Gemeente, die, misnoegd over 't derde
 afzetten van hunnen Predikant Simon Gou- Vergade-
 lart, zig sedert by hen voegden. Vooraf had- ringen te
 denze zig egter gerigt aan de Walsche Sinode, houden
 die, hier ter Stede, gehouden werdt, en op te Am-
 dezelve begeerd, dat men eenig middel uit- sterdam.
 vinden mogt, om Goulart wederom te ver-
 zoenen met den Kerkenraad. En toen zy

1617. hier afgewezen waren, hadden zy een Verzoekschrift ingeleverd aan de Wethouderschap, waarby zy begeerden, dat hun vrye Godsdienstoefening gegund mogt worden buiten de openbaare Kerke, alzo zy aldaar het brood des Avondmaals, niet langer, met geruften gemoede, gebruiken konden. Doch my is niet gebleeken, wanneer dit verzoekschrift ingeleverd, noch wat 'er op geantwoord werdt. Maar in 't begin van January deezes jaars, hieldenze de eerste afzonderlyke Vergadering, ten huize van *Willem Sweersen*, Timmerman en Houtkooper op Vlooienburg, in de nieuwe uitlegging, buiten de S. Antonis poort. Hier kwamen, de eerste reize, zo sommigen schryven, maar zesendertig personen byeen; voor welken, door *Jacobus Batelier*, Student in 't Walsch Theologisch Collegie te Leiden, in 't Fransch, gepredikt werdt. Naderhand, geschiedde zulks nog twee maalen, met eenentoe loop, eerst van zestig, en toen van zeventig of tagtig menschen, zonder dat zulks, door de Wethouderschap, of op eenige andere wyze, belet werdt. De Remonstranten, eenigen van welken deeze Vergaderingen ook hadden bygewoond, schreeven, den dertigsten, aan eenige Predikanten van hun gevoelen te Leiden, om eenen Leeraar, die hen in de Nederduitsche taale mogt konnen stigten. De brief was, in der haast, door de volgende zeventien personen ondertekend: *Samuel Olfertszoon*, *Dirk van Endich*, *Pieter Joosten*, *Henrik Henrikszoon*, *Reinier Telle*, *Pieter Pieterszoon*, *Rem Egberts*.

Zy komen byeen op Vlooienburg, ten huize van Willem Sweersen.

bertszoon Biffchop, *Abraham Antoniszoon*, 1617.
Abraham Janszoon, *Dirk Henrikszoon Quec-
 kel*, *Henrik Henrikszoon Eekelboom*, *Willem
 Klaaszoon*, *Jakob Laurenszoon Reaal*, *Thys
 Pieterszoon*, *Jan Egbertszoon Biffchop*, *Kor-
 nelis Klaaszoon Spring* en *Arend de Biffchop*.
 De Predikant van Warmond, *Christiaan Soping-
 ius*, kwam hierop te Amsterdam, en pre-
 dikte, voor de eerste reize in 't Nederduitsch,
 op den vyfden February, ten huize van Wil-
 lem Sweersfen, voor eene vergadering van
 tweehonderd en vyftig perfoonen; onder wel-
 ken veele nieuwsgierigen waren, en ook eeni-
 ge yverige Contraremonstranten, een van
 welken, een Smid zyns handwerks, den Pre-
 dikant, met luider stemme, heette liegen:
 waaruit eenig gedruisch ontstondt. Doch 't
 werdt haast gestild, doordien *Barend Jans-
 zoon*, Boekhouder van 't Huis-zitten-huis,
 schoon ook Contraremonstrantsch, den Smid
 in 't ongelyk stelde; en *Rem Egbertszoon
 Biffchop*, Broeder van den Professor Epis-
 copius, elk, die iet op de Predikatie te zeg-
 gen hadt, zyn huis aanbodt, om daar des-
 wege met Sopingius te komen spreken.
 Doch van dit spreken kwam niets, schoon
 de gemelde Boekhouder, een Schoolmeester
Jan Janszoon, en nog zekere *Eduard Jans-
 zoon* opkwamen, met oogmerk om van de
 geschilpunten in 't gemeen te handelen,
 waartoe Rem Biffchop zyn huis niet leenen
 wilde. Voorts, hadt men, onder de preeke,
 voor 't huis van Willem Sweersfen, eenige
 vergadering van jongens bespeurd, die wel

1617. wat gedreigd hadden; doch tot geene daadelykheid gekomen waren (a).

Zy huur-
ren eene
Verga-
derplaats
op Dwars-
boom-
flood.

'tGraauw
floort
hunne
byeen
komt
aldaar.

De Remonstranten, bevindende, dat het huis van Willem Sweersfen te klein was, tot het houden hunner byeenkomsten, huurden, den zesden February, van een' aanzienlyk burger, *Herman Rendorp* genaamd, een grooten Spyker of Pakhuis op Dwarsboomflood, *Schottenburg* geheeten, welk wel duizend menschen bevatten kon, en terstond tot eene Predikplaats gereed gemaakt werdt. 't Gerugt hiervan liep haast door de Stad, en kwam ook Burgemeesteren ter ooren, die Rendorp ontbooden, hem aanzeggende, dat de huurders van zyn Spyker zorg draagen moesten, dat zy anderen geen kwaad voorbeeld gaven, en zig zelve eenig merkelyk onheil op den hals haalden. Voorts, werden 'er eenige smaadschriften verspreid door de Stad, strekkende om 't gemeen op te hitsen tegen de Remonstranten, en deez af te schrikken van 't prediken. Rem Bisschop bragt eenigen van deeze Papieren aan Burgemeesteren, die 't prediken ontrieden; doch niet uitdrukkelyk verbieden wilden. Men vergaderde dan, op Zondag den twaalfden February, op Dwarsboomflood, daar, naar men meende, meer dan agthonderd menschen byeenkwamen. Voor de deur, stondt eene groote schaare, jongens en geboefte, die, onder de preeke, met steenen door de glazen wierpen: 't welk den Predikant nogtans niet belette, de preeke geheel of

(a) Aantek. van Burgem. C. P. HOORT. MS.

of genoegzaam ten einde te brengen. Maar 1617.
 op of kort na 't einde der preeke, waarin
 Sopingius, voorzigtiglyk, alles gemyd hadt,
 wat de Contraremonstranten stooten kon,
 vraagde een ContraremonstrantschEngelsch-
 man, *Humfrei Bromlei* genaamd, met eene
 sterke stemme „ of men ook anders, in de
 „ de oude en nieuwe Kerke, predikte, daar,
 „ zeide hy, onze Predikanten Plancius, Hal-
 „ lius en Triglandius leeren?” Daarop riep
 de menigte *ja, ja, ja*; doch zeven of
 agt stemmen van Contraremonstranten rie-
 pen, *neen, neen*. De Engelschman stortte
 toen eene bittere klagte uit over de scheu-
 ring, die in de Kerken en in den Staat verwekt
 werdt, het verval van Amsterdam jammer-
 lyk betreurende: al 't welke zo veel gerugts
 maakte, dat de Predikant, hoe zeer hy 't
 verzogt, geen stilte genoeg verwerven kon,
 om zeker kind te doopen. 't Graauw, dat
 voor de deur stondt, stooft toen naar boven,
 dringende zo geweldiglyk in op de verga-
 derde menigte, dat men zig reppen noch
 roeren kon. Eenige yveraars riepen, uit
 de vensters, *komt boven! komt boven! 't is*
nu tyd, en meer dan tyd. Van beneden,
 werdt geschreeuwd, *val in, val in! sta dood,*
sta dood den Predikant, dien scheurmaaker. De
 glazen werden voorts uitgesmeeten: de hou-
 ten vensters vernield. Men meende de trap-
 deur toe te spykeren. Doch de Remonstran-
 ten, sterker in getal, drongen naar buiten, en
 zogten naar een goed heenkomen. Op straat
 gekomen, werdenze nagelooopen, uitgejouwd
 en met slyk gesmeeten. De Predikant, van

1617. vyf of zes aanzienlyke burgers verzeld, bergde zig, met moeite, in de Brouwery de Haan, daar hy, door den Brouwer *Pieter Evertszoon Hulft*, die van zyne knegts werdt bygeftaan, tegen het aandringend graauw, beschermd werdt. De vrouw, die met het kind ten doop gekomen was, werdt ook in veiligheid gebragt. Rem en Jan Egbertszoon Biffchop, Jakob Laurenszoon Reaal, Secretaris der Admiraliteit, Kornelis Klaaszoon Spring, *Esaïas Hiote*, die tot de Walsche Gemeente behoord hadt, en nog twee of drie, de laatsten afgetreden zynde, flootten den spyker toe. De twee Biffchoppen en Reaal werden, op straat gekomen, zo geweldiglyk gedrongen, dat zy de wyk in eens Bakkers huis neemen moesten. Doch na verloop van eenigen tyd, van daar vertrekken willende, werden zy terftond bekend, en door de menigte eer gedraagen dan gedrongen over de S. Antonis- of nieuwe markt, tot in de Barnde steeg; daar zy, van de eene naar de andere zyde-der straat gestooten wordende (*b*), op nieuws in een huis weeken. De geweldenaars streefden, kort hierna, wederom naar de Predikplaats. De voorbaarigsten braken de deur open, en liepen naar boven, daar predikstoel, banken, stoelen, boeken en alles vernield, en ten vensteren uit geworpen werdt. Toen brak men 't lood uit de gooten, en, na den middag, begon men de pannen van het dak van boven neder te werpen: 't huis zelf zou, naar

De Vergaderplaats wordt geplonderd.

(*b*) Brieven gedrukt 1662. by Jan Rieuwertsz. bl. 243.

naar alle waarfchynlykheid, laft geleeden hebben, zo Burgemeefteren geene orde gefteld hadden. De Schout kwam, des avonds ten zes uren, aan den Spyker, en verdreef de plonderaars. Geduurende de plondering, was 'er de Onderschout *Arent Ellertszoon Haan*, met zyne dienaars, meer dan eens, omtrent geweest, zonder wil of magt te toonen, om de woeftheid te ftuiten: 't welk het volk hadt doen waanen, dat hem 't werk niet mishaagde. De eigenaar en huurder, federt voor Burgemeefteren ontbooden, ontfloegen elkanderen van de huur: en de Remonstranten durfden, voor eerft, niet waagen, openlyk byeen te komen. Zy verzogten, 't is waar, terftond hierna, vryheid van Godsdienftoefening aan Burgemeefteren en Raaden (c). Doch ik vind niet, dat 'er eenig antwoord kwam op dit verzoek.

Ondertuffchen, fcheenen de yveraars onder de Contraremonstranten te verwagten, dat de Remonstranten niet zouden nalaaten, den volgenden Zondag, wederom te prediken: 't welk zy, door het ftrooijen en aanplakken van nieuwe Pasquillen, fcheenen te willen voorkomen. Op Donderdag, den zestienden February, vondt men 'er een aan iemants deur geplakt van deezen inhoud:

Begint gy Arminiaanen op Zondag weêr te preeken;

Zo

(c) Inhoud van eenige Brieven enz. gedr. 1617. Antwoord tot wederlegging van het Discours. gedr. 1617. BRANDT II. Deel, bl. 473-487. 492.

1617. Zo zullen 'er een deel in 't water worden gesteken.

Op Saturdag of Zondag daarna, werdt het volgende aangeplakt:

*Hoort myn Heeren, hoort myn vermaanen,
Deezen Zondag zullen preeken d' Arminiaanen;
Maar daar zyn zevenhonderd Landsknegten,
Die met d' Arminiaanen willen vegten.
En die nog heeft een goeden dienst van doen,
Die kome by deezen Kapitein, en wilt u spoên.
Ik waarschoonw deeze Arminiaansche gekken,
Datze wat zullen krygen op haar bekken.*

De Wet- De Raad was, den agttienden, tot 's a-
houder- vonds ten zeven uuren, vergaderd. Men
schap handelde, onder anderen, over de opschud-
stelt mid- ding van 's Zondags te vooren, en verzogt
delen in aan Burgemeesteren, dat zy, tegen dierge-
't werk, lyke opschuddingen, in 't vervolg, beter
om op- voorzien wilden: 't welk zy aannamen. Ook
schud- bleeven Burgemeesteren en Schepenen by-
ding te een, na 't scheiden van den Raad: en de
voorko- Wethouderschap, bedugt voor nieuwe be-
men. roerte, belastte den Major der bezettinge,
zig, des Zondags den negentienden, by tyds,
te vervoegen op Dwarsboomsloot, en om-
trent het huis van Willem Sweersfen op
Vlooienburg, met last om den Remonstran-
ten het prediken te ontraaden, zo zy 't, op
de eene of de andere plaats, mogten willen
onderneemen. Doch zy hadden 't, dien dag,
niet in den zin. Midlerwyl, schoolde het
grauw, wel een uur voor zonnen opgang,
aan

aan verscheiden oorden in de Stad byeen. 1617.

Omtrent zeven uren, zag men jongens, mannen, en daar onder volk van de slegtste soorte, die op plondering en roof vlamden, meest vreemdelingen, aan hoopen van vyftig, honderd en tweehonderd, trekken door de Stad. Veelen volgden den Schout, die juist toen op de been was, om Roomschezinden-Vergaderingen te stooren; doch zy verlieten hem, die eerlang naar huis ging.

't Graauw gaf voor, naar Arminiaansche Vergaderingen te zoeken, en kwam, eindelijk, in merkelyken getale, omtrent ten agt uren, op den Singel of Konings-graft by de Warmoesgracht: van waar de menigte, omtrent ten half negen uren, naar den Ykant voortrukkende, eerst, met groote verwoedheid, de oogen floeg, op het huis van den Heer *Volkert Overlander*, Schepen en Raad, en daarna Burgemeester der Stad, staande omtrent de Bergstraat: toen op dat van Rem Egbertszoon Bisschop, naast het voorgemelde: wyders op de huizen van *Arend Pieterszoon van der Burg*, *Huig Janszoon*, den Oud-Burgemeester Kornelis Pieterszoon Hooft en den Oud-Burgemeester Gerrit Jakob Witsen. Daarna, een weinig terug deinzende, bleef de schaare, ten laatste, staan voor 't huis van Rem Egbertszoon Bisschop, zynde de zesde wooning benoorden de Bergstraat, daar de Luipaard in den gevel stondt. Men hadt het volk diets gemaakt, dat hier gepredikt zou worden: 't welk greetiglyk geloofd was. Eerst klopte men aan, naast zyne deur. Doch zyn buur-

't Graauw
schoolt
samen op
den Singel, tus-
schen
den
Blaauw-
burgwal
en Berg-
straat.

Valt aan
man

1617. man zeide, *Mannen gy zyt verkeerd*, hun,
 op het te gelyk, het huis van Rem aanwyzende,
 huis van daar terftond aangebeld werdt, zo geweldig,
 Rem Eg- dat de fchel brak, onder 't roepen van *Doet*
 berszoon *op, gy Arminiaanen, gy preekt daar in huis.*
 Biffchop; Rem Biffchop riep van binnen „ dat het
 „ niet waar was, en dat een hunner binnen
 „ komen kon, om 't huis te bezigtigen.”
 Doch 't baatte niet. Twee glazen raamen
 van de zydkamer werden met fteenen aan
 ftukken gefmeeten. Men zegt, door dezel-
 ven, in huis te komen. Doch Biffchop kreeg,
 met hulp van iemand van buiten, het houten
 venfter dicht, en floot de woefte menigte daar
 buiten. Toen ging 't werpen met fteenen
 wederom aan, doch flaplyk, terwyl Biffchop
 zig naar de bovenfte zolder begaf, op eene
 bedpan floeg, en luidkeels *brand! brand!*
 riep, op hoope van ontzet. Doch niemant
 repte zig om hem by te fpringen. Des zondt
 hy zyne dienstmaagd, door eenen uitgang,
 dien zyn huis op de Heeren-graft hadt, naar
 den Opperschout *Willem van der Does*, met
 bede om onverwylde hulpe. 't Verzoek werdt
 aangedrongen, door een' zyner buuren,
Herman Tholinks, Schoonzoon van den Oud-
 Burgemeester Hooft, die zelf maar drie hui-
 zen van Rem Biffchop woonde (*d*). De
 Schout liet zig overhaalen, drong, van agt
 dienaars verzeld, nevens Tholinks, door 't
 volk, tot voor de deur, daar een der vin-
 nigfte fteenwerperen aangetaft en in 't huis
 gebragt werdt. Het fmyten hielt toen op.
 De

(*d*) Aantek. van Burgem. C. P. HOOFT. MS.

De Schout, straks de deur wederom openende, zeide, *Gasten, wat wilt gy hebben?* 1617.
 't Antwoord was, *de Arminiaanen preeken daar; die willen wy stooren.* De Schout wederom, *Daar is geene Vergadering: ik ben boven, beneden, en overal geweest.* Zy toen, *de naaste huuren hebben ons gezeid, dat wy hier zyn moesten.* Rem Bisschop, 't volk over de deur aanspreekende, zeide, *Mannen en Gasten, waarom doet gy my dit? Heb ik iemand te kort gedaan? Of iemand, die voor my gewerkt heeft, niet wel betaald, of een penning afgetrokken? Heb ik met iemand eenigentwist? Ben ik niet een burger, zo onbesproken als een ander? Wat hebt gy op my, dat gy myn huis zo bestormd? Niets, niets,* was de gemeenestem, dan gy zyt een Arminiaan. Zo dra de Schout een weinig van de deur af week, begon men wederom te werpen in de glazen. De Onderfchout, met zyne dienaars ook in huis gekomen, stilde 't volk, dat agter aan 't huis aan 't werpen gevallen was, met woorden. De Schepen Volkert Overlander, die naast Rem Bisschop woonde, uit de Kerk gehaald zynde, begaf zig, ten spoedigste, naar 't huis van den voorzittenden Burgemeester *Reinier Pauw*, welk, omtrent vyfentwintig huizen verder, op de zelfde graft, stondt, met verzoek om bystand. De Burgemeester nam aan, met de andere Heeren te zullen spreken, en zyn best te zullen doen, om den oproer te stillen. De smyters riepen, midlerwyl, dat men hunnen gevangen makker loslaten zou; dan wilden ze 't huis met vrede laten. Bisschop, toen nog hoop hebben.

1617. bende op eene goede uitkomst, badt voor den gevangen, dien de Schout eindelyk slaakte. Doch toen wierp men, sterker dan te vooren. De Schout, na een half uur verloops, verdriet in 't wagten krygende, besloot, met den Onderfchout te vertrekken. Rem Biffchop, zyne huisvrouw *Lysbet de Biffchop*, Zuster van *Jan de Biffchop*, Raad der Stad, en zyns broeders huisvrouw baden en smeekten, dat zy toch blyven zouden, zeggende, *Myne Heeren, zo gy weggaat, zyn wy gelyk als overgeleverd.* Doch 't antwoord was, *wy kunnen hier den gantschen dag niet blyven; wy hebben daartoe geen last van Burgemeesteren.* Rem Biffchop verklaarde „gemeend te hebben, dat de Schouten „altoos last hadden, om kwaad te verhoeden; en zulken, die beledigd werden, te „beschermen:” te gelyk vraagende „of „'er, zo dit niet zyn kon, geen middel ware, om tien of twintig soldaaten te bekomen, op zyne eigen kosten?” Doch zy zeiden „niets te kunnen doen, zonder last „van Burgemeesteren: maar zy zouden „agteruit gaan, en hun best doen, om de „jongens, die voor 't huis waren, te verjaagen.” Doch de Onderfchout Haan, den degen trekkende tegen 't graauw, werdt met steenen geworpen. Terstond daarna, riep men, *de Schout gaat weg; 't huis is onten prys, met al wat 'er in is.* Straks wierp men, met zo veel gewelds, op deur en vensters, dat niemant, in 't voorhuis, of in de zydkamer, duuren kon. Biffchop en zyne Huisvrouw beslooten toen, de boeken, het geld

't welk
geplond-
derd
wordt.

geld en eenige andere dingen van waarde 1617.
 van agteren over de fchutting, in den tuin
 van den Heere Overlander, te bergen, waar-
 in zy van eenige arbeiders, die, onder eene
 hagelbui van fteenen, door de agterdeur,
 in huis gelaaten waren, geholpen werden.
 Biffchop zelf bergde zig ook in 't huis van
 den Heere Overlander, na dat hy 't geweer,
 welk hy in huis hadt, zorgvuldiglyk verfte-
 ken hadt, op dat 'er geen grooter geweld
 mede gepleegd werdt, 't huis, met den
 meeften huisraad, latende ten prooije der
 plonderaaren. Zyne Huisvrouw bleef, nog
 eenigen tyd na hem, in huis; doch vloodt,
 eindelyk, met veel gevaar, naar de Heeren-
 graft, daar haars mans Broeder, Jan Eg-
 bertszoon Biffchop, woonde, wiens huis
 ook reeds met plondering gedreigd was, en
 daar men al eenige glazen ingefmeeten hadt.
 De vrouw, van 't graauw gevolgd worden-
 de, geraakte in een Kaffenmaakers huis,
 en uit het zelve in den tuin van Burgemees-
 ter Witsen, daar men haare kinderen, hei-
 melyk, by haar bragt. 't Graauw hadt,
 midlerwyl, het hek of de glinting, voor 't
 huis ftaande, uit den grond gerukt, en met
 de deur derzelve, ook met eene plank, zo
 geweldiglyk gebonsd op de deur van 't huis,
 en van de kelder, dat zy de laafte, einde-
 lyk, open kreegen. Toen fleeppenze twee
 zwaare balken uit de kelder, waarmede ge-
 weldiglyk op de huisdeur geramd werdt. 't
 Was elf uuren, eer zy in huis raakten, daar
 toen alles geplonderd en vernield werdt.
 De vaten met koopmanschappen werden ge-
 opend,

1617. opend, en twee kisten met kostbaare boeken, die Bisschop uit Engeland ontvangen hadt, verscheurd. De voorraad van spyze en drank werdt te lyve geslaagen, weggevoerd, of vertreden en geplengd. De schilderyen werden in stukken gesneden: een yzeren kist, die men niet open krygen kon, naar de graft gesleept, daar menze zou ingeworpen hebben, zo 't niet, door den Schepen, *Pieter Matthyszoon*, belet geworden was. De schade, door Rem Bisschop, by deeze plondering geleeden, is, sedert, op vyfduizend guldens begroot geworden (e).

De Wethouders, waren de Wethouders op 't Stadhuis byeen gekomen, en hadden, terstond, de samenrotting en 't geweld aan de huizen van Rem en Jan Egbertszoon Bisschop, welk toen nog niet op 't hoogst gekomen was, by openbaare afkondiging, verboden (f). Doch dit verbod hielp luttel. 't Plonderen ging zynen gang, tot dat Burgemeester Pauw en eenige Schepenen en Raaden, omtrent ten twaalf uren, voor 't geplonderd huis verscheenen, de plonderaars, door hunne tegenwoordigheid alleen, verstuiven deden. De Heeren traden, vervolgens, naar binnen, daar Rem Bisschop en zyne Huisvrouw, na dat zy vier uren buitens huis geweest waren, zig eerlang wederom by hen vervoegden. De Heer Pauw beklaagde zyn lot met traanen: en 't huis

werdt,

(e) Aantek. van Burgem. C. P. HOOFT. MS. Brieven gedrukt 1662, by Jan Rieuwertsz. bl. 229.

(f) Keurb. I. f. 165.

werdt, door eenige soldaaten, bewaard: 1617.
 ook dat van Jan Egbertszoon: 't welk, den
 volgenden dag, andermaal gedreigd werdt.
 Zelfs werden eenige andere huizen van Re-
 monstranten, tegen den avond van den twin-
 tigsten, voorzien van soldaaten. En 't graauw
 was, inderdaad, zo verbitterd op deeze Lui-
 den, dat twee hunner, Kornelis Klaaszoon
 Spring, Beschuitbakker, en Abraham Anto-
 niszoon, Kaarfemaaker, geduurende de plon-
 dering van Rem Bisschops huis, op straat
 aangerand, met steenen gesmeeten, en in
 groot gevaar van hun leeven gebragt werden,
 tot dat de eerste zig bergde in 't huis van den
 Schout, daar hy wel ontvangen werdt, en
 tot 's avonds vertoefde; en de ander in dat
 van een' Spekverkooper, op den hoek van
 de Heeren- en Warmoes-graft, daar men
 hem nogtans agter na liep, en noodzaakte
 over twee daken te klauteren, en eene vei-
 liger schuilplaats te zoeken (g).

Burgemeesteren gaven, den twintigsten, Nadere
 den Raad kennis van 't gebeurde aan 't huis Keur te-
 van Rem Egbertszoon. De Raad verstondt, gen dier-
 „ dat men niet alleen tegen diergelyke on- gelyke
 „ geregeldheid behoorde te waaken; maar ongere-
 „ ook het onbehoorlyk prediken scherpe- geldheid,
 „ verbieden: voorts, moest men de plon- 't onbe-
 „ deraars zoeken in handen te krygen, en hoorlyk
 „ het strooijen van Pasquillen, waarin de predi-
 „ Wethouderschap of anderen beschimpt ken.
 „ en

(g) Inhoud van eenige Brieven enz. gedr. 1617. Antw. tot
 wederlegg. van het Discours gedr. 1617. BRANDT II. Deel.
 bl. 487-499. P. A. LIMBORCH Vita S. Episcopi p. 91-102.

1617. „ en gelasterd werden, door de beste mid-
 „ delen, tragten te voorkomen (*b*). Over-
 eenkomstig met dit besluit, maakte 't Ge-
 regt eene Keur, die 's anderendaags afge-
 kondigd werdt. De opschudding werdt, by
 de Keure, geweeten aan de Remonstranten,
 die, zonder nood of wettelyke reden, afge-
 zonderde Vergaderingen gehouden hadden;
 welke Vergaderingen nu uitdrukkelyk ver-
 booden werden (*i*). Doch 's nagts na 't uit-
 komen deezer Keure, werdt 'er een Pasquil
 aangeplakt, waarin het ongeluk van Rem
 Bisschop beklaagd, en aan de agteloosheid
 en partydigheid der Wethouderschap ge-
 weeten]werdt. Men hadt 'er den naam van
 Abraham Antoniszoon onder gesteld, om te
 kennen te geeven, dat het uit den koker der
 Remonstranten kwame. De Wethouderschap
 beloofde, terstond, driehonderd guldens aan
 die den maaker ontdekte. Doch daarna is
 gebleeken, dat het, door *Wynand Elberts-*
zoon, Schoolmeester van 't Contraremon-
 strantsch gevoelen, opgesteld was, om de
 Remonstranten in den haat te brengen by de
 Regeeringe. Een yveraar onder de Remon-
 stranten gaf, kort hierop, ook eenige Brie-
 ven, wegens de beroerte hier ter Stede, in
 't licht, welken, insgelyks, by openbaare
 afkondiging, verbooden werden, *als*, dus
 luidt de Keure, *met groote partyfchap ge-*
schreeven (*k*). Onder of na de beroerte,

wa-

(*b*) Resol. Vroedsch. N. 12. 20 Febr. 1617. f. 8 verso.

(*i*) Resol. Vroedsch. N. 12. 21 Febr. 1617. f. 9. Keurb.
 I. f. 165 verso.

(*k*) Keurb. I. f. 167 verso, 171. BRANDT II. Deel, bl.
 500, 501.

waren 'er eenigen in hegtenis genomen, die men voor handdaadigen hieldt. Sommigen derzelven werden terftond geflaakt: anderen, na verloop van eenigen tyd, en onder borgtocht van een honderd vyftig, twee honderd, of drie honderd guldens: doch men vondt niet geraaden, eenigen der oproerigen aan 't lyf te komen. En Rem Egbertszoon Biffchop, die Lidmaat der Gereformeerde Kerke was, werdt, 's Donderdags na de plondering, door twee Ouderlingen, uit den naam des Kerkenraads, aangezeid, dat hy zig van 's Heeren Avondmaal, welk des Zondags daarna ftondt gevierd te worden, zou hebben te onthouden. Gelyke aanzegging gefchiedde ook aan Jakob Laurenszoon Reaal, Secretaris der Admiraliteit, en aan eenige anderen, die naderhand openlyk van de Gemeente werden afgefneeden. Voorts, kwam, van wege de Gecommitteerde Raaden, anfchryvens aan de Steden, om tegen diergelyke beroerte, als te Amfterdam voorgevallen was, op haare hoede te zyn. De Regeering van Amfterdam beantwoordde den brief, met aanwyzing van 't gene zy gedaan hadt, om de beroerte te ftuiten en in 't vervolg te voorkomen (1): waarby de zaak gebleeven is.

Maar de Amfterdamsche Remonftanten, die Amfterdamsche Remonftanten, zig niet konnende voldoen, in het nalaaten hunner Godsdienstige Vergaderingen, voegden zig, den zesden Maart, met een Ver-

(1) BRANDT II. Deel, bl. 501, 502. P. A LIMBORCH Vita S. Episcopii p. 103, 104.

1617. Verzoekschrift aan de Staaten van Holland, waarin zy om derzelver bescherming baden, te gelyk begeerende dat hun eenige Predikanten van hun gevoelen in de openbaare Kerken, of anderszins afzonderlyke Vergaderingen mogten toegestaan worden. Doch in dit Verzoekschrift werdt niet donkerlyk te kennen gegeven, dat de Wethouderschap van Amsterdam zig te slap gedraagen hadt, in het stuiten der jongste beweegingen. De Afgevaardigden der Stad op de Dagvaart namen, derhalve, het inleveren van dit Verzoekschrift zeer euvel, noemden 't oproerig, en wilden 'er niet op stemmen, voor dat de Edelen en Steden verklaard hadden, of zy kwalyk hadden gedaan, of nog kwalyk deden aan het handhaaven der oude, waare, opregte, Christelyke, Gereformeerde Religie, gelykze van den beginne aangenomen was, en nog behouden werdt. Op 't Verzoekschrift, kwam, ondertusschen, geen antwoord. Men leverde dan, den zestienden Maart, een tweede in, waar in het zelfde verzoek herhaald werdt, be-
 weerende de Vertooners, dat zy zig hielden aan de oude, regte en waare Reformatie, en zelfs aan de Nederlandsche Geloofsbelijdenis en Catechismus, schoon zy, in sommige punten, verschilden van de tegenwoordige Amsterdamsche Predikanten. Op dit Vertoog, werdt, by de Staaten, beslooten, de Afgevaardigden van Amsterdam te verzoeken „ dat, op de redenen van bezwaar-
 „ nis, in het zelve vervat, rypelyk mogt
 „ gelet worden, in zulker voege, dat de
 „ rust

verzoeken vrye
 Gods-
 dienstoe-
 fening
 van de
 Staaten
 van
 Holland.

„ruft der Stede bewaard, en den klaageren 1617.
 „gelegenheid gegeven werdt, om hun ge-
 „moed te beleeven.” De Remonstranten, En aan
 hiervan kennis gekreegen hebbende, ver- de Wet-
 voegden zig met een Verzoekschrift aan houder-
 Burgemeesteren en Raaden van Amsterdam, schap van
 om vryelyk te mogen vergaderen. Doch Amster-
 hun verzoek werdt niet ingewilligd. Sedert, dam:
 voeren zy, in kleinen getale, nu en dan, ter Doch
 preeke naar Abkoude, daar een Predikant vergeefs.
 stondt van hun gevoelen. Ook hoorden zy,
 somtyds, *Joannes Geesteranus*, die, meent
 men, ten deezen tyde, in het Dorp Vreë-
 land stondt. 't Blykt niet, dat zy, vooreerst,
 hebben durven waagen, Godsdienstige By-
 eenkomsten in de Stad te houden (m). Som-
 migen hunner geloofden, dat de Kerkenraad,
 omtrent deezen tyd, eerst mondeling, en
 daarna schriftelyk, by de Wethouderschap
 zou hebben aangehouden op de opregting
 eener Kerkelyke gevangenis, waarin men
 alle zulken zou opsluiten, die niet pasten op
 de Kerkelyke tugt, en de aalmoessen mis-
 bruikten (n). Doch hiervan is my, in de
 Stads *Registers*, geen blyk altoos voorge-
 komen.

De Contraremonstranten, den negenden De Stad
 July, de Klooster-Kerk in den Haage heb- bewilligt
 bende ingenomen, in welke Prins Maurits, niet in de
 den drie-entwintigsten, ter preeke ging, Resolu-
 zulks, onder anderen, den Staaten van Hol- tie der
 land gelegenheid tot het neemen der Resolu- Staaten
 tie tot het
 tie aannee-

(m) Aantek. van Burgem. C. P. HOOFT. MS.

(n) BRANDT II. Deel, bl. 502-512.

1617. men van Waardgelders enz. tie van den vierden Augustus, die, sedert, by de Contraremonstranten, de *scherpe Resolutie* genoemd werdt. By dezelve, werdt de nationaale Synode afgestemd, en vastgesteld, de voorige Resolutien, tot eendragt strekkende, met alle gemaatigdheid, uit te voeren. Voorts, werden de Steden, die des behoeven zouden, gemagtigd tot het aanneemen van Waardgelders, ter haarer verzekeringe (o). Doch Dordrecht, Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende hadden niet bewilligd in deeze Resolutie. De Vroedschap te Amsterdam bleef, in de Kerkelyke zaaken, by haar voorig gevoelen. Zy hadt, al in April, verklaard, 't gezag der Staaten en Wethouderen te willen blyven handhaaven, mids men niets ondername tegen de belyders der waare Christelyke Gereformeerde Religie, waardoor zy alleen de Contraremonstranten verstondt. Zy verklaarde, in May, niet te kunnen bewilligen in den voorflag van eene Byeenkomst van agt weereldlyke en agt kerkelyke perfoonen, om middelen te beraamen tot verzagting der gemoeden. Zy drong, naderhand, nog ernstelyk op het houden der nationaale Synode (p). Doch toen, den zestienden Augustus, de jongste Resolutie der Staaten van Holland overwoogen werdt, in de Vroedschap, verzogten eenigen der oudste Leden tyd van beraad, en afschriften der stukken, en vooral van 't advis van Burgemeesteren.

De

(o) Vaderl. Hist. X. Deel, bl. 151, 152, 162.

(p) Resol. Vroedsch. N. 12. 8 April, 6 May, 14 July, 2 Aug. 1617. f. 11, 12, 14 verso, 19, 20.

De raadpleeging werdt dan verschooven tot den agttienden. 's Daags te vooren, kreegen twee of drie Leden de verzogte afschriften. Ten bestemden dage, waren eenige Leden en onder anderen de Burgemeesteren Kromhout en de Graaf, en zelfs de voorzittende Burgemeester *Diederik Bas* niet tegenwoordig. De Oud-Burgemeester *Kornelis Pieterszoon Hooft* stondt, derhalve, hard aan, dat de zaak wederom uitgesteld werdt.

1617.

Hy hielt den Leden voor „ dat men, door „ niet te stemmen met de meeste Leden der „ Staaten, zig scheen te willen scheiden van „ Holland, daar de Stad, volgens de Graaf- „ lyke brieven van de jaaren 1347 en 1355, „ nimmer van mogt gescheiden worden.”

Hy voegde 'er by „ dat men, ondertusschen, „ bleef kleeven aan Resolutien der Vroed- „ schap, die slegts met eene meerderheid „ van eene of twee stemmen genomen wa- „ ren. Men poogde, zeide hy, te wege te „ brengen, dat zig 't gantsche Land aan „ ons gevoelen onderwierpe, 't zy wy de „ meerderheid of de minderheid hadden, „ in de hooge Vergaderingen.” Hy klaagde, wyders, gelyk meermaalen „ dat men „ den Kerkelyken te veel gehoor gaf, die „ veelal vreemdelingen waren, en 's Lands „ belang niet kenden, noch ter herte namen. Een van onze Predikanten hadt, „ zeide hy, in zynen yver, wel durven „ raaden, dat men, eer men 't begonnen „ werk steeken liete, liever al de neering „ van 't Land zou verliezen. Maar alle

Aan-
spraak
van den
Oud-
Burge-
meester
Hooft,
ter dee-
zer gele-
genheid.

1617. „ raaders waren geene gelders. En die
 „ Predikant zelf zou zig, meende hy,
 „ wel zeer kwalyk houden, als hy, by ver-
 „ loop van 's Lands middelen, verzwaring
 „ des oorlogs, en aandrang des vyands,
 „ zyne halve neering, dat is, zyne halve
 „ gaadje, zou moeten missen. Maar zulke
 „ Luiden zогten zig gezag aan te maatigen
 „ over anderen, in zaaken van Godsdienst,
 „ daar de wapenen, voor de gemeene vry-
 „ heid van allen, aangenomen waren (q).”
 Doch deeze en diergelyke redenen vonden
 geenen ingang by de meeste Leden. Men
 besloot „ geene ligting van Waardgelders
 „ toe te staan; op 't houden eener nationaa-
 „ le Synode aan te dringen; by de eens aan-
 „ genomen Gereformeerde Religie te vol-
 „ harden; 's Lands hoogheid en Regeering
 „ te handhaaven, doch by eenpaarige be-
 „ williging, niet by overstemming; mids-
 „ gaders 't gezag en de magt van zyne
 „ Doorlugtigheid, als Gouverneur en Stad-
 „ houder, volgens zyne Commissie en In-
 „ structie (r).” Sedert, werdt, door Am-
 sterdam en de vier andere Steden, sterk
 geyverd voor het houden der nationaale
 Synode; voor welke ook vier Provinciën zig
 verklaard hadden. De vyf Steden, die, in
 de Vergadering van Holland, niet met de
 meeste stemmen beslooten wilden hebben,
 stonden 'er zeer op, dat men, in de Ver-
 gadering der algemeene Staaten, besloote

De Stad
 dringt op
 't houden
 der Na-
 tionaale
 Synode.

(q) Aant. van den Heere C. P. HOOFT by BRANDT II.
 Deel, bl. 562-567.

(r) Resol. Vroedsch. N. 12, 16, 18, 30 Aug. 1617. f. 24, 25.

met de stemmen der meeste Provincien (s): 1617.
al 't welk zulk eene verwarde gedaante gaf
aan den staat der Regeeringe, als zy, in
veele jaaren, niet gehad hadt.

De Gezant des Konings van Groot-Bri- De
tanje, *Dudlei Carleton*, den Staaten de Na- Weeg-
tionaale Sinode, den zesden October, heb- schaal
bende aangepreezen, in eene redevoering, van Car-
die terstond in 't licht kwam, gaf *Jacobus* letons
Taurinus, Predikant te Utrecht, gelegenheid, Rede-
om dezelve te wederleggen, in eene zoge- voering
naamde *Weegschaal*, over welker inhoud, wordt, te
Carleton zig zo gebelgd hielt, dat hy te Amster-
wege bragt, dat het Geschrift, door de dam, ver-
gemeene Staaten, verboden werdt, en booden.
duizend guldens beloofd, aan die den schry-
ver aanbragt. Doch de Publicatie, desaan-
gaande ingesteld, werdt, in verscheiden' Ste-
den van Holland, niet afgekondigd, also
'er de Staaten dier Provincie niet in bewil-
ligd hadden (t): maar te Amsterdam, werdt
de *Weegschaal* door den Schout opgehaald,
en het verkoopen en verspreiden derzelve,
by eene byzondere Keure van den eersten
December, verboden (u).

Op den negentienden der zelfde maand, De Stad
deeden Dordrecht, Amsterdam, Enkhuizen, raad-
Edam en Purmerende, ter Vergaderinge van pleegt
Holland, eenen voorslag tot het houden eener met Pro-
Provinciaale Sinode, die de Nationaale Si- fessoren
node zou voorgaan; doch deeze voorslag be- en Predi-
haag. kan-
ten, en

(s) Zie BRANDT II. Deel, bl. 625-630, 632, 633, 635,
637, 640, 663, 671.

(t) Zie BRANDT II. Deel, bl. 641 enz.

(u) Keurb. I. f. 175 verso.

1617. haagde den overigen Leden niet, onder an-
blyft yve- deren, om dat, daarby, het verkiezen der
ren voor Leden tot de Provinciaale Sinode gesteld
de Sino- werdt aan de byzondere Classen; daar zy
de. verftonden, dat deeze verkiezing behoorde
gelaaten te worden aan de Heeren Staaten

1618. (v). De besluiten, die, in den aanvang des
volgenden jaars, by de Vroedschap van
Amsterdam, genomen werden, liepen allen
uit op het bevorderen van het houden der
Nationaale Sinode: hebbende de Heeren,
hier ter Stede, geraadpleegd, niet alleen
met de Predikanten deezer Stad, maar ook
met de Professoren *Joannes Polyander* en *An-
tonius Thyfius*, en met *Festus Hommius*, *An-
tonius Walæus*, *Abrabam Doreflaar* en *Samuel
Bartholdi*, Predikanten te Leiden, in den
Haage, te Enkhuizen en te Monikendam
(w), die allen sterk gezet waren op het
spoedig houden der Sinode. En sedert wer-
den, van wege de Stad, twee of drie Ver-
toogen ter Dagvaart van Holland ingele-
verd, waarby de Nationaale Sinode, met
agterstelling der Provinciaale, sterk werdt
aangepreezen (x).

Prins Maurits wordt, te Amster-
dam, tref- felyk in-
gehaald. Maurits, Prins van Oranje, in May dee-
zes jaars, den Landdag in Overyffel heb-
bende bygewoond, begaf zig, verzeld van
Don Emmanuel, Prins van Portugal, en van
andere Grooten, den drie entwintigften, te
Kam-

(v) BRANDT II. Deel, bl. 679 enz.

(w) Resol. Vroedsch. N. 12. 10 Jan. 21 Febr. 10 Maars
1618. f. 53 versq, 55, 56.

(x) TRIGLAND. bl. 1051, 1054. BAUDART X. Boek, f.
28, 29.

Kampen, ſcheep naar Amsterdam, daar hy 1618.
 treffelyk werd ingehaald. Omtrent Muiden,
 kwam hem een groot getal van Jagten te
 gemoet, die 's morgens van Amsterdam ge-
 zeild waren. De twintig vendelen ſchutters
 en de drie vendelen Stads ſoldaaten ſton-
 den, de eerſten, op den dam en langs het
 water, tot aan de nieuwe brugge, de an-
 deren, van de Verkensfluis tot aan den Nie-
 zel, geſchaard. De Officiers waren met O-
 ranjen pluimen en ſluijers uitgeſtreeken. Zy-
 ne Doorlugtigheid werd eerſt verwelkomd
 door den Kolonel *Jonas Wiſſen*, die hem,
 met vier ſloepen, te gemoet gezeild was.
 De Prins tradt, op ſtroom, over by den Ko-
 lonel. De Koopvaardyſchepen vlagden en
 vuurden: de Trompetters bliezen *Wilhel-
 mus van Naſſouwen*. Ten vyf uren naden-
 middag, voer de Prins, door de nieuwe
 brugge, ter Stad in, onder 't losbranden van
 zes ſtukken geſchuts, die op de brugge la-
 gen. Aan den dam, tradt hy op, over een
 ſteiger, die met blaauw Laken bekleed was.
 En hier werd hy, door de gantsche Regee-
 ringe, begroet. De oude Rederykers-Kamer
in Liefde bloeiende hadt, tuſſchen de Waage
 en den ſteiger, eene fraaije zegeboog opge-
 regt, met dit opſchrift, in 't Latyn:

BENEDICTUS, QUI VENIT IN NOMINE DOMINI,

dat is,

Gezegend by, die in 's Heeren naam komt.

Ook deedt zy hier verſcheiden' zinnebeeldi-
 ge

1618. ge vertooningen, tot 's Prinzen eere. Voorts, werdt zyne Doorlugtigheid, langs 't water, over de oude brugge, door den Niezel, en over den Oude-Zyds-Voorburgwal geleid naar de Verkensfluis, daar de Brabantfche Kamer ook eenige vertooningen deedt, flaande op de eendragt, die zy, door 's Prinzen beleid, verwagte. In 't Prinzen-hof gekomen, zag zyne Doorlugtigheid, uit de voorvensters, de vertooningen, die de Nederduitsche Akademie, in de graft, vervaardigd hadt, op zeven fchuiten: in welken, de doode Prins Willem met zyn huisgezin, de zeven Provinciën, en het blazoën der Kamer, eene bykorf met het woord YVER, verbeeld waren. Ten volgenden dage, deedt de Prins zig door de oude en nieuwe Stad roeijen, en zag den *Moord van Graave Floris den V.*, op het tooneel der Nederduitsche Akademie, vertoonen (1). Den vyfentwintigften, vertrok de Prins met rytuig ter Stad uit. Een half uur buiten dezelve, hadden de oude Kamer en de Akademie wederom vertooningen vervaardigd. Zyne Doorlugtigheid keerde naar den Haage (y); doch of hy, geduurende zyn verblyf hier ter Ste-

(y) Triumphe tot Amsterdam enz. gedr. 1618.

(1) 't Is waarfchynlyk het Treurfpel *Geraardt van Velzen* van den Drofflaard PIETER KORNELISZON HOÖFT geweest, dat, in 't jaar 1613, in 't licht gekomen, en voor 't eerst op de Nederduitsche Akademie vertoond was (Zie P. C. HOÖFTS *Leeven*, bl. 8): en waarin *de Vegt* de opkomst en loffelyke daaden van Prinse Maurits breedfpraakelyk voorfpelde.

Stede, eenige zaaken van gewigt met de 1618.
Wethouderschap verhandeld of geregeld
hebbe, is my nergens gebleeken.

In Utrecht, en in eenige Steden van Hol- Amster-
land, waren, ingevolge der Resolutie van dam
den vierden Augustus des voorleeden jaars, biedt
Waardgelders aangenomen, om de Wet- Prinse
houders te beschermen tegen opschuddin- Maurits
gen, waaruit verandering der Regeeringe de hand
gevreesd werdt. Maar Amsterdam, en de in het
Steden, die 't met deeze Stad eens waren, bevoorde-
in deeze Resolutie niet bewilligd hebbende, ren van
voegden zig, in den Zomer, by de meeste de afdan-
Provincien, die, op den raad van Prinse king der
Maurits, ter Generaliteit, beslooten, de Waard-
Waardgelders te doen afdanken (z). De gelderen.
Prins begaf zig, ten deezen einde, naar U-
trecht. De Staaten van Holland deeden,
tenzelfden tyde, eene bezending derwaards,
om de afdanking der Waardgeldereren, ware
't mogelyk, te voorkomen. Doch deeze
bezending was vrugteloos. Zyne Doorlug-
heid gaf aan de Regeering van Amsterdam
kennis van het oogmerk der afgevaardigden
van Holland, en deeze bragt toen te wege,
dat de bezending naar Utrecht, door zes
Steden, Dordrecht, Amsterdam, Schiedam,
Enkhuizen, Edam en Purmerende, ter
Dagvaart van Holland, werdt afgekeurd.
Van wege deeze zes Steden, kwamen zelfs,
kort hierna, Gedeputeerden te Utrecht, om
den Prins de hand te bieden. De Waardgel-
ders

(z) Resol. Vroedsch. N. 12, 24, 25, 30 July 1618. f.
62, 63.

1618. ders werden toen afgedankt, en de Regeering te Utrecht veranderd (a). In Holland, geschiedde gelyke afdanking, by een Plakaat der algemeene Staaten, welk, met moeite, in de Steden werdt afgekondigd (b).

Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot worden gevangen.

Het afdanken der Waardgelderden baande den weg tot de ontydige verandering der Regeeringe, in de meeste Steden van Holland. Zy volgde kort op het gevangen neemen van 's Lands Advokaat Oldenbarneveld, en van de Heeren Hogerbeets en de Groot, Pensionarissen van Leiden en Rotterdam, 't welk, op den negenentwintigsten Augustus, uit naam der algemeene Staaten, geschiedde. De meeste Leden van Holland verstonden, dat, door dit gevangen neemen, 's Lands hoogheid geschonden was, en wilden de gevangenen doen slaaken. Doch Amsterdam en de vyf andere Steden verklaarden zig hierop niet gelast. Men besloot dan, alleenlyk te bewerken, dat ter Generaliteit vooreerst niet voortgevaaren werdt met de regtspleeging over de drie Heeren: gelyk geschiedde (c).

Prins Maurits houdt de verandering der Regeeringe te

Doch kort hierna, begon Prins Maurits de Regeering in de Steden van Holland, buitens tyds, te veranderen, eerst zonder daartoe van de Staaten gemagtigd te zyn; doch daarna, op verzoek der meeste Leden, 't Liep aan tot den tweeden November, eeryne

(a) BRANDT II. Deel, bl. 804, 807, 812, 813, 816, 817, 818.

(b) BRANDT II. Deel, bl. 827, 828.

(c) Resol. Holl. 29, 30, 31 Aug. 1618. bl. 257, 258, 260, 261, 263.

zyne Doorlugtigheid, ten deezen einde, ook **1618.**
 te Amsterdam verscheen. Hy hieldt de ver- **Amster-**
 andering hier ter Stede dienstig, onaangezien **dam voor**
 de Resolutien op de Kerkelyke geschillen, **dienstig.**
 by de Vroedschap van Amsterdam, sedert
 eenige jaaren, genomen, volkomenlyk vol-
 dedden aan zyne inzigten; om dat dezelve
 gemeenlyk met eene kleine meerderheid van
 twee of drie stemmen waren overgehaald;
 welke kleine meerderheid, by verschei-
 den' veranderingen, ligtelyk de minderheid
 worden kon. BRANDT heeft (*d*), uit een
 Geschrift van EPISCOPIUS, aangetekend,
 dat de Vroedschap van Amsterdam, op den
 zevenden October des jaars 1617, beslooten
 hadt, zig te voegen by de overige Leden
 van Holland, in het bevorderen van eene
 Provinciaale, niet Nationaale Sinode; en
 dat dit besluit, zonder veel tegenzeggens,
 met eene meerderheid van vyf of zes stem-
 men, zou overgehaald zyn geweest. 't Welk,
 zo men 't aanneemt, bewyzen zou, hoe on-
 vast, zelfs ten deezen tyde, de besluiten
 der Vroedschap stonden. Doch BRANDT
 zelf heeft getwyfeld, of EPISCOPIUS om-
 trent dit besluit ook kwalyk onderregt ge-
 weest zy: en ik ben wel verzekerd, dat 'er
 niets van te vinden is, in de *Registers van*
de VROEDSCHAP. De meerderheid heeft,
 bestendiglyk, gestemd, voor het houden
 der Nationaale Sinode, en alleenlyk voor
 de Provinciaale, om de zaaken tot de Na-
 tionaaale Sinode voor te bereiden. Maar
 dee-

(*d*) II. Deel, bl. 866.

1618. deeze meerderheid was klein, gelyk wy, meer dan eens, hebben aangemerkt: en hierom hieldt de Prins de verandering voor dienstig.

Hy komt
in de
Stad.

Tegen den tweeden November, wanneer de Prins, van Gouda, hier te gemoet werdt gezien, werden de twintig Kompagnien schutters en de drie Kompagnien soldaaten in de wapenen gebragt. Men ontving zyne Doorlugtigheid, met alle betoog van eere. Hy was, te schepe, over de Haarlemmer Meer, gekomen tot aan den Overtoom, ter halverwege van welken, hy, door de Kolonnellen Jonas Witsen en *Geurt Dirkszoon*, met gewapende sloepen, ontmoet werdt. Hy tradt in hunne sloep, en voer, met dezelve, ter Stad in, tusschen de schutters en soldaaten; die langs de burgwallen stonden, en wakkerlyk vuurden. Aan 't Prinsen-Hof, werdt zyne Doorlugtigheid, door Schout en Burgemeesteren, ontvangen (e). Ten volgenden dage, deedt hy de gantsche Vroedschap op het Stadhuis byeen roepen. Zy bestondt thans uit de volgende Persoonen: *Jan Jacobszoon Huydecoper, Cornelis Pieterszoon Hooft, Jan de Bisschop, Roelof Egbertszoon, Jacob Pieterszoon Copit, Reinier Pauw, Jacob Gerritszoon Hoing, Claas Jacobszoon Couckebacker, Ysbrand Bon, Harman van de Poll, Pieter de Vlaming, Jonas Witsen, Doctor Pieter Schaap, Jonas Foriszoon, Doctor Dirk Bas, Pieter Matthyszoon, Doctor Sebastiaan Egbertszoon, Jacob de Graeff,*
Bert-

(e) Triumph. inkomste des Princen van Orang. gedr. 1618.

Berthout Crombolt, Doctör Volkart Overlander, 1618.
 Doctör Johan ten Grootenbuys, Dirck de Vla-
 ming, Roetert Ernst, Jan Pieterszoon de
 Wih, Jacob Poppe, Abraham Boom, Lau-
 rens Janszoon Spiegel, Jan Gysbertszoon,
 Adriaan Pieterszoon Raap, Jan van Hoorn,
 Hillebrand Schellinger, Werner Ernst van
 Bassen, Doctör Dominicus Heemskerck, Ja-
 cob Jacobszoon Hinlopen en Claes Jacobszoon
 Haringcarspel. De Prins, uit naame van

den Raad, door den Schout afgehaald, en
 in de Vergadering der Vroedschap verschee-
 nen zynde, verklaarde „ dat hy hier geko-
 „ men was, om volgende den last van de re-
 „ gierderen van 't Landt, deselve sessendertich
 „ Raden te bedancken van haren dienst, ende
 „ met eenen te ontslaen van den eed, dien zy
 „ luyden als Vroetschappen gedaan hadden;
 „ mitsgaders van den eed ende 't recht, 't welck
 „ haar, als Schepen ofte Raed (2) geweest
 „ hebbende, in 't kieser van Burgermeesteren,
 „ is toecomende.” Hy voegde 'er by „ dat
 „ hy

Ver-
 schynt
 in de
 Vroed-
 schap, en
 ontflaat
 dezelve
 van haa-
 ren eed.

(2) 't Woord Raad schynt hier wat oneigenlyk.
 Niet de Raaden, maar de regeerende en Oud-Bur-
 gemeesteren en Schepenen hebben regt tot het kie-
 zen van Burgemeesteren. En dit 's misschien de
 reden geweest, waarom sommigen, in het te boek
 stellen van 's Prinsens aanspraak, het woord Raad
 agter wege gelaaten hebben. Zie BRANDT II. Deel,
 bl. 867. 't Welk wy egter niet hebben durven
 navolgen, om dat dit woord, niet alleen in de *Lyf*
der Regeeringe voor de Handvesten; maar ook in
 de oorsprongkelyke *Registers der VROEDSCHAP*, ge-
 vonden wordt. Ook kan men het mogelyk opvatten
 in den zin van *Burgemeester*, gelyk het zo, in oude
 Privilegien, voorkomt. Zie *Handv.* bl. 25 [13].

1618. „ hy gaarne van deezen laft verschoond
 „ ware geweest; doch dat de tegenwoordi-
 „ ge hooge nood en dienst van 't Land zulk
 „ eene verandering vorderde, die ook reeds
 „ in meer andere Steden geschied was; op
 „ dat de misverftanden en oneenigheden,
 „ beide in Kerkelyke en Staatszaaken, die
 „ eenen tyd lang in 't Land geweest waren,
 „ eens nedergelegd, en diergelyke zwaa-
 „ righeden, in vervolg van tyd, voorko-
 „ men mogten worden (f).” Zo dra de
 Prins uitgesproken hadt, begonden de Hee-
 ren op te staan, om te vertrekken. Doch
 de Oud-Burgemeester Kornelis Pieterszoon
 Hooft, zulks bespeurende, vondt goed, den
 regeerenden Burgemeesteren Jakob Gerrits-
 zoon Hoing en Doctor Dirk Bas (de anderen
 twee, Barthold Kromhout en *Jacob Boelens*,
 waren niet tegenwoordig) te vraagen, *of zy
 daarop niet begeerden te zeggen?* Zy zeiden,
neen: en niemand anders openbaarde zig, om
 iet te spreken. De Heer Hooft verklaarde
 toen „ dat hy zig, gemoeds- en eedshalve,
 „ gedrongen vondt, een weinig te zeggen,”
 en verzogt 'er verlof toe van zyne Doorlug-
 tigheid, met byvoeging „ dat hy anderszins
 „ zwygen zou.” De Prins bewilligde in
 zyn verzoek: waarop hy, op deezen zin,
 aanhief:

De Oud-
 Burge-
 meester
 Hooft
 ver-
 zoekt,
 dat de
 Raad niet
 bedankt
 worde.

„ 't Zal, doorlugtige Vorst, op Licht-
 „ misse eerstkommende, vyf en dertig jaaren
 „ zyn, dat ik in den Raad ben beroepen,
 „ en geduurende al dien tyd, heb ik myne

„ ge-

(f) Refol. Vroedsch. N. 12. 9 Nov. 1618. f. 65.

„ genegenheid tot het huis van Nassau dik- 1618.
 „ wils betoond. Dikwils ben ik, van dee-
 „ zer Stede wege, ter Vergaderinge der
 „ Heeren Staaten van Holland, ookter Ge-
 „ neraliteit, verscheenen. Verscheiden' mis-
 „ verstanden zyn, in dien tyd, tusschen
 „ deeze Stad en de Steden Haarlem en
 „ Leiden ontstaan, die ter scherpe, gereg-
 „ telyke en andere handelingen uitborstten,
 „ en geschaapen waren, hooger te loopen,
 „ zo dat men goedvondt, uwe Vorstelyke
 „ Doorlugtigheids tusschenspraak en bemid-
 „ deling daarover te verzoeken: waardoor
 „ die verschillen, eindelyk, waren neder-
 „ gelegd. Des agt ik my gelukkig, dat ik
 „ myn gemoed, in deeze gesteltenisse van
 „ zaaken, voor uwe Vorstelyke Doorlug-
 „ tigheid, moge ontlasten. Ik zal anders
 „ niet zeggen, dan dit weinige: dat de ge-
 „ heele Vergadering van deezen Raad, by
 „ duuren eede, verbonden was, tot voor-
 „ stand van de Voorregten en Vryheden
 „ deezer Stede, en dat zig de Heeren Raa-
 „ den daarin, tot nog toe, met groote een-
 „ dragt en zorgvuldigheid, gekweeten heb-
 „ ben, met naame omtrent drie punten, die
 „ my nu in den zin komen: *eerst*, om, by
 „ middel van arrest op perfoonen of goede-
 „ ren, alhier jurisdictie te fundeeren, en
 „ allerlei zaaken bankvast te maaken: 't
 „ welk somtyds, met groote moeite en on-
 „ lust, tegen eenige Steden, met naame
 „ tegen Middelburg en Rotterdam, is ge-
 „ handhaafd: *ten anderen*, het Privilegie
 „ *de non evocando*, medebrengeude, dat men

1618. „ geene burgers voor eene vreemde Vier-
 „ schaar of Regter betrekken mag: *ten der-*
 „ *den*, dat geene burgers in gevangenis
 „ mogen gehouden worden, als zy vermo-
 „ gen borg te stellen, om, ter aanmaanin-
 „ ge des Regters, voor 't Geregt te ver-
 „ schynen. Doch deeze punten zyn niet
 „ te vergelyken, by de punten, die nu in
 „ geschil staan. 't Is wel waar, dat het wel-
 „ vaaren van den Staat de opperste Wet
 „ zyn moet; maar ik houde het daar voor,
 „ dat zelfs niemand uit den Raad, ter zaa-
 „ ke van de strydigheid der gevoelens, die
 „ somtyds in den Raad geweest zyn, eenig
 „ besluit poogde te maaken tot nadeel van
 „ de Leden, die de minste stemmen uit-
 „ bragten, als of die niet, zo wel als de
 „ anderen, voor eerlyke, voor vroomelui-
 „ den, en voor goede Patriotten en tegen-
 „ standers van Spanje, bestaan mogten. En
 „ hoewel die Heeren, welken de minste
 „ stemmen hadden, hun inzicht en gevoe-
 „ len van de zweevende geschillen, met
 „ goeden ernst, volgens hunnen plicht, voor-
 „ stelden; zo heeft nogtans niemand hunner
 „ zig ooit eenig complot, of iet diergelyks
 „ in 't minst onderwonden, om de anderen,
 „ met slinksche middelen, te verkloeken:
 „ waardoor de zaaken ook zyn uitgevallen,
 „ gelyk men nu ziet. Die ook de Verga-
 „ dering der Heeren Staaten van Holland
 „ en der Generaliteit wat veel bezogten,
 „ weeten, wat strydigheden en hevigheden
 „ daar menigmaal onder de Leden voorvie-
 „ len; hoe dikwils de zaaken werden uit-
 „ ge-

„ gesteld, van de eene Dagvaart en Verga- 1618.
 „ dering tot de andere, tot dat zy, na lang
 „ geduld, nog eindelyk tot eene goede uit-
 „ komst zyn gebragt, zonder dat men ooit
 „ heeft gepoogd, op dusdanig eene wyze,
 „ tegen iemand te handelen. Indien men
 „ zulks, in diergelyke verscheidenheid van
 „ gevoelens, zou hebben gedaan, 't zou
 „ een werk zonder einde, en dikwils te doen
 „ geweest zyn. Dies bid ik uwe Vorstelyke
 „ Doorlugtigheid, dat het hem gelieve,
 „ deeze goede Stad, en deeze eerlyke Ver-
 „ gadering te verschoonen, naar behooren.”

's Prinzen antwoord was kort. *Bestevaer*, 't Ge-
 zeide hy, 't moet nu voor deez' tyd zo zyn. *schiedt*
De nood en dienst van 't Land vereischen het nogtans:
 (g). En op dit woord, scheidde de zes en
 dertig Raaden. Doch terstond daarna, wer- De Raa-
 den zy allen, op zeven na, wederom in hun- den wor-
 ne waardigheid hersteld. De zeven, die den, op
 verlaaten bleeven, waren Ysbrand Ben, zeven na,
 Herman van de Poll en Pieter Matthyszoon, allen her-
 steld.
 Oud-Schepenen, Doctor Sebastiaan Egberts-
 zoon en Jakob de Graaf, Oud-Burgemeeste-
 ren, Dirk de Vlaming van Oudshoorn, Oud-
 Schepen, en Laurens Janszoon Spiegel, re-
 geerend Schepen. In derzelver plaatsen, Naamen
 werden tot Raaden aangesteld *Gillis Janszoon* der ze-
Beth, Arend Pieterszoon van der Burg, Pieter ven nieu-
Egbertszoon Vink, Jakob Pieterszoon Hoog- we Raa-
kamer, Simon van der Does, Henrik Hudde den.
 en Doctor *Albert Koenraadszoon Verburg* of Burg.
 Waarna zyne Doorlugtigheid den Raaden den
 eed

(g) Aantek. van Burgem. C. P. HOOFT by BRANDT II.
 Deel, bl. 867.

1618. eed afnam, en verklaarde „ zyne meening
 „ geenszins te zyn, dat dit werk strekken
 „ zou tot nadeel of vermindering van eeni-
 „ gen deezer Stede *Priivilegien, Coustuymen,*
 „ *Vry- ende Gerechtigheyden:*” te gelyk den
 Secretaris, *Jacob de Haan*, belastende, van
 't voorgevallene aantekening te houden (b).
 Voorts, schreef de Prins, den twee-entwin-
 tigften January des volgenden jaars „ te
 „ verstaan, dat zy, die, onder de nieuwlings
 „ aangestelde Vroedschappen, Schepenen
 „ geweest waren, ook het regt hebben zou-
 „ den, om Burgemeesteren te helpen kie-
 „ zen (i).” De regeerende Burgemeesteren
 en Schepenen bleeven, wyders, in hunne
 bedieningen. Ook behielden de ontslaagen
 Vroedschappen hunne andere dienften. Lau-
 rens Janszoon Spiegel bleef Schepen; Doc-
 tor Sebastiaan Egbertszoon, Thesaurier;
 Herman van de Poll, Weesmeester; Ys-
 brand Ben, Commissaris der Huwelyksche
 zaaken; Pieter Matthyszoon, Assurantie-
 meester, en Dirk de Vlaming, Commissa-
 ris van de Wisselbank. De gemaakte ver-
 anderingen in de Steden werden, den zes-
 tienden November, goedgekeurd door de
 Staaten van Holland, met verklaring, dat
 niemand daardoor zou mogen geagt wor-
 den, in zyne eer, goeden naam en faam,
 gekwetst te zyn (k).

Voorval, In dit veranderen der Regeeringe, zo wel
 ter gele- in andere Steden, als te Amsterdam, be-
 dien-

(b) Resol. Vroedsch. N. 12. 3 Nov. 1618. f. 65 verso.

(i) Resol. Vroedsch. N. 12. 25 Jan. 1619. f. 72 verso.

(k) Zie Vaderl. Hist. X. Deel, bl. 283 enz.

diende Prins Maurits zig gemeenlyk van den raad der zulken onder de Regenten, die meest voor de Nationaale Sinode geyverd hadden, en deeze gelegenheid waarnamen, om hunne vrienden in de Regeeringe te brengen. Doch sommigen hebben aange- tekend, dat één der Amsterdamsche Regenten, die zeer groot of het meeste gezag hadt in de Regeeringe, en byna alles naar zynen zin bestierde, ten deezen tyde, van zyn' loozer verschalkt werdt, die een zyner partyen, tegen zyn oogmerk, op 't kuffen wist te doen houden, een ander daaraf te doen schoppen, en dit bedryf zelfs ten zynen laste te doen brengen. Met al't welke, het zig omtrent in deezer voege zou hebben toegedraagen. Zeker Oud-Burgemeester, zo ik vermoede Reinier Pauw, een yverig voorstander der Sinode, bevondt zig, omtrent den tyd van de verandering der Regeeringe, veeltysds, in den Haage, om met den Prinse te spreken. Ten zekeren dage, begaf hy zig naar Amsterdam, om met de zynen, in 't geheim, te overleggen, welke Leden der Vroedschap men aanzyne Doorlugtigheid opgeeven zou, om bedankt te worden. Men vergaderde, ten deezen einde, op eenen nagt, ten huize van zekeren vertrouweling in de Warmoesstraat. Hier werdt men genoegzaam eens over eene lyst van naamen, die men eenen der regeerende Burgemeesteren deedt schryven, of geschreeven overgaf, om aan den Prinse behandigd te worden: waarna de beleider des werks wederom naar den Haage vertrok. Op de

1618. lyft was ook gesteld de naam van zekeren Oud-Schepen en Raad, in weêrwil van iemand, die 't, in de nagtvergadering tegenwoordig zynde, niet hadt kunnen keeren; doch daarna zyn verstand scherpte, om zynen vriend te redden. Hy vervoegt zig, in stilte, ten zynen huize, ontdekt hem, onder eede, wat ten zynen nadeele beslooten was, en raadt hem, dien slag met eenen trek te verzetten, door middel van zynen broeder, die met de dogter des Burgemeesters, aan wien de Lyft ter hand was gesteld, gehuwd was. Hy volgt dien raad, keert zig tot zynen broeder, die, op zyn verzoek, zynen Schoonvader met deeze woorden aanspreekt: *Wel Vader, wat hoor ik! zal myn broeder afgezet worden? En zult gy toelaaten, dat myne en uw dogters kinderen, uwe kinds-kinderen, in tyd en wyle, zullen moeten hooren, dat hun Oom, als een Landverraader, uit de Wet gezet is?* De Burgemeester, de schouder ophaalende, zeide: *Wat kan ik 'er tegen doen? 't Is te laat.* De ander hervat toen, volgens't ingeeven van dien bedekten vriend: *'t Is nog niet te laat. Ik weet raad, om mynen broeder te redden. Schrap zynen naam uit, en zet een ander, dien hy noemde, in de plaats, die u voor deezen zo schendig geboond heeft.* De Burgemeester laat zig beweegen; maakt, zonder veel overlegs, de verandering in 't briefje, en levert het den Prinse, die den inhoud naarkomt, en onder anderen den Heer, dien men, in de plaats van den uitgeschrapten, hadt gesteld, afzet. Deez', die eene zyner dogteren besteed hadt aan eenen

eenen der zoonen van den Oud-Burgemeester, dien men hielt het voornaam beleid 1618.
 deezer veranderinge gehad te hebben, we-
 tende wat hy by den Prinse vermogt, ge-
 loofde het ergste, gaf hem de wyt van 't
 gebeurde, duidde het ten kwaadste, en
 verboodt zelfs zynen Schoonzoon zyn huis.
 Wat de Oud-Burgemeester daartegen be-
 tuigde, om zig te verontschuldigen, 't mogt
 niet helpen. 't Is waarschynlyk, dat hy den
 Burgemeester, die de lyst overleverde, be-
 tigtte; die 't veelligt ontkend, of op eene an-
 dere wyze ontlegd heeft. Ten naaften jaa-
 re, zocht de Oud-Burgemeester de breuk te
 heelen, en zyns Zoons Schoonvader te doen
 herstellen. Hy verwierf voorschryvens van
 hoogerhand aan de Regenten van deezen
 inhoud: „ Naardien 's jaars te vooren, in
 „ de meeste Steden van Holland, eenige
 „ Regenten van hunne diensten verlaaten
 „ waren, met zulken verstande, dat der
 „ Steden Privilegien daardoor niet zouden
 „ worden verkort, noch de verlaatenen in
 „ hunne eer, goeden naam en faam ge-
 „ kwetst, volgens de verklaring der Staa-
 „ ten van Holland van den zestienden No-
 „ vember des gemelden jaars; zo vondt
 „ men goed, om redenen van gewigt, wel
 „ ernstelyk te verzoeken en te begeeren,
 „ dat de Heer N. N. wederom in de Vroed-
 „ schap gelaaten of gesteld werdt.” Doch
 op 't leezen van deezen brief, stondt een der
 oudste Raaden, 't zy Jan Jakobszoon Hui-
 dekooper of Kornelis Pieterszoon Hooft,
 want dit 's onzeker, op zyne beurt, op,

1618. zeggende : „ 't Gene daar geschreeven
 „ wordt van de afgezette Heeren, dat zy,
 „ door die verlaating, in hunne eere en
 „ goeden naam niet zyn gekwetst, is waar-
 „ agtig; maar dat men men daarom, eeni-
 „ gen van de afgezetten inlaatende, juist
 „ van de jongsten zou beginnen, heeft
 „ gantsch geene reden. Laat ons liever van
 „ de oudsten beginnen, of van zulken, wel-
 „ ker ouders, om de vryheid, in den ker-
 „ ker moesten treuren, en na hunne dood
 „ op schavotten zyn onthalsd; gelyk aan
 „ den Vader van Doctor Sebastiaan Eg-
 „ bertszoon is geschied (1).” En deeze reden
 hadt klems genoeg, om hem, dien men zocht
 te herstellen, te weeren. Doch in de plaats
 van een' der bedankte Vroedschappen in te
 brengen, vondt men geraaden, zekeren an-
 deren Heer tot deeze waardigheid te ver-
 kiezen: en door deezen, ook gehuwd met
 eene Dogter van den bedankten Regent,
 den Schoonvader voor altoos uit te sluiten
 van de Vroedschap, en de vyandschap
 tusschen hem en den Burgemeester, dien
 hy zyne afzetting, hoewel ten onregte,
 weet, onverzoenlyk te maaken. De af-
 keerigheid tusschen de twee Burgemeesters
 wies daarna zo hoog, datze op het punt
 stondt van tot daadelykheid uit te barsten.
 Het bedryf van den eenen, in 't veranderen
 van 't briefje, gaf ongetwyfeld aanleiding
 tot groote oneenigheid, die men houdt dat
 nog meer toenam, ter oorzaake van hunnen
 twist

(1) Zie II. Deel, VIII. Boek, bl. 276.

twist over zeker treffelyk ampt, waar elk 1618.
 hunner eenen zyner vrienden zocht in te
 dringen. Men verhaalde ook, dat zeker
 ander Heer, die te vooren de zyde vanden
 beleider der zaaken plagt te styven, insge-
 lyks door een ampt, waarover geschil viel,
 van zyne party werdt afgetrokken. Ook
 ontschoot het hem met eenen der nieuwe
 Vroedschappen, een man van verstand en
 geleerdheid, die hem eerlang tegen viel.
 Onder de oude Heeren, waren, behalve
 de genen, die over de zweevende geschillen
 altoos van een ander verstand waren ge-
 weest, ook eenigen, die, in 't kort, de
 dingen anders inzagen en hem tegen gingen;
 't welk, eerlang, gelegenheid gaf, dat men
 den stuurman, die, naar men 't sedert be-
 greep, het schip tusschen de barningen ee-
 ner strenge stiptheid byna verzeild hadt,
 voortaan, van 't roer der Regeeringe hieldt
 (m): waaruit, binnen weinige jaaren, groo-
 ter gemaatigheid ontstondt in 't bestier
 deezer Stede, gelyk, uit het vervolg deezer
 geschiedenisse, blyken zal.

De Nationaale Sinode te Dordrecht be-
 gon haare zittingen, weinige dagen na dat
 de Regeering te Amsterdam veranderd was,
 De Leer der Remonstranten werdt, eer- 1619.
 lang, in dezelve, veroordeeld. En kort
 hierna, spraken vierentwintig Regters,
 alle de Provincien, doch voor de helft uit
 Holland, verkooren, het vonnis uit over de
 drie gevangen Heeren, Oldenbarneveld, en daar
 Ho-

Uitflag
der Si-
node.

1619.

Regters
over de
drie ge-
vangen
Heeren,

en daar
Ho-

(m) Zie BRANDT II. Deel, bl. 269 enz.

1619. Hogerbeets en de Groot. Men weet, dat de eerste onthalsd, en de twee laatsten tot eene eeuwige gevangenis verweezen en naar Loevestein gevoerd werden. Onder de vierentwintig Regters, was ook Reinier Pauw, Burgemeester van Amsterdam (n). En eer 't vonnis nog geveld was, stroomde men, hier ter Stede, een vinnig gedrukt schimp-schrift tegen den Prinse van Oranje, tegen de Regters, en tegen de Dordrechtsche Sinode: 't welk het Geregt zo zeer mishaaide, dat 'er, by eene Keure van den twintigsten Maart, honderd ponden vlaams beloofd werden aan die den maaker, drukker of verspreiders van het zelve wist aan te wyzen (o).

De Remonstranten te Amsterdam stelden, weinige weeken na dat hunne Leer in de Sinode te Dordrecht veroordeeld was, een verzoekschrift in, om vrye Godsdienstoefening te begeeren. Zy vertoonden, in het zelve „ dat de hooge Overheid, voornaam- „ lyk, behoorde te zorgen, dat de ingeze- „ tenen in hunnen Godsdienst, en in de be- „ tragtinge der Godzaligheid niet verhin- „ derd werden; dat zy, zynde van aanzien- „ lyken, middelbaaren en laagen staat, zig, „ tot hier toe, gehoorzaamlyk en getrou- „ welyk gedraagen hadden, s'hot en lot „ gegeven, en ook alles gedaan, wat tot „ behoudenis van 't Vaderland noodig en „ dienstig geweest was; dat zy ook nog „ bereid waren, voor het zelve, goed en „ bloed

(n) Vaderl. Hist. X. Deel. bl. 341.

(o) Keur. 1. f. 208.

„ bloed op te zetten; doch dat zy het daar 1619.
 „ voor hielden, dat men hun geene minde-
 „ re vryheid behoorde toe te laten, dan
 „ anderen Christenen hier te Lande werdt
 „ vergund; en ook den Jooden binnen Am-
 „ sterdam, uit geen ander inzicht dan van
 „ voordeel in 't stuk van den Koophandel.
 „ Dat Frankryk, Poolen en gantsch Duitsch-
 „ land ondervonden, wat sterkte en magt
 „ hun de vryheid van Godsdienst gegeven
 „ hadt. Dat men hierom, in de gemeene
 „ Regeering van deezen vryen Staat, hun
 „ de waardigste en kostelykste van alle
 „ schatten, den Godsdienst en 't gehoor
 „ des Goddelyken woords niet behoordete
 „ onthouden, naardien zy, in goeden ge-
 „ moede, met de Contraremonstanten,
 „ geene gemeenschap houden konden (p).”
 Doch of en waar dit verzoekschrift ingele-
 verd werdt, is my nergens klaarlyk geblee-
 ken. Alleenlyk vind ik, dat diergelyk een
 Verzoekschrift, in Juny, aan de Staaten van
 Holland is overgeleverd: waarop een on-
 gunstig antwoord kwam, welk, onder an-
 deren, door de Stad Amsterdam, werdt
 goedgekeurd (q).

Ondertusschen, hielden de Remonstran- Plakaan-
 ten deezer Stad, den drie-entwintigsten Ju- ten te-
 ny, eene Godsdienstige Vergadering buiten gen de
 de Heilige-Wegspoort in eenen tuin (r). Remon-
 Diergelyke vergaderingen waren ook te Oud- fche Ver-
 dorp buiten Alkmaar gehouden, en by Pla- gaderin-
 kaat gen.

(p) Zie BRANDT III. Deel, bl. 757.

(q) Refol. Vroedsch. N. 12. 24 Juny 1619. f. 79 verso.

(r) Zie BRANDT III. Deel, bl. 760.

1619. kaat van den Hove van Holland van den negenentwintigsten May, onder zekere geldboete, verboden. Doch by de Staaten van Holland werdt, sedert, geraadpleegd op het instellen van een nader en sterker Plakaat tegen de Remonstrantsche Vergaderingen. Zy deden 'er een Ontwerp van maaken door 't Hof, welk, sedert, door de Edelen en Steden, ook door Amsterdam (s), goedgekeurd werdt, en, naar alle waarschyneheid, op den naam der Staaten van Holland, zou uitgegeven geweest zyn, zo de andere Provincien, het Ontwerp gezien hebbende, niet raadzaamer geoordeeld hadden, dat het Plakaat, op den naam der algemeene Staaten, ingesteld, en in alle de Provincien afgekondigd werdt, gelyk, hier wat vroeger, elders wat later, geschiedde (t).

Een der-
zelve
wordt te
Amster-
dam afge-
kondigd.

De Re-
mon-
stranten
gaan hier
voort,
met het
houden
van hei-
melyke
Vergade-
ringen.

't Plakaat, welk alle Remonstrantsche Vergaderingen, en alle verzameling van penningen, tot onderhoud derzelve, op zwaare boeten verbodt, was, den derden July, gedagtekend, en werdt, eerst den negentienden, hier ter Stede, afgekondigd. Twee dagen te vooren, op den zeventienden, zynde een Woensdag, hadden de Remonstranten, hier ter Stede, nog gepredikt, des nagts tusschen tien en elfuuren, in eene heimelyke Vergadering, ten huize van *Pieter Jooften*, op de Waal by de Montelbaans-
tooren. Doch deeze Vergadering werdt bespied, door eenen Makelaar, die 'er,
zon-

(s) Resol. Vroedsch. N. 12. 1 July 1619. f. 80.

(t) BRANDT III. Deel, bl. 764 enz.

zonder vraagen, ingegaan, en voor een' ander' aangezien was. Binnen zynde, kon hy niet meer dan drie of vier perfoonen beken- 1619.
nen; doordien 'er flegts een klein eind kaars in den fchoorsteen hing. Doch na de preeke, volgde hy den Predikant, en zag waar de- zelve inging: daar egter niets meer op volgde. De afkondiging van 't Plakaat belette de Remonfranten niet, voort te gaan met het houden hunner heimelyke Vergaderingen. Zy kwamen, op Donderdag den vyf-entwintigften, wederom, ter zelfder plaatfe, byeen. Doch ook by nagt en zeer in ftilte (u). En deeze vergaderingen werden aangehouden, zonder dat my bekend is, dat zy, voor 't jaar 1621, op eenigerhande wyze, gftoord werden.

Maar in den aanvang des jaars 1620, Rem Eg- raakte Rem Egbertszoon Biffchop, wiens huis, drie jaaren te vooren, door 't graauw, geplonderd geworden was, in nieuwe onge- legenhed. Te Leiden was, op den dertien- den January, in hegtenis genomen *Paulus Stochius*, die, in 't jaar 1618, van zyne Vroedschapsplaats verlaaten, en nu in 't vermoeden geraakt was, dat hy zig ophieldt met het verzamelen van penningen, ten behoeve der Remonfrantsche Predikanten en Gemeenten. In 't gaan naar den kerker, hadt hy twee brieven laaten vallen, die, door Rem Egbertszoon Biffchop, aan hem gefchreeven waren. Zy waren door den Schout opgeraapt, en den Wethouderenter hand

(u) Zie BRANDT III. Deel, bl. 334.

1620. hand gesteld. Een deezer brieven luidde als volgt :

Zyn
brief aan
Paulus
Stochius,
gewezen
Vroed-
schap te
Leiden.

*Eerfaeme bysondre gunstige Heer en Vriendt,
D'uwe alle beyde van 't verstooren der Armi-
nianen syn my geworden, en daer uit heb ik
gesien hoe Oderen in last geweest is, en meer
met hem in groot prykel. Geloofst sy Godt, die
't soo gewendt heeft. O Godt, sal dit altydt syn,
en nimmermeer enden? Wat sullen wy doen?
Den Heere bidden. Wy hebben gesondigt. Hee-
re vergeeft het ons. 't Is my lief dat gy hoope
hebt, dat het aen dien man goed doen sal. 't Ont-
wyken is best. Ditmael. Uw briefken sal ik
daetelyk gaen bestellen, en morgen, met Godts
hulpe, soo der een schuit vaert, visch senden.
Myn schip is noch niet gekoomen. God bewaer
het voor ongeluk. 't Heeft my desen soomer al
wat getroffen. Patientie. Ik soude u al eer heb-
ben geantwoord, dan hadde hoope [dat] de
schuiten eer gevaeren souden hebben, en dat ik 't
dan met de visch te gelyk sou hebben gedaen.
Wynant heeft nog niet ontfangen, soo my syn
dochter geseit heeft, of 't is u gesonden. Van
Staeden weet sy niet, dan van Nieuwegen is
een brief aen U gekomen en voortgesonden. An-
ders ditmael niet noodig hebbende te schryven,
beveele Uw E. in Godes bewaeringe, en syt
van herten gegroet*

R. E. BISSCHOP.

Onder stondt geschreeven :

*Hier gaet het redelyk, magh 't soo blyven. De
visschery is goed by dese nevelige donkre lucht.
De Vader van Jacob is een goed visscher: brengt
hier*

*bier goede waeren ter markt, die schynen aen- 1620.
genaem te weesen, en sullen profyt geeven,
magh men se maer ten hooghsten uitbrengen;
dan 't sluiten is, men magh met geen vreem-
den handelen.*

Over den inhoud van dit briefje, werdt Onder-
Stochius, die zig voor een Lid der Univer- vraaging
siteit verklaard hadt, naauwkeuriglyk on- van
deryraagd. Hy hadt reeds bekend, eenige Stochius.
penningen verzameld te hebben, ten behoe-
ve der Remonstranten: ook dat 'er, in Au-
gustus, zo hy meende, aan den Predikant
Adriaan vanden Borre, tot verval van eenige
kosten, zekere penningen gezonden waren
door Rem Egbertszoon Bilschop, dien hy
verklaard hadt, te vermoeden, dat eenige
geldverzameling gedaan hadt. Ook hadt hy
beleeden, dat *Jan Willemszoon Uffelink*, een
yverig Remonstrant te Amsterdam, naar
den Haage, Delft en Rotterdam gereisd
was, om te zien wat 'er ingekomen ware;
doch dat hy geklaagd hadt, dat 'er weinig
inkwam. Diergelyke geheimen oordeelde
men ook in het briefje vervat te zyn, 't welk,
dagt men, geheel in verbloemde bewoor-
dingen was opgesteld. De visch, daarin
vermeld, was, meende men, een zak met
geld: de visscher een geldverzamelaar, van
wien verhaald werdt, dat hy by nagt en on-
tyde veel ontving. Doch Stochius betuig- Uitleg-
de, hoog en duur, dat hy inderdaad Stok- ging van
visch van Rem Egbertszoon ontvangen hadt. den brief
En deeze heeft naderhand geschreeven, dat aan hem.

1620. *Adriaan Jakobszoon* gekogt was. Ook ver-
stondt hy, door de visschery, by donkere
lugt, de heimelyke Predikatiën (v); en door
den Vader van Jakob, *Izaak Frederici*, voor-
heen Predikant te Utrecht, die thans voor
de Remonstranten te Amsterdam predikte.
Wyders, werdt *Stochius* ondervraagd, over
't gene hy met Rem, wegens Stade, hadt
gesproken; en hy beleedt, dat zy samen
overlegd hadden, om zig, als zy 't hier niet
langer houden konden, aldaar neder te zet-
ten, zonder dat zy iet beslooten, veel min
ondernomen hadden, andere ingezetenen
derwaards te troonen. En deeze bekentenis
kwam ook overeen, met het gene Rem Eg-
bertszoon Bisschop, naderhand, geschree-
ven heeft (w). Men vertoonde den gevan-
gen ook eene Lyst van naamen, door Rem
geschreeven, willende, dat hy verklaaren
zou, wat daarmede gemeend werdt. Hy
zeide, dat het Rems hand was, doch ver-
klaarde, de naamen niet te kennen. Men
onderzocht hem nog over verscheiden' ande-
re punten. Hy liet zig, eindelyk, bewee-
gen om vergiffenis te verzoeken, en werdt,
na lang zitten, onder borgtocht, ontslaa-
gen (x).

Rem Eg-
berts-
zoon
Bisschop
wordt
voor

Doch op den zestienden January, drie
dagen na dat *Stochius* in hegtenis genomen
was, werdt Rem Egbertszoon Bisschop, te
Amsterdam, voor Schepenen ontboden.
Hy antwoordde „ dat hy komen zou.” Doch,
ver-

(v) Brieven gedrukt 1662. by Jan Rieuwertz. bl. 241.

(w) Brieven gedrukt 1662. by Jan Rieuwertz. bl. 241, 242.

(x) BRANDT IV. Deel, bl. 165, 167, 168, 169, 170, 175.

verstaande dat men voorhadt hem vast te 1620.
houden, en tegen Stochius te hooren, liet
hy zig, door zyne Huisvrouw, beweegen, Schepe-
om voor 't gevaar, dat hem dreigde, te nen ont-
schuilen, of te wyken. Den volgenden dag,
kwam 'er wederom een bode, zeggende,
„ dat hy terstond boven komen moest.”
Doch zyne Huisvrouw, Lysbeth Filips de
Bisschop, gaf ten antwoord, *Hy kan niet ko-*
men. Hebben de Heeren iet te vraagen, waarin
ik hen kan dienen; ik ben bereid te komen. Maar
myn man komt voor deeze maal niet. Toen liet Zyne
men de vrouw, terstond, voor Schepenen
komen. Men vraagde, *Waarom komt uw man* Huis-
niet, op 't gebod der Schepenen? Of weet hy vrouw
niet, dat hier zyne Overheid is, die hy geboor- komt
zaamheid bewyzen moet? Myne Heeren, ant- boven,
woordde zy, dat hy niet komt, is zyn schuld
niet, maar de myne. Ik heb my zelve ver-
vaard gemaakt, ziende, aan 't vangen van
myns mans goeden vriend te Leiden, hoe men
't op de Remonstranten heeft gelaaden. Daar-
om vrees ik, dat men mynen man, dien men
niet van de minsten onder de Remonstranten
agt te zyn, de eene of de andere smaadheid zal
aandoen: 't gene ik niet zou kunnen draagen;
want ik ben, door de plondering van myn huis,
over drie jaaren geschied, nog zo gekwetst,
dat ik niet meer lyden kan. Eenigen van de
Schepenen zогten haar te overreeden, dat
zy haaren man beweegen zou boven te ko-
men. Doch zy badt, dat men 't haar niet
vergen, noch haar 't weigeren kwalyk af-
neemen wilde; maar haare zwakheid te ge-
moet komen. Zelfs verklaarde zy „ eerder

1620. „ zelve in de gevangenis te willen gaan,
 „ en goed en leeven opofferen, dan haaren
 „ man, schoon zy van zyne onschuld over-
 „ tuigd was, beweegen om boven te ko-
 „ men, zonder verzekerd te zyn, dat hy
 „ niet vast gehouden zou worden.” Hier
 over reezen hooge woorden. Eenige Hee-
 ren zeiden „ dat men 't Land' beroerde,
 „ het prediken niet laten wilde, en op
 „ geene Plakaaten paste.” Waarop de
 vrouw hernam „ dat de Roomschen ook 't
 „ prediken verboden hadden, zonder dat
 „ het gelaaten werdt, en dat men God bo-
 „ ven al gehoorzaamen moest.” Men liet
 haar, vervolgens, in een ander vertrek gaan,
 en leide in beraad, of men haars mans Comp-
 toir of Schryfkamer ook door 't Geregt zou
 laten bezoeken. Schepenen gingen by Bur-
 gemeesteren: ook zag men Burgemeester
 Pauw in Schepens kamer gaan. Sommige
 Schepenen zогten 't bezoeken te voorko-
 men, en verstonden, dat men 'er niet by
 overstemming toe besluiten mogt. Doch
 eindelyk werden de Schepenen, *Jakob Hoog-*
kamer en *Albert Koenraad Burg*, gemagtigd,
 om, nevens den Schout, Willem van der
 Does, Rem Bisschops Comptoir, brieven
 en papieren te doorzoeken: 't welk, ter-
 stond, eer de vrouw nog t'huis kwam, in 't
 werk gesteld werdt, en drie of vier uren
 duurde. Men vondt hier verscheiden' schrif-
 ten, die de Heeren medenamen: onder ande-
 ren; het afschrift van eenen brief, door Rem
 geschreeven, over de verandering der Re-
 geeringe in Holland, in 't jaar 1618, waar-

Zyn
 Comp-
 toir
 wordt
 onder-
 zогt.

Wat men
 daar
 vondt?

in gelezen werdt: *Is dit zestigjarige oudheid? 't Is wel eene goddelooze Calvinische stoutheid?* voorts een' brief van eenen *Daniel Hiote* uit Dantzig, die Rem bedankte voor een toegezonden verhaal van 't gene op de Dordrechtsche Sinode omgegaan was, en voor 't gene, desaangaande, in druk was uitgegeven, en hem toegeschikt: nog twee brieven van den Professor *Episcopus*, twee afschriften van *Pasquillen*, en eene lyst van dertig of veertig naamen, door Rem geschreeven, zo men meende, van perfoonen, die voorhadden zig met der woon naar Stade te begeeven. De Schepen *Jan Willemszoon Bogaard* reisde, weinige dagen hierna, op Leiden en den Haage, waarschynlyk om de ontdekkingen, in Rems Comptoir gedaan, te vergelyken met de bekentenisse van *Stochius*. Toen vreesden sommige Remonstranten te Amsterdam, dat het hun gelden zou, en dat men hen, over de Collecte, zou aanspreken. *Jan Willemszoon Uffelink*, van wiens yver in dit werk wy boven gewaagd hebben, week, ten deezen tyde, ter Stad uit (y). En den dertigsten Ja-

1620.

uary, werden drie Remonstrantsche burgers, *Henrik Ekelboom*, *Abraham Antoniszoon* en *Pieter Jooften*, voor Schepenen ontbouden, en op 't stuk der Collecte ondervraagd. *Ekelboom* bekende „ dat hy, „ uit zig zelven, honderd guldens aan armen gegeven hadt, de helft aan de Weezen, en de helft aan eenige Waalen.”

Drie Remonstrantsche burgers worden voor Schepenen ontbouden.

Daar

(y) Zie BRANDT IV. Deel, bl. 176.

1620. Daar één der Schepenen op vraagde, *was 't niet aan Goularts Waalen?* Doch hy verklaarde „niet te weeten, wiens Waalen het „waren.” Abraham Antoniszoon, gevraagd zynde „of hy geene Collecte gedaan hadt, „voor de Remonstranten?” antwoordde, „dat hy ongehouden was, dit, of iet, dat „hem bezwaaren kon, te zeggen. Wisten „de Heeren iet ten zynen laste, zy mog- „ten 't bewyzen, en hem doen 't generegt „was.” De Schepenen hernamen: *wy weeten wel, van welke gezindheid gy zyt. Dat men zulks van u vermoedt, is zo vreemd niet. Zegt daarom ronduit wat 'er van zy.* Doch de ander antwoordde: *Dat 's geen styl van regten. Sommigen hebben zig weleer aan een' staak gepraat, met meer te zeggen dan zy behoefden. Ik weet beter.* De Schepen, die 't woord voerde, liet zig daarop hooren: *Zo gy 't met geen gemoede zeggen wilt, zullen wy 't u wel doen zeggen.* Waarop de ander zeide, *de Heeren kunnen doen wat hun gelieft: ik ben in hun geweld.* Doch als één der Schepenen hierop zeide, *wy zyn geene geweldnaars,* verbeterde hy zyn zeggen, in deezer voege, *Laat het dan zyn in hunnemagt: want ik sta hier voor de Heeren, en zy hebbenmagt om my te doen wat hun gelieft.* Pieter Joosten werdt niet slegts over de Collecte ondervraagd; maar ook, of hy in geene Remonstrantsche Vergadering geweest ware? Doch hy ontkende 't een en 't ander, en bleef by de ontkenenis: 't welk met reden vreemd schynen mag, alzo, gelyk wy bo-

boven (z) aantekenden, de heimelyke Vergaderingen der Remonstranten, reeds in 't 1620. voorleeden jaar, ten zynen huize, gehouden waren. Toen men met deeze drie lui- Men laat- den niet verder komen kon, liet menze gaan; ze gaan. doch onder belofte van des vermaand zyn- de wederom te zullen verschynen.

Maar ten volgenden dage, zynde den een- Rem Eg- endertigsten January, werdt Rem Egberts- berts- zoon Biffchop, om dat hy, ontbooden zyn- zoon de, tegen zyne belofte, niet verscheenen wordt was, en om dat men, in zyn Comptoir, met de blyk gevonden hadt, dat hy, tegen 's Lands klok in- Plakaaten, gezogt hadt de gemeene rust te gedaagd. verstooren, openlyk met de klok ingedaagd, om zig hier, binnen zekeren tyd, te komen verantwoorden. Op deeze indaaging volgde eene tweede, den veertienden, en eene derde, den agtentwintigsten February (a). Doch Hy ver- Rem, die zyne regters, of de meesten der- fchynt zelve voor partydig hieldt, vondt geraa- niet, en den, zig schuil te houden, en op geene dee- schryft, zer indaagingen te verschynen. Hy gaf re- tot zyne veront- den van zyn gedrag, in verscheiden' brieven, schuldig- gerigt aan den Heer *Abraham Boom*, die, ging, aan met de verandering der Wet in February, Schepen Boom. wederom Schepen geworden was, en met wien hy, veele jaaren, vriendschap gehou- den hadt (b). In deeze brieven, veront- schuldigde hy zig ook, over 't gene men, te Leiden en op zyn Comptoir, ten zynen nadeele, meende ontdekt te hebben. „ De „ Lyft

(z) *Bladz. 318.*(a) *Keurb. I. f. 220.*(b) *BRANDT IV. Deel, bl. 183-187.*

1620. „ Lyft van naamen, die hem verdagt ge-
 „ maakt hadt, kon, fchreef hy, wel tot
 „ geheel andere einden dienen, dan men
 „ waande: en men hadt geen bewys, dat
 „ 'er iet onbehoorlyks mede gemeend, veel
 „ min uitgevoerd was. Met de Heeren van
 „ Stade, hadt hy niet gehandeld om eeni-
 „ gen van 's Lands ingezetenen derwaards
 „ te troonen, gelyk men hem naargaf. De
 „ twee Pasquillen, die men zeide op zyn
 „ Comptoir gevonden te hebben, betuigde
 „ hy, voor God, niet te hebben gemaakt.
 „ Doch hy was gewoon alle fchimp en
 „ fteekdigten, van wat zyde zy ook kwa-
 „ men, als zy eenigszins aartig waren, uit
 „ te fchryven en te bewaaren: 't welk hy
 „ verftondt niet verbooden te zyn. Voorts,
 „ betuigde hy, niet te zullen nalaaten, lief-
 „ de te bewyzen aan zyne behoeftige broe-
 „ ders, fchoon hem dit hier voor misdaad
 „ aangerekend werdt. Eindelyk, verklaar-
 „ de hy zig ook ongezind, om vrygeleide
 „ te verzoeken, gelyk hem geraaden was,
 „ zynde hy bedugt, dat men iet uit hem
 „ zou tragten te trekken, welk 'er niet in
 „ was, of hem opening vergen, waarvan
 „ hy en andere eerlyke luiden niet dan fcha-
 „ de zouden te wagten hebben (c).” Op
 de drie indaagingen, volgde geene vierde.
 De Schout vondt niet goed, het geding ver-
 der te vervolgen. Maar Rem Egbertszoon
 durfde, vooreerst, niet waagen, zig in Am-
 fter-

(c) Brieven in 1662. te Amft. by Jan Rieuwertsz. gedrukt
 bl. 231, 232, 241, 243.

sterdam te vertoonen. Hy begaf zig in Brabant, daar hy zig eene wyle tyds onthieldt: toen naar Frankryk; daar hy tot in 't volgende jaar vertoefde: waarna hy wederom naar Amsterdam keerde (d), gelyk wy beneden zien zullen. 1620.

De Regeering deezer Stad deedt, ter Dagvaart van Holland, die in Maart gehouden werdt, onder anderen, voorflaan „ dat „ men geene anderen tot ampten van Regeeringe of Politie behoorde toe te laten, „ dan mannen van de waare Gereformeerde Religie (e):” Toen ook, op den eenendertigsten October deezes jaars, de Schout, Willem van der Does, zyn ampt nederleide, werdt het zelve, by voorraad, tot aan Vroewendag des jaars 1621, waargenomen door den voorzittenden Burgemeester, *Fredrik de Vry*, van wien, in schriften van dien tyd, aangetekend wordt, dat hy zig, geduurende zyn Schoutfchap, veel moeite gaf, om eene Arminiaansche Vergadering te betrappen (f). Zelfs, begon men, na 't uitkomen van een tweede Plakaat der algemeene Staaten, welk den eersten February gedagtekend was, en waarby vyfhonderd guldens beloofd werden aan elk, die eenen Remonstrantschen Predikant in hegtenis leverde, scherper te letten op de Predikanten, dan te vooren. Een van de eersten, die, federt,

Twee Remonstrantsche Predikanten worden, te Amsterdam, in het Tugthuis gezet.

(d) BRANDT IV. Deel, bl. 192.

(e) Refol. Holl. 20 Maart 1620. by BRANDT IV. Deel, bl. 209.

(f) Vrye aanwyzing tegen de Historie van F. DE VRY, gedrukt 1621. bl. 114.

1620. gevat werdt, was *Joannes Grevius*, vooreen Predikant te Heusden, die te Emmenrik betrapt, van daar naar den Haage gevoerd, en, den zestienden May, door de Gedeputeerden ter Generaliteit, veroordeeld werdt „ om gebragt te worden in het se„ creete Tugthuis te Amsterdam, en aldaar, „ zyn leeven lang, even als andere tugte„ lingen, bewaard en gehandeld te wor„ den (g).” ’t Zelfde lot trof, wat laater, *Samuel Prince*, weleer Predikant te Baardwyk in ’t Land van Heusden, die op ’t Eiland Goereede gevat, en ook naar den Haage gevoerd was, daar hy, door Gemagtigden van den Hove, gehoord werdt, en van waar men hem, omtrent het midden van Juny, naar het Tugthuis te Amsterdam voerde, zonder dat zyne Sententie ooit gemeen werdt gemaakt (b). Zy klaagden, sedert, dat men hen, in ’t heimelyk Tugthuis, in ’t eerst, zeer hard handelde, en weeten ’t aan de Regenten, die thans waren *Kornelis Schellinger*, Suikerbakker en Oud-Diaken, *Pieter Dirkszoon Emaus*, *Matthys Janszoon Egh* en *Jakob Jakobszoon Zeeuw*, en aan den Binnenvader. Men onthieldt hun, in den winter, somtyds, vuur en licht, en alle boeken, die de tegenwoordige kerkelyke geschillen betroffen. Zy werden beschimpt, getergd, en somtyds, met het openbaar Tugthuis, en met de rasp gedreigd. Hunne vrouwen en kinderen werden

(g) BRANDT IV. Deel, bl. 220, 234.

(b) BRANDT IV. Deel, bl. 219, 243, 244.

den, in de maand of zes weeken, naauwlyks eens by hen toegelaaten. Doch deeze en diergelyke hardigheden geschieden, meent men, buiten kennis der Wethouderen. Ook verkreeg Grevius, eerlang, verlof tot het leezen van Regtsgeleerde boeken, en begaf zig tot de oefening eener wetenschap, van welke hy, in zyne jeugd, de beginsels geleerd hadt. Zelfs ontwierp hy, ter deezer gelegenheid, een werk *tegen de Pynbank*, 't welk naderhand in 't licht kwam, en van kenners geoordeeld werdt, geleerdelyk en bondiglyk geschreeven te zyn. In 't begin van Juny des jaars 1621, werdt hem en Prince, op last der Wethouderschap, niet slegts vry gebruik van schryfgereedschap toegestaan; maar men gaf hun ook verlof, om zig, dagelyks, op de plaats van het Tugthuis, te vertreeden, en daar de aanspraak hunner vrienden en bekenden, ter bescheidenheid der Regenten, te genieten.

't Is zelfs gebeurd, dat Prince in gesprek raakte met den Paltsgraave Fredrik, verdreeven Koning van Boheme, die, nevens de Gemaalin van Graave Ernst van Nassau, den Heer van Brederode en deszelfs Zuster, den Engelschen Gezant Carleton en andere Grooten, het Tugthuis was komen bezien. In welk gesprek, daar Carleton en anderen zig ook in mengden, Prince vrymoediglyk beweerde „ dat hy wel van de Heeren Staaten, maar niet van Gode gebannen was; „ dat hy Gereformeerd was, niet naarden Catechismus van den Palts; maar naar „ Gods woord; dat de Synode de gemoeden „ niet

Een hunder raakt aldaar in gesprek met den Koning van Boheme.

1621. „ niet verbinden kon , vooral niet tegen
 „ Gods woord ; dat elks eigen geweeten
 „ zyn Regter zyn zou , in dingen , die den
 „ grondslag der zaligheid betroffen , en dat ,
 „ in minder dingen , de onderlinge ver-
 „ draagzaamheid plaats hebben moest.”
 De Heer van Brederode zeide toen „ dat
 „ zy , Remonstranten , elkanderen eenen eed
 „ van getrouwheid gedaan hadden , dien
 „ zy niet afgaan wilden.” Doch Prince
 antwoordde „ dat zy niemant gezworen
 „ hadden dan Christus , hunnen Heere , en
 „ dat , het gene men van eenen anderen eed
 „ uitstrooide , loutere agterklap was.” In
 ’t heengaan , zeide Carleton tegen iemant ,
 „ die man heeft verstand. ’t Is jammer ,
 „ dat hy ’t niet beter gebruikt heeft.” Waar-
 op Prince , die dit gehoord hadt , zeide ,
Ik dank God , dat ik nog niet overtuigd ben ,
van het , tot hiertoe , kwalyk gebruikt te heb-
ben. Het meeste gezelschap scheidde toen ,
 met betoog van beleefdheid ; maar van ééne
 der voornaamste vrouwen uit het zelve
 wordt verhaald , dat zy de Predikanten , die
 hier zaten , voor oproermaakers en landver-
 raaders scholdt. Doch zulke bejegeningen
 ontmoetten hun dikwils , waartegen zy ,
 slegts somtyds , gelegenheid hadden , om
 zulken , die hen kwamen zien , beter te on-
 derregten (i).

Men
 smeedt
 een toe-

Grevius en Prince hadden al eenengerui-
 men tyd in het Tugthuis gezeten , toen
 eenige yverige Remonstranten , met hunne
 ken-

(i) BRANDT IV. Deel, bl. 579-582.

kennis, eenen toeleg smeedden, om hen, 1621. door middel van ladders, te verlossen. De ^{leg om} beleider van 't werk was *Dominicus Sapma*, ^{hen te} voorheen Predikant te Hoorn, die thans, ^{verlos-} fomtyds, voor de heimelyke Remonstrant-^{fen.} sche Vergadering, hier ter Stede, predikte. In Augustus des jaars 1621, werdt de toeleg in 't werk gesteld. Sapma was reeds aan 't overklimmen, om Grevius en Prince te haalen; doch 't mislukte, by gebrek van een genoegzaam getal helperen, en door eenen mislag, omtrent een klein gedeelte van den toetsel. Sapma ontkwam het gevaar, waarin hy zig gesteken hadt, gelukkiglyk. Weinig tyds hierna, zou men 't werk hervat hebben; doch 't bleef agter, alzo Sapma zelf in hegtenis raakte (k): 't welk zig in deezer voege toedroeg.

De Remonstranten hielden, laat in den De Re-
avond van den agtentwintigsten Augustus, ^{mon-}
eene kleine Vergadering van omtrent vyftig ^{frant-}
menschen, ten huize van *Jan Olfertszoon* op ^{sche by-}
den Kraanssteiger, tusschen de Waal ende ^{eenkomst}
Hoofdbrugge. Doch ten einde van 't gebed ^{op den}
na de preeke, werdt men gewaar, dat het ^{Kraans-}
huis met wagt bezet was. Drie of vier man- ^{steiger}
nen meenden uit te gaan: doch men riep, ^{wordt}
staat, of dat gaat 'er door! Zy weeken dan ^{gestoord.}
wederom naar binnen, en slooten de deur. De
Predikant werdt verfteken, in eene plaats,
daar hy wel bewaard was. Ook vindt men
nog schuilplaats voor vyftien of zestien per-
soonen. Eenigen bergden zig in de Kelder:

an

(k) BRANDT IV. Deel, bl. 582.

1621. anderen, op de daken, tuffchen de huizen. Op deeze wyze, wagtte men den Schout af. Eindelyk, kwamen twee Onderschouten, *Pieter Janszoon Vlasvat* en *Arend Elbertszoon Haan*. De deur werdt geopend. Men zocht naar den Predikant en de toehoorders. De eerste werdt niet gevonden. Maar men vondt omtrent twintig van de laatsten, welker naamen opgetekend werden. Met verbergen, zoeken, vinden en optekenen, werdt de nacht, tot over twee uren, gelleeten. Doch ten een uure, hoorde men, van buiten, roepen, *Zy hebben den Predikant*. Van binnen, hieldt men zig verzekerd, dat de Predikant veilig was, en dat die van buiten zig bedroogen. Maar hun was, inderdaad, een Predikant in handen gevallen, schoon een ander, dan die daar dien avond geleerd hadt. *Dominicus Sapma*, verneemende, dat de Vergadering op den Kraanssteiger gestoord werdt, hadt zich, met *Izaak Frederici*, weleer Predikant te Utrecht, begeven naar de Hoofdbrugge by Schreijershoek, om van verre te zien, hoe 't werk afloopen zou. Doch hy werdt, in 't voorbygaan, digt by de brugge, in 't licht der maane, die toen byna vol was, gekend van eene vrouw van Hoorn, die op de Geldersche Kaai woonde, en over haare deur lag. Zy ontdekte hem eerst aan haaren man, en toen aan zekeren Schuitevoerder: en deeze laatste gaf het den Schouten, of derzelver dienaaren te kennen, die *Sapma*, over de leuning der brugge leggende, aantastten en bonden, terwyl *Izaak Frederici* het gevaar ont-

De Predikant *Dominicus Sapma* wordt gevat,

ontliep. Sapma werdt, voor eerst, gebragt 1621.
 in 't voorhuis van Jan Olfertszoon, daar men
 nog bezig was met het optekenen der Re-
 monstranten. Men ontbondt hem, op de
 voorspraak van Lysbeth de Bisschop, Huis-
 vrouw van Rem Egbertszoon Bisschop, die
 ook in de Vergadering geweest was, de
 handen, tot groot geluk van veelen, alzo
 zulks hem gelegenheid gaf, om eene Lyft
 van naamen van zulken, die iet tot onder-
 houd der gebannen Predikanten gaven, te
 gelyk met zyn' neusdoek, uit zyn zak te haa-
 len en te versteeken onder een stoelkussen,
 daar zy, zonder door de Schouten gezien
 geweest te zyn, na eenige dagen verloops,
 door de dienstmaagd van 't huis, gevonden
 werdt. Omtrent ten twee uren in den nagt, en naar
 werdt Sapma, tusschen de twee Onderfchou- de boei-
 ten, naar de Stads gevangenis aan 't Stad. jen ge-
 huis, de *boeijen* genaamd, overgebragt. Hy bragt.
 werdt, naderhand, verscheiden' reizen,
 door Schepenen, ondervraagd; eens in de
 Pynkamer. Hy beleedt, meermaalen, hier Zyne be-
 ter Stede, en ook elders gepredikt te heb- kentenis.
 ben; doch betuigde, gemoedshalve niet te
 kunnen zeggen, waar hy t' huis gelegen
 hadt, noch waar vier of vyf Predikanten,
 die zig nevens hem hier hadden opgehou-
 den, hun verblyfhielden. Hy bekende ook,
 dat hy jaarlyks driehonderd vyfentwintig
 guldens genooten hadt; doch wilde niet ont-
 dekken, van wien hem deeze somme ter
 hand gesteld ware. Voorts, viel'er met den
 Schout en de Schepenen dikwils gesprek o-
 ver de Leere, waarin hy 't gevoelen der
 Re-

1621. Remonstranten, naar zyn beste vermogen, verdedigde. Hy schreef, federt, dat sommige Schepenen, met naame de Heer Roertert Ernst, hem zeer smaadelyk bejegenden. Ook leverde hy den Geregte eene schriftelyke verdediging over van zyn gedrag, die zo veel schein uit te werken, dat men hem, federt, minzaamer toesprak. Zelfs hadden eenige Heeren, te vooren reeds, niet donkerlyk te verstaan gegeven, dat zy met hem verlegen waren, en wenschten dat hy honderd mylen van daar was. Drie weeken omtrent hadt hy gezeten, toen zyne Huisvrouw, *Grietje Ulbes*, en zyne Zuster vryheid kreegen, om hem geduuriglyk te bezoeken, gelyk zy deden. 's Nagts na den agttienden September, schoot hem een middel in den zin ter zynner verlosfinge, waarvan hy, 's Maandags, den twintigsten, zynner Huisvrouw en Zuster kennis gaf. 's Woendags daarna, kwamen de vrouwen hem, ten vier uuren na den middag, naar gewoonte, bezoeken. De Huisvrouw hadt een' doek om de kin, als of zy tandpyn hadt, en was voorts, met een huik en ander gewaad, zo toegesteld, als Sapma dagt uit te gaan. Toen 't half zeven werdt en de poortklokluidde, trok de gevangen een vrouwen rok en jak over zyne kleederen aan, bondt een' schorteldoek voor, zette eene huif op, spelde een' doek om de kin, en stak een vrouwenring aan de hand, daar hy den neusdoek mede voor den mond houden zou. Wanneer 't nu donker genoeg was, en hy de gelegenheid gunstig oordeelde, hing hy een' huik

Hy ont-
komt uit
de hegte-
nis.

huik om, en ging, met zyne Zuster, behendiglyk af, zyne Huisvrouw in den kerker laatende. Eene oude vrouw, die de sleutels droeg, tradt vooruit: haar volgde de Zuster, welke, nevens Sapma, die de laatste kwam, zig geliet bitterlyk te schreijen, en den neusdoek voor mond en ooggen hieldt, uitgelaaten werdt. Op straat gekomen, moest hy nog een goed stuk wegs voort-, en veel volks voorbygaan, eer hy kwam, daar hy wezen wilde. Zyne Huisvrouw zat nog zeven dagen in hegtenis, doch werdt toen op vrye voeten gesteld (1).

Midlerwyl, was, door het gevangen nemen van Sapma, gelegenheid gegeven tot het uitstellen van den toeleg, om Grevius en Prince te verlossen. De Remonstranten waren bedugt, dat Sapma ook in het Tugthuis geplaatst zou worden, wanneer zy hem, te gelyk met de twee anderen, dagten uit te helpen. Doch 's daags na zyne ontkoming, namen eenigen de verlossing van Grevius en Prince op nieuws by der hand, die egter toen voor de tweede reize mislukte: en 't scheelde luttel, of de beleiders en aanleggers waren ontdekt geworden. 't Werk bleef dan steeken, tot dat de Remonstranten, op Saturdag den negenden October, kennis kreegen, dat men de twee Predikanten, den volgenden Woensdag, naar 't Huis te Loevestein voeren zou. Toen werdt beslooten, dat men den toeleg, nu of nimmer, in 't werk stellen moest. Sapma nam 't beleid

1621.

De twee
anderen
worden
ook uit
het Tugt-
huis ge-
holpen.

(1) BRANDT IV. Deel, bl. 559-576.

1621.

der onderneeminge wederom by der hand, en slaagde nu gelukkiger dan te vooren. De nacht tusschen den twaalfden en dertienden October werdt 'er toe bestemd: en de duisternis, zynde de maan omtrent zeven en twintig dagen oud, kwam den aanleggeren zonderling te stade. Men hadt de sleutels van de kamers, daar de gevangenen zaten, en die elk twee deuren en twee sloten hadden, weeten nagemaakt te krygen. Het Tugthuis hadt hooge muuren, en steile daken, die men op- en afklimmen moest. Aan den buitenmuur van 't gebouw, bragt men houten ladders, die zwart geverwd waren, op dat zy, in den donker, te minder mogten gezien worden. Langs deezen, klommen eenige mannen naar boven, en op het dak, over welk zy touwleeren spanden, vastmaakten en vallen lieten, tot op de plaats van 't binnen-tugthuis. Tot hiertoe, was 't werk gebragt, onder 't geloop van menschen en 't gebas van honden, zonder dat de aanleggers ontdekt waren. Doch terwyl eenigen op het dak stonden, anderen langs de touwleeren op de binnenplaats nederdaalden, kwam een buurman met den blooten degen aanloopen op de genen, die, van buiten, de ladders bewaarden, roepende „ dat zy dieven waren, die de geldkist „ van 't Aalmoesseniershuis” welk toen stondt dicht by het Tugthuis, daar nu de Latynsche School is „ besteelen wilden.” Men deedt wat men kon, om den man, met goede woorden, te stillen, ronduit
zeg-

zeggende, dat men voorhadt de Predikanten te verlossen, en men bragt het zo ver, dat hy zig gezeggen liet, en eerlang heenging. Maar van binnen riep één der tugtelingen, die niet wel by 't hoofd bewaard was, op het verneemen van gerugt op de binnenplaats, *de Arminiaanen breeken uit! de Arminiaanen breeken uit!* Doch 't werdt in huis niet gehoord, of, om dat hy 't meermaalen plagt te roepen, zonder dat 'er iet aan was, niet geagt. Ondertusschen, hadden de mannen, die op de binnenplaats waren nedergedaald, de gevangenkamers met de nagemaakte sleutels geopend, en Grevius en Prince daaruit gehaald, die zy, langs de houten ladders, naar beneden deden klimmen. Met hen raakte ook vry een Jezuit *Levinus Wouters* van Brussel, en twee luiden van andere foorte. Doch om des Jezuits wille, waren ook eenige Roomschegezinden den Remonstranten behulpzaam geweest, in het bevorderen deezer verlossinge. Grevius en Prince kwamen in 't donker by eenigen hunner goedgunneren, en werden eerst des morgens gemist. Ook vondt men twee ladders staan aan den buitenmuur, die de uitvoerders hadden agtergelaaten, om door 't medeneemen niet ontdekt te worden.

Grevius en Prince predikten, na hunne verlossing, nog eenigen tyd, in de heimelyken, na ke Vergaderingen te Amsterdam. Doch de laatste vertrok eerlang naar Rotterdam, daar hy tot een ergerlyk leeven verviel. Grevius reisde, in 't volgende jaar, naar

1621. Duitschland, gaf, in 't begin van 't jaar 1624, gadering zyn boek *van de Pynbank*, te Hamburg, in 't hier ter licht; doch werdt, kort daarna, op eene Stede. reize naar Spiers, vermist, zonder dat men ooit iet van hem vernomen heeft (m).

De Re-geering begint tot zagt. zinnig-heid te neigen. Midlerwyl, werdt, zo ver my gebleeken is, hier ter Stede, geheel geen onderzoek gedaan naar de bewerkers der verlossinge van Grevius en Prince. 't Scheen, dat de meerderheid der Wethouderen, allengskens, neigde tot zagtheid en gemaatigdheid. De Schout *Jan ten Grootenbuis* hadt zig, wegens de boete der Vergaderinge, die, ten tyde van 't gevangenneemen van Sapma, gestoord was, laten voldoen met vyfhonderd guldens, schoon hy, strengelyk handelende, wel twaalfhonderd guldens zou hebben kunnen vorderen (n). In de jaaren 1623 en 1624, raakten, hier ter Stede, nog wederom drie Remonstrantsche Predikanten in hegtenis, eerst *Petrus Cupus*; kort daarna *Bernberus Vezekius*, en, eindelyk, *Arnoldus Geesteranus* (o), die allen drie, onder Acte van Non prejudicie der Gecommitteerde Raaden, van hier vervoerd, en op 't Huis te Loevestein gevangen gezet werden (p). Doch na dien tyd, ging men hier zagter omtrent de Remonstranten. Ook waren, in February deezes jaars 1621, reeds eenige Heeren in de Regeering gekomen, die de zaaken zогten te beleiden tot rekke-lyk-

(m) BRANDT IV. Deel, bl. 582-588.

(n) BRANDT IV. Deel, bl. 609.

(o) G. BRANDT Dagwyzer, bl. 683, 14, 255.

(p) Groot-Memor. N. III, f. 1, 12.

lykheid en gevoegzaamheid : 't welk Rem Egbertszoon Biffchop, die, in 't voorleeden jaar, tot driemaal toe, met de klok ingedaagd was, hadt doen besluiten, om waards weder te keeren. Hy kwam, den eerften Juny, in de Stad, vertoonde terftond daarna, op de nieuwe brug, op de beurs, en andere openbaare plaatsfen, de regeerende Burgemeester, *Pieter de Vlaming van Oudsboorn*, de Vice-President Schepen, Abraham Boom, en andere luiden van aanzien, zig niet ontzagen, openlyk met hem te wandelen en te verkeerfen. Doch 't leedt geene drie weeken na zyne terugkomst, of de Schout kreeg aanschryvens uit den Haage, om het regt der Graafelykheid tegen Rem Biffchop te bewaaren. Dit verwekte nieuwe bekommering. Rem fliep een' nagt buitens huis, en bleef den volgenden dag van de beurs. Doch daarna verscheen hy wederom in 't openbaar. Zelfs trof hy gevallyk den Schout aan in de Handboogs-doele, die hem zeer vriendelyk bejegende; doch te gelyk te kennen gaf, dat hy gepord werdt iet tegen hem te doen, en dat hy hem roepen zou. Ook geschiedde dit des anderendaags. Op des Schouts rolle verscheenen, werdt hem verklaring afgevergd van zynen brief aan Stochius (q). Doch zyn Procureur vorderde „ dat de Schout „ eerst zynen eisch doen, en hem tyd laa- „ ten zou, om te antwoorden.” De Schout begeerde daarentegen „ dat de brief eerst „ ver-

(q) Zie hier voor, bl. 320.

1621. „ verklaard werdt, dan zou zyn eifch haaft „ gereed zyn.” De ander antwoordde „ dat „ zulks geen styl van regten was.” De Schout, „ zig toen tot den gedaagde keerende, zei- „ de „ dat hy na den middag tot zynent ko- „ men, en den brief uitleggen moest; ’t „ welk hy ligtelyk doen kon.” Rem ver- „ zocht den brief te mogen zien, en ’s ande- „ rendaags werdt ’er hem een afschrift van ge- „ zonden. Vier weeken daarna, kwam Rem „ ten huize van den Schout, hem vraagende, „ of hy hem de begeerde verklaring van „ zyn briefje aan Stochius moest komen „ brengen, of wagten op nader ontbod?”

Doch de Schout gaf hem zulk antwoord, „ waaruit duidelyk bleek, dat hy de zaak gaar- „ ne zou laten fteeken. Ook werdt Rem Bis- „ chop, door den Schout of de Wethouder- „ fchap, niet verder gemoeid. Doch in Oc- „ tober werdt hy ontbooden voor den Kerken- „ raad, drie maalen door den Koster, en ten „ vierde maale door eene bezending van den „ Predikant *Jacobus Rolandus* en den Ouder- „ ling *Herman Albertszoon*, Kleermaaker. Maar „ hy weigerde, t’elken reize, te verfchynen, „ en gaf, onder anderen, voor reden van zy- „ ne weigeringe, dat hem, in ’t jaar 1617, „ de broederschap reeds opgezeid was. Hy „ voorzag wel, dat men voorhadt, hem pleg- „ tiglyk van de Gemeente af te fnyden, en „ dat zyn verfchynen voor den Kerkenraad „ het begin deezer Kerkelyke Regtspleeinge „ geweest zou zyn, waaraan hy niet goed- „ vondt zig te onderwerpen. Doch ’t liep nog „ wel dertien maanden aan, eer men ’t werk, „ van

Doch
blyft daar
hangen.

Zyne
hande-
ling met
afgezon-
denen
van den
Kerken-
raad.

van de zyde des Kerkenraads, wederom 1621. aanbodt (r). En op den eenendertigsten December des jaars 1623, werden Rem Egbertszoon Bisschop en zyne Huisvrouw Lysbeth Filips de Bisschop, by openbaare afkondiging in de nieuwe Kerke, *geëxcommuniceerd*, of in den ban gedaan, om dat zy 't gevoelen der Remonstranten toestemden en derzelver Vergaderingen bywoonden, of, gelyk het elders (s), meer overeenkomstig met den inhoud van het Kerkelyk vonnis, uitgedrukt wordt, om dat zy niet slegts by hun Ketterfch gevoelen bleeven; maar zig ook in de Remonstrantsche en Wederdoopersche Vergaderingen vinden lieten. Het zelfde lot trof, om gelyke reden, en op den zelfden tyd, nog agt andere voorname Leden der Gereformeerde Kerke van Amsterdam, te weeten, *Adriaan Jakobszoon van Noord*, Bergervischverkooper, en zyne Huisvrouw, *Griet Fans*, *Jakob Laurenszoon Reaal*, Secretaris der Admiraliteit, *Jooft Brasser*, Jan Egbertszoon Bisschop, *Samuel Olfertszoon*, en zyne Huisvrouw, *Tanneke Huiberts*, en *Dirk Dirkszoon Komans* (t). Rem Egbertszoon overleedt, ruim een jaar na deeze affnyding van de Gemeente, op den tienden April des jaars 1625 (u).

Te Amsterdam, waren, in 't jaar 1621, nog de meeste of aanzienlykste Remonstranten.

(r) BRANDT IV. Deel, bl. 610-617.

(s) Onpart. Chron. bl. 47.

(t) G. VOETIUS Polit. Eccl. P. III. Tract. IV. Cap. I. p. 239. by BRANDT Dagwyzer, bl. 691. P. A LIMBORCH Vita Episcopii p. 291.

(u) P. A LIMBORCH Vita Episcopii p. 303.

1621. ten. De inkomsten uit alle hunne Gemeenten beliepen thans 31240 guldens, waarvan Amsterdam 7200, Rotterdam 4000, Utrecht 2600, Leiden 2400 guldens, en de andere Steden merkelyk minder hadden opgebracht (v).

Burge-
meester
de Vry
geeft ee-
ne Histo-
rie der
Kerkely-
ke be-
roerte in
't licht.

De Heer *Fredrik de Vry*, Oud-Burgemeester van Amsterdam, hadt, in 't begin deezes jaars, een Boek in 't licht gegeven, met den titel van *Historie, of kort en waaragtig verhaal van den oorsprong en voortgang der Kerkelyke beroerte in Holland*. In de Voorreden, verklaarde hy, dat dit werk, door eenen der geleerdste en vermaardste mannen van ons Vaderland, opgesteld was; en dat hy 'er zeker schrift, door last der Nationaale Sinode ontworpen, bygevoegd hadt, met een aanhangsel, welk hy voor 't zyne erkende. Doch de Remonstranten vonden zo weinig smaaks in deeze Historie, dat Uitenboogaard de pen opvatte, omze te wederleggen, en in September een werk uitgaf, welk eeniglyk tegen het Burgemeesterlyk werk gerigt was (w).

Opreg-
ting der
Westin-
dische
Maat-
schappye.

Met het uitgaan van het Bestand in de Lente deezes jaars, was de oorlog tegen den Koning van Spanje wederom begonnen: en dit hadt gelegenheid gegeven tot de opregting eener algemeene Westindische Maatschappye, die in vyf Kamers, van Amsterdam, van Zeeland, van de Maaze, van 't Noorderkwartier en van Friesland met Stad en

(v) BRANDT IV. Deel, bl. 628.

(w) BRANDT IV. Deel, bl. 846, 847.

en Lande, verdeeld was. De Kamer Amsterdam hadt vier negende, de Kamer Zeeland twee negende, en de drie andere Kamers ieder een negende in de Maatschappye (x). Aan de Kamer te Amsterdam, werdt, federt, plaats tot het houden van haar Kollegie, ter zyde de Vleeschhal op de Heerenmarkt, door de Vroedschap, afgestaan (y). 1621.

De zorg voor de uitbreiding des Koophandels en der Scheepvaart, en vooral het hervatten van den uitlandschen oorlog gaf, in sommige Steden, aanleiding tot het oefenen van meerder gemaatigdheid omtrent de Remonstranten. Te Rotterdam, hielden zy, in deezen jaare, reeds Vergaderingen van tweeduizend menschen in getale, zo wel binnen als buiten de Stad: 't welk met eenige oogluiking toeging (z). Te Amsterdam, begondenze op diergelyke oogluiking te hopen, na dat, in January en February des jaars 1622, by de gewoonlyke verandering der Wethouderfchap, wederom eenige Heeren in 't bewind geraakt waren, die voor zeer gemaatigd in 't stuk van den Godsdienst gehouden werden. Men verkoor drie nieuwe Raaden, twee van welken, *Geurt Dirkszoon van Beuningen* en *Andries Bicker*, openlyk voor zulk eene gemaatigdheid uitkwamen. De derde, Doctoor *Nikolaas Tulp*, werdt geagt tusschen beide te gaan. De vier Burgemeesters, die toen verkooren werden, *Jakob Poppen*, 1622.

(x) Vaderl. Hist. X. Deel, bl. 417, 429.

(y) Resol. Vroedsch. N. 13. 15 May 1623. f. 208 verso.

(z) BRANDT IV. Deel, bl. 626, 734, 738.

1622. pen, *Frans Henrikszoon Oetgens*, Doctor *Dirk Bas* en *Jakob van Nek*, gingen voor zeer bescheiden, en afkeerig van allen gewetensdwang. Ook waren 'er, onder de Schepenen, eenigen, van welken de Remonstranten het zelfde vertrouwen hadden. Doch zo zeer als deeze verandering den Remonstranten hier ter Stede behaagde, zo veel ongenoegen gaf zy aan de yverigsten der Stads Predikanten, eenigen van welken niet schroomden te zeggen „ dat de gantsche „ Vroedschap nu Arminiaansch geworden „ was.” De Predikant *Adriaan Joriszoon Smout* zou zelfs, op den predikstoel, gezeid hebben „ hoe beklaglyk ware, dat men, „ in 't verkiezen van Wethouderen, zo los „ selyk te werk ging, zonder den mond des „ Heeren eens raad te vraagen. Een goed „ Wethouder,” zou hy 'er hebben bygevoegd „ moet drie deugden hebben, wysheid, kloekmoedigheid om iet door te dringen, en Godvrugtigheid. Oldenbarneveld was wel wys genoeg, maar hy was niet doordringende; hy was te slap, en liet zig ligtelyk verhinderen door tusschenkomende zaaken, en zag te zeer hier en daar op. Spinola, de Veldheer der Spaanschen, is scherpzinnig en doordringend genoeg; maar 't ontbreekt hem aan Godvreezendheid. Maar in zyne Doorlugtigheid, Prinsse Maurits, zyn deeze drie zaaken byeen, en zo moeten alle Wethouders zyn; daar behooren de kiezers op te letten.” Wyders, werdt van den Predikstoel geklaagd „ dat men de Re- „ mon-

Misnoegen van eenige Predikanten daarover.

„ monfrantsche Vergaderingen te zeer door 1622.
 „ de vingeren zag, en dat daarom geen ze-
 „ gen Gods over 't Land zyn kon.” Ook
 liep, ten deezen tyde, een sterk gerugt door
 de Stad, dat de Prins van Oranje, in 't kort,
 te Amsterdam komen zou, om de Wet, nog
 eens, buitens tyds, te veranderen (a): 't
 welk egter niet door de uitkomst bewaar-
 heid werdt.

De Remonstranten hier ter Stede beloof- Plancius
 den zig ook iet goeds uit de dood van den sterft.
 Predikant Plancius, die zeer tegen hen ge-
 yverd hadt, en den vyfentwintigsten May
 deezes jaars overleedt (b). Doch in July Abraham
 daarna raakte Abraham Antoniszoon, Kaar- Antonis-
 femaaker hier ter Stede en yverig Remon- zoon
 strantschgezind, in eenige moeilykheid, die haalt zig
 meest aan zyn onbedagtzaam of onvoorzig- eenige
 tig gedrag te wyten was. Bezig zynde met moeilyk-
 het bouwen van een huis op den hoek van den hals.
 de Warmoes-graft, moest 'er een slotstuk op
 de boog van de kelder, en in 't slotstuk ee-
 nige tronie of leeuws kop tot sieraad gesteld
 worden. De Timmerman zeide tegen den
 Steenhouwer, dat hy 'er 't hoofd van den
 Advokaat Oldenbarneveld in houwen zou.
 De Steenhouwer stelde het Abraham Anto-
 niszoon voor, die zeide „ dat hy daar niet
 „ tegen hadt,” hem te gelyk een prent ter
 hand stellende, om 'er 't hoofd naartee ma-
 ken. 't Werdt terstond vervaardigd, en op
 eenen vroegen morgen boven de kelder ge-
 steld.

(a) BRANDT IV. Deel, bl. 724, 725, 827.

(b) CROESE Kerk. Register, bl. 23. BRANDT IV. Deel,
 bl. 856.

1622. steld. 't Geleek zo wel, dat ieder voorby-
ganger den man terstond kende. Iemant,
onder 't vastmaaken, daaromtrent komende,
zeide, *wat stoutigheid is dit!* Dat zeggen
deed eenige luiden stillstaan. De hoop werdt
allengskens grooter. Van 't morren kwam
men aan 't werpen met steenen, zo dat de
neus van 't beeld geschonden werdt. Toen
dagt de Huisheer, dat het tyd van zwigten
was. 't Hoofd werdt weggenomen, na dat het
omtrent een halven dag gestaan hadt. Maar
Abraham Antoniszoon werdt, deswege,
voor Schepenen ontbooden. Men vraagde
hem „ of hy 't hoofd van den gewezen Ad-
„ vokaat niet in 't slotstuk van zyne kelder
„ geplaatst hadt?“ Hy verhaalde, hoe 't
bygekomen ware, en dat hy 't wel gelaaten
zou hebben, zo hy gedagt hadt, dat iemant
zig daaraan gestooten zou hebben. Hierme-
de liet men hem gaan, zonder dat hem iet
verders bejegende (c).

Men
brengt
hier ter
Stede de
*Verant-
woording*
van Hugo
de Groot
heime-
lyk op de
pers.

Doch, gelyk uit het gebeurde omtrent
het huis van Abraham Antoniszoon, de haat
van 't gemeen tegen den Advokaat Olden-
barneveld gebleeken was; zo bleek, wat laa-
ter, hier ter Stede, ook de afkeer, dien
veelen tegen Hugo de Groot hadden opge-
vat. Die Heer was, in 't voorleeden jaar,
ontkomen uit de Loevesteinsche hegtenis,
en hadt zig, sedert, naar Frankryk begeven,
daar hy eene *Verantwoording* schreef voor de
wettelyke Regeering van Holland, zo als de-
zelve geweest was, voor de verandering
des

(c) BRANDT IV. Deel, bl. 740.

des jaars 1618. Dit Geschrift was, in Fe- 1622.
 bruary deezes jaars 1622, gezonden aan
 den Heer Maurier, Gezant des Konings van
 Frankryk in den Haage, om het ter drukper-
 fe te bezorgen. Hiertoe bediende men zig,
 buiten kennisse der bloedvrienden van de
 Groot, van eenige Remonstranten, die 't
 werk, eerlang, te Amsterdam, op de pers
 bragten. Terwyl men met drukken voort-
 ging, werdt de Heer *Henrik Hooft*, zoon van
 den Oud-Burgemeester Kornelis Pieterszoon
 Hooft, die uit Frankryk herwaards reisde,
 en eenige brieven van de Groot medebragt,
 op zeker gegrond of ongegrond vermoeden,
 dat hy iet tot nadeel van den Prinse van O-
 ranje gesproken hadt, te Lillo aangehouden,
 en naar Zeeland gevoerd; doch spoedig ont-
 slaagen. Maar de Groots brieven, daar 't
 veelligt meest om te doen geweest was, wer-
 den, in de Vergadering der Gecommitteer-
 de Raaden van Zeeland, geopend en gele-
 zen. Uit dezelve ontdekte men, dat de
 Verantwoording in Holland gedrukt werdt
 (d). De Wethouderschap van Amsterdam De voort-
 kreeg ook, eerlang, door iemant, die onbe- gang van
 kend bleef, kennis van de plaats der heime- het druk-
 lyke drukkerije. Doch eer de Schout daar ken
 kwam zoeken, werdt men eenigszins ver- wordt
 wittigd van zynen toeleg, en vondt mid- belet.
 del, om 't gene reeds gedrukt was te ber-
 gen. Doch men hadt alles wat agterdogt
 geeven kon niet aan een zyde kunnen
 doen. De Schout vondt nog twee drukper-
 fen

(d) C. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 288.

1622. fen en eenen grooten hoop wit papier, en liet, daarop, zyne dienaars, een' nagt en een halven dag, in 't huis blyven; doch toen zy niets meer vonden, deedt hyze wederom vertrekken. De aanleggers van 't werk zouden gaarne een' anderen drukker gebruikt hebben; doch hoop op winst belette den tegenwoordigen het gevaar te zien, waarin hy

't Wordt hervat. zig zelven en anderen stelde. Hy wilde dan voort met het werk, en verkoos, in eenen anderen oord van de Stad, eene zeer ongelegene plaats om het te vervolgen. Men moest hem zynen gang laten gaan, uit vrees dat hy eenigen, die zig met de zaak gemoeid hadden en hem bekend waren, in 't verdriet brengen mogt, zo men hem tegen-

Andermaal gesluit.

viel. Doch zo als hy zig bereidde om de pers en de letters uit den huize te draagen, werdt hy, maar agt dagen na de eerste ontdekking, ten tweede maale, overvallen door den Schout, die letters en papier, wel ter waarde van vierhonderd guldens, vondt, en medenam. De drukker ontkwam 't gevaar; doch zyn broeder, die naast zyne deur woonde, en by wien twee bladen, tot de *Verantwoording* behoorende, werden gevonden, werdt gevangen genomen. Men hadt den Schout aangediend, dat 'er al vier bladen gedrukt waren. Doch 't vyfde was reeds van de pers gekomen. Ondertusschen, was deeze hapering oorzaak, dat het werk te Amsterdam steeken bleef, en door den Drukker *Izaak Willemszoon Verbeek* te Hoorn uitgevoerd werdt; doch zo langzaam, dat het boek, niet voor November, in 't licht kwam.

Te Hoorn volvoerd.

't Werdt,

't Werdt, in de meeste Steden van Holland, opgehaald. Doch zeker Boekverkooper te Amsterdam, een yverig Remonstrant, zondt Burgemeesteren en Schepenen ieder een exemplaar, door een' matroos, die van Rouaan scheen te komen. De Raaden ter Admiraliteit hier ter Stede ontvingen elk gelyke gifte. Doch de algemeene Staaten gaven een scherp Plakaat uit, tegen 't Boek, welk, den vierentwintigsten November, gedagtekend was. In de meeste Steden van Holland, werdt dit Plakaat afgekondigd, behalve te Amsterdam, en, zo sommigen meenen, ook niet te Dordrecht, noch te Hoorn. Ook werdt, te Amsterdam, den Boekverkooperen geen eed afgevergd, gelyk, om 't boek te agterhaalen en 't verkoopen te beletten, in andere Steden, geschied was (e). 't Gene ter gelegenheid der *Verantwoordinge*, hier ter Stede, voorviel, toonde dan den afkeer, dien veelen nog van den Schryver hadden; hoewel 'er, te gelyk, uit bleek, dat de Wethouderschap in 't gemeen gemaatigder van hem en zyn schryven oordeelde.

In July deezes jaars, werdt, te Amsterdam, zekere *Balthazar Paul*, om voorgenomene Brandstigtery, geworgd en geblakerd (f). Hy beleedt, hiertoe, door eenigen, die zeiden van de Spaanschen uitgezonden te wezen, omgekogt te zyn, en hadt voor, door middel van hooge doozen, als

Brand-
stigers
ontdekt.

(e) BRANDT IV. *Deel*, bl. 319-321, 323.

(f) N. V. WASSENAER *Hist. Verhaal*, III. *Deel*, f. 66.

1622. als Lantaarnen gemaakt en met vuurwerken gevuld, die hy en de zynen, in 't Stadhuis, in 't Oostindisch huis en elders, nederzetten zouden, de Stad, aan verscheiden oorden tevens, in den brand te zetten. Doch de toeleg werdt gelukkiglyk ontdekt: een der doozen kwam in handen van 't Geregt, welk 'er, naderhand, nog een vondt, ten huize van Paul, die gevlugt was, en zig daardoor verdagt gemaakt hadt; doch te Leeuwarden agterhaald werdt. De andere schuldingen waren 't, vroeger dan hy, ontkomen, en werden, zo 't schynt, niet agterhaald (g).

Te Amsterdam, wordt wederom eene Remonstrantsche Vergadering gestoord.

1623.

Men voer, te Amsterdam, nog voort met het houden van heimelyke Remonstrantsche Vergaderingen, dan in 't eene huis, en dan in 't andere. Doch op den negentienden December, werdt 'er wederom zulk eene Vergadering gestoord, die ten huize van *Joost Brasser*, Broedervan den Heer *Govert Brasser*, Thesaurier-Generaal der Vereenigde Nederlanden, gehouden werdt. Doch *Joost Brasser* werdt, na die stoorring, in eenige weeken, niet gemoeid. Toen zогten eenige voornaame luiden hem te beweegen, om zyne zaak met den Schout af te maaken, hem voorhoudende „ dat, zo hy vonnis „ verwagten wilde, eenigen der voornaamste Schepenen zig verpligt zouden agten, „ om uit de bank te gaan, also zy over „ geene zaaken van Godsdienst zitten wilden; doch dat zy zig hierdoor verdagt, „ en

(g) Confessieboek van 15 Oct. 1621 tot 27 July 1622. f. 234. Sententieb. van 12 Jan. 1622 tot 28 July 1623. f. 37.

„ en voor het toekomende onnut maaken 1623:
 „ zouden.” Doch hy verklaarde „ liever,
 „ als 't niet anders zyn mogt, de volle boe-
 „ te te willen geeven by vonnis van Sche-
 „ penen, dan vyf groot by verdrag met den
 „ Schout. De Schepenen,” zelde hy ook,
 „ moesten zo wel iet voor de vryheid doen,
 „ als hy en de zynen, die hunne welvaart
 „ en hun leeven zelf ter bescheidenheid
 „ van 't wufte graauw stelden (b).” Doch
 of deeze zaak eenig verder gevolg gehad
 hebbe, vind ik nergens gemeld.

In 't begin van February, kwam aan den Samen-
zweering
tegen 't
leeven
van Prin-
se Mau-
rits ont-
dekt.
Wat deel
eenige
Remon-
stranten
daaraan
hadden.
 dag eene roekelooze samenzweering tegen
 het leeven van Maurits, Prins van Oranje,
 gesmeed door de twee Zoonen van den ont-
 halsden Advokaat Oldenbarneveld, en meest
 door den jongsten; doch waarin ook twee
 Roomschegezinden, en eenige Remonstran-
 ten, of die den Remonstranten toegedaan
 waren, de hand hadden. *Henrik Slavius*,
 voorheen Predikant te Bleiswyk, en om Re-
 monstrantschegezindheid afgezet, hadt 'er,
 voor anderen, deel aan. Hy lag, ten dee-
 zen tyde, overhoop met de Remonstrant-
 sche broederschap, die hem het opzigt over
 het drukken haarer boeken onttrokken hadt,
 en hem niet voorthielp naar zynen zin (i):
 't welk hem, veelligt, te eerder, tot vertwy-
 felde aanslagen vervallen deedt. *Jan Blan-
saart*, die verscheiden' Gemeenten der Re-
 monstranten als Proponent hadt bediend (k),
 was

(b) BRANDT IV. Deel, bl. 858.

(i) BRANDT IV. Deel, bl. 862, 903.

(k) BRANDT IV. Deel, bl. 911.

1623. was ook onder de medewuſtigen. Doch nimmer is gebleeken, dat 'er, behalve deezen, eenige Remonſtrantsche Predikanten deel of eigenlyke kennis aan gehad hebben: en veelmin nog, dat de gantsche Societeit of Broederſchap zig daaraan zou hebben ſchuldig gemaakt: 't welk Episcopius, den vierden Auguſtus deezes jaars, aan *Aſſuerus Matthiſius* deedt ſchryven: *Wat gemeenſchap heeft de Societeit met deſe Conſpiratie? Wie zyn daeraen ſchuldigh geweest? 't Komt op Slatius en Blancert aen.* En wat laager: 't Gaept als een oven, dat hiermede de Societeit ongelucky geſchiet. U. L. bekent oock ſelve, dat ghy daerom niet en zyt verſterckt geworden in u voornemen, tot verlaatinge der Societeit ſtrekkende, om dat een of twee predikanten ſich daarmede hebben gemengt. *Want die hebben het ſelfde uyt loutere wraeckgierigheyt voorgenomen, en op haer particulier* (l). Doch al kort na 't ontdekken en vatten van eenige ſchuldigen, waren ettelyken van de voornaamſte Remonſtrantsche Predikanten die in 't Land waren, heimelyk, te Amſterdam, byeen gekomen, om te overleggen, wat hun, in deezen ſtand der zaaken, tot hunne verontſchuldiging, te doen ſtondt. En hier werdt beſlooten, eene Verdediging op te ſtellen, die terſtond in 't licht gegeven werdt, en waartoe Adriaan van den Bore, weleer Predikant te Leiden, zyne pen geleend hadt (m). Doch deeze verdediging werdt,

De voornaamſte Remonſtrantsche Predikanten komen te Amſterdam byeen, en geeven eene verontſchuldiging in 't licht.

(l) Brieven in 1662. te Amſt. by Jan Rieuwertsz. gedr. bl. 404. 405.

(m) BRANDT IV. Deel, bl. 965 enz.

werdt, van de Contraremonstranten, ook 1623.
 van de gemaatigdsten, kwalyk genomen:
 voornaamlyk, om dat men, daarin, niet ge-
 bleeven was by de paalen eener behoorlyke
 verweeringe; maar partyen te vinnig hadt
 aangetast. 't Geregt van Amsterdam ver- 't Geregt
 klaarde zelfs dit Geschrift, by afkondiging veroor-
 met de klokke van den agtsten Maart „ een deelt
 „ fameus, seditieus en schandaleus libel, dit Ge-
 „ en den Schryver, als een verstoorder der schrift.
 „ gemeene ruste, ten hoogsten strafbaar
 „ te zyn, beloovende den genen, die hem
 „ aanbrengen zou, van Stads wege, te zul-
 „ len vereeren met driehonderd, en die den
 „ Drukker ontdekken zou, met tweehon-
 „ derd guldens, met verder verbod van dit
 „ Geschrift, of eenige andere argerlyke,
 „ oproerige en schandaleuse boekjes, nieuw-
 „ maaren, liedjes, refereinen en diergely-
 „ ken, binnen de Stad te brengen, na te
 „ drukken, te verkoopen, of uit te deelen,
 „ op de straffen, in 's Lands Plakaaten uit-
 „ gedrukt (n).” Doch ik vind niet, dat Vier der
 men den Schryver of Drukker immer aan schuldi-
 bragt. Jan Blansaart en nog twee schuldi- gen aan
 gen, die in Oostfriesland gevat waren, wer- de Sa-
 den, te schepe, naar Amsterdam gevoerd, men-
 daar zy, nog voor 't einde van February, zweerin-
 aankwamen. Eer menze naar den Haage ge wor-
 bragt, zatenze eenigen korten tyd in de den ge-
 boeijen, daar zy van de nieuwsgierigen, vangke-
 die men elk een' schelling, ten behoeve der Amster-
 ar-bragt.

(n) Keurb. K. f. II verso. Zie ook BRANDT IV. Deel,
 bl. 988.

1623. armen, liet betaalen, in grooten getale, bezien werden (o). Slatius, die zig in een boerenpy gesteken en een slegten hangenden hoed op 't hoofd gezet hadt, ging, in deeze toerusting, den zevenden dag na 't ontdekken der samenzweeringe, door Amsterdam; voer van daar op Harlingen, en voorts op Lesuwaarden en Groningen, van waar hy op Lingen dagt te reizen. Doch hy werdt, by het dorp Rolde, niet verre van Koeverden, aangegreepen; eerst naar Koeverden, en van daar te water naar Amsterdam gevoerd, daar hy, den twaalfden Maart, aankwam, en ten zelfden dage, in zyn boeren gewaad, naar 't leeven, afgebeeld werdt: voorts, in 't koper geëst, door *Klaas Janszoon Visscher*, die zyne prent terstond uitgaf, met een gedigt daaronder, waarin de Remonstranten schamperlyk werden doorgestreeken, als of de samenzweering uit hunnen boezem voortgekomen was (p). Doch de aanleg en ontdekking deezer samenzweeringe, de vlugt, agterhaaling en straf der overige schuldigen staan ons hier, als geene betrekking hebbende tot de geschiedenissen van Amsterdam, niet byzonderlyk te verhaalen. Alleenlyk tekenen wy, met een enkel woord, aan, dat *Jeroen Ewoutszoon*, een der vier matroozen, die 't stuk uitbragten, en welken de Prins beloofd hadt te zullen bevorderen, eerlang, Kapitein op een Oorlogsjagt geworden is, en van Amsterdam plagt.

Slatius
wordt
hier af-
gebeeld.

(o) BRANDT IV. Deel, bl. 964.

(p) BRANDT IV. Deel, bl. 993, 994; 995.

plagt uit te vaaren: in welk beroep, hy zig 1623.
wakkerlyk gekweeten heeft (q).

Omtrent deezen tyd, werden, by den Voorge-
vyand, wederom verscheiden' aanslagen ge-
smeed, om de groote schepen, die hier in brand-
de Waalen lagen, en verscheiden' der nee- stifting
ringrykste straaften, als de Warmoesstraat, hier ter
de Kalverstraat en den Zeedyk, midsgaders Stede
de Beurs en 't Oostindische huis, door mid- ontdekt.
del van houten buizen, met buskruid en
brandstoffen gevuld, schielyk en tevens, in
ligter laage vlam te zetten. Hiertoe was,
onder anderen, zekere *Lieve van Ek* van
Brussel herwaards gezonden, die, de gele-
genheid der Stad naauwkeuriglyk bespied
hebbende, verslag deedt van 't gene hy waar-
genomen hadt. Men stelde hem zesduizend
guldens ter hand, tot uitvoering van den
aanslag. Doch toen hy 't geld in handen
hadt, maakte hy zig t'zoek, zyn brandge-
reedschap te Antwerpen agter latende. De
Jezuiten te Antwerpen zyn, naderhand, nog
met eenige Brabanders aangespannen tot
diergelyken einde: eenigen van welken ook
binnen Amsterdam geweest zyn. Doch zy
vonden de Waalen, het Oostindisch Huis,
en 's Lands Magazyn zo wel bewaakt, dat
zy, wanhoopende aan den uitslag, onver-
rigter zaake, te rug keerden. Men kreeg
van de meesten deezer onderneemingen,
hier te Lande; kennis uit eenen Kapitein
Blaauw of *Blaauwbeen*, die in den Haage,
om zeker voorval, in hegtenis geraakt was.

Ook

(q) WASSENAER Hist. Verhaal. XII. Deel, f. 11.

1623. Ook blykt, uit meer dan eene Keure van den Zomer des voorleeden, en van het begin deezes jaars, dat de Wethouderschap van Amsterdam, toen reeds, uit verscheiden' brieven, berigt van het voorneemen der brandstigten gekreegen hadt, en op middelen verdragt was, om het te stuiten (r). En de goede voorzorg, die men hier ter Stede hieldt, verydeld, sedert, alle diergelyke onderneemingen (s).

Pestziekte. De Pestziekte, die hier, sedert eenigen tyd, zeer gewoed hadt, was in dit jaar merkelyk afgenomen, schoon men 'er nog eenige kennelyke overblyffels van gewaar werdt (t).

Duurte. Die ziekte ging, hier te Lande, byzonderlyk in deeze Stad, verzeld met eene groote duurte der levensmiddelen. De Vroedschap besloot, volgens gewoonte in diergelyke gelegenheden, den voorraad van graanen, die in de Stad was, heimelyk te doen opneemen, en vondt dien zo gering, dat men geraaden oordeelde, voor Stads rekening, niet alleen merkelyke inkoop van Rogge te doen; maar ook den uitvoer van Graanen, buiten byzonder verlof van Burgemeesteren, te verbieden (u). De prys der Rogge liep tot op tweehonderd goudguldens het last. Doch terwyl het ys nog in 't water lag, kwamen 'er veele schepen met

(r) Keurb. I. f. 308 verso. Keurb. K. f. 1.

(s) N. v. WASSENAER Hist. Verhaal. VI. Deel, f. 62-64.

(t) Id. ib. f. 62.

(u) Resol. Vroedsch. N. 14. 25 Oct. 22, 24. Nov. 6, 18 Dec. 1623. f. 59 verso, 87 verso, 92, 103, 112.

met graanen uit de Ooftzee voor de Stad: 1623.
 waardoor de prys, in 't volgende voorjaar,
 merkelyk daalde. Men getuigt, dat eenige
 Koorenkoopers, toen de markt op 't hoogft
 was, hunne graanen, onder marktsgang,
 aan de Stad en aan de Godshuizen in de-
 zelve verkogt hadden (v).

Burgemeesteren van Amsterdam, in den
 aanvang deezes jaars, met Dykgraave en
 Heemraaden van Nieuwer-Amftel, overeen-
 gekomen zynde om den Amfteldyk, ter
 lengte van omtrent drie mylen, dat is, zo
 verre als de fchouw van Dykgraave en Heem-
 raaden zig strekte, te zanden, en daardoor
 bekwaam te maaken, om 's Winters en 's
 Zomers, zo te voet als te paard en met den
 wagen, te kunnen gebruikt worden; verwier-
 ven, den twintigften Maart deezes jaars, Oc-
 troi van 's Lands Staaten, om, tot goedmaa-
 king der onkosten, hiertoe vereifcht, twee-
 maal zo veel bruggeld te Ouderkerk te mo-
 gen vorderen, als zy, in de hoedanigheid
 van Ambagtsheeren van Nieuwer-Amftel of
 Amfterveen, plagten te doen (w).

De Winter was, op 't einde van dit en Hoog-
 in 't begin van 't volgende jaar, boven maa- water, in
 te streng geweest, waarop, den elfden Ja- Amfter-
 nuary, eene doorbraak volgde in den Lek- dam.
 dyk, een half uur boven Vreeswyk of de 1624.
 Vaart, die door yskropping en hoog op-
 perwater veroorzaakt werdt. Al wat noord-
 waards en noordwestwaards in 't Stigt en in
 Hol-

(v) WASSENAER VI. Deel, f. 35, 36 verso, 77.

(w) Handv. bl. 355. [110].

1624. Holland lag liep toen onder, tot Amstelland toe. In Amsterdam, stondt het binnen- en buitenwater, even hoog, en boven de peil, zo dat de sluizen geen' dienst doen konden. 't Water bleef hoog tot den zesentwintigsten, toen de wind zuidoostwaards zwaaide, en gelegenheid tot loozinge gaf (x).

Voor-
zorg hier
ter Stede,
ter gele-
genheid
van 's
vyands
inval in
de Velu-
we.

De Spaanschen bedienden zig, midlerwyl, van de strenge vorst, die tot in Maart toe aanhieldt, om eenen inval te doen in de Veluwe, die Amsterdam ook ongerust maakte. Graaf Henrik van den Berg trok, den zeventienden February, 's morgens ten tien uren, by Dieren, over den Yffel, die daar ter plaatse dicht met ys bezet lag (y), en den agttienden werdt in de Vroedschap van Amsterdam beslooten, dat de schuttery, om den vierden nagt, waaken zou. Ook namen in overleg om 't geschut op de wallen te laten brengen (z): 't welk egter niet schynt geschied te zyn. In den Zomer des voorleeden jaars, hadt men, op verzoek van Prinse Maurits, een vendel soldaaten van hier laten trekken naar Heusden (a): doch nu verzogt men zyne Doorlugtigheid ernstelyk, dat de uitgezonden soldaaten herwaards te rug geschikt mogten worden (b). Men stelde niet slegts orde op het openbyten van de Vegt, van Utrecht tot aan Muiden en de Zuiderzee toe; maar men sprak zelfs van

(x) WASSENAER VI. Deel, f. 73 verso. AITZEMA I, Deel, bl. 269.

(y) WASSENAER VI. Deel, f. 107.

(z) Resol. Vroedsch. N. 14. 18 Febr. 1624. f. 120.

(a) Resol. Vroedsch. N. 14. 26 July 1623. f. 24.

(b) Resol. Vroedsch. N. 14. 19 Febr. 1624. f. 121 verso.

van het openbyten der Zuiderzee zelve, die ook een goed stuks wegs bevrooren lag. Wyders, vondt de Vroedschap geraaden, Muiden, waarin reeds eenige bezetting lag, van nog veertig man, en van eenig geschut te voorzien (c). Doch men was hier vry met de vrees. Den eenentwintigsten, begon het een weinig te dooijen, en twee dagen daarna, verliet de vyand, die veel van de vorst geleeden hadt, de Veluwe wederom (d). 1624.

Tot versterking van het Leger van den Staat, werden, in de Lente deezes jaars, verscheiden Grensfteden ontbloot van krygsvolk, en wederom, met Burgers uit de Steden van Holland, bezet. Amsterdam maakte ook een vendel van tweehonderd en twaalf Burgers uit, welk in Bommel gelegd werd, en onder bevel stondt van den Schepen en Raad, *Jan Jakobszoon Hinloopen*, als Kapitein, den Oud-Schepen, *Jan Willemszoon Bogaard*, als Luitenant, en *Nikolaas Kloek*, als Vendrig. Doch zy waren nog geene twee maanden van huis (e). Een vendel Burgers, te Bommel in bezetting gelegd.

De Staaten van Holland hadden geraaden gevonden, tot vervalling van een gedeelte der onkosten van den oorlog, een Impost van eene gulden te leggen op ieder vierendeel Boter; die, volgens gewoonte, in 't voorjaar verpagt was. Doch de Gemeente, Op-schud-ding te Amster-dam, o-ver de Boter-pagt. dee.

(c) Resol. Vroedsch. N. 14. 20, 26 Febr. 1624. f. 123, 140 verso.

(d) WASSENSAER VI. Deel, f. 102, 110.

(e) N. V. WASSENSAER Hist. Vethaal, IX. Deel, f. 4 verso.

1624.

deezen last ongewoon, verwekte opschuddingen in verscheiden' Steden, om 'er zig van te doen ontslaan. Te Haarlem, werdte eens Pagters huis geplonderd. Te Amsterdam, ontstondt ook eene geweldige beroerte op de Botermarkt, die toen op den Dam gehouden werdte. 't Graauw was aldaar, in grooten getale, op Maandag, den derden Juny, samengeschoold, en viel eerst aan 't smaalen op den Pagter of Impostmeester van de Boter; daarna aan 't werpen met steenen op deszelfs Comptoir, daar de glazen uit raakten. De bewooners van de huizen aan de markt, die ook niet veilig waren, dedden hun best, om 't volk met goede woorden te stillen: doch 't mogt niet helpen. De Wethouderschap gaf hierop last, om de ketens te spannen, die de toegangen naar den Dam, door de Vogelsteeg, de Nieuwekerks-steeg, den Nieuwendyk, het Water, de Vifchmarkt, den Vygendam en de Kromelleboogsteeg, plagten af te sluiten. In deeze toegangen, werden, daarenboven, soldaaten gesteld. Ook plaatstenze zig nevens de Waage: 't welk reeds eenigen schrik in de woefte menigte verwekte, die, voorts, door de Burgers uit de wyken omtrent den Dam, alleen met hun zydgeweer en bardenzaanen gewapend, langs de Gasthuissteeg, de Kalverstraat en de Beursstraat, voor welken nog geene ketens gespannen waren, van de markt gedreeven werdte. Toen werden deeze toegangen ook afgeslooten. De oproer was hiermede gestild; den volgenden Maandag,

dag, werdt de Impost, zonder wederzeggen, betaald. Alleenlyk, was 'er, eene gemakkelyker orde gesteld op de betaaling van den Impost der Kopboter (f), die meest van 't gemeenste volk gekogt werdt: 't welk veel toebragt om 't graauw in rust te houden. 1624.

Ondertuffchen, hadt, geduurende de opschudding op den Dam, een andere hoop slegt volk, op de S. Antonis- of Nieuwe markt, eene oude vrouw, die lang van toverye berugt geweest was, aangerand, geslept, gesleurd, en eindelyk in 't water gesmeeten. Zy dreef hier eene poos op haare rokken, 't welk het graauw versterkte in den waan, dat zy toveren kon. 't Hielp niet, dat eenige mededogenden haar uit het water trokken; zy werdt 'er, andermaal, in gesmakt. Een Schuitevoerder, die haar in zyne schuit zocht te bergen, werdt aangevallen, en zo lang met messen gedreigd, dat hy de arme vrouw ten prooije der geweldenaaren laten moest, die haar, op nieuws, in 't water wierpen, en zo lang foolden, met dompelen en onderhouden, dat zy den geest gaf. De Wethouderschap beloofde, den vyfden, driehonderd guldens voor ieder der handdaadigen, die haar zou worden aangebragt (g). Doch zy kreeg niemant in handen. Het geweld op de nieuwe markt hadt, midlerwyl, te wege gebragt, dat zig minder gespuis vervoegd hadt naar den Dam, waar anders de opschudding be-

zwaar-

(f) Keurb. K. f. 50.

(g) Keurb. K. f. 49.

1624. zwaarlyker zou hebben konnen gestild worden (*b*).

De Stad
bekomt
Octroi
tot het
bedyken
der Die-
mermeer.

De Stad Amsterdam, van ouds, de Diemermeer, eertyds de Watergrafts-meer genaamd, in eigendom bezeten hebbende, verwierf, den veertienden May deezes jaars, Octroi van 's Lands Staaten, om deeze Meer te doen bedyken, midts zy zulken, die, door deeze bedykinge, in hunne vaarten, waterloozingen of eigendom, bena-deeld stonden te worden, vooraf te vrede stelde, en tien schellingen van twee grooten vlaams ieder, voor elke morgen van den grond, aan de Graaflykheid betaalde. Voorts, werdt haar, onder zekere voorwaarden, vryheid van verpondingen en andere gemeene lasten toegestaan, voor den tyd van vyftien jaaren. Doch deeze vryheid werdt, by nader Octroi van den vierentwintigsten July des jaars 1626, tot op dertig jaaren uitgebreid, en de Meer van Graaflykheids tollen en allerlei tienden, voor altoos, vry verklaard (*i*). Men voer, na 't verkrygen van dit tweede Octroi, vlytiglyk voort met de bedykinge (*k*), die egter niet voor 't jaar 1630 voltrokken werdt. De Advokaat *Davelaar* en de zynen hadden, reeds in 't begin des jaars 1622, by Burgemeesteren en Raaden, aanzoek gedaan tot het bedyken der Diemermeer (*l*).

De

(*b*) WASSENAER VII. Deel, f. 104 verso enz. DOMSELAER VI. Boek, bl. 335. COMMELIN, bl. 1107.

(*i*) Handv. bl. 338, 340 [111, 115.]

(*k*) Resol. Vroedsch. N. 14. 24 Juny 1624. f. 187. N. 15. 3 Nov. 1626. 27 April 1627. f. 178, 214 verso.

(*l*) Resol. Vroedsch. N. 13. 27 Jan. 1622. f. 87 verso.

De Oud-Burgemeester Reinier Pauw, die, 1624.
 federt het jaar 1605, agtmaalen regeerend
 Burgemeester geweest was, en tweemaalē Nademaalē
 twee jaaren agter elkanderen geregeerd gerugt
 hadt, was, sedert het jaar 1620, niet ver- van Bur-
 kooren tot deeze waardigheid. Ook schein gemees-
 hy, omtrent deezen tyd, in kleinagting ge- ter Pauw
 raakt te zyn by veelen onder 't gemeen. Zelfs en zyne
 werdt, ten zynen nadeele, in de Lente des Zoonen
 jaars 1625, verspreid, dat hy en zyne Zoo- 1625.
 nen, of eenigen hunner veel boter en kaas
 van hier naar den vyand zouden hebben ge-
 voerd, en dat zulks in Zeeland ontdekt zou
 zyn. De Heeren Pauw vervoegden zig,
 hierop, met een Verzoekschrift, aan myne
 Heeren van den Geregte, waarby zy kennis
 gaven van 't gene, ten hunnen laste, tegen
 de waarheid, werdt uitgestrooid, en begeer-
 den daartegen gedekt te worden. 't Geregt
 voldeedt aan hun verzoek, en beloofde, den
 twee-entwintigsten Maart, tweehonderd gul-
 dens aan elk, die de eerste uitstrooijers of
 verspreiders van dit gerugt wist aan te bren-
 gen, het voortvertellen van dit en dierge-
 lyke gerugten, voorts, wel scherpelyk ver-
 biedende (m).

Prins Maurits, den drie-entwintigsten A- Maurits
 pril, in den Haage overleeden zynde, werdt, sterft.
 in zyne hooge waardigheden, opgevolgd, Fredrik
 door zynen Broeder FREDRIK HENRIK. Henrik
 De Staaten van Holland beslooten, al zeer volgt
 spoedig, om deezen Prins tot Stadhouder hem op-
 hun-

(m) Keurb. K. f. 69.

1625. hunner Provincie aan te stellen (*n*). De Vroedschap van Amsterdam hadt egter geraaden, „ den Prinse zyne Commissie en Instructie „ niet over te geeven, voor dat menze met „ die van Zeeland vergeleeken, en op eenen „ eenpaarigen voet gebragt hadt (*o*).” Doch ’t is bekend, dat Fredrik Henrik het Stadhouderfchap van Holland, zo wel als zyne andere waardigheden, niet op eene byzondere Instructie, maar alleenlyk op eene algemeene Commissie, bekleed heeft (*p*).

De Digter Joost van den Vondel geeft het Treurspel van *Palamedes* in’t licht.

Een’ geruimen tyd voor deeze verandering, waarvan de Heeren, die in ’t jaar 1618 uit de Regeering geraakt waren, en de Remonstranten zig veel goeds beloofden, was de Digter *Joost van den Vondel*, te Amsterdam woonagtig, door den Heer Albert Koenraadsz. Burg, Schepen en Raad der Stad, aangezet om een Treurspel te maaken van het ongeluk, ’s Lands Advokaat Oldenbarneveld, in dien zelfden tyd, overgekomen. Vondel hadt geantwoord, „ dat het nog geen tyd was.” Waarop Schepen Burg wederom hadt gezeid, *Maak het op een anderen naam.* Uit welk zeggen, Vondel aanleiding genomen hadt, om het Treurspel van *Palamedes* te ontwerpen, van wien de ouden verhaalen, dat hy, onder deksel van geld van den vyand genooten, en het oog derwaards gewend te hebben, door beleid van Agamemnon en Ulyffes, van kant geholpen werdt: ’t welk Vondel hieldt, ge-
noeg-

(*n*) Resol. Holl. 1, 3 *May* 1625. *bl.* 63, 66.

(*o*) Resol. Vroedsch. *N.* 15. 28 *April* 1625. *f.* 89 *verse.*

(*p*) *Vaderl. Hist.* XI. *Deel.* *bl.* 4.

noegzaame overeenkomst te hebben met het geval des Advokaats. Hy was met Palamedes bezig, toen 't gerugt hier ter Stede kwam, dat Prins Maurits, die ook een personaadje in 't spel zyn zou, op het uiterste lag. Vondels Huisvrouw riep dan, aan de de trap, die naar zyne Kamer ging, *Man, de Prins legt en sterft*: waarop hy antwoordde, *Laat hem sterven, ik behui hem vast*. Ook ging hy, na 's Prinsen dood, zo vlytiglyk voort met zyn werk, dat het Treurspel, met 's Digtters naam op 't voorhoofd, nog in 't najaar, in 't licht gegeven werd.

Het oogmerk des Digtters werdt ligtelyk ontdekt: en veelen verstonden, dat menigte van luiden, die toen nog groot gezag hier te Lande hadden, ook de Leer der openbaare Kerke, in het Treurspel, al te scherp werden doorgestreeken. 't Leedt ook niet lang, of 't boek werdt opgehaald, en de Digter aangeklaagd. Vondel geloofde, en plagt sedert te verhaalen, dat de Prokureur-Generaal hem in den Haage zocht teregt te doen stellen; dat de Pensionaris der Stad, Adriaan Pauw, Zoon van den Burgemeester Reinier Pauw, die als Regter over Oldenbarneveld gezeten hadt, hiertoe hadt geraaden; doch dat het, meest door de herzigheid van den Burgemeester Diderik Bas, op de voorspraak van den gewezen Schepen, Herman van de Poll, die in 't jaar 1618 ontslaagen; doch by verscheiden' Regenten nog zeer gezien was, was agtergebleeven. Ook verhaalt men, dat Schepen Andries Bicker, op 't aanhouden van den Pensionaris Pauw,

zou

1625.

Wat hem hierover bejegende?

1625.

zou gezeid hebben, *Als men onze burgers naar den Haage zal voeren; wat hebben wy dan hier te doen?* Doch terwyl hierover nog werdt geraadpleegd, vondt Vondel zig in zulk eene verlegenheid, dat het huis hem te bang werdt. Hy verschuilde zig dan, ten huize van zynen Zwager *Hans de Wolf*, die weigerde zig met zyne zaak te moeijen. Van hier; daar hy vreesde het eerst gezogt te zullen worden, begaf hy zig naar 't huis van *Laurens Joosten Baake*, die hem gaarne ontving en bergde; en wel, volgens eene oude overlevering, op zyne Hofftede aan de Beverwyk, thans den Heere *NICOLAAS GEELVINCK DE JONGE*, Secretaris deezer Stad, toebehoorende, en *Scheibeek* genaamd. Doch, na drie of vier dagen schuilens, verstaan hebbende, dat men 't vervoeren naar den Haage hadt afgeweezen, kwam hy wederom te voorschyn. Zyne zaak werdt, vervolgens, op des Schouts rolle getrokken. De twee Schepenen, die deeze rolle waarnamen, waren *Albert Koenraadsz. Burg*, die Vondel tot het digten van zyn *Treurspel* hadt aangezet, en *Ernst Roeters*. Vondels Advokaaten waren *Luit* en *Kats*, en zyn Procureur *Bouwman*. Zy beweerden „ dat „ men den *Palamedes* voor eene Grieksche „ geschiedenis neemen moest, die de Dig- „ ter, naar de tooneelwetten, met eenige „ bysieraaden, opgeschikt hadt; en dat „ men den inhoud verstaan moest, niet „ naar 't gene 'er sommigen uit trokken, „ maar naar de verklaring des Digtens, „ die,

„ die, gelyk elk, zyne eigen' woorden 1625.
 „ mogt uitleggen.” De Schepenen Burg en
 Roeters waren niet van één verstand, en
 bragten de zaak voor de volle bank van
 Schepenen, die ook niet eensgezind wa-
 ren. Maar de Schout, Jan ten Grootenhuis,
 viel zagt, den Digter alleenlyk te last leg-
 gende „ dat hy, in het Treurspel, dingen
 „ hadt gesproken, die hy hadt behooren
 „ te zwygen.” Het meerderdeel der Sche-
 penen neigde ook tot zagtheid. Maar de
 Vice-President, *Jan Gysbertszoon de Vries*,
 hoorende, uit het gesprek, dat verscheiden'
 Schepenen gezind waren, den Digter eene
 geldboete op te leggen, zeide, toen zyne
 beurt van stemmen gekomen was: *Van
 Vondel zou 't niet meer doen, zo ik met het
 regt begaan mogt (q)*. By de meerderheid,
 werdt nogtans geoordeeld, dat hy drie-
 honderd guldens aan boete betaalen moest:
 't welk hy gewilliglyk deedt. Het Treur-
 spel, slegts gedeeltelyk opgehaald, was,
 in weinige dagen, uitverkogt: en eene week
 of twee laater, kwam 'er een tweede, en
 kort daarna, een derde druk te voorschyn.
 Men wil zelfs, dat dit stuk, binnen wei-
 nige jaaren, omtrent dertig maalen, gedrukt
 werdt. Doch 't liep aan tot in 't jaar 1665,
 eer 't, voor de eerste reize, hier ter Ste-
 de, openlyk werdt vertoond, in een huis
 op Droogbak, alzo de Schouwburg toen
 verbouwd werdt. In laater' tyd, is het,
 met

(q) Zie VONDELS Hekeld. bl. 180.

1625. met uitlaating van de meeste verzen, die op 't Kerkelyke zagen, ook op den Schouwburg, ten tooneele gevoerd. De Digter stelde, eerlang, eene wydluiftige uitlegging van zyn Treurspel op, die veele bladen papiers besloeg. Doch zeker Heer hieldt hem 't gevaar, welk hierin stak, zo leevendig voor oogen, dat hy zyn opstel in 't vuur wierp (*r*).

Een
Kruid-
molen
op den
Heiligen
Weg
vliegt in
de lugt.

In den Zomer deezes jaars, was de Buskruid-molen van *Joris Adriaanszoon*, Bewindhebber der Westindische Maatschappye, die op den Heiligen-Weg stondt, by ongeluk of door onvoorzigtigheid, in de lugt gevloogen; waarby een man het leeven verlooren hadt (*s*). De bewoonders der huizen op den Heiligen-Weg hadden, reeds te vooren, meer dan eens, geklaagd aan Burgemeesteren, over 't gevaar, welk zy en de voorbygangers zelve van deeze kruidmolens liepen, en Burgemeesteren hadden hunne klagten in den Raad gebragt (*t*), waar, in 't begin des jaars 1626, beslooten werdt „ dat „ voortaan geene kruidmolens binnen de „ Vryheid gesteld zouden worden, dan „ met verlof van myne Heeren van den „ Geregte; dat, zo wanneer, in het toe- „ komende, door het opspringen van eeni- „ ge kruidmolen, zwaarigheid ontstondt, „ de

(*r*) VONDELS Leven, bl. 13-24, 68, 87.

(*s*) WASSENAER IX. Deel, f. 102 verso.

(*t*) Refol. Vroedsch. N. 15. 11 Jan. 1625. f. 56 verso.

„ de eigenaars alle de kruidmolens , bin- 1626.
 „ nen de Vryheid staande, op hunne kos-
 „ ten, zouden moeten af breeken en verplaat-
 „ sen; en dat Burgemeesteren een opzig-
 „ ter stellen zouden, op kosten der Kruid-
 „ maakeren, om agt te geeven, dat 'er
 „ niet boven eene bepaalde hoeveelheid
 „ kruid in de molens en stooven bewaard
 „ werdt (u).”

De Stad Amsterdam, na veel hande- Oötroi
 lens, met de Stad Utrecht overeengeko- tot het
 men zynde, om, op gemeene kosten, een maaken
 Zandpad te maaken van Ouderkerk tot van een
 Breukelen, en een Wagenweg, van tegen Zandpad
 over den Voetangel tot aan het Dorp Ab- en Wa-
 koude; zo verleenden de Staaten van Hol- genweg,
 land daartoe, den vyftienden Juny dezes aan de
 jaars, Oötroi, de twee Steden te gelyk Steden
 veroorloovende, haare kosten te vinden Amster-
 uit een *Gabel* of *Weggeld*, welk gerekend dam en
 zou worden op den twintigsten penning Utrecht
 van de uitgeschooten hoofdsomme. Voorts, verleend.
 werdt, volgens gewoonte, bepaald, dat
 men den eigenaaren der Landen, die ver-
 graaven, en der huizen, die verzet zouden
 moeten worden, vooraf, goed genoeg
 zou moeten geeven (v).

Al voor den aanvang des jaars 1624, Verschil
 hadden Dykgraaf en Heemraaden van Ryn- en Over-
 land ondernomen, tot versterkinge van den een-
 Velzerdyk, eenen Slaaper- of Agterdyk te komst
 leg- der Stad
 Amster-

(u) Resol. Vroedsch. N. 15. 22 Jan. 1626. f. 136.

(v) Handv. bl. 437. [114.]

1626. leggen, die zig strekken zou van den Spaar-
dam, met nedammerdyk af, tot aan de Zandpoort
de Heem- toe. Amsterdam hadt veel belang by 't
raad- leggen van zulk een' dyk, met naame,
schappen wanneer dezelve wat hoog gelegd werdt;
van Ryn- alzo, door het overloopen van den laagen
land en Woer- Velzerdyk, de Stad, tot hiertoe, van 't
den, over 't leggen hoog water, welk, vooral met Noordwes-
van ee- ten winden, voor en in de Stad kwam,
nen Slaa- plagt ontlast te worden. Men verzuimde
per- of dan niet, dit werk te stuiten, en het Heem-
Agter- raadschap geregtelyk te beletten, daarme-
dyk. de voort te gaan. Hieruit ontstondt een
pleit, voor 't Hof in den Haage, tusschen
de Heemraadschappen van Rynland en
Woerden ter eener, en de Stad Amster-
dam ter anderer zyde. Men was hier, al
vroeg, bedugt, dat de Heemraadschappen
eene uitspraak in hun voordeel zouden wee-
ten te verkrygen, en zocht hierom te wege
te brengen, dat de zaak ter Vergaderinge
van Holland gebragt, en Staatswyze afge-
daan werdt (w). Doch eer zulks geschied-
de, gaf het Hof eene *interlocutoire Senten-
tie*, waarby verlof gegeven werdt, om
met het leggen van den Slaaperdyk voort
te vaaren, ter hoogte van vier voeten agt
en een halve duimen, Rynlandsche maat,
boven zekere peil, den negenentwintig-
sten Augustus des jaars 1624, op last
van den Hove, aan den Spaarnedammer-
dyk, en te Amsterdam aan de nieuwe
brug-

(w) Resol. Vroedsch. N. 14. 17 Febr 1624. f. 114 verso.

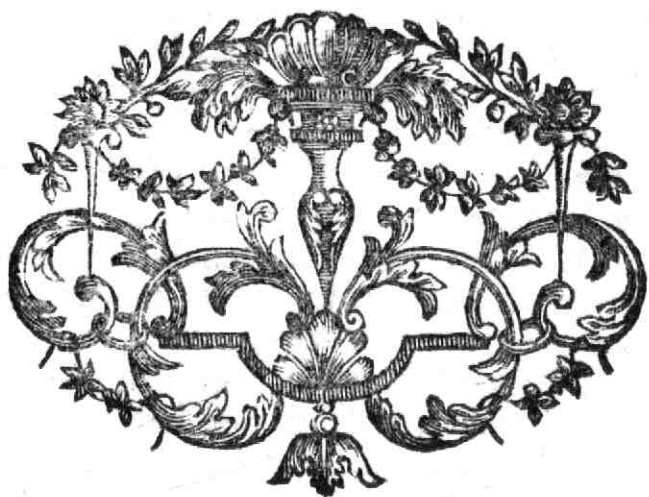
brugge gesteld. De Vroedschap, hiervan kennis gekreegen hebbende, stelde vast, dat de zaak, zonder langer uitstel, ter Vergaderinge van Holland moest gebragt, en afgedaan worden (x). Midlerwyl, hadt de Stad zig van de Sententie van den Hove beroepen op den Hoogen Raad, daar men 't geschil, by minnelyk Verdrag, zocht by te leggen (y). Doch 't liep aan, tot den zesden Augustus deezes jaars 1626, eer partyen, te Amsterdam, by voorraad, en behoudends elk zyns regts, overeenkwamen „ dat men, met het leggen van „ den Slaaperdyk, voortvaaren zou, mids „ dezelve, ten verzoeke van Burgemeesteren van Amsterdam, niet hooger ge- „ legd werdt, dan twee voet en tien „ duim boven de peilen van den negen- „ entwintigsten Augustus des jaars 1624: „ en zo 't gebeurde, dat, by 't overloopen of overstorten van hooge vloedden, „ eenige grondwaalen vielen, zouden Burgemeesteren van Amsterdam, des ver- „ zocht zynde, daarover met de Heeren van Rynland in onderhandeling komen, „ en hun, omtrent het herstellen van den „ Dyk, en het dempen der grondwaalen, „ redelyk genoeg geeven (z).” Waarmede de twist, die ligtelyk nadeelige gevolgen gehad kon hebben, voor eenen gerui-

(x) Refol. Vroedsch. N. 15. 10 Maart 1625. f. 77 verso, 78.

(y) Refol. Vroedsch. N. 15. 27 Juny 1625. f. 106 verso.

(z) Handv. bl. 417. [157.]

1626. ruimen tyd, was bygelegd. Doch de on-eenigheid in 't stuk van den Godsdienst gaf, dit jaar, hier ter Stede, aanleiding tot nieuwe beroerte, gelyk wy, in 't volgende Boek, verhaalen zullen.

T W E E D E D E E L.
 GESCHIEDENISSEN
 VAN
 A M S T E R D A M.

VEERTIENDE BOEK.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
van het jaar 1626, tot in het
jaar 1632.

De gemaatigdheid in zaaken van Gods-Ge- dienst, waartoe de Regeering van Amsterdam, meer en meer, begon te nei- gen, stak sommigen heethoofden zo zeer in 't oog, dat zy zig niet ontzagen, dezelve, op allerlei wyze, schamperlyk ten toon te stellen. Hiertoe diende, onder anderen, een geschrift, welk, in 't begin deezes jaars, by nacht, gestrooid was, en den naam droeg van *Apologie ofte Verantwoordinge voor de Predicatie van D. Johannes Doucher, Franschen Predicant binnen Amsterdam.* 't Verspreiden van dit Geschrift, welk men hieldt te strekken, om de partyfchap onder de goede ingezetenen te voeden, en de Regeering in veragting te brengen, werdt zo euvel genomen, dat de Wethouderschap, den dertigsten January, zeshonderd guldens be- loofde aan die maaker, drukker of uitgee-

Ge-
 schrift,
 tot voe-
 ding van
 party-
 fchap en
 kleinag-
 ting der
 Regee-
 ringe
 strekken-
 de, ver-
 booden.
 1626.

1626. ver wist aan te wyzen; en zo de aanbren-
ger de drukker of uitgeever zelf zyn mogt,
werdt hem, daarenboven, strafvryheid toe-
gezeid (a). Doch my is niet gebleeken,
dat de Wethouderschap hierin eenige nade-
re ontdekking gedaan heeft.

'tGraauw De Remonstranten, steunende op de ge-
floort maatigheid van veele Leden der Rege-
eene Re- ringe, voeren, ondertusschen, voort met
mon- het houden hunner heimelyke Byeenkom-
strant- sten, die, omtrent deezen tyd, meer en
sche Ver- gadering, meer openbaar werden. Doch, op den
gadering, op de tweeden Paaschdag, zynde thans den der-
op de tienden April, werdt hunne vergadering,
oude die toen op den Montelbaans burgwal of
Schans, oude Schans gehouden werdt, wederom ge-
en plon- floord door 't graauw: 't welk zig in deezer
dert het voege toedroeg. Eenige jongens, voor 't
Huis. huis, daar de Byeenkomst gehouden werdt,
speelende, werden, door de Remonstran-
ten, eerst met woorden, en, toen die niet
hielpen, zo men wil, met slagen, wegge-
jaagd. Hieruit rees beweeging. 't Graauw,
te hoop gelooopen, en verneemende, dat
hier eene Arminiaansche Vergadering ge-
houden werdt, viel aan 't uitwerpen van de
glazen; paste, voorts, terwyl de vergaderde
menigte naar een goed heenkomen zocht, in
huis te raaken, en smet stoelen en banken,
en 't gene meer voor de hand was, ten
vensteren uit. Toen 't huis ledig geplonderd
was, begon men het af te breeken. De
De Sol- Wethouderschap, midlerwyl, kennis van
daaten de

(a) Keurb. K. f. 76.

de opschudding gekreegen hebbende, zondt 1626.
 den Major *Nikolaas Hasselaer*, met eenige trekken
 Stads soldaaten, af om dezelve te stillen. 'er op
 Doch eer hy volks genoeg byeen hadt, was aan.
 het drie uren na den middag, en het dak
 reeds afgebroken. Toen trok hy aan op
 de woefte menigte, die, zonder op zyne
 waarschuwing te passen, de soldaaten met
 steenen dreigde. De Major gaf, daarop,
 aan 't eerste gelid, bevel om los te branden.
 Een der belhamelen werdt zulks getroffen, Twee
 dat hy, met het mes in den mond en de luiden
 handen vol steenen, nederstortte. De overi- worden
 gen deinsden toen af, naar den Montelbaans geschoo-
 tooren. De soldaaten namen, zonder voor ten.
 eerst meer te schieten, het geplonderde huis
 in, uit welk egter, des avonds laat, nog
 iemand, 't zy een bloot toekyker (*b*), of
 een die deel aan 't gepleegde geweld gehad
 hadt (*1*), geveld werdt. 't Lighaam van den
 laatste werdt eerst door 't graauw gesleept
 voor 't huis van den voorzittenden Burge-
 mees-

(*b*) N. V. WASSENAER Hist. Verhaal, XI. Deel, f. 50
 verso.

(*1*) Onder 't gemeen, werdt verspreid en ge-
 loofd, dat deeze gesneuvelde slegts een toekyker
 geweest was; maar VONDEL dagt 'er anders van,
 gelyk, uit deeze regels van zyne *Rommelpot van*
't Hanekot, in de *Hekeldichten*, bl. 172, blyken
 kan:

Het geviel, dat grauwe Geuzen
Wonnen 't huis te Monkelbaen,
Daer Heer Hopman Swart vooraen
Trok met sinte Stevens reuzen,
Toen de Dambeer, wel emant,
Schoot twee dieven in bet zant.

1626.

Drie oproerigen
gevat en
gestraft.

meester *Jakob van Nek*, daarna voor dat van den Burgemeester *Pieter de Vlaming van Oudshoorn*, als wilde men hun dit ombrengen wyten. Doch eindelyk moest men 't naar 't Gasthuis draagen (c). De yveraars tegen de Remonstranten, en onder deezzen *Simon van der Does*, Oud-Schepen en Raad, en Zoon van den gewezen Schout *Willem van der Does*, scholden *Hasselaer*, ter gelegenheid van het doodschieten van deezzen laatsten, voor eenen *Moordenaar* (d). Drie oproerigen waren, ondertusschen, gevat, zekere Scheeps-Kapitein, in dienst der Westindische Maatschappye, genaamd *Zwart*, en twee Oostindischvaarders. *Zwart* en een der twee anderen werden, met het zwaard over't hoofd, de derde met geesselinggestraft (e). Eer *Zwart* nog gevonnist ware, vreesden sommige Kerkelyken, dat het hem den hals kosten zou. De Kerkenraad zelf scheen zo met hem begaan, dat 'er eene bezending geschiedde aan Burgemeesteren, bestaande uit de Predikanten *Adriaan Smout* en *Joannes Kloppenburg* en twee Ouderlingen, onder welken de Oud-Schepen *Jan Willemszoon Bogaard* was, om hun aan te zeggen „ dat zy, „ zo *Zwart* met de dood gestraft werdt, 't „ gebed in de Kerke niet voor hem doen, „ noch de uitvoering van 't vonnis bywoonen zouden, veel min hem vermaanen, „ om

(c) VONDELS Hekeld. bl. 173. en in *Ottavo* bl. 52 met de *Aant.*

(d) VONDELS Hekeld. in *Ottavo* bl. 73. in de *Aant.*

(e) Amsterd. Beroerte gedr. 1626. Cort Verhaal van de Armin. Factie, gedr. 1628. Attest. agt. de Wederlegg. van 't Libel fameux, gedr. 1627. bl. 63, 64.

„ om zig tot sterven te bereiden, alzo hy, 1626.

„ in eene goede zaak, geyverd hadt (f).”

Doch my is niet gebleeken, hoe deeze bood-

schap van de Heeren opgenomen werdt. 's

Daags na de plondering, liep de S. Anto-

nis of nieuwe markt zo vol volks, dat men

aldaar voor eenige nieuwe opschudding be-

dugt was; om welke te voorkomen, de

soldaaten uit het geplonderde huis geligt, en

op de S. Antonis Waag gelegd werden.

Maar 't graauw, zulks verneemende, streef-

de naar 't verlaaten huis, welk voorts, ten

gronde toe, afgebroken werdt. De plon-

deraars, meer dan duizend in getale, trok-

ken, vervolgens, met een gedeelte der af-

gebroken sparren en latten, als in triomf,

door de Stad, zelfs over den Dam, en voorby

't Stadhuis. Een andere hoop bleef zig nog

op de nieuwe markt onthouden, tot dat de

Schuttery, hieromtrent in 't geweer geko-

men, de toegangen naar de markt bezet

hadt, en 't graauw, met goede woorden,

bewoog tot vertrekken. Hiertoe deedt, on-

der anderen, zyn best, de Burgerhopman

Jakob Pieterszoon Hoogkamer, Oud Schepen

en Thesaurier, die omtrent de Brouwery

de Haan stondt met zyn vendel, daar 't

meeste volk was samengeschoold, onder

welk eene oude vrouw, zynde een vlaster

of zydewindster, zeide: *Deeze Heer is niet*

Arminiaansch; maar goed Kerkisch: ik heb hem,

dikwils, in de oude Kerke, in 't Heeren gestoel-

te zien zitten. Laat ons, op zyn begeeren,

weg-

(f) Authent. en Waaracht. Verhaal, gedr. 1630. bl. 21.

1626. *weggaan*. Ook begaf zig de menigte, met het vallen van den avond, naar huis: waar mede de opschudding gestild was (g).

De Ver-
gaderin-
gen en 't
ftooren
derzel-
ven
wordt
verbool-
den.

Doch de Wethouderschap verklaarde, by eene afkondiging van den zeventienden, het houden van diergelyke Vergaderingen, zo wel als het daadelyk ftooren derzelven, voor ongeoorlofd en strafbaar; also zy, aan den eenen kant, wel van meening was, de Christelyke Gereformeerde Religie, gelyk dezelve openlyk geleerd werdt, alleen, door openbaar gezag, te handhaaven; maar ook, aan den anderen, alles dagt aante wenden, wat tot bewaaring der ruste onder de ingezetenen dienen kon. Zelfs beloofde zy eene vereering aan zulken, die eenige perfoonen, jong of oud, welken zig aan de jongste plondering, berooving en huisfchending hadden schuldig gemaakt, of die eenige jongens daartoe aangezet hadden, wisten aante wyzen (h). Doch my is niet bekend, dat 'er meer schuldigen ontdekt werden. De Vroedschap besloot, wat laater, dat Burgemeesteren en Schepenen eenige orde beraamen zouden, om diergelyke oproer en huisstorming te voorkomen, en alle onheilen te verhoe-den (i): 't welk ik egter niet vind, voor- eerst, geschied te zyn. 't Bleek, uit de be-zending des Kerkenraads, klaarlyk, dat 'er, onder de Predikanten, waren, die 't woest bedryf der plonderaaren vergoelykten, en toeschreeven aan yver voor de waare Leere.

Maar

(g) DOMSELAAR VI. *Boek*, bl. 329. COMMELIN, bl. 1103.

(h) Keurb. K. f. 90.

(i) Resol. Vroedsch. N. 15. 22 July 1626. f. 164 *verse*.

Maar de Predikant, *Kornelis Hanekop*, die 1626.
 laatstelyk te Breda gestaan hadt; doch, met De Pre-
 het overgaan dier Stad aan de Spaanschen, dikantj
 zynen dienst hadt moeten verlaaten; in July Kornelis
 des voorleeden jaars, herwaards beroepen Hanekop
 (k), en op ernstig verzoek des Kerkenraads, wordt,
 door Burgemeesteren, goedgekeurd was (l), Kerken-
 schroomde niet, het oproer en huisstorming raad, in
 openlyk te veroordeelen, en voor Onchris- zynen
 telyk uit te maaken (m). De uitvoering der dienst ge-
 Plakaaten tegen de Remonstranten, en het schorst.
 bannen van deeze luiden uit de Kerke stondt
 hem ook tegen. Zelfs durfde hy, openlyk
 genoeg, beweerden, dat de vyf Arminiaan-
 sche punten zulke grove dwaalingen niet
 waren, dat zy den grondslag der zaligheid
 ondermynden (n). Hierdoor maakte hy zig
 zo verdagt by zyne medebroeders, dat de
 Kerkenraad, aangezet, zo men wil (o), on-
 der anderen, door den Oud-Schepen en
 Raad, *Warnar Ernst van Bassen*, in Novem-
 ber deezes jaars, besloot, hem te schorsen
 in zynen dienst, onder voorwendfel, zo som-
 migen schryven, dat hy te zwak van herse-
 nen of van lighaam was, om dien waar te
 neemen naar behooren (p). 't Liep egter
 nog tot in de Lente des volgenden jaars aan, 1627.
 eer de Vroedschap kennis kreeg, dat de
 Kerkenraad de verlaating van Hanekop op
 Bur-

(k) CROESE Kerk. Regist. bl. 52.

(l) Groot-Memor. N. III. f. 23.

(m) Zie VONDELS Hekeld. bl. 173.

(n) Onpartydig Chron. bl. 50.

(o) Zie VONDELS Hekeld. in Octavo bl. 53 met de Aant.

(p) DOMSELAAR VI. Boek, bl. 332. COMMELIN, bl. 1105.
 CROESE Kerk. Reg. bl. 52.

1627.

Burgemeesteren begeerd hadt, en dat Hanekop daartegen betuigde, dat men hem, zonder oorzaake, bezwaarde. — De meeste Leden verstonden toen „, dat Burgemeesteren behoorlyke kennis van de gelegenheid „ en waarheid der zaaken neemen zouden, „ en daar van der Vroedschap verflag doen, „ om dan, op Hanekops verlaating, met „ derzelve raad, te mogen besluiten; doch, „ dat de punten van de Leere kerkelyk „ zouden worden verhandeld (q).” Maar ’t blykt niet, dat Burgemeesteren Hanekop schuldig gevonden hebben. En in November des jaars 1628, kon de Kerkenraad nog geen verlof krygen, om een’ ander’ Predikant, in zyne stede, te verkiezen, naardien hy, buiten kennis van Burgemeesteren, verlaaten was (r). Wat hierop verder gevolgd zy, vind ik, in de *Registers der VROEDSCHAP*, niet aangetekend. Doch vast gaat, dat Hanekop, na zyne schorsing, den Predikstoel niet wederom beklommen heeft, hoe zeer ook veele aanzienlyke luiden hem genegen bleeven. Sommigen tekenen aan, dat hy, hier ter Stede, den vyftienden July des jaars 1655, overleeden is (s). ’t Is te vermoeden, dat men hem zyne gaadje, tot zynen dood toe, zal hebben laten genieten. In ’t begin des jaars 1626, was zyn Zoon *Arnoldus*, als * Kweekeling deezer Stede, in ’t Staaten-Kollegie te Leiden geplaatst

* *Alumnus.*

(q) Refol. Vroedsch. N. 15. 16 Maart 1627. f. 206 verso.

(r) Refol. Vroedsch. N. 16. 14 Nov. 1628. f. 41.

(s) CROESE Kerk. Reg. bl. 52.

plaatst (t). De Digter JOOST VAN DEN VONDEL heeft de gedagtenis van 't gebeurde met den Predikant Hanekop bewaard, in een fcherp Hekeldigt, genaamd *Rommel-pot van 't Hanekot*, welk, in 't jaar 1627, in 't licht gekomen is (u). De Kerkenraadscheen, midlerwyl, volkomenlyk overtuigd, dat Hanekop regtvaardiglyk gehandeld was. Immers, men leeft, in zeker Geschrift van dien tyd, op den naam van Predikanten en Ouderlingen, uitgekomen „ dat alle de „ Dienaren deser Gemeente, van aenbegin „ der Reformatie, tot desen tyd toe, eenparighlyck deselve Leer geleert hadden, „ ende als noch leerden; behalven alleen „ het different, dat, binnen eenige maenden herwaerts, alhier was voorgevallen, „ in het welcke, de Predicanten ende Ouderlingen voornoemt, alle ende elck in „ 't bysonder, alsoo nae den worde Gods „ ende ordre der Christelycke Kercke, vermogens haer Ampt ende beroepinge, tot „ ruste der Kercke ende behoudenisse van „ de heylige waerheid, hadden gehandelt, „ als sy voor Godt den Heere, ende voor „ alle Kerckelycke Vergaderingen, vertrouwden te verantwoorden (v).”

Met de gewoonlyke verandering der Regeeringe, in den aanvang deezes jaars, waren, hier ter Stede, wederom eenige Heeren in 't bewind geraakt, van welken, allen, die

(t) Groot-Memor. N. III. f. 28 verso.

(u) VONDELS Leven, bl. 26.

(v) Remonstr. aan de Magistr. van Amst. gedr. in den Haage, 1627. bl. 7.

1627. die de ongewoone handelingen van de jaaren 1618 en 1619 afkeurden, zig zeer veel goeds beloofden. Doch anderen, die eenige Beschryvers van Amsterdam (w) *harde Gereformeerden* noemen, zagen deeze verandering met ongenoegen. Uit den koker van deezē, was een lomp schimpſchrift voortgekomen, welk, kort voor de gewoonlyke vernieuwing der Wethouderschap, hier ter Stede, verspreid werdt, en aldus luidde:

Pasquil
daarte-
gen.

Dit syn de Quanten,

*Die oprechten willen de Arminiaense San-
ten.*

Capiteyn Boom, Oetgens, Geurt Dirksz.,
Andries Bicker, Bas, Albert Coenraet,
Teeling, [*misschien Tholincx*], Schaep,
Grootenhuyſe, Haffelaer, Opmeer,
W. Backer, Hinlopen, Reaal, Over-
lander.

Dit syn de waggelmuffen,

*Die door de vroomen syn geraeckt op 't
kuffen.*

Raep, Hudden, Hoochcamer, Vlamingh,
Neck, Rennist [*Reynst*], Vinck, Tulp,
Raephorſt.

*Wilt niet langer waggelen maer vast staen,
En spannen mette vroomen aen,*

En

(w) DOMSELAAR, bl. 332. COMMELIN, bl. 1105.

En helpen, naer myn vermaen, 1627.
Datter op Vrouwendagh geen Arminianen
comen aen.

Dit syn de vromen.

Pauw, Jan Gysbertsz., De Vry, J. W.
 Bogaert, Hillebrant Schellinger, Ver-
 does, Ernst Roeters, Bets, Haring-
 carspel.

De Heer *Nikolaas van Reigersberg*, Raads-
 heer in den Hoogen Raad, en Zwager van Merkw-
 waardige
 Hugo de Groot, omtrent deezen tyd, ar- brief
 beidende om te wege te brengen, dat dee- van den
 zen vryheid gegund mogt worden, om we- Raads-
 derom in 't Land te keeren, waartoe hem heer Rei-
 ook de gemaatigdheid der Amsterdamsche gersberg.
 Regeeringe zeer te stade komen kon,
 schreef, deswege, onder anderen, den zes-
 den February, eenen brief aan zynen Zwa-
 ger te Parys, dien hy, voor dat dezelve
 besteld werdt, uit zynen zak hadt laten
 vallen. Hy werdt door iemand opgeraapt,
 en den Raadpensionaris *Antoni Duik* over-
 handigd, die hem in de Vergadering van
 Holland bragt, daar men hem van deezen
 inhoud vondt:

MON FRERE (*),

(* *Myn*
Broeder.

Desen morgben hebbe ick ontfanghen den
uwon van den vier en twintigsten January
metten bygaenden, die ick met Schonen-
 IV. STUK. Bb bergh

1627.

bergh (2) *sal communicereen, en den oirboir daermede doen. Voorleden Sondach, doen ick hem lest sprack, was denselven Schonenberch van opinie, dat U. E. aen den goeden Heer (3) behoorde te schryven, of ten minsten aen my, om hem te communiceren een verzoek wel gearraisonneert, met redenen, die U. E. souden nootfaecken, naer soo langhe patientie, soo den dienst van 't Landt niet konde lyden, dat op U. E. [niet] soude worden ghelet, om u selven elders te stellen: moest daer noch op dencken. Hoewel dese korte woorden grooten sin hebben, ende ghenoech dat selfde inhouden. Doen ter tydt seyde ick niet, dat ick U. E. alreede tot schryven hadde gheraeden: ende sal daerom uwen Brief beter te passe komen. Den man van Credentie (4) sprack ick gisteren, die oock my sprack, ofte het niet goed ware, dat Uwe Ed. eens op de kunste soude schryven. Schonenbergh ende ick zyn gheresolveert, teghens de aenstaende Vergaderinghe, eens den goeden Heer te sprecken, ende neemen in bedencken, of wy het niet by occasie van desen Brief behooren te doen. Wy sullen alles bybrenghe wat moghelyck is: dan men magh niet te seer perssen. Flecti potest, frangi non potest (*).*
En-

(*) 't kan
geboogen,
niet ge-
broken
worden.

(2) Door Schonenbergh, wordt Nikolaas van Beaumont gemeend, die thans, wegens Zeeland, ter algemeene Staatsvergaderinge, zitting hadt. Zie AITZEMA I Deel, bl. 658.

(3) Dat is, zyne Doorlugtigheid, Prins Fredrik Henrik.

(4) Dat is, Dirk Gerritszoon Meerman, die, in 't jaar 1618, uit de Vroedschap van Delft verlaaten; doch nu daarin wederom hersteld was. Zie AITZEMA, I. Deel, bl. 658.

Ende om met volkome resolutie te mogen gaen, 1627.
 most men eerst weten, wat plaetse te kiezen,
 ende oock ofte het geraden is, soo lange hoope
 met apparentie is de restitutie te verwerven.
 U. E. heeft verstaen, uyt het geene ick Suster
 Blonke, over acht dagen, schreef, wat myn
 laetste officien syn geweest: myn bejegening
 was goet; dan kome soo dickmael, ende houde
 soo ernstigh daerop aen, dat ick licht soude ver-
 veelen: te overtreden is ongeraden, alsoo den
 tydt veel geeft.

Symon de Rycke, ende noch een van syn
 bureur (5) syn in de Vroedschap tot Amster-
 dam ghekoren, dat, naer myn opinie, een grooten
 slag is. De Rycke is couragieus, ontsiet
 geen Gemeente, heeft lange jaeren de soldaten
 betaelt, die oock seer van hem dependeeren. De
 vier gekooren Burgermeesters zyn de beste, die
 men kan wenschen, Bas, Oetgens, Geurt
 Dircksz., Bicker (6).

De Heer Bafius is nu tot Amsterdam, hebbe
 hem aengeschreven ende versocht, gelyck hy
 aengenomen heeft, daer alle goede devoiren te
 doen. Wy moeten sien wat de Vergaderinghe
 geven sal. Ick beken gaerne dat uytstel geen
 goet en doet, hoewel in het regard van Am-
 sterdam met uytstel is gewonnen. Ick twyffel
 niet, of men soeckt, soo hier als daer, quade
 officien te doen. Maer wat remedie? Siet hoe
 ruchibaer het is, soo werdt daer seer weynigh
 van

(5) Jakob Jakobszoon Vink.

(6) Dirk of Diderik Bas, Antoni Oetgens van
 Waveren, Geurt Dirksz. van Beuningen, en Andries
 Bicker.

1627. van ghesproocken, het welck my seer wel be-
haeght. Men seydt, Smoutius op den Biddagh
(over twaelf daghen) in syn Predicatie heeft
geseyt dat men het Troyaansche Paardt we-
der wil inhalen: dan met dien man werdt ge-
spot. Het was gevreesst, dat alle Predikstoe-
len daer van souden hebben ghedavert. Het is
beter uytgevallen. Met Pynaker (7) heeft U. E.
sich niet te bekommeren, is van weynigh Con-
sideratie, quamquam livor & obtrectatio pro-

(*) Alhoe- nis auribus excipiantur (*): syn saecken staen
wel niet wel. Ende naer ick kan hooren, spreeckt
kwaad- seer wel van U. E. seydt U. E. daer in groot
spreeken aenssen is, namentlyck by den Cardinael. Bid-
en laste- de U. E. seer van een kleyn gherucht niet ver-
ren, met vaert te zyn; maer alles ongemerckt door te
greetige waert te laten gaen. Vosbergen is noch in Zeelandt
ooren, bevrosen. Hebben my weder versocht te sien,
wordt of hy yet daer konde verneemen, dat U. E. wel
aange- van daer sult verstaen. Wat de Alliantie van
hoord. Vranckryck retardeert, sal ick vernemen ende
dan schryven. Ick wilde wel, dat U. E. my
van alles in het breede adviseerde, om occasie
te hebben met U. E. Nicht, ende andere van
swarigheydt te sprecken.

U. E. schryft niet, hoe de Guarde des
(†) Ze- Seaux (†) by den Koning, in syn presentie,
gelbe- door die van de Sorbonne is overgebaelt, daer
waarden. ick syne Excellentie, over acht dagen, veel van
hoorde vertellen.

De

(7) Kornelis Pynaker, Professor in de Regten, en
Gezant der Staaten te Algiers, die, op de te rug rei-
ze van daar, met de Groot, te Parys, gesproken hadt.
Zie C. BRANDT *Leven van de Groot*. bl. 353.

De Vrouw van Valckenburgh (daer ick over vier dagen ten huysse van den Heer Wyts mede te gaste was) seyde my, aen myn Suster te willen schryven, ende dat ick 't oock wilde doen, ende haer laten weten; dat sy uytterlyck tot in 't begin van May hier meent te blyven: is seer habyl, oock van goede wille ende goet beleydt: wilde myn Suster haer hier rencontreerde, om ofte het met de naeste Vergaderinge niet en viel, ick dan, door myne Suster, ende sulcke Instrumenten, wat moghte werken. Daer dient op gelet. 1627.

Nieuw weet ick niet, dan dat tot Utrecht groot misverstant is, tusschen het Hoff ende de Magistraet: ende dat overmidts het Hoff hadde gedepecheert appel van een Goutsmit, die by de Vroedtschap over een gehouden Vergaderinghe was gecondemneert: de Vroedtschap den Deurwaerder, die het Mandament hadde geëxploicteert, gevangen heeft gestelt. Men meent de Staten het Hoff sullen mainteneeren.

Voor het Vermaecken van de Magistraet tot Amsterdam, was daer dese Pasquille gestroyt:

Dit zyn de Quanten enz. (8).

Dit schryve ick U. E. om te sien hoe het daer is ghestelt. Recommadeere my aen myn Suster, ende sal ten naesten myn Commissie

(8) Zie hier voor, bl. 384. Agter de naamen der vromen, in dit schimpeschrift, hadt de Raadsheer Reigersberg deeze drie woorden gesfeld: *Rari quippe boni*, dat is, *Weinigen, voorwaar, zyn de vromen: of, zeldzaame vromen, zeker!*

1627. *senden. Desen sesden February seftien hondert
seven en twintigh.*

Onder stondt

U. E. dienstwillige Broeder
N. v. REYGERSBERGH.

Het opschrift was

*A Monsieur, Monsieur GROTIUS
a PARIS (x).*

Wat o-
ver dee-
zen brief
te doen
viel.

De inhoud van deezen brief werdt , by eenige Leden der Vergaderinge van Holland, bedenkelyk gevonden, en men besloot, dien nader te laten onderzoeken. Reigersberg, midlerwyl, kennis gekreegen hebbende van 't lot van zynen brief, verdedigde dien, in een Vertoog, welk hy den Staaten overle-
leverde; en waarin hy aanwees, dat hy, voornaamlyk, geschreeven hadt, om zynen Zwager kennis te geeven van 't gene hy ge-
daan hadt, of van zins was te doen, om hem vryheid te verwerven tot het leiden van een ampteloos leeven in zyn Vaderland (y). De Vroedschap van Amsterdam, kennis ge-
kreegen hebbende van 't schryven van Rei-
gersberg, besloot deswege eerst met den Prinse van Oranje te spreken, en den Af-
gevaardigden ter Dagvaart te gelaften, de meening der andere Leden te verneemen, en over te schryven; waarna de inhoud des
Briefs

(x) Zie AITZEMA I. Deel, bl. 656. C. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 261.

(y) Zie AITZEMA, bl. 656.

Briefs eerst in nadere overweeging genomen 1627.
 zou worden (z). Van wege de Staaten,
 werdt, sedert, ook gesproken met den Prin-
 se, die verstondt, dat de Raadsheer den
 brief van de Groot, waarop de zyne een
 antwoord was, toonen moest. Hy deedt
 dit, en men vondt, dat Reigersberg scher-
 per geschreeven hadt dan de Groot. Rei-
 gersbergs brief werdt dan gesteld in handen
 van 's Lands Fiskaal, die 'er egter geene
 genoegzaame stof in vondt, om den Raads-
 heer in regten aan te spreken. In Septem-
 ber, werdt deeze zaak nog wederom in de
 Vergadering der Staaten gebragt, en men be-
 sloot toen, den brief, door 't Hof, te laten
 onderzoeken (a). Doch hierby is 't geblee-
 ven, en vind ik niet, dat de Raadsheer ver-
 der over zyn schryven gemoeid is. De Dros-
 saard HOOFT schreef, den eersten Octo-
 ber, in de Fransche taale, uit Amsterdam,
 aan den Raadsheer „ dat hy, verstaan heb-
 „ bende de kuiperyen, die de kwaadwilli-
 „ gen aanregtten, om de gerugten, die
 „ voorheen omtrent den inhoud van zynen
 „ brief verspreid waren, leevende te hou-
 „ den, niet wist te zeggen, wat grooter
 „ ware, de spyt, dien hy 'er van hadt, of
 „ de trek om 'er over te lagchen; gelyk
 „ zelfs de yverigsten uit den Raad deezer
 „ Stad daar den spot mede dreeven (b).”
 On-

(z) Resol. Vroedsch. N. 15. 2 Maart 1627. f. 205 verso.

(a) Resol. Holl. 4, 5, 9, 10, 12, 22 Maart, 18 May,
 16, 29 Sept. 1627. bl. 41, 45, 48, 51, 53, 55, 68, 115, 214,
 245, 249.

(b) HOOFTS Brieven N. 152. bl. 126.

1627. Ondertuffchen, verliepen 'er nog eenige jaaren, eer de Groot waagen durfde, hier te Lande, weder te keeren.

De Staa-
ten van
Holland
beslui-
ten, de
Plakaa-
ten tegen
de Re-
mon-
stranten
te ver-
nieuwen.

De Sinoden van Holland hielden, ten deezzen tyde, zo sterk aan by de Staaten, op de uitvoering der Plakaaten tegen de Remonstranten, dat zy, eindelyk, in May deezes jaars, beslooten, dezelve te vernieuwen: te meer, alzo men vernam, hoe sommigen dreeven, dat dezelve, met de dood van Prinse Maurits, kragteloos geworden waren. Doch Rotterdam kante zig tegen dit besluit, verklearende, noch vermogen noch gezindheid te hebben, om de Plakaaten uit te voeren (c). Te Amsterdam, begon men, allengskens, het voorbeeld van Rotterdam te volgen, 't zy dat men, inderdaad, begon te gelooven, dat de Plakaaten te streng en onredelyk waren; 't zy dat men voor verloop van Koophandel en Neering vreesde, wanneer men de inwooners te zeer bepaalde, in de oefening van den Godsdienst. De Remonstranten hielden dan hunne vergaderingen langs hoe openlyker, te Amsterdam, met naame in de maanden February en Maart des jaars 1628. 't Graauw vergaderde egter, op den agtsten Maart (d), wederom in grooten getale, voor een huis op de Lastaasje (e), daar de Byeenkomst toen gehouden werdt. Doch de Major Hasfelaer, de Stads soldaaten byeen gerukt hebbende, belette het overvallen en plonderen der

Opfchud-
ding te
Amster-
dam

1628.

(c) Vaderl. Hist. XI. Deel, bl. 47.

(d) Cort en Waaracht. Verhaal, gedr. 1628.

(e) Verh. van de Armin. Factie, gedr. 1628.

der wooninge. Eenigen uit de burgerye, die zig onder den hoop vermengd hadden, werden gedreigd: een burger en eenigen van het graauw in hegtenis genomen: waarmede de oproer, die, zo de Remonstranten schreeven, door zulken, dien 't minst betaamde, verwekt was (f), gestild werd.

Doch eenige burgers, die den Remonstranten zeer ongenegen waren, ontwierpen een Verzoekschrift aan Burgemeesteren en Raaden, strekkende om over de Remonstranten te klaagen, en het verhinderen van derzelver byeenkomsten te wege te brengen. Men liet dit Verzoekschrift, door veelen, ondertekenen (g). De Wethouderschap kreeg 'er ras kennis van, en deedt, den eersten April, eene Keur afkondigen, waarin zy verhaalde „ in 't zekere onderregt te zyn, „ dat eenige luiden, zonder wettig verlof, „ zig vervorderden, veelen van de goede „ Gemeente te beweegen tot ondertekeninge van zekere *Concepten* of *Requesten*, „ strekkende, zo 't heette, tot bevorderinge der waare Christelyke Gereformeerde „ Religie, die den Wethouderen boven alles ter herte ging, en der ruste onder de ingezetenen; daar 'er, in tegendeel, niet dan onrust en partyfchap, en ophitsing der Gemeente tegen haare wettige Overheid door verwekt werd. Dat dit, onlangs, nog in zekere gevaarlyke famenrotting gebleeken was, waar de om-

Sommi-
gen laa-
ten een
Verzoek-
schrift
tekenen
tegen de
Remon-
stranten.
De Wet-
houder-
schap
verbiedt
het.

(f) Remonstrantie van July 1628. in 't Oprecht Verhaal
gedr. 1628. bl. 10.

(g) Waaragt. Vertoon. gedrukt 1630. bl. 25.

1628. „ standers zelven gelegenheid gegeven had-
 „ den, dat de schuldigen zig verftaken, en
 „ de handen der Geregtsdienaaren ontwee-
 „ ken.” Voorts, werdt het tekenen van
 zulke verzoekschriften en het vorderen van
 derzelve tekening, midsgaders het maa-
 ken van oloop en famenrotting, welfcher-
 pelyk verboden, met bevel, dat niemant,
 by zulk eene famenrotting, zou blyven staan;
 en dat de ouders voor de kinders zouden
 moeten verantwoord. En naardien myne
 Heeren van den Geregte zulke famenrottin-
 gen volftrektelyk beletten wilden, betuig-
 den zy, onfchuldig te willen gehouden wor-
 den aan de ongelukken, die iemant, ter
 deezer gelegenheid, mogten overkomen (b).

De Ker-
 kenraad
 levert
 een Ver-
 toog in
 tegen de
 Keur der
 Wethou-
 der-
 fchap.

Doch alzo, in deeze Keure, de Remon-
 ftrantsche Vergaderingen niet verboden
 waren, onderwondt zig de Kerkenraad,
 daarover uitdrukkelyk te klaagen, in een
 Vertoog, welk, den zevenden April (i),
 aan Burgemeesteren en Raaden werdt over-
 handigd. Men fchroomde niet, zig, in dit
 Vertoog, onder anderen, te bedienen van
 deeze woorden „ dat men, in de Keure,
 „ *de goede gemeente (in 't welnemen) fcheen*
 „ *te willen abufeeren met die woorden, dat*
 „ *myne Heeren van den Gherechte niet meer-*
 „ *der ter herten namen, dan de Confervatie*
 „ *en de hanthavinghe van de ware Cbriftelyke*
 „ *Gereformeerde Religie (k).”* De burgers,
 die de jongfte famenrottinge hadden aange-
 moe-

(b) Keurb. K. f. 124 verso.

(i) Verh. van de Armin. Faftie, gedr. 1628.

(k) Zie 't Request in de Waarfacht. Vert. bl. 26.

moedigd, steunende op zulk een' voorgang, 1628.
 gaven, 's daags na de overlevering van dit
 Vertoog, een *Protest* over aan de Wethou-
 derschap, waarin zy betuigden, geen slegt
 en opgeraapt volk te zyn, gelyk zy, in de
 Keure, scheenen afgemaald te worden; maar
 eerlyke burgers, die de welvaart en rust
 der Stad lief hadden, en alleenlyk verzog-
 ten, dat de *Arminiaansche Conventiculen*, die
 met 's Lands Plakaaten streeden, geweed
 mogten worden. Omtrent deezen tyd, De Kroon
der Schut-
terye
komt in't
licht.
 werdt ook, van den kant deezer burgeren,
 of van den kant der zulken, die hunne zy-
 de hielden, een geschrift uitgegeven, ge-
 naamd *Kroon der Schutterye van Amsterdam*,
 waarin beweerd werdt „ dat de eigenlyke
 „ roem der Amsterdamsche Schutterye ge-
 „ legen was in de magt, die zy, zeide men,
 „ hadt, om, ten overstaan van Gemagtig-
 „ den der Staaten, de Wethouders te ont-
 „ zetten van 't bewind, en anderen in de
 „ plaats te kiezen, gelyk zy getoond hadt
 „ in 't jaar 1578, toen zy de Paapsche Wet-
 „ houders af, en anderen in derzelve plaats
 „ gesteld hadt. De Schutterye hadt, dreef
 „ men, nog dezelfde magt; hoewel men,
 „ als 't ware, hoopte, dat zyze niet ligtelyk
 „ zou behoeven te gebruiken.” Dit werkje
 moest te bedenkelyker voorkomen, om dat
 het strekte tot eene soort van verbetering
 van een ander, wat vroeger, met een ander
 oogmerk, geschreeven; waarin de Schut-
 tery, tot betragting van haaren eed van ge-
 trouwheid en gehoorzaamheid aan de Wet-
 houderschap, vermaand werdt.

1628.
Prins
Fredrik
Henrik
komt te
Amster-
dam.

Zyne
verrig-
tingen
aldaar
tot stil-
ling der
gereezen
onlusten.

De Regeering dan, ziende dat zy weinig staats maaken kon op een gedeelte der Burgerye, en bedugt voor grooter ongelegenheid, vondt, terstond na 't ontvangen van 't Verzoekschrift des Kerkenraads, geraaden, op den Prinse van Oranje te begeeren, dat hy zig, ten spoedigste, herwaards begave, om de gereezen onlusten, door zyn hoog gezag, by te leggen. Ook kwam zyne Doorlugtigheid, den tienden April, tegen den avond, in de Stad, verzeld van twee afgezondenen uit de Gekommitteerde Raaden, de Heeren *Dirk van Bleiswyk* en *Jakob van Broekhoven*, en van een' aanzienlyken stoet van Edelen. Men hadt, uit ieder der twintig vendelen Schutters, dertig man in de wapenen gebragt; doch zorg gedraagen, dat daar onder weinig of geene misnoegden waren. De Wethouderschap ontving zyne Doorlugtigheid aan 't Prinsenhof, daar hy, den volgenden dag, begroet werdt door den Kerkenraad, die verklaarde, dat al de onrust hier ter Stede ontstaan was uit het dulden der Remonstrantsche Vergaderingen. De Prins toonde zig misnoegd over het tekenen van 't Verzoekschrift: 't welk de Predikanten zогten te verschoonen. Eenige burgers vervoegden zig daarna by den Prinse, die ook, van tyd tot tyd, handelde met de Wethouderschap. Zes Hoofddeelgenooten der Westindische Maatschappye leverden zynen Doorlugtigheid, den twaalfden, een Vertoog over, waarin zy, eerst, breedvoeriglyk aanweezen, hoe veel nuts de Maatschappye

py deede aan 't Vaderland; en welk zy be- 1628.
 flooten met een verzoek, dat de Prins, op
 't voorbeeld van zynen Vader en Broeder,
 den waaren Hervormden Godsdienst hand-
 haaven, en alle verboden Byeenkomsten
 weeren wilde. Burgemeesteren en Raaden
 hadden den Prinse onderregt, dat zy, die
 't Verzoekschrift voorstonden, voor verre
 het grootste gedeelte, gemeene burgers wa-
 ren, die 't slegte graauw tot plondering
 hadden opgehitst. Ook wordt, in schriften
 van deezen tyd, die van de zyde der stren-
 ge Gereformeerden uitkwamen, verhaald,
 dat de Schout Grootenhuis, de Burgemees-
 teren Bas en Oetgens, en de Schepen Hin-
 loopen, in 't byzonder, den Prinse hadden
 voorgehouden, dat al de onrust aan de Pre-
 dikanten en aan derzelve oproerige Predi-
 kation te wyten ware. Doch onder de Vroed-
 schappen waren 'er ook eenigen, die oor-
 deelden, dat de oogluiking omtrent de
 Remonstranten oorzaak der opschuddinge
 was. Zy vertoonden den Prinse, dat 'er,
 onder de Remonstranten deezer Stad, gee-
 ne vyftig huisgezinnen van aanzien waren;
 om welk gering getal, men de Stad niet
 behoorde te laten ontrusten. Zy verhaal-
 den zelfs, dat de verbittering op zulken
 uit den Raade, die den Remonstranten be-
 gunstigten, zo groot was onder 't gemeen,
 dat de afgezondenen ter Dagvaart, die ge-
 maatigde Resolutien hadden overgebracht,
 naar den Haage, in 't wederkeeren, gevaar
 gelooopen hadden van gesteenigd te worden.

De

1628.
Zyne
verklaa-
ring.

De Prins, de klaagers aan de eene, en de Wethouders aan de andere zyde gehoord hebbende, betuigde aan elk „ dat de waare „ Gereformeerde Religie gehandhaafd, en „ de Remonstrantsche Vergaderingen, vol- „ gens de orde des Lands, zouden geweerd „ worden, mids dat alle ondertekeningen „ en verzoekschriften vernietigd werden „ (1).” En op deezen voet werden de onlusten bygelegd. De Wethouders verbonden zig allen, tot de handhaving der waare Gereformeerde Religie, en tot het weeren van onbehoorlyke Vergaderingen, naar hun vermogen. De Krygsraad beloofde, den Wethouderen de behulpzaame hand te zullen bieden, in het stuiten van allerlei oproerige famenrottingen. De Verzoekschriften en ondertekeningen werden ook gescheurd, en in 't vuur gesmeeten. De Prins, vier dagen in de Stad vertoefd en de rust, zo 't uiterlyk schein, hersteld hebbende, keerde, den veertienden April, naar den Haage te rug (m). In *VONDELS Amsterdams wellekomst aan FREDRIK HENRIK, Prince van Oranje* (n), wordt van den uitflag zyner verrigtinge hier ter Stede, in deezer voege, gewaagd:

*Waer gy komt u treden zetten
Krygen keuren en stadts wetten
Nieuwe kracht, en haet en twist
Stuiven wegh als rook en mist:*

En

(1) Resol. Holl. 14 April 1628. bl. 75.

(m) Cort ende Waeracht. Verhael, gedr. 1628. Waeracht. Vertoon. gedr. 1628. bl. 25-31.

(n) Zie zyne Poëzy 1. Deel, bl. 311.

En deze ongetoomde tongen, 1628.
 Die zoo stout en onbedwongen
 Oproer stookten, twist, en moort,
 Zwygen stil aen yder oort.
 All myn trouwe burgeryen
 Eenigh in uw komst verblyen.
 Geen Megeere geeft zich bloot.
 Elk het hoofd leit in den schoot.

Waarop hy, wat laager, volgen laat:

'k Had met veel meer praels behangen
 Uw doorluchtigheid ontfangen;
 Maer ik weet wel hoe gy acht
 Ware deught de ryxste pracht:
 Hier meê (lof den Heer der heeren)
 Kan ik noch een zael stoffeeren:
 Mannen heb ik, zoo men 't vraeght,
 Daer myn raethuis moet op draeght:
 Onder deze, in raets beraming,
 Blinkt de schranderheit van VLAMING,
 POLS oprechtigheit heel braef,
 En de dapperheit van GRAEF:
 Mannen (laet de nyt vry grimmen)
 Die myn vesten deden klimmen:
 Zulke zoek ik by de kaers.
 't Heb 'er ook noch HASSELAERS,
 Die hun halzen voor my wagen;
 Die hun vaders degens dragen,
 Welke op 't Spaensche knokebeen
 Zyn geschaert voor 't algemeen:
 Errefvyanden van Spanje,
 Erreforienden van Oranje;
 Daer een Veltheer mee bestuwt
 Voor geen zeven Legers gruwet.

Doch

1628. Doch 't leedt maar weinige maanden, toen de onlust hier ter Stede, op nieuws, heviger onttak dan te vooren. De Remonstranten, die nu, in verscheiden' Steden en Dorpen van Zuidholland, by dage en openlyk, en te Rotterdam, in grooten getale, byeen kwamen, vervoegden zig, in July deezes jaars, met twee Vertoogen aan de Staaten van Holland, ernstelyk verzoekende, om vrye oefening van hunnen Godsdienst (o). De Staaten antwoordden, den vyf en twintigsten, dat de Remonstranten zig, met ondertekende Verzoekschriften, aan hunne byzondere Magistraaten vervoegen konden (p). En dit antwoord gaf den Remonstranten te Amsterdam gelegenheid, om te raadpleegen op het gene hun, in deezen toestand der zaaken, te doen stondt. De voornaamsten kwamen haast overeen, dat men zig van het verlof der Heeren Staaten behoorde te bedienen, en vrye Godsdienst-oefening te verzoeken van de Wethouderschap. Omtrent tweehonderd en vyftig Perfoonen, waaronder ook eenige vrouwen waren, gaven hiertoe Volmagt aan eenigen uit hun: welke volmagt, onlangs, naar een notarieel Affchrift, in 't licht gegeven is (q); dat nogtans, in eenige naamen, en in de orde derzelve, verschilt met het oorspronkelyke, welk wy hier letterlyk gevolgd zyn:

„ Alfoo

(o) Zie deeze Remonstr. in 't Oprecht Verhaal, gedrukt 1628.

(p) Resol. Holl. 25 July 1628. bl. 118.

(q) Zie Onschuld der Remonstranten, gedrukt 1754. bl. 54. Aant. (20).

„ Alfoo het de Edele Grootmoghende Hee- 1628.
 „ ren de Staeten van Hollant ende Westvries-
 „ land den 25 July laetstleden op de Requeste
 „ vande Remonstrantschgesinde (by de welcke
 „ sy versoghten onbekommert buyten de pu-
 „ blycke kercken exercitie van haere religie te
 „ moghen doen, haere Predicanten daer toe vry
 „ in't lant te mooghen coomen, ende die ge-
 „ vanghen zyn te hebben gerelaxeert) gelieft
 „ heeft te apostilleeren; Dat dese Supplianten
 „ elcks inden haeren, haer met onderteekende
 „ requeste sullen moeten adresseren aen haere
 „ respectie Magistraten: Soo is 't, dat wy on-
 „ dergeschreven te vreden zyn dat van onsen
 „ 't weghen aende E. E. Heeren de Burghe-
 „ meesteren ende Regeerders deeser Stede Am-
 „ stelredamme, ende daer het verder behooren
 „ sal, met alle eerbiedighe onderdanigheyt door
 „ eenighe vande ondergeschreven perfoonen het
 „ gedaen versoek, van exercitie van Relligie,
 „ incoomen ende relaxatie van Predicanten,
 „ gevordert sal mooghen worden.

*Jan Eghbertsz Bisschop, Adriaan J. van Noordt,
 Joost Brasser, Pieter Mathysen, Pieter Cleu-
 tring [Cleutryn], Philips Thyisz, Abraham Gillon,
 Dr. Robert van der Houwe, Anthony de Langhe,
 Heyndrick Lensen, Pieter Willemsz Hooft, Jan
 Valcksz, Guillame Lindeman, Pourwels van Heemskerck,
 Leenart van Sorgen, oock voor syne Moeder en Familie,
 Clement van Sorgen, Jan van de Poll, Albert
 Schuyt, Izaak van Gherwen 1628, Gerardt Baes,
 Dr. Aegidius Snouck, Nicolaas van Hewel, Ja-
 cob Bicker, G. van Schoonhoven, Francois
 Hermans van Bergen, Reinier Schaep, Dr. Jan
 van Hartogboelt, Frans van Limborch, Abraham
 Anthonisen, Dirck Geurtsz, Harmen de Bisschop,
 Hans van Loon, Louis Houwen [Hanuyse],
 Symon Salvament, Joannes a Stapel, Abraham
 Stoffelsen, Dirck Joosten, Michiel Colyn,
 Charles de Lafeur, Dirck Haselaer, F. Steen-
 buyzen, Jacob Lawwens [Laurensz.], Augustyn
 Wtenbogaert, H. van Bronchorst, Nicolaes Clouck*

1628.

Nannings, J. Gilles, Jeronimus Coymans, Jacob Willemse Hooft, Richart Gerarts ter Horst, Jacob van den Bergh, Jan van Vlooswyck. Egbertus Bodæus, Nicolaes van Loon, Marten van Heuvel, Willem van Borsselen, Hendrick Colyn, Joan van Wouwer, Johan Schaep, Claes Bas, Nicolas Balestel, Goris de Weert, Jacob Maier, Adolf Forckenbeeck, Willem Kempesz, Aert Koninck, Ijaas Bevelot, Frans de Neue, Jan Gerritz Meys, Cornelis Feldt, Jan Fans Corver, Dr. H. Herbers, Aris Hendricksz. Halewat, Pieter Vries, Hendrik Dirkz. Meulnaer, Tatick Katb, Jacob Spaeckenburg, Bartholomé Laurens Reaell, J. Victorin, Claes ende Arent van Buyl, Jacob Engelsz Spitboff, Jan Greuen Meyer van der Oosten, Garbrant Gerritsen Yserenberg, Adriaan [Lenard] Fellis, Everardus Voscuil. M. D. P. Jacobsz Ring, Abraham Vliet, Hugo Steur, Ijaac Boudewyns, Henrick Jansen Kruiwaghen, Joris Nauwynck, Abraham Cambier, Dirck Teunisse Bengvoort, Philipus Denyse [De mys], Willem Usfelinx. Laurentius Bor, Jan Bicker, Joost Baack, Valentin Lamberts, Jacob Rombouts, Christoffel Hellenis, Jaques de Clercq, Cornelis Spiering, Jacob Jacobsz. Jong, Claes Jansen, Claes Matbysz, W. Cats, Laurens Jacobsz Arminius, Albart Bas, Thyman Jacobs Hinloopen, Gysbert Conink, Gerridt Claesze Cop, Jeronimus Coymans, Symen B. Appelman, Jacob Vries, Jan Heyndrickz Soop, Cornelis Evertsen Wolff, Jan Martensz, Anto. Gerritsen, Petrus Poppius, Dirck Cornelisz, Herman Teunissen, Joannes van Allendorff, Jan Jaupen, Erasmus Forckenbeeck, Valk Theunisz, Hans van der Elst de jonge, Dirck Dircksz Coomans, Heynderick Woutersz, Martin Poncelet, Samuel Olpferts, Antonis Proot, Davit Pietersen de Vinder, Pieter Claesz, Pieter Pr. Schipmans, Jereias Goovertz, Jan Pietersz Neckerwelt, Pieter Woltrincx, Jacques van der Hulst, Jean Outgertsen, Abraham de Verwer, Gerhardt Santberch, Dr. Everart Mooerselaer, Jan De Puyner, Jan van Halewyn, Jan Willemsen van Haerlem, Anna van Loon W. van Adriaen Spiering, Dyauerti Dyrcks die weduwe van Gerbrant Jansen, Maerten Maentensz, Gysbert Cornelisz, Pietter de Lafeur, Jan

Jan Hagen, Jacob Jansz. Stout, Hubbrecht Baltensz,
Jacob Wyncoop, Geraert van Ryssen, Symen Symen-
sen, Nicolas Corver, Francois Finson, Leendert Cor-
nelisen, Hans Caluwaert, Franchois van Huele, Jna
Mattheusfen, Daniel de Breen, J. Burgundus,
Harmen Martens, Lucas Kempe, Hillebrant Bentes,
Gheurt Dircks, Gerret Brandt, Abraham Jansz de
Wees, J. C. Hogbeboom, Jacob Claesen, Jan
Gerritsz Hoofst, Jochem Jansz. Scheepmaker,
Venan de Mon, Michel Buler, Thomas Hendricksz.
de Keyser, Abraham Geleyns, Egebert Jansen,
Hendrick van Zeller, Herman Gooris de Oude,
Pieter Cornelisz Dortsman, David Vinck-boons,
Joan Huydecooper, Heyndrick J. de Reyger,
Lauwerens Schyn, Neeltje Remmer W. van Jan Tyse
Fleeshouwer, Maria Lourens wedue van Jacop Vries,
Marry Jans, wed. van Jan Olfarsen Lynslager, Jan
Hasfelaer, Frans Claesen Harnesveger, Frederick
Leekber, Grietgen Dircks. weduw van Jan Heetersen
van Chanu, Cornelia Bitters, weduwe van Gedeon Fal-
let, Juditgen Dircks, weduwe van Nicolaes Colyn,
Cornelia van Meson, weduwe van Leenart de Beer saellger,
Mertgen Bruinen, wed. van Andries Frederikz,
Bettyn Jacops, weduwe van Harman Backer, Arendt
Jaensen Kaelkoen, Griet van Neck wedue van Jan
Claesen van Hooren, Die Wedue van Jan Pieters Niefs-
ge Ciaes, Dirck Jansz. van Beuninghen, Pieter
van den Bergh Wolpharts, Dirck Corver, Michiel
Jansen, Jean van Lier, Henrick Boelisen,
Francisco Venart, Hans Hermans van Bergen, A-
driaan Dircks Sparwer, Nanningh Cornelisz, Sa-
muel Coster, Michiel Darfois, Rutgert Jansen,
Brecht Luckas de wedu van Reinier [Cuynrad] Koster,
Franchoise van Wasfenbove wedwe van E. Poppius,
Jan Betsen Rodenburg, Evert Lourens, Willem
Jansz Blauw, Jan Willemsz Blauw, Pieter Jansz
Maftenbroeck, Huygh Pieterse Voskuyl, Jan Luden,
Arent Pieters Brugbman, Wouter Wouters, Hen-
drick Urlings, Jan Arentsen Delff, Johan Cocq,
Hans van Esfen, Pieter Outghers, Jan Gerrits,
Niclaes Leenaerts, Joost Michiels. Wisjinck, Pie-
ter de Clercq, Adriaen Corn. van 7 bergen, Jacob
Jacobs, Machtelt Jans, wedu van Gerret Willemsz.
saliger, Harman Jansen, Lysbet Philips, wee-
duwe

1628.

duwe van Sal. Rem Biffchop, Brecht Rodinghs, weduwe van Salygher Coenraet Matthysz, Haefien Hendricks wedie van Hendrick Hoofst, Jan van Dalen, Broer Janse, Jean Gerritse, Beniaemin Pieters, Margrytte Bennynck wedu van Peter Hasselaer, Joaen de Bosch.

De Staa-
ten be-
veelen
de uit-
voering
der Pla-
kaaten.

Of men, uit kragte deezer Volmagt, den Wethouderen van Amsterdam, ten deezen tyde, eenig Verzoekschrift hebbe aangeboden, is my nergens gebleeken. Men ziet, ondertusschen, uit de naamen der ondertekenaaren, hoe veele aanzienlyke luiden in deeze Stad wel wilden medewerken, tot het bezorgen van vrye Godsdienst-oefeninge aan de Remonstranten. Want dat, met de tekening deezer volmagt, meer niet te kennen gegeven werdt, en dat de ondertekenaars niet alle Remonstranten waren, is my zelfs gebleeken, uit eenen brief van den Remonstrantschen Predikant *Bartholomeus Prævoftius*, den eersten September deezes jaars 1628, aan *Simon Episcopius*, die toen te Rotterdam was, geschreeven; waarin klaarlyk te verstaan gegeven wordt, dat de tekenaars der Amsterdamsche Volmagt, welken, ten dien tyde, reeds *over de 80 heele gequalificeerde huysgesinnen* uitmaakten, niet allen Remonstranten *ex professo* waren. Doch, hoe veele goedgunners de Remonstranten, in Amsterdam, ook hebben mogten; alle de Baljuwen en Schouten deezer Provincie, en derhalven ook de Schout van Amsterdam, kreegen, eerlang, op het sterk aanhouden der Zuidhollandsche Sinode, die, in July, te Delft ge-

gezeten hadt, aanschryvens van de Staaten, 1628.
gedagtekend den veertienden Augustus,
waarby hun belast werdt, de Plakaaten te-
gen de Remonstranten, en tegen derzelve
afgezonderde Byeenkomsten, ter uitvoerin-
ge te leggen (r).

Op dit schryvens, schiepten de zoge-
naamde harde Gereformeerden hier ter Ste-
de wederom hoop, dat de Remonstrantsche
Byeenkomsten belet zouden worden. Doch
deeze hoop nam af, toen zy bespeurden,
dat de Remonstranten niet alleen voortvoe-
ren met het houden hunner Byeenkomsten;
maar dat ook de Wethouderschap, in Oc-
tober, besloot, het getal der Stads solda-
aten te vermeerderen. Gelegenheid tot dit
laatste gaf, dat de gemeene buuren, woo-
nende op en over de Prinzen-graft, by Re-
queste, aan Burgemeesteren en Raaden ge-
klaagd hadden, over menigvuldige dieve-
ryen, huisbraaken en straatschenderyen in
dien oord; die zy, voornaamlyk, aan ge-
brek van behoorlyke wagt toeschreeven.
Ook kwamen 'er, omtrent deezen tyd, veele
vreemde Krygsknegten van Oostland, met
hun volle geweer, in de Stad: 't welk, door
de weinige soldaaten der bezettinge, niet be-
hoorlyk belet kon worden, en ondertusschen
tot veele ongeregeldheden aanleiding gaf.
De Vroedschap vondt dan, op den voor-
slag van Burgemeesteren, geraaden „ het
„ besluit van den derden September des
„ jaars

(r) Zie de Missive in 't Oprecht Verhaal, bl. 76.

1628. „ jaars 1616 (s), tot de aanneeming van
 „ zeshonderd man onder drie vendelen, in
 „ 't werk te stellen, en Burgemeesteren te
 „ magtigen, om die vendelen, des noods,
 „ met vyftig of zestig, of met zo veele kop-
 „ pen te vermeerderen, als zy, tot bescher-
 „ ming der Burgerye, entot gerustheid dee-
 „ zer Stede, zouden geraaden vinden.”
 Ook werdt de Krygsraad gemagtigd, om
 zulke orde te stellen op de Ratelwagt, als
 de dienst der Stad, naar hun oordeel, ver-
 eifchen zou (t).

Gemor hierover onder eenigen.

Toeleg op verandering der Regeeringe.

't Anneemen van meerder Soldaaten of
 Waardgelders, voor welken, men, eerlang,
 ook nieuwe Wagthuizen stigtte, werdt ter-
 stond in 't werk gesteld, en gaf geen klein
 ongenoegen aan de strenge Gereformeerden,
 die bedugt waren, dat men zig van dezelve
 bedienen zou, tot handhaavinge der
 Remonstrantsche Vergaderingen. Onder
 deezen, ontbrak het ook niet aan zulken,
 die zig van 't misnoegen, welk eenigen uit
 de Burgerye hadden opgevat tegen de Wet-
 houders, zогten te bedienen, om verande-
 ring te wege te brengen in de Regeeringe:
 waarin, voornaamlyk, de hand hadden Doc-
 tor *Karel Leenaardsz.* en *Jan Willemszoon*
Bogaard, Oud-Schepen der Stad; die, in
 't schimpfchrift, in 't begin van 't jaar
 1627, verspreid, en hiervoor (u) opgege-
 ven, onder de *vroomen* gerekend werdt. Bei-
 de deeze luiden, of huns gelyken namen
 kwalyk, dat men, over één der nieuwe
 ven-

(s) Zie hiervoor, II. Deel, XII. Boek, bl. 272.

(r) Refol. Vroedich. N. 16. 6 Octob. 1628. f. 38.

(u) Bladz. 384.

vendelen, tot Kapitein hadt aangesteld *Jan Hendriksz. Soop* (v), den zelfden, ongetwyfeld, die, onder den zelfden naam, de Volmagt der Remonstranten, hiervoor (w) te leezen, getekend, en, voor eenige jaaren, of nog ten deezen tyde, eene Glasblaazery hadt, tegen over de Kloveniers Doele (x). Ook vonden zy vreemd, dat men *Pieter Visscher*, die gezeid zou hebben, dat 'er nu kans was, om den Predikanten den mond te snoeren, als zy wederom tegen de Regeering predikten, eene Vendrigsplaats gegeven hadt (y). Voorts, gaven zy, onder de burgers, breed op van den overlast, dien de nieuwe soldaaten der Gemeente aandeeden; zonder daarvan kennis te geeven aan de Wethouderschap, aan welke 'er ook, nimmer, iet van gebleeken is. Ondertusschen, werdt, door zulk voorgeeven, misnoegen gevoed of verwekt onder 't gemeen (z). Ook hielp hiertoe veel 't gebeurde onder 't vendel Schutters van den Kapitein Volkert Overlander; waarmede het zig in deezer voege toedroeg.

Den regeerenden Burgemeester, *Pieter de Jan Vlaming van Oudshoorn*, binnen 's jaars, *Klaas* overleeden zynde, was de Heer Overlander, in zyne stede, verkooren. Het Burgervendel, waarover deeze Heer geboden hadt, *Krygs-*

(v) Groot-Memor. N. III. f. 80 verso.

(w) Bladz. 401.

(x) J. I. PONTANUS Besch. van Amst. II. Boek, XXVII. Cap. bl. 273. druk van 1614.

(y) Waaracht. Vertoon. gedr. 1630. bl. 31.

(z) Sentent. van C. LENARDS en J. W. BOGAERD, gedrukt 1629.

1628. hadt, moest, derhalve, van eenen nieuwen raad tot Kapitein voorzien worden. De Krygsraad Burger-Kapitein verkooren, wordt door veel Schutters van zyn Vendel afgeweezen. verkoor hiertoe *Jan Klaaszoon Vlooswyk*, die voorheen Luitenant van een Burgervendel geweest, doch, om zekere vrye woorden, voor de verandering des jaars 1618, van dit zyn ampt verlaaten was. Ook werdt hy gehouden voor een' voornaam begunstiger der Remonstranten. 't Geviel dan, dat hy, den twaalfden October, door den Kolonel Geurt Dirkszoon, thans ook regeerend Burgemeester, aan de Schutters van zyn Vendel voorgesteld wordende; veelen, op de vraage „ of zy hem voor hunnen „ Kapitein wilden aanneemen en houden?“ *neen, neen*, antwoordden. De Kolonel beval hierop den Provoost, de naamen van deeze antwoorders op te tekenen; gelyk geschiedde. *Albert Hermansz. Dingstee*, van Meppen geboortig, Nestelmaaker zyns handwerks, en omtrent vyfentwintig jaaren oud, een der driftigste weigeraaren, werdt, sedert, voor Burgemeesteren ontboden. Hy verscheen 'er met dertig of meer der zynen, die ook ter gehoor begeerden toegelaaten te worden. Doch Burgemeesteren lieten Dingstee alleen binnen komen. Hier werdt hem afgevraagd, waarom hy Vlooswyk niet voor Kapitein kon aanneemen? 't Antwoord was, om dat het tegen zyn gemoed streedt. Vervolgens, nevens *Willem Barendsz. Kuiper*, voor den Krygsraad ontboden zynde, werdt het zelfde antwoord gegeven, op dezelfde vraage. Toen werden de Korporaal *Pieter van Goetthem*, *Robert*

Welke redenen zy hiervan gaven?

bert Fansz. en nog drie of vier anderen binnen geroepen, die uit éénen mond spraken. 1628.
 Van Goetthem gaf voor reden van zyne zwaarigheid „ dat Vlooswyk, onder de „ voorgaande Regeeringe, om zyn lasterlyk spreekken van 's Lands Overheid, van „ zyn Luitenantschap verlaaten was; dat hy „ zelfs nog van de tegenwoordige Regeeringe lasterlyk sprak; dat hy Oldenbarneveld hooglyk prees, zeggende dat men „ hem nog een eerebeeld opregten zou; en „ dat hy een vyand der Gereformeerde Religie en een voorstander der Arminiaansche Factie was.” Na deezē, stonden 'er wederom eenige anderen binnen, die diergelyk antwoord gaven. Doch van Goetthem en vier of vyf anderen, van nieuws ingeroepen, werdt aangezeid „ dat zy zig „ nog agt of tien dagen bedenken konden; „ doch allen ontschutterd zouden worden, „ zo zy den Kapitein Vlooswyk niet wilden „ aanneemen (a).” Dit gebeurde in 't laatst van November: in 't midden van welke maand, Burgemeesteren, ziende op welken spil alles draaide, zig reeds door den Raad hadden doen magtigen, om, op hun eigen gezag, alle bekwaame middelen in 't werk te stellen, tot het voorkomen of stillen van gevreesde beroerten, na dat zy, vooraf, ernstelyk verklaard hadden „ geene andere meening te hebben, dan de Stad en Burgery te beschutten, en de openbaare Religie te handhaaven, zonder de Re- „ mon-

(a) Schutters dwang gedr. 1629. bl. 6-11.

1628. „ monfrantsche te willen invoeren (b).”

De mis-
noegden
stellen
Verzoek-
schriften
op aan de
Staaten.

Inhoud
van een
derzel-
ven.

De misnoegde Schutters en anderen hielden, ondertusschen, van tyd tot tyd, byeenkomsten, ten huize van van Goetthem, Dingstee en anderen; daar gesproken werdt van zig, met Verzoekschriften, te vervoe-gen aan 's Lands Staaten. Doctor *Karel Leenaardsz* hadt, reeds te vooren, een wydluftig Vertoog ontworpen, regelregt geschikt om de Regeering der Stad in klein-agting te brengen (c). Met dit Vertoog, was hy geweest ten huize van *Kornelis Korneliszoon Schellinger*, Suikerbakker, daar hy 't Schellinger, en nog twee of drie anderen vertoond hadt, eenigen van welken het hadden afgekeurd. Leenaardsz. hadt dit Vertoog sedert agtergehouden voor de zynen hier ter Stede, schoon hy 'er eenigen Persoonen, deel hebbende aan de Regeeringe, hier en buiten de Provincie, kennis van gegeven hadt. Maar hy en de Oud-Schepen *Jan Willemszoon Bogaard* hadden, voornaamlyk, de hand, in 't ontwerpen van zekker Verzoekschrift, op den naam van *de Ingezetenen, Schutteren, Burgeren en Negotianten der Stad Amsterdam* (d), waarin geklaagd werdt „ over het buitengewoon ge-„ tal der Waardgelderden, en over het gee-„ ven van bedieningen aan zulken, die der „ Religie niet waren toegedaan;” en ver-„ zocht,

(b) Resol. Wroedfch. N. 16. 14 Nov. 1628. f. 41 verso.

(c) Zie Copie der Remonstrantie van Dr. CAREL LEE-
NAERTSEN ende syne gheassocieerde. gedr. te Haarl. 1629.

(d) Sentent. van C. LENARDS en J. W. BOGAERD. ge-
drukt 1629.

zegt „ dat de Waardgelders gebragt mog- 1628.
 „ ten worden op het getal, by de Voldoe-
 „ ning uitgedrukt (e); dat daarover zulke
 „ Officiers mogten gesteld worden, waarin
 „ de goede ingezetenen geruſt konden zyn,
 „ en dat, voortaan, in alle bedieningen,
 „ perſoonen, die der Gereformeerde Re-
 „ ligie waren toegedaan, mogten worden
 „ gebruikt (f).”

Behalve dit, werdt 'er nog een Verzoek. Van een
 ſchrift opgeſteld, op den naam van de klaa- ander.
 gende Schutters uit het Vendel, waarover
 de Heer Overlander Kapitein geweest was.
 Het was, door vyfenzeftig Perſoonen, on-
 dertekend. In het zelve, werdt geklaagd,
 „ dat men der Burgerye van Amſterdam
 „ Kapiteins tragtte op te dringen, die be-
 „ rugt waren Paapſch te zyn, en kwalyk
 „ ſpraken van de Religie en van de Re-
 „ geeringe; en dat men de Schutters, die
 „ zulke Kapiteins niet konden aanneemen,
 „ dreigde te onſchutteren.” Wyders,
 werdt begeerd „ dat 's Lands Staaten de
 „ verzoekers by haar Burgerregt, als Schut-
 „ ters, wilden handhaaven, en voorts zo-
 „ danige orde ſtellen, *dat de Regeeringhe*
 „ *van de Stad, neffens andere Steden van*
 „ *Holland, mogt worden geconformeert, naer*
 „ *de Ordre en Placcaten van 't Landt (g).”*

Uit deeze laaſte woorden, bleek niet En van
 donkerlyk, dat deeze Schutters verandering het Ver-
 zog. toog van

(e) Zie II. Deel, IX. Boek, bl. 448.

(f) Refol. Vroedſch. N. 16. 20 Dec. 1628. f. 69. Zie
 dit Requeſt in de Waaracht. Vertoon. bl. 32.

(g) Zie 't Requeſt in de Schutters dwang, bl. 13.

1628. Doctor
Lee-
naardsz. zogten in de Regeeringe. Doch zulks was,
nog ruim zo klaar, te bespeuren, in het
Vertoog van Leenaardsz, welk maar aan
weinigen getoond was. Want, na dat hy,
in het zelve, hadt durven ter nederstellen,
„ dat de Gemeente, door de Wethouders,
„ als met voeten getreden werdt; dat al de
„ overlast, die der Gemeente werdt aange-
„ daan, aan de Wethouders te wyten was;
„ dat de Wethouders zig stelden tegen 's
„ Lands wettige Regeering, en dat de te-
„ genwoordigen veel verschilden van de
„ voorige braave Heeren;” verzogt hy,
wel uitdrukkelijk, *dat de Gemeente mochte
worden versocht met alsulcke Voester-Heeren
beyde der Politie als der Kercke, door ende met
dewelcke, de Stad in ruste ende vrede geregeert
mogt worden (b).* Uit welke woorden dui-
delyk bleek, dat Leenaardsz. en de zynen
voorhadden, de Regeering te doen veran-
deren, door 't gezag der Heeren Staaten.

De mis-
noegde
Schutters
vervoe-
gen zig De misnoegde Schutters, of liever zes
zogenaamde Gekommitteerden uit de Schut-
terye begaven zig eerst, en nog voor 't
einde van November, naar den Haage (9),
al-

(b) Sentent. van Dr. CAREL LENARDS. gedr. 1629.

(9) In een Geschrift, ten deezen tyde, van den
kant der misnoegde Schutterye, uitgegeven, lees
ik, dat de Persoonen, die eerst verzogt geweest
zyn om naar den Haage te gaan, deezen waren:

De Heer Schepen *Jan Willemsz Bogaart,*
Allert van Balch, *Cornelis Schellinger Cornelisz.,*
Jasper Willemsz Baes, *Pieter Jacobsz. Elias,*
Coenraet van Ceulen, De Heer Advocaet *de With,*
Jan Leemans, *Adriaen Fansz. van den Berch,*
Pie-

alwaar zig, ten dien tyde, ook bevonden 1628.
 de Afgevaardigden der Zuid- en Noordhol-
 landfche Sinoden, en onder dezelve, *Jo-* aan de
annes Kloppenburg, Predikant te Amsterdam. Afge-
 Van Goetthem en Dingstee, de hoofden vaardig-
 der Gekommitteerden, vervoegden zig den der
 eerst met het Verzoekschrift aan een' voor- Sinoden.
 naam' Persoon uit de Regeeringe, naamlyk,
 gelyk ik, op goeden grond (i), vermoede,
 aan den Raadpensionaris Duik, die hun het
 overleveren van het zelve ontriedt. Toen
 kwamen zy by Kloppenburg, met wiens
 raad en hulp (k), zy zeker Verzoekschrift
 aan de Afgevaardigden der beide Sinoden
 instelden, van welken zy begeerdente wee-
 ten „ of zy Vlooswyk, dien zy beschree-
 „ ven als een man zonder Godsdienst, en een
 „ openbaaren vyand van de Gereformeerde Re-
 „ ligie en van het Vaderland, wel in goeden
 „ gemoede, en, volgens Gods Heilig
 „ Woord, als hunnen Kapitein zweeren
 „ mogten?” Uit dit Verzoekschrift, stelden Die vyf
 de Afgevaardigden der Sinoden, vervol- vraagen
 gens, vyf vraagen op, hierop uitkomende: voor hun
 „ I. Of opstel-
 len, de

(i) Zie Noodwendich en Levendich Verhael, gedr. 1629.

(k) Sentent. van P. V. GOETTHEM en A. H. DINGSTEE,
 gedr. 1629.

Pieter van Teylingen, Wouter Fansz. van den Berch,
Abraham van Lathum. Jan Reiniersz.
Cornelis Davidsz. de Haen, Mr. Dirck Croeser,
Gerrit Rycken Swart, Jan Cornelisz. Kick,
Claes Claesz., Arien Allertsz. Brouwer, Isaac Boddens.

waarby, in twee afdruksels, welken ik in handen
 gehad heb, nog met de pen gevoegd was

Pieter Harcke.

Nootwendich en Levendich Verhael, gedr. 1629.

1628. „ 1. Of een Lidmaat der Gereformeerde
 verbind- „ Kerke wel eenen eed doen mogt, strekken-
 tenis van „ de tot nadeel der waare Gereformeerde
 den „ Religie? 2. Of hy zulk een' duisteren en in-
 Schutters „ gewikkelden eed mogt doen, dat hy, daar-
 eed be- „ door, in tyd en wyle, zou kunnen ver-
 treffen- „ pligt worden, de wapenen te gebruiken,
 de. „ of iet anders te doen, tot nadeel der Ge-
 „ reformeerde Religie, of tot voordeel van
 „ derzelve vyanden? 3. Of hy, het regt
 „ van nakeur hebbende, eenen Burgerkapi-
 „ tein verkiezen mogt, dien hy wist te zyn
 „ een gezwooren vyand der waare Gere-
 „ formeerde Religie? 4. Of hy, van de
 * Onder- „ * *subalterne Magistraat* tot het afleggen
 Over- „ van zulk een' eed geperft wordende, dien
 heid. „ doen mogt om de ontschuttering, ont-
 „ poorting of andere zwaarigheden, waar-
 „ mede hy gedreigd werdt, te ontgaan?
 „ 5. Hoe hy, om 't weigeren van zulk eenen
 „ eed, ontschutterd, ontpoorterd, of op
 „ eenige andere wyze, gekweld wordende,
 „ zig behoorde te gedraagen?" Men hielt
 deze vraagen den Schutteren voor, om te
 weeten, of 'er hunne meening wel in ware
 uitgedrukt: 't welk zy erkenden. De Afge-
 vaardigden der Sinoden vonden, nogtans,
 niet goed, dezelve te beantwoorden, dan
 met overleg der Theologifche Faculteit te
 Leiden. De Predikanten *Hugo Beyerus* en
Joannes Kloppenburg trokken dan derwaards.
 De Professooren der Godgeleerdheid, de
 vraagen onderzocht hebbende, beantwoor-
 denze fchriftelyk, de vier eerfte ontken-
 nender wyze: op de laafte, zeidenze „ dat
 „ zulk

Ant-
 woord
 der Pro-
 fessooren
 en der
 Afge-
 vaardig-
 den van
 de Sino-
 den op
 deeze
 vraagen.

„zulk een Lidmaat zyn leed lydzaamlyk 1628.
 „draagen, en de zaak Gode beveelen
 „moest.” Het oordeel der Professoren
 werdt, door de Afgevaardigden der Sino-
 den, goedgekeurd en onderschreeven, en
 dit schriftelyk Advys, welk den zesden De-
 cember gedagtekend was, den Schutteren
 ter hand gesteld (1).

Zo dra het rugtbaar werdt, verstonden Oordee-
 de meeste en gemaatigdste ingezetenen, dat len over
 het onvoorzigtiglyk gevraagd, en nog on- dit Ant-
 voorzigtiger gegeven was. Men erkende woord.
 wel, dat Lidmaaten der Gereformeerde
 Kerke en alle anderen verplicht waren, na te
 laten, 't gene hun, door Gods woord en
 hunne *Conscientie*, verbooden werdt. Doch
 men zag niet, dat Gods woord, of eene wel
 onderweezen *Conscientie* iemand leerde,
 zwaarigheid te maaken in het beschermen
 van zyne medeburgers, 't zy Remonstran-
 ten of anderen, tegen openbaar geweld.
 Veelen zagen zelfs niet, dat het de waare
 Gereformeerde Religie benadeelde, dat
 men den Remonstranten, zo wel als ande-
 ren byzonderen Gezindheden, toeliete,
 Godsdienstige byeenkomsten te houden.
 Voorts, vondt men, in 't Advys, verschei-
 den' uitdrukkingen vreemd en ongepast: en
 onder anderen, die van *subalterne Magi-
 straat*, even of aan deeze minder regt over
 't geweeten toekwame dan aan de hooge
 Overheid. Men dagt ook, dat de Godge-
 leerden de paalen van hun beroep ver te
 bui-

(1) Schutters dwang gedr. 1629. bl. 13-24.

1628. buiten gegaan waren, met, van het regt van nakeur onder de Schutters, van Privilegien en Costumen, te willen oordeelen. En 't werdt Kloppenburg zonderling kwalik genomen, dat hy zig met dit werk gemeoid hadt. Zelfs moest hy lyden, dat de Digter JOOST VAN DEN VONDEL hem vinnig stak in zyn *Boeren-Catechismus* (m), daar hy, de domheid der Theologanten beschimpt hebbende, op de vraag van den Boer,

Scherp
vers van
Vondel
op het
zelve.

Zyn dan dees ezels zonder reden?

den Student doet antwoorden:

*'t Blykt als zy 't volk ontlaen van eeden,
Gezwooren aen haer Overheden.*

B. *Dat dient als onkruid uitgewiedt;*

*Ons Zalichmaeker leert dit niet,
Die 't volk gehoorzaamheit gebiedt.*

Wie port haer aen tot zulke ranken?

S. *De boden van Synodes banken.*

B. *'t Is tyt die boeven af te danken,*

*Zy grypen na der Staeten staf,
Best maekt m'er verkensdryvers af,
Gemest met spoeling en met draf.*

S. *'t Zou Kloppenborgh te byster passen,
Stads beedlaer (1), die nu opgewassen,
Zyn voesterbeeren wil verbasen.*

Ont-
schutte-
ring van

Den elfden December, werden wederom eenige Schutters, en daaronder van Goetthem en

(m) *Hekeld. bl. 177.*

(1) Dien schimpnaam gaf de Digter Kloppenburg, om dat hy, op kosten der Stad, gestudeerd hadt. Zie de *Hekeld. in Octavo*, met de *Aant. bl. 58.*

en Dingstee, die 't meest gewoeld, en 't Advys alomme onder de Schutterye verspreid hadden, voor den Krygsraad ontbooden. De tekenaars van het Verzoekschrift verzelden hen; doch men liet maar drie-entwintig of vierentwintig Persoonen binnen staan, die allen bleeven by de verklaring, dat zy, gemoedshalve, Vlooswyk niet voor Kapitein erkennen konden: waarop zy allen ontschutterd, of van hunnen Schutters-eed ontslaagen werden. Zy protesteerden 'er tegen, en verzogten 'er Acte van, die hun, den volgenden dag, t'huis gezonden werdt, en van deezen inhoud was:

Alzo N. N. in de Kryghsraedt verklaert heeft, in zyn gemoet swaricheyt te maecten om onder zyn Kapiteyn JAN KLAESZ. VLOOSWYCK, by 't Collegie van de Krygsraedt gekosen, te waken; Soo ist, dat de E. E. Heeren van 't voorsz. Collegie, niemant in zyn gemoet willende parssen, den selven N. N. van zyne gedane schutterlycke eedt hebben ontslagen, als sy hem ontslaen by desen. Actum ter Vergaderinge van de E. E. Krygsraedt in Amstredam den 11 December 1628.

Ter Ordonnantie van de Heeren Burgermeesteren, Colonellen ende andere Cryghsraeden,

D. MOSTART.

Doch tegen deeze ontschuttering leverden twee en twintig Persoonen, en onder deezen van Goetthem en Dingstee, den veertienden, eene soort van Protest over aan Burgemeesteren. Ook gaven zy een

IV. STUK.

Dd

Ver-

1628. Verzoekschrift in aan Burgemeesteren en Raaden, waarby zy herstelling van eere begeerden. Doch hierop kwam geen, immers geen schriftelyk antwoord (*n*).

Zy en de andere misnoegden leveren hunne Verzoekschriften over aan de Staaten.

Ondertuffchen, waren Leenaardsz, Bogaard en nog eenige burgers naar den Haag gereisd, daar zy hun Verzoekschrift, waarvan wy boven (*o*) gewaagd hebben, den dertienden, ter Vergaderinge van Holland overleverden. Leenaardsz hadt 'er, buiten kennis der overigen, zyn Vertoog bygevoegd, waarover hy, t'huis gekomen, beschuldigd werdt van de zynen; die hy te gemoet voerde, dat zy zig op geene Staatszaaken verstonden. Eenigen der ontschutterden begaven zig ook naar den Haage, en voegden zig by Leenaardsz en de zynen. En dit gezelschap hadt, op den zelfden dertienden, gehoor by den Prinse Stadhouder (*p*), daar de Regeering van Amsterdam vinnig beschuldigd werdt (*q*). De Afgevaardigden der Regeeringe hadden, midlerwyl, te wege gebracht, dat den klaageren, ter Vergaderinge van Holland, gehoor geweigerd, en hun 't Verzoekschrift in handen gesteld was. Burgemeesteren kreegen 'er terstond kennis van: en, reeds voorheen gemagtigd geweest zynde om de gevreesde beroerte, door de bekwaamste middelen, te stillen, bewoogen zy den Prins van Oranje, om hun, op de heimelykste wyze, nog eenige ven-

(*n*) Schutters dwang *gedr.* 1629. *bl.* 24-29.

(*o*) *Bladz.* 410.

(*p*) Noorwendich en Levendich Verhael, *gedr.* 1629.

(*q*) Sentent. van C. LENARDS en J. W. BOGAARD.

vendelen knegten toe te fchikken, die, onder bevel van den Wagtmeester *Jacob Wylts*, den negentienden, reeds te fchepe voor de Stad gekomen waren (r), eer 'er iemand van wift. Sommigen hebben te verftaan gegeven, dat de Prins zo zeer gefield was op de handhaaving van het gezag der tegenwoordige Regeeringe van Amfterdam, om dat deeze hem, door het rykelyk bewilligen in de oorlogslaften, en in alles wat zyn aanzien kon doen ryzen, zocht te behaagen (s). Doch 't kan ook zyn, dat hy begreep, door zynen pligt, als Stadhouder, verbonden te wezen, om de goede Regeering en Burgery, op 't verzoek der Wethouderschap, te verdedigen, tegen oproer en geweld. Wat 'er van zy; 's daags na de aankomft der vendelen, deden Burgemeesteren de Vroedschap vergaderen, en hielden haar voor, „ dat zy in 't zeker onderregt waren, hoe „ de onluft in de Stad gevoed werdt, door „ eenige kwaadwilligen van binnen; maar „ ook, daar buiten, door andere Provincien, „ en door zeker groot Perfoonaadje (2); „ dat zy, gemagtigd om beroerte te voorkomen, door de Gedeputeerden ter Dagvaart, over de verzekering der Stad met „ nog

1628.
nogeene-
ge ven-
delen toe
te fchik-
ken.

't Wordt
door de
Vroed-
fchap
goedge-
keurd.

(r) Refol. Holl. 8, 12, 13, 19, 20 Dec. 1628. bl. 210, 211, 213, 214, 223, 224.

(s) AITZEMA I. Deel, bl. 703.

(2) Hiermede werdt gezien op *Ernst Kasimir van Nassau*, Stadhouder van Friesland. Zie *Nootwendich en Levendich Verhael*, gedr. 1629.

1628. „nog vier of zes vendelen geraadpleegd
 „hadden met den Prinse van Oranje; waar
 „op zy het goedvinden van den Raad ver-
 *t Krygs- „zogten te verstaan.” De Raad bewillig-
 volk de, terstond, in 't inneemen van zes vende-
 komt in len (t): en zo dra dezelve in de Stad wa-
 de Stad. ren, werdt de Gemeente van het oogmerk
 deezer vermeerderinge van bezettinge on-
 derregt, in eene *Waarfchuwing* van den vol-
 genden inhoud:

Afkön- *Alfoo, door machinatie van verscheyden on-*
 diging *rustighe persoonen, onstaen syn seeckere mis-*
 desaan- *verstanden ende dissidentien, waerdoor appa-*
 gaande *rentelyck eenighe tumulte, oproer, jae bloed-*
 van Bur- *stortinghe stontd te verwachten, hebben de Hee-*
 gemees- *ren Burghermeefters ende Vroedschappen deser*
 teren en *Stede raedsaem gevonden, eenige Compagnien*
 Raaden. *binnen deser voorsz. Stede, met believen ende*
goedvinden van myn heere den Prince van O-
ragnien, te doen logeren, alleen daertoe strec-
kende om de voorsz. swarigheyden voor te ko-
men, ende dese Stede ende ghemeynte van dien
in hare oude gerustheyd ende fleur te brenghen.
Waer van de voorn. heeren mitsdien goedge-
vonden hebben, de goede gemeynte te verwitti-
ghen, ende denselve van hare goede ende rechte
meyninghe ende intentie in desen versekerende,
by desen te insinueren, dat het innemen van de
voorsz. Compagnien alleene is streckende ten
fine als vooren, ende dat sy daermede niet an-
ders voor en hebben, als de onderhoudinghe en-
de voorstand van de ware Christelycke gerefor-
meerde Religie, soo die hier publiquelyck geleert
wordt,

(t) Resol. Vroedsch. N. 16. 20 Dec. 1628. f. 67 verso.

wordt, *beneffens de ruste en de welstand deser Stede. Gepubliceert ten overstaen van de Heeren Burgermeesteren ende alle den Vroedschappen deser Stede, demptis Jacob Pietersz Coppit, Jacob van Neck, Jan Ghysbrechtsz. ende Adriaan Pietersz. Raep. By my derselver Stede Secretaris,* 1628.

D. MOSTART (u).

't Verzoekschrift, door Karel Leenaardsz Besluit en de zynen in den Haage overgeleverd, ver- des Raads
volgens, in de Vroedschap, gelezen zynde, tegen de
werdt verstaan „ dat het overleveren van het overle-
„ zelve streedt met de Privilegien, die door veraars
„ de Vroedschappen bezwooren waren; alsoo der Ver-
„ het niemant vrystondt, by de Staaten te zoek-
„ klaagen over de Regeeringe, zo lang dezelve schriften.
„ ve de Privilegien niet geschonden hadt; 't
„ welk zo veel zyn zou als de Regeering dee-
„ zer Stad op te draagen aan de hooge Over-
„ heid. Voorts, zou men den Afgevaar-
„ digden ter Dagvaart lasten, dat zy, in
„ geval zy zien mogten, dat by de Staaten
„ iet mogt worden voorgenomen, 't zy met
„ den klaageren gehoor te verleenen, of
„ anderszins, zouden verklaaren, dat men
„ hier geene inbreuk in de Privilegien ge-
„ doogen zou; en na die verklaring, ter-
„ stond, naar huis keeren." Eindelyk, werdt
ook beslooten „ onderzoek te doen naar de
„ veroorzaakers van de onlust en het mis-
„ trouwen, waaruit de klagte hier ter Stede
„ gesprooten was (v).” Doch

(u) Resol. Vroedsch. N. 16. 20 Dec. 1628. f. 68.

(v) Resol. Vroedsch. N. 16. 20 Dec. 1628. f. 68 verso, 69.

1628. Doch het ontbieden en inlaaten van soldaaten stondt, ondertusschen, ook sommigen uit de Regeeringe tegen. De Heer *Henrik Hudde*, die, in 't jaar 1618, door Prinse Maurits, in de Vroedschap gesteld was, schroomde niet, Burgemeesteren, eenige weeken laater, aan te zeggen „ dat zy, 's Lands soldaaten „ doende komen voor de paalen deezer Ste- „ de, zonder voorgaande Resolutie van den „ Raad, gedaan hadden tegen de Privile- „ gien.” Hy herhaalde dit zeggen, een en andermaal, zelfs na de verandering der Regeeringe, in February des volgenden jaars. Burgemeesteren bragten de zaak toen in de Vroedschap, die verklaarde „ dat Bur- „ gemeesteren, by verscheiden' Resolutien „ van den Raad, gemagtigd waren, om te „ voorzien tegen gevreesde beroerte; dat „ die van 't jaar 1628 niet kwalyk, noch „ tegen de Privilegien, gedaan hadden aan „ het ontbieden van Soldaaten, zonder „ daarvan, vooraf, kennis te geeven aan „ den Raad; en dat het den tegenwoordi- „ gen en toekomstenden Burgemeesteren, al- „ toos, zou vrystaan, de middelen, die zy, „ tot voorkominge van gevreesde onheilen, „ dienstig oordeelden, zulks voor te berei- „ den, dat daarvan, met believen der „ Vroedschap, terstond, gebruik gemaakt „ kon worden (w).”

De Verzoekers worden afgewee- In den Haage, schikte zig, in 't eerst, alles tot genoegen der Regeeringe. De Raadpensionaris Duik hadt den Staaten, uit naam van

(w) Resol. Vroedsch. N. 16, 7 Febr. 1629, f. 71.

van den Prinse, zo dra geene kennis gegeven, 1628.
 dat zyne Doorlugtigheid, Amsterdam, op zen in
 verzoek der Wethouderschap, van meer- den Haa-
 der bezetting voorzien hadt, of zy besloo- ge.
 ten, den Amsterdamschen burgeren de in-
 geleverde schriften, ongelezen, te rug te
 geeven, en hen te wyzen aan hunne Wet-
 houderfchap, met vermaaning, om zig,
 voortaan, als gehoorzaame ingezetenen, te
 gedraagen. Den afgevaardigden uit de Re-
 geeringe werdt verzogt, dat men geen naauw
 onderzoek wilde doen op het voorgevallene:
 't welk zy aannamen, gunstiglyk te zullen
 overdraagen (x).

Doch de Wethouderschap hieldt zig zo Eenigen
 zeer gehoond, door de voornaamste dryvers worden
 van dit werk, dat men besloot, eenigen der- te Am-
 zelve voor Schepenen te ontbieden. Van sterdam
 Goetthem en Dingstee verscheenen, den in hegte-
 genentwintigsten December, en werden, na nis ge-
 eenig onderzoek, wederom naar huis gezon- nomen.
 den. Doch de Oud Schepen Jan Willems- 1629.
 zoon Bogaard, Doctoor Karel Leenaardsz.,
Pieter Jakobszoon Elias, en Pieter Harke
 werden, den vyfden January des jaars 1629,
 insgelyks, ontbouden. Bogaard, die eerst
 binnen stondt, zwaarigheid maakende, om,
 mondeling, op zekere vraagen van den
 Schout, te antwoorden, kreeg drie uren
 tyds om zig te bedenken, en midlerwyl
 naar huis te gaan. Toen hy wederkwam,
 en nog weigerig bleef, werdt hy vastgehou-
 den. Zo ging 't ook omtrent, met Leenaardsz
 en

(x) Resol. Holl. 20 Dec. 1628. bl. 224, 225.

1629. en Harke, welke laatste veele luiden bewoogen hadt om het Verzoekschrift van den eersten te tekenen. Maar Elias, afgegaan zynde, keerde niet weder, en hieldt zig, eenigen tyd, schuil. Wat laater, werdt *Dirk Croeser* gevat; doch, eerlang, op vrye voeten gesteld (y). Van Goetthem en Dingstee, op den gemelden vyfden January, op nieuws ontbooden zynde, werden ook agter af geleid, en vastgezet. 't Liep aan tot het einde der maand, eer deeze luiden gevonnist werden. Leenaardsz. werdt, den zevenentwintigsten, voor al zyn leeven, gebannen uit de Stad, derzelve vryheid, en eene myl in 't ronde, op eene boete van zeshonderd guldens en goeddunkelyke straffe. Van Goetthem en Dingstee werden, den negentwintigsten, voor zes jaaren gebannen. De twee anderen werden, den eenendertigsten, binnens Kamers, geyonnist. Van Bogaard werdt, byzonderlyk, kwalyk genomen, dat hy, schoon Oud-Schepen, de Staaten, op valsche gronden, hadt gezogt te bewegen, om de Regeering te veranderen. Hy werdt verweezen in eene boete van tweeduizend guldens, en om, binnen vierentwintig uren, in de Kollegien van myne Heeren van den Geregte, bekentenis van zyne misdaad te doen, en God en 't Geregt om vergiffenis te bidden; of by weigeringe hiervan, twee jaaren buiten de Stad, derzelve vryheid, en eene myl in 't ronde te verblyven. 't Schynt dat hy 't laatste verkoo-

ren,

(y) Nootwendich en Levendich Verhael, gedr. 1629.

Lee-
naardsz
wordt,
voor al-
toos, ge-
bannen.
Vier an-
deren,
voor zes
en twee
jaaren.

ren, en zig, federt, in den Haage (z), of 1629.
 ook wel te Haarlem onthouden heeft. Doch
 na dat de twee jaaren verloopē waren,
 kwam hy wederom in Amsterdam. Over
 Pieter Harke, ging diergelyk vonnis; be-
 halve dat hy slegts in driehonderd guldens
 boete verweezen werdt. Alle de gevangenen
 werden veroordeeld tot het voldoen van de
 kosten hunner gevangēnisse en der Regts-
 pleeginge. Voorts, werdt, den eenender-
 tigsten, op * aanbeveelinge der Heeren * *recom-*
 Staaten, eene algemeene † uitwiffching en *mandatie.*
 vergeeting van misdaad afgekondigd, ten † *Abolitie.*
 behoeve van allen, die de jongste lasterly-
 ke Verzoekschriften getekend hadden; de
 hoofdbeleiders, en zulken, die, gedagvaard
 zynde, niet verscheenen waren, uitgenom-
 men (a). De Kerkenraad toonde, onder-
 tusschen, wat zy van de regtvaardigheid
 deezer vonnissen gevoelde, met Leenaardsz.,
 kort hierna, een getuigschrift te geeven,
 dat hy een man was vroom van leeven, en
 opregt in de Leere (b).

Doch de rust was hiermede nog niet vol-De
 komenlyk hersteld onder de Burgerye, wel- *Vroed-*
 ker gemoeden, door het vinnig prediken *schap*
 van sommige Leeraars, met naame van *besluit,*
 Smout en Kloppenburg, geduuriglyk, wer- *zitting te*
 den opgezet tegen de Wethouderschap. Men *neemen*
 gaf ook verscheiden' schriften in't licht, waar- *in den*
 in 't gedrag der gevonnisten verdedigd, en *Kerken-*
 de *raad.*

(z) Zie VONDELS Hekeld. bl. 180.

(a) Keurb. K. f. 132 verso. Zie ook de Sententien, ge-
 drukt 1629.

(b) Authent. en Waaracht. Verhael, gedr. 1630. bl. 21.

1629. de Regeering in 't ongelyk gesteld werdt. De Wethouderschap, niet onbewuft van den hoek, waaruit deeze schriften, en andere poogingen ten haaren nadeele, voortkwamen, sloeg verscheiden' middelen ter hand, om de onlusten, in derzelver oorsprong, te dempen. Burgemeesteren hadden, onder anderen, den vierentwintigsten January, aan de Vroedschap voorgesteld, „ of het, tot wegneeming van alle wan-
 „ trouwen en argwaan, die tusschen de
 „ Regeering en de Kerk zou mogen ont-
 „ staan, niet van dienst zyn zou, dat een
 „ of twee Raaden, belydenis doende van
 „ de Gereformeerde Religie, gemagtigd
 „ werden, om, van deezer Stede wege,
 „ zitting te neemen in den Kerkenraad, en
 „ alle andere Kerkelyke Vergaderingen,
 „ die hier ter Stede gehouden werden, vol-
 „ gens het onwederspreekelyk regt, welk
 „ der Wethouderschap in alle openbare
 „ Vergaderingen toekwam; volgens het ge-
 „ bruik van verscheiden' Steden in Hol-
 „ land; en volgens het XXXVII. Lid van de
 „ Kerkenordeninge der jongste Nationaale
 „ Sinode van Dordrecht (3): 't welk zy
 „ hiel-

(3) Dit xxxvii. Lid luidt aldus: *In allen Kercken sal een Kercken-Raedt zyn, bestaende uyt Dienaren des Woordts ende Ouderlingen, de welcken ten minsten alle weken eens t'samen komen sullen, alwaer den Dienaer des Woordts (ofte Dienaren, soo daer meer sijn) by ghebeurte presideren, en de actie regeren sal. Ende sal oock de Magistraet van de plaetse respectivelyck, indien het haer gelieft, een of twee van den haren, wesende Lidmaten der Gemeente, by den Kercken-Raedt mogen hebben, om te aenbooren en mede van de voor-*

„hielden te zullen strekken tot vaststelling, 1629.
 „onderhouding en vermeerdering van on-
 „derling goed verstand * en eenigheid tus- * *Corres-*
 „schen de Regeering en de Kerk.” En *pendentie.*
 op deezen voorflag, hadt de Raad verstaan,
 „dat Burgemeesteren, volgens het gemel-
 „de regt, hoe eerder hoe liever, twee
 „Raaden, belydenis doende van de Gere-
 „formeerde Religie, zouden magtigen,
 „om zitting in de Kerkelyke Vergaderin-
 „gen te neemen; te meer, naardien de
 „meening niet was, iet tegen de Kerke te
 „doen, of eenige onbehoorlyke magt over
 „dezelve te oefenen (c).” Het neemen
 van dit besluit strekte regelregt tot beteuge-
 ling van onbescheiden Kerkelyken. Ook
 ontstondt 'er, toen 't bekend werdt, groot
 gemor over onder deezen. Doch de Re-
 geering hadt vastgesteld, hun geen' voet te
 wyken; schoon zy geraaden vondt, op 't
 aanhoudend verzoek des Kerkenraads, het
 daadelyk neemen van zitting, nog eenigen
 tyd, uit te stellen (d). Ook bespeurde men
 klaarlyk, hoe de meerderheid der Vroed-
 schap gesteld ware, toen de Heer Herman
 Gysbrechtsz van de Poll, die, in 't jaar 1618,
 van zyne Vroedschapsplaats, door Prinse
 Maurits, ontzet geworden was, op zynen
 ouden eed, wederom ingelaaten werdt in de
 Vroedschap (e); daar men zelfs verstondt,
 Herman Gysbrechtsz van de Poll, die, in 't jaar 1618, be-
 dankt was, komt, op dat

(c) Resol. Vroedsch. N. 16. 24 Jan. 1629. f. 70.

(d) Authent. en Waaracht. Verhael, gedr. 1630. bl. 18.

(e) Resol. Vroedsch. N. 16. 28 Jan. 1629. f. 70 verso.

voorvallende saecken te delibereren. Zie Groot-Pla-
 kaatboek, III. Deel, bl. 467.

1629. dat hy zyne oude plaats wederom behoorde te bekleeden (f).

zynen ouden eed en plaats, wederom in de Vroedschap. Burgemeesteren doen alle de Burgerwendelen den Schutters-eed vernieuwen.

Burgemeesteren, midlerwyl, bespeurende, dat de verkeerde bevattingen der verbindtenisse van den Schutters-eed, zig, door het uitgeeven van het Advys der Professo- ren en Sinodale Afgevaardigden en van andere schriften, meer en meer begonden te verspreiden onder 't gemeen, vonden, met overleg van den Prinse van Oranje, die des- wege, door de Afgevaardigden der Stad, gesproken was, tot meerder verzekerdheid der Stede, geraaden, den Schutters-eed, met eene redelyke uitlegging, in 't licht te geeven; en dien, daarop, door alle de Bur- gervendelen, van nieuws, te doen afleggen. De Raad stemde met Burgemeesteren over- een. De eed werdt, den zeventienden Fe- bruary, afgekondigd. In dezelve, beloofde men, onder anderen, *de Magistraet en de Regierders der Stad gebouw ende ghetrouw te syn.* 't Welk verklaard werdt, te bete- kenen „ de handhaaving van deezer Stede „ Privilegien en geregtigheden, onder elks „ Kapitein, en de bescherming der Burge- „ ren en Inwooneren voor allen geweld en „ overlast.” Voor deezen eed, ging eene afkondi- „ ging te- „ gen het „ Theolo- „ gisch Ad- „ vys en „ andere „ schriften.

„ bejegend waren, der goede gemeente, „ fe-

(f) Resol. Vroedsch. N. 16. 2 Febr. 1629, f. 71.

„ federt eenigen tyd, verkeerde indrukfels 1629.
 „ gegeven hadden van de wettige Regeer-
 „ ringe deezer Stad, die niets meer ter her-
 „ te nam dan de handhaving der waare
 „ Christelyke Religie, zo als die alhier, in
 „ de openbaare Kerken, geleerd werdt;
 „ haar daarenboven zoekende te ontslaan
 „ van haaren Burgerlyken eed en pligt,
 „ waaruit niet dan verwarring, verminde-
 „ ring van Privilegien en vryheden, en
 „ onrust en schade te wagten was; dat
 „ men hiertoe verscheiden' Pasquillen en
 „ Schimpfschriften gestrooid hadt tegen de
 „ Regeering, en onder anderen een, waarin
 „ de Burger-eed gezift en kwalyk uitgelegd
 „ werdt: ook eene zogenaamde *Schutters*
 „ *Kroon*, in welke de oogmerken der kwaad-
 „ willigen klaar genoeg opengelegd wer-
 „ den; dat, wyders, om de Schutterry van
 „ eed en pligt te ontbinden, door zulken,
 „ wien 't minst betaamde, bevorderd was,
 „ zeker *Advys in cas van Conscientie*, waar-
 „ door de Stad in groote ongelegenheid
 „ zou hebben kunnen gebragt worden, zo
 „ Burgemeesteren, met goedvinden van den
 „ Prinse van Oranje, als Stadhouder deezer
 „ Provincie, daarin niet voorzien hadden;
 „ dat Burgemeesteren en Raaden, tot voor-
 „ koming van den indruk, dien deeze schrif-
 „ ten reeds gemaakt hadden, en verder
 „ mogten kunnen maaken, by raade van
 „ zyne Doorlugtigheid, hadden goedge-
 „ vonden, de gantsche Schutterry haaren
 „ ouden eed te doen vernieuwen, en ten
 „ „ dien

1629. „ dien einde, alle Schutters bevalen, te
 „ verfchynen, daar zy, door den Krygs-
 „ raad, zouden ontbouden worden, met
 „ verbod, dat niemant zig, als Schutter,
 „ zou gedraagen, voor dat hy den eed,
 „ van nieuws, zou hebben afgelegd (g).”

Ook hebben alle de Burgervendelen, het eene na het andere, voor den Krygsraad, ontbouden zynde, den ouden Schutters eed, federt, vernieuwd. Men gaf 'er den Prin-
 den Prin- fe van Oranje kennis van, door de Afge-
 fe van vaardigden ter Dagvaart en door brieven:
 Oranje en zyne Doorlugtigheid vaardigde, hierop,
 aan Bur- en zyne Doorlugtigheid vaardigde, hierop,
 gemees- eenen brief af van den volgenden inhoud:
 teren.

De Prince van Orange, Grave van Nassau, Moers &c. Marquis van der Vere ende Vliſſingen, Heere ende Baron van Breda &c.

*Erentfeste, eersame, besondere goede vran-
 den. Wy hebben door U. E. Gecommitteerde,
 ende de volgende brieven verſtaen, 't geene
 U. E., naer voorgaende Communicatie met
 ons, ter hand hebben genomen, ende hoe dat,
 na gedane publicatie, alle de Comp. Schutteren
 in U. E. Stadt den Eedt hebben vernieuwd op
 't oude formulier ende bygevoeghde interpreta-
 tie. t Welck wy verhoppen alles in goede ordre
 ende stilligheyd volbracht te zyn, niet twyffe-
 lende oft U. E. Stadt sal daerby geworden de
 ſekerheyd ende ruſte, die tot welſtand derſelver,
 en-*

(g) Refol. Vroedſch. N. 16. 17 Febr. 1629. f. 75. Zie ook Remonſtr. der Synoden van den 28 Febr. 1629. in de Bylag. bl. 33.

ende van 't gemeyne Land soo seer nodigh is. 1629.
 Waer mede

Eerentfeste, eersame, besondere goeden Vrunden U. E. Gode almachtigh bevelen. In 's Gravenhaghe den XXV^{ten}. february 1629. Onder stondt U. E. goedwillige Vrund, ende was getekent

F. HENRY DE NASSAU (b).

De Afgevaardigden der Sinoden, mid- De Afge-
 lerwyl, euvel neemende, dat hun Advys, vaardig-
 in de afkondiging van Burgemeesteren en den der
 Raaden, nevens eenige Pasquillen, genoemd begee-
 en veroordeeld was, vervoegden zig, den ren, dat
 agtentwintigsten February, met een Vertoog de Staa-
 aan de Staaten van Holland: waarin zy, ten de
 vooraf begeerd hebbende „ dat hunne Ede- ring van
 „ de Groot-Mogendheden, voorzigtiglyk en Amster-
 „ met zagte middelen, de Religie wilden dam ver-
 „ vasten stellen, tegen de Factie der Re- pligten,
 „ monstranten;” ook verzogten „ dat de om reden
 „ Agtbaare Magistraat van Amstelredam te gee-
 „ mochte ghevordert werden om punctuelyken ven van
 „ aen te wysen de onwaerheydt, onrechtmae- het ver-
 „ ticheydt, schadelycke Consequentie &c. van oordee-
 „ hun Advijs of Consultatie, op dat zy daar- len van
 „ op mogten gehoord worden (i).” hun Ad-
 „ vys.

't Vertoog ter Vergaderinge van Holland Ernstig
 gelezen zynde, sloegen eenige Leden den besluit
 Afgevaardigden van Amsterdam drie pun- der
 ten Vroed-

(b) Geregistr. in de Resol. Vroedsch. N. 16. 5 Maart
 1629. f. 79.

(i) Remonstr. van de Gedeput. der Zuid- en Noordh. Syn-
 noden van 28 Febr. 1629. gedr. te Haarl. 1629.

1629. ten voor, welken zy meenden te zullen strek-
 fchap, ken, tot wegneeminge der onlusten hier ter
 ter dee- Stede. Doch alzo de Afgevaardigden der
 zer gele- Stad deze punten hielden te stryden met
 genheid, de Privilegien, weigerden zy, volstandig-
 lyk, daarin te bewilligen. De Vroedschap
 bedankte hen voor hunnen yver, vermaan-
 de hen zo voort te gaan, geene de minste
 inbreuk op der Stede Privilegien te gedoo-
 gen, en, zo zy bespeuren mogten, dat men
 't egter zegt te doen „ ter Vergaderinge
 „ te verklaaren, *dat men daertegen, van*
 „ *Stads wegghen, tot affweeringhe van dien,*
 „ *soodanighe middelen ter handen nemen zou*
 „ *als ons God ende de nature verleent had-*
 „ *den (k).”* Voorts, werdt hun gelaft ter
 Vergaderinge van Holland te zeggen „ dat
 „ men hier ten hoogste gevoelig was, over
 „ de beschuldigingen, vervat in het Ver-
 „ toog van de Gedeputeerden der Sinoden.”
 Ook moesten zy te wege brengen, dat dit
 Vertoog het Hof in handen gesteld werdt,
 om de Staaten daarop te dienen van berigt,
 en ter Vergaderinge vooral aandringen, dat,
 in 't raadpleegen over dit stuk, gelet werdt
 op de bewaaring van de Hoogheid en Ge-
 regtigheid van 't Land. Eindelyk, alzo de
 Predikant Kloppenburg *sich met de Consu-*
lenten ghevoeght, ende, wel beter wetende,
in de sake niet recht gegaen hadt, werdt
 beslooten, zulks nader te onderzoeken (l).

Advys

De Afgevaardigden der Stad, met dee-
 zen

(k) Refol. Vroedsch. N. 16. 5 Maart 1629. f. 78.

(l) Refol. Vroedsch. N. 16. 5 Maart 1629. f. 78 verso.

zen laft naar den Haage vertrokken, vorderden, terftond, dat het Vertoog den Hove in handen gefield werdt; 't welk zonder uitftel gefchiedde. Ook leedt het niet lang, of Prefident en Raaden berigten den Staaten „ dat 'er, voor de handhaaving der Ge-
 „ reformeerde Religie, zo veel zorg ge-
 „ draagen werdt, als mogelyk, of voor-
 „ maals gefchied was; en dat zy, hierom,
 „ onnoodig hielden, dat de Regenten zig
 „ daartoe, door eenen nieuwen eed, ver-
 „ bonden, gelyk in het Vertoog begeerd
 „ werdt. Dat, tegen de afzonderlyke Ver-
 „ gaderingen der Remonftranten, by Pla-
 „ kaaten, voorzien was, de overtreeders
 „ van welken ook geregtelyk werden aange-
 „ fproken, 't welk nochtans, veelligt, met
 „ meer vrugt gefchieden zou, zo 't alomme,
 „ met eenpaarigheid, gefchiedde. Dat,
 „ midlerwyl, in bedenking kwam, of niet
 „ goed zyn zou, dat de Gedeputeerden
 „ der Sinoden nadere opening gaven van
 „ de *zagte middelen*, tot weeringe van
 „ der Remonftranten bedryf, van welken
 „ zy, in 't Vertoog, gewag gemaakt had-
 „ den. Dat by de * buitenspoorigheden der
 „ Remonftranten, in het Vertoog, niet wel
 „ te pas gebragt was, 't gene de Wethou-
 „ derfchap van Amsterdam, onlangs, om-
 „ trent eenige burgers, gedaan hadt, als
 „ ware zulks gefchied, om de Remonftran-
 „ ten te begunftigen en die van de Gere-
 „ reformeerde Religie te bezwaaren; alzo,
 „ uit de regtspleeging zelve, en uit de her-
 „ haalde betuigingen der Wethouderfchap,
 „ IV. STUK. E e „ het

1631.
 van Pre-
 fident en
 Raaden
 van Hol-
 land,
 waarin
 de Gede-
 puteer-
 den der
 Sinoden
 in 't on-
 gelyk
 gefield
 worden.

* *Exces-
 fen.*

1629. „ het tegendeel bleek. Dat de vraagen,
 „ op welken de Gedeputeerden hadden
 „ goedgevonden te antwoorden, ontydig en
 „ ondienstig waren voorgesteld, en dat de
 „ vraagers zig, in allen gevalle, eerst had-
 „ den moeten vervoegen aan hunne Magi-
 „ straat. Dat ook ongegrond en buiten re-
 „ den was, dat men die Magistraat nader
 „ reden haarer afkondiging zou afvorde-
 „ ren, gelyk in 't aanhangfel op het Ver-
 „ toog begeerd werdt. Dat, eindelyk, de
 „ Predikanten behoorden vermaand te wor-
 „ den, om, door Godvrugtige Predikationen
 „ en Schriftuurlyke vermaaningen, de Ge-
 „ meente te brengen tot afstand van zon-
 „ den, behoorlyke eerbiedenis en gehoor-
 „ zaamheid jegens haare Overheid, en lief-
 „ de en eenigheid onder elkanderen: ook,
 „ om de Remonstranten en anderen, die
 „ zig nog buiten de openbaare Kerken hiel-
 „ den, door vriendelyk verzoek en aan-
 „ spraak, te winnen, en uit hunne doolin-
 „ gen te redden (m).”

Oproer
 te Am-
 sterdam,
 voor het
 Westin-
 difche
 Huis.

Het morren over 't versterken der bezet-
 tinge van Amsterdam, in December laatst-
 leeden, duurde nog by veelen, toen zy, in
 February deezes jaars, zonderling te pas
 kwam, om een gevaarlyk oproer te stillen,
 waarvan wy de gelegenheid en uitflag, kor-
 telyk, verhaalen moeten. De Westindische
 Maatschappy hadt, in Maymaand des voor-
 leeden jaars, eene aanzienlyke Vloot uitge-
 rust, onder bevel van *Pieter Pieterszoon*
Hein,

(m) Rescriptie en Advys van 't Hof, gedr. 1629.

Hein, in 't gemeen *Piet Hein* genaamd, 1629.
 wien 't, den agtsten September, gelukt was,
 de gantsche Spaansche Zilvervloot, in de
 Havana, te bemagtigen. Met den buit, hier
 veroverd, die op elf of twaalf millioenen
 begroot werdt, zeilde hy naar 't Vaderland,
 daar hy, in January deezes jaars, aankwam.
 De schat werdt, voor 't grootste gedeelte,
 gebergd in 't Westindische Huis (*n*) op den
 Haarlemmerdyk, nu het Nieuwe-Zyds-
 Heeren-Logement. De Maatschappy be-
 grootte, ten overstaan van Gemagtigden
 der algemeene Staaten, het buitgeld voor
 't Bootsvolk op zeftien maanden en twintig
 dagen; doch stelde het, op verzoek des
 Admiraaals en der andere hooge Bevelheb-
 beren, op zeventien maanden (*o*). Maar een
 hoop matroozen, die zig veel grooter be-
 looning hadt toegelegd, op de Plaats van
 't Huis vergaderd, dreigde, dat zy, zomen
 hun geen genoeg gaf, zigzelven haast aan
 meerder buitgeld helpen zouden. Eenigen
 wierpen 't oog al naar de kelder, daar de
 schat bewaard werdt. Doch de dienaars der
 Maatschappye, hun voorhoudende, dat zy
 's anderendaags konden wederkomen, als de
 Bewindhebbers voltalliger zouden zyn, kree-
 gen hen de Plaats af, en op straat, waarna
 hun de Poort voor de neus geslooten werdt.
 Voor de Poort, kwamen hun haast veelen
 van hunne makkers by, die maar passelyk te

vre-

(*n*) Vaderl. Hist. XI. Deel, bl. 68, 69.

(*o*) N. v. WASSENAER Hist. Verhaal, XVI. Deel, f.
 102 verso.

1629. vrede waren met het gene zy ontvangen hadden, en greetiglyk deelden in de hoop, om meer te bekomen. 't Woeſte bootſvolk werdt opgehitſt door de Kroeghouders en Hoeren, die, in grooten getale, hieromtrent woonden, en op een gedeelte van den buit vlamden. 't Geſpuiſ bragt ſteenen aan, die, wel haaft, door de glazen, en over den muur op de Plaats vloogen. Men viel met een byl aan 't hakken in de deur, poogende 't ſlot los te krygen, terwyl anderen eenen ſleeper noodzaakten, om een yzeren gooteling, die aan den Y-kant lag, voor de Poort te ſleepen. De toeleg was, de Poort met ſtraatſteenen open te ſchieten; doch geen winkelier wilde den matroozen buskruid verkoopen. Midlerwyl, was men van binnen ook verdagt op tegenweer. Men bragt eenige handgranaaten byeen, die men, als 't neep, onder den hoop geworpen zou hebben. Doch 't kwam zo ver niet. De Wet-houdersſchap, ſpoedig kennis gekreegen hebbende van den oproer, zondt den Wagtmeeſter Jakob Wyts, die over de onlangs ingenomen zes vendelen geboodt, en den Major Nikolaas Haſſelaer, met eenige manſchap, naar 't Weſtindiſche Huis; die de oproerigen, zonder eens te ſchieten, verſtuiven deden (p). De Digter VONDEL maakte, kort hierna, dit geestig vers,

De be-
zetting
ſtelt de-
zelve.

OP

(p) VAN DEN SANDE, X. Boek, bl. 137. DOMSELAAR VI. Boek, bl. 337. COMMELIN, bl. 1109.

Het Westinjes-Huis spreekt.

Ik stak noch in een gekk Kaproen,
 Doe 'k zay, waer toe dit Garnizoen (4)?
 Maer doen de moetwil, opgeruit,
 Begon, om Sinte Pieters buit,
 Een kangs te wagen, driefst en dom,
 Mit vliegent vaendel, slaende trom;
 Doen quam my 't krygsvolk wel te pas,
 De steenen vlogen door het glas.
 Ik docht dees Geuzen bennen Spaens:
 Of is Sint Pieter (5) Harmiaens?
 Giert almanshoer die stong mit smart
 En gleurde by de Verkens mart (6),
 Mit al de lange Verkens dyk (7),
 Op 't opengaen van 't hemelryk:
 Men ley een stik geschuts aen boort,
 Om rammen sinte Pieters poort:
 Die riep Sint Angdries (8) aen om hulp:
 Sint Japek (9) kruip nou uit jou schulp.

Vers van
 Vondel,
 ter dee-
 zer gele-
 genheid,
 gedigt.

O Sin-

(4) Wy hebben, hiervoor (bl. 396), gezien, dat, onder de strenge Gereformeerden, ook eenige deelgenooten in de Westindische Maatschappye waren, die, ongetwyfeld, het inneemen van meerdere bezetting voor noodeloos zullen hebben aangezien. Op deezzen schynt de Digter hier byzonderlyk het oog te hebben.

(5) De Admiraal *Piet Hein*.

(6) De *Varken-markt* was toen, 't gene men nu de *Heeren-markt* noemt, gelyk, in de Kaart van BALTHAZAR FLORISZON, te zien is.

(7) Zo noemt de Digter den *Haarlemmerdyk*.

(8) De regeerende Burgemeester en Kolonel *Andries Bicker*.

(9) De Wagtmeester *Jakob Wyts*.

1629.

O Sinte Klaes (1), kreet Symen vaêr (2),
 Trek an, jy bent gien Moordenaer (3).
 De sankten trokken op byget,
 En hier deur was de (*) bruit ontzet:
 En zoo bleef Sinte Pieter baes:
 Godt loont Sint Japek en Sint Klaes (q).

(*) Mis-
 schien
 buit.

Schry-
 vens van
 den Dros-
 faard
 Hooft,
 met op-
 zigt op
 den te-
 gen-
 woordi-
 gen toe-
 stand van
 Amster-
 dam.

De Heer PIETER KORNELISZOOM
 HOOFT, Droffwaard van Muiden en Baljuw
 van Gooiland, schreef, eenige weeken laa-
 ter, toen hy zig op den Huize van Muiden
 ophieldt, aan zynen Zwager *Justus Baak*,
 Koopman te Amsterdam, met opzigt op den
 tegenwoordigen toestand der Stad, omtrent
 in deezer voege: „ Nu leeven wy hier als
 „ die de werelt gestorven zyn, oft ten min-
 „ sten leeren sterven, op zyn Philosophs.
 „ D'eene dag is den anderen zoo gelyk,
 „ dat ons leeven een schip schynt, in doo-
 „ de stroom, en stilte. Beter stil nochtans
 „ als te hard gewaait. Hier preekt men
 „ geen passy als die van onzen Heere; men
 „ dicht 'er geen requesten; men raapt 'er
 „ geen steenen om de Heeren naa 't hooft
 „ te werpen. De kussens zyn 'er zoo zacht
 „ niet dat ze iemand bekooren kunnen. Jaa
 „ die 'er op belust was, kreeg 'er wel goedt
 „ koop een naa 't hoofdt. Ook roert men
 „ 'er geen trom; men timmert 'er geen
 „ wachthuizen (r).”

't Leedt

(q) Hekeld. bl. 179.

(r) HOOFTS Brieven N. 165. bl. 134.

(1) De Major *Nikolaas Haffelaer*.(2) *Simon van der Does*, Oud-Schepen en Raad.

(3) Zie, om dit te verstaan, hier voor, bl. 378.

't Leedt egter geene vier maanden, toen 1629.
 de zagte rust, die de Droffaard op 't Slot te Muiden genoot, onverwagt, gestoord werdt. Onge-
 rustheid
 Graaf Henrik van den Berge, die onlangs in en om
 tot Veldmaarschalk des Spaanschen Legers Amster-
 dam, ter
 in de Nederlanden verheeven was, toog, gelegen-
 heid van
 op den drie-entwintigsten July, even boven den
 Yffeloord, over den Yffel, en viel weder-
 om, gelyk in 't jaar 1624, met eenen aan- vyande-
 lyken in-
 val in de
 zienlyken hoop Krygsvolks, in de Veluwe. Veluwe.
 De tyding hiervan verwekte veel bekomme-
 ring, in en omtrent Amsterdam. De Regeer-
 ring ontving eenen brief van Prinse Fredrik
 Henrik, met verzoek „ dat van hier eenig
 „ volk, zo uit de Burgery als Soldaaten,
 „ die hier in bezetting lagen, zou uitgela-
 „ ten worden, tot bezettinge der Steden
 „ Harderwyk, Naarden en Muiden:” in
 welk verzoek, terstond, bewilligd werdt (r),
 alzo de Raad, reeds in February, beslooten
 hadt, het uittrekken van 's Lands soldaaten
 uit te Stad toe te staan, indien de Prins-
 Stadhouders geraaden vinden mogt, dezelve
 elders te gebruiken (r). De Re-
 gierung
 Burgemeesteren werden dan gemagtigd om met den bezet
 Muiden.
 Krygsraad orde te stellen tot de uitzending
 van eenige Burgers. Ook schikten zy, ter-
 stond, het vendel soldaaten van Kapitein
Hart naar Muiden. De Droffaard Hooft
 herinnerde hun, dat zy, by den jongsten in-
 val in de Veluwe, ook vier of vyf stukken
 geschuts derwaards gezonden hadden, om
 op

(r) Refol. Vroedsch. N. 16. 26 July 1629. f. 99 verso.

(r) Refol. Vroedsch. N. 16. 21 Febr. 1629. f. 77 verso.

1629. op de voornaamste toegangen geplamt te worden; en last gegeven om een wagthuis van deelen op te slaan, aan 't Noordeinde der Vestinge (*u*). Doch of 't een en 't ander, ook tegenwoordig, geschied zy, is my nergens gebleeken. Maar Amsterdam zondt, op verzoek der Staaten van Utrecht, de Raaden *Henrik Hudde* en *Simon de Ryke* naar den Hinderdam, om daar, met die van Utrecht, te raadpleegen op de versterking van den Vegtstroom, van den Hinderdam af, tot aan de Rynsche Vaart of Vreeswyk toe (*v*). Hiertoe werdt, door Gemagtigden van Holland en van Utrecht, terstond, befloten. En de Stad Amsterdam schoot, aan de Provincie van Utrecht, op goede verzekering, honderd duizend guldens, tot uitvoering van dit werk (*w*): waartoe, over gantsch Holland, tusschen Maas en Zyp, de zesde man van de huisluiden, met het noodige gereedschap, opgepreft werdt. Ook werdt deeze versterking, spoediglyk, voltrokken. En men beloofde 'er zig te meer dienst van, also men zig te binnen bragt, dat wylen Prins Maurits, wiens woorden, in 't stuk van te verstaan 't gene tot 's Lands bescherming dienstig was, voor wetten gehouden werden, gezeid zou hebben, getroost te zyn, de westzyde van de Vegt en Vaart, op deeze wyze bewald zynde, met tienduizend man, tegen de gantsche wereld te

Raad-
pleegt op
't verster-
ken der
westzyde
van de
Vegt.

(*u*) HOOFTS Brieven N. 180. bl. 143.

(*v*) Resol. Vroedsch. N. 16. 28 July 1629. f. 100.

(*w*) Resol. Vroedsch. N. 16. 4 Aug. 1629. f. 101.

te verdedigen. De Gemagtigden van Holland, onder welken ook was de Heer *Anthony Oetgens van Waveren*, regeerend Burgemeester van Amsterdam, vonden wyders geraaden, wanneer de vyand dieper intrekken mogt, den dyk aan de zuidzyde van Muiden, en aan de Noordzyde van 't Slot, te doen doorsteeken: waartoe men egter niet dan in den hoogsten nood komen zou. Doch wanneer 't daartoe komen mogt, twyfelde Hooft niet, of men zou Muiden „ mits be-
 „ hoorlyk gestyft wordende met volk en
 „ behoeften, God ten voorsten, wel be-
 „ schermen. Niettemin" was, schryft hy,
 „ de hoope van de Heeren van Amsterdam
 „ en de zyne, dat de Heeren Staaten, nu
 „ ten tweeden maale, door de beroerte op
 „ de Veluwe, dus opgewekt, deeze gelee-
 „ genheid beeter zouden doen sterken, en-
 „ de zulks verzien, dat men, in gelyken
 „ voorval, den vyandt wat nader zou moo-
 „ gen laten komen, ende niet van noode
 „ hebben, zoo tydtlyk, tot verwoeftinge
 „ van onze eigene Landen, door 't waater,
 „ te verstaan (x)."

't Leedt naauwlyks drie weeken, of de vyand drong dieper door, en veroverde Amersfoort, op den veertienden Augustus, welk zo dra te Amsterdam niet vernomen werdt, of men besloot, tot meerder versterking der Stad, die zwakst was buiten de Antonis poorte, een bolwerk op te werpen aan de Ypeslootsche fluis, of ten minsten

Men be-
 sluit, Am-
 sterdam
 te ver-
 sterken,
 aan en
 buiten de
 S. An-
 tonis-
 poort.
 alles

(x) HOOFTS Brieven N. 133. bl. 145, 146.

1629. alles daartoe te bereiden, en by voorraad aldaar een halfmaantje te maaken. Ook werden Burgemeesteren gemagtigd, om de S. Antonis-poort zulks te sterken, dat dezelve tegen eenen aanloop beveiligd mogt zyn (y). De Raad *Hillebrand Schellinger* werdt ook terstond afgevaardigd naar Naarden, om, nevens de Heeren Oetgens, Huddle en de Ryke, op de behoudenis van Naarden te raadpleegen, en om Muiden te beschermen, des noods, zelfs door het doorsteeken van den dyk. Voorts, werdt den Afgevaardigden der Stad in deezen oord gelaft, zorg te draagen, dat het retrenchement aan de westzyde van de Vegt zulks mogt verzorgd en verzwaard worden, dat de Landen, daar agter gelegen, door het doorsteeken van den Lekdyk, niet mogten onderloopen (z). Men begon, terstond hierna, een gat te delven in den dyk boven Muiden, welk met een Fort gesterkt werdt, en waardoor 't Land beoosten de Vegt onder water liep (a). Doch de vyand hielt Amersfoort, by gebrek van mondbehoefden, slegts tot den vierentwintigsten Augustus in; verliet toen de Stad, en trok wederom opwaards, tot aan en over den Yffel; aan deeze zyde van welken stroom, slegts zevenhonderd knechten en twee-endertig vaanen paarden, van veertig tot vyftig ieder vaan,

De Muiderdyk wordt doorgesteeken.

De vyand trekt terug.

(y) Resol. Vroedsch. N. 16. 15, 16, 21 Aug. 1629. f. 101 verso, 102.

(z) Resol. Vroedsch. N. 16. 16 Aug. 1629. f. 102.

(a) Resol. Vroedsch. N. 16. 22 Aug. 1629. f. 103 verso. Vaderl. Hist. XI. Deel, bl. 96.

vaan, leggen bleeven: van al 't welke de Droffwaard Hooft kennis kreeg, uit iemant, dien hy op kondfchap uitgezonden hadt, en die, tot in 's vyands Leger, geweest was (b). Hem was ook, van wege de Staa- ten, belaft, de Huisluiden van Gooiland in de wapenen te brengen. Doch zy waren meest gevlugt, doordien verfcheiden' vyandelyke partyen, tot voor de poorten van Naarden, gestroopt, en Hilversom, 't voor- naamfte dorp in deezen oord, in den brand gefteken hadden (c). Het verraffen van Wezel, waardoor den vyand de toevoer van boven afgefneeden werdt, hadt hem genoodzaakt, de Veluwe zo verre te verlaaten (d). De weinige manfchap, die nog aan deeze zyde van den Yffel was blyven leggen, trok, den dertienden October, ins- gelyks, over den froom. 't Land was hier- door wederom verloft van de vrees voor de gevolgen van deezen vyandelyken inval; en Amsterdam in 't byzonder, daar 't ge- rugt reeds gelooopen hadt, dat de vyand van zins was zig van de Stad meester te maaken (e).

1629.

En ver-
laat de
Veluwe.

De verovering van 's Hertogenbosch, kort op het verraffen van Wezel, gevolgd zyn- de, besloot Amsterdam, op den voorgang van andere Steden, den Prinse van Oranje deswege te begroeten. De afgezondenen spraken, ter deezer gelegenheid, ook met

zy-

(b) HOOFTS Brieven, N. 135. bl. 148.

(c) HOOFTS Brieven, N. 136. bl. 149.

(d) Vaderl. Hist. XI. Deel, bl. 101.

(e) VAN DEN SANDE, X. Boek, bl. 146.

1629. zyne Doorlugtigheid over de versterking van deeze Stad en van Muiden, en drongen, byzonderlyk, op de versterking van Muiden aan. De Prins vondtze dienstig. Men raadpleegde 'er over, in de Vergadering van Holland, en maakte verscheiden' Kaarten van de ontworpen versterking. Doch 't werk hadt, voor eerst, nog geen' voortgang, hoe zeer Amsterdam 'er op aanhielt (*f*). Ondertusschen, bleef 'er nog eenigen tyd bezetting binnen Muiden en Weesp, die ik vind, dat, in November deezes jaars, door den Drossaard Hooft, gemonsterd werdt (*g*).

Octroi
tot het
maaken
van de
Boven-
kerker-
Polder.

Dykgraaf en Heemraaden van Nieuwer-Amstel, den Staaten van Holland vertoond hebbende, hoe door het bepolderen van verscheiden' streeken Lands, zo wel in het Stigt van Utrecht, als in Holland gelegen, en met Amstelland uitwaterende, het gedeelte van Nieuwer-Amstel, tusschen het Loopveld [ik versta het groote Loopveld] en Tamen of den Uithoorn, groot gevaar liep van overstroomd te worden, verzogten, met goedvinden van Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagtsheeren van Nieuwer-Amstel, en verwierven, op den negentienden December deezes jaars 1629, Octroi, om de gemelde streek, door 't leggen van eenen dyk langs 't gebied van Tamen, van den Amsteldyk af tot aan den Veenweg toe, te mogen bepolderen, en de

kos-

(*f*) Resol. Vroedsch. N. 16. 21 Sept. 1629. 7 Jan. 1630. f. 108, 136 verso.

(*g*) HOOFTS Brieven, N. 188. bl. 150.

kosten te vinden uit eene gabelle, die, by 1629. de gemaakte verlaaten, zou worden ingevorderd. De nieuwe Polder werdt, sedert, de *Bovenkerker-Polder* genaamd. Wy hebben het Octroi tot het aanleggen derzelve, welk onzes weetens nimmer gedrukt geweest is, hier agter wel onder de *Bylaagen* (b) willen voegen.

De vrees voor den vyand hadt de inwen-^{Haarlem} dige onrust, hier ter Stede, een weinig ^{stift de} doen afneemen, die egter, tegen 't einde ^{geban-} des jaars, het hoofd wederom opstak. De ^{nen Am-} Vroedschap hadt, vroeg in 't voorjaar, reeds ^{sterdam-} met ongenoegen vernomen, dat de geban- ners. ners burgers gestyfd werden door 't nabuurig Haarlem, waar eenigen zig niet alleen onthielden, en hunne scherpfte schriften tegen de Amsterdamsche Regeering, openlyk, lieten drukken; maar van wege welke Stad, ter Vergaderinge van Holland, ook voorfagen gedaan werden; die men hier hielt te strekken tot krenking van der Stede Privilegien, en die men besloot, door 't gezag van Prinse Fredrik Henrik, of door ernstige Protestatien, tegen te gaan (i). Doch de ballingen en ontschutterden von-^{Schets} den, hier ter Stede, ook vlytige voorstan-^{van 't ge-} ders aan sommige Predikanten, met naame ^{beurde} aan Adriaan Smout en Joannes Kloppenburg. ^{met} De eerste was, al voor lang, berugt ge-^{Adriaan} weest, wegens zyn bitter schryven en pre-^{Smout,} dikan tegen de Overheid. Van hem vraag-^{hier hy} de ^{Pre-} dikant ^{werdt.}

(b) *Lr. A.*(i) *Resol. Vroedsch. N. 16, 4 April 1629. f. 21.*

1629.

de de Burgemeester Kornelis Pieterszoon Hooft, in zeker geschrift (*k*), of men wel eenig Schryver zou kunnen aanwyzen, die in lasteren en schelden by Smoutius zou kunnen haalen? In 't jaar 1606, was hy, ruim een jaar, Predikant te Roon geweest; doch zynen dienst aldaar hebbende nedergelegd, predikte hy, sedert, in verscheiden' afgezonde Vergaderingen der Contraremonstranten. In 't jaar 1613, droeg hy zyn *Schryftuurlyk Ja* op aan de Staaten van Holland; in welk boek, naar 't oordeel der Staaten zelve „ gearbeid werdt tegen hunne Resolutiën, ook met kennelyke onwaarheid, „ ja tot *seditie* en oproerigheid.” Ook werdt hy, deswege, den twintigsten July des gemelden jaars, voor de Staaten ontbouden: en hun geene voldoening konnende geeven, wegens 't gene hy geschreeven hadt, werdt hem gelaft, binnen vier dagen, naar 's Graa-vezande te vertrekken, en binnen de vryheid van die Stede te vertoeven, tot dat zyne zaak, ter naaſter Vergaderinge, zou afgedaan zyn (*l*). Hoe lang hy hier bleeve is my niet gebleeken; doch sommigen tekenen aan, dat hy, boven arrest en al, doorging (*m*). In September des jaars 1620, werdt hy te Amsterdam beroepen (*n*); daar hy veel toebragt tot de schorsing van Hane-kop, en dikwils, vooral op de Bededagen,

vin-

(*k*) By BRANDT II. Deel, bl. 216.

(*l*) Resol. Holl. 20 July 1613. by BRANDT II. Deel, bl. 215.

(*m*) Vrye aanwyzing tegen de Historie van F. DE VRY, bl. 83.

(*n*) CROESE Kerk. Register, bl. 44.

vinnig uitvoer tegen de Regeering. Op den 1629.
 agtentwintigsten January des jaars 1626, hadt hy 's Lands plaagen toegeschreeven Staaltes van zyn prediken tegen de Regeering hier ter Stede.
 aan het dringen van Luiden in de Regeeringe, die 't Pausdom waren toegedaan; en de Staaten beschuldigd, om dat zy Schepen naar Rochelle gezonden hadden, tot verdrukking, zo hy zeide, van de waare Gereformeerde Religie (o). Op den Biddag van May deezes jaars 1629, hadt hy den Prins van Oranje aangetast, op zulk eene wyze, dat Burgemeesteren aanschryvens kreegen van het Hof, om daarop onderzoek te doen; gelyk, zeer in stilte, geschied was. Ook hadt hy, op den eersten Augustus, insgelyks eenen Biddag, in de Oude Kerke, van den Predikstoel gezeid: „ Gy zyt de „ oorzaak met uwe proceduuren, dat God „ almachtig den vyand op de Veluwe heeft „ doen komen - - Men legt den luiden „ misdaad te last; maar mogten zy eens, „ als beschuldigers en beschuldigten, tegen „ elkanderen gehoord worden, dan zou men „ bevinden, wie eigenlyk schuld hadt. - - „ Gy agt ons te klein en te gering, dan dat „ gy met ons Correspondentie zoudt houden - - Men houdt ons voor kootjongens „ — Gy houdt zo veel van u zelve, als „ of gy alleen iet te zeggen hadt. Men „ leent zyne ooren, veel liever, aan een „ hoop Poëeten, Orateurs, Juristen, Polityken, dan aan ons. Dit 's verkeerd. Zy „ haalen hunne dingen uit Redenvoeringen,

„ uit

(o) Authent. en Waaragt. Verh. gedrukt 1630. bl. 4.

1629. „ uit de Keizerlyke Regten enz. Wy zeg-
 „ gen blootelyk, *de Heere zegt het*. Wy heb-
 „ ben Gods woord: hoort, derhalve, wat
 „ wy u zeggen. Wy zyn uwe Herders;
 „ wy zullen u anders niet zeggen dan de
 „ waarheid. *Wee den afvalligen, die zonder*
 „ *my raadslaagen, Jesaia XXX.* — Herstelt
 „ dan de genen, die ons zo trouw geweest
 „ zyn, herstelt de genen, die gy ontschut-
 „ terd hebt. Volgt niet na de voetstappen
 „ van Rehabeam, die den jongsten Raad
 „ stelde boven den ouden enz.” Al dit en
 „ nog meer sprak hy, met het aangezigt ge-
 „ wend naar 't Burgemeesters-gestoelte, daar
 „ Schout en Burgemeesteren zaten. Voorts,
 „ bestrafte hy de Gemeente, dat zy, over
 „ haare bezwaarnissen tegen de Regeeringe,
 „ haare Predikanten niet gekend, maar in den
 „ Haage geklaagd hadt. „ Wy belgen 't ons,
 „ zeide hy, dat gy ons niet gekend hebt.
 „ Ik voor my belg het my, dat gy my niet
 „ gekend hebt. Gy hebt, met uw klaagen
 „ in den Haage, uwe Heeren getergd, zo
 „ dat zy zig tegen u gesteld hebben. Ik
 „ weet wel, dat u al wat veel gevergd is;
 „ maar gy moest tot ons gekomen zyn: wy
 „ zouden by uwe Wethouders gegaan, en
 „ hun hunne mislagen aangewezen heb-
 „ ben.” Voorts, zeide hy „ dat de Predi-
 „ kanten menig Vertoog aan Burgemeeste-
 „ ren gedaan hadden; ook aan den Prinse,
 „ toen zyne Doorlugtigheid zig laatstelyk
 „ hier bevondt. Maar, ging hy voort, wat
 „ was het? Men agtte het niet. Men sloeg
 „ het in den wind.” En zyne bestraffing
 be-

besluitende, zeide hy „ Kortom, zy hebben allen tegen ons gezondigd, van den minst tot den meesten toe (p).” 1629.

Over zulk prediken, werdt Smout, wel hy wordt
haaft, voor Burgemeesteren ontbooden, die voor Bur-
hem zeiden „ dat zy eenige aantekeningen gemees-
„ gehouden hadden van zyne jongste Bid- teren
„ dags-preeke; doch begeerden, dat hy hun ontboo-
„ die, zo na mogelyk, opgesteld, gelyk den.
„ dezelve uitgesproken was, overleverde,
„ om te kunnen zien, of zy zyne woorden
„ ook anders hadden opgevat, dan hyze
„ gemeend hadt.” Smout aarzelde in 't
eerst, en zeide, eindelyk „ dat hy de Hee-
„ ren niet believe kon, zonder kennis van
„ den Kerkenraad, welken hy verzogt,
„ vooraf, te mogen berigten van 't gene op
„ hem begeerd was:” 't welk hem vergund
werdt. Weinige dagen hierna, verscheen
hy wederom voor de Heeren, zeggende,
„ dat de Kerkenraad het overleveren der
„ Preeke niet dienstig gevonden hadt; doch
„ dat hy 't egter doen zou, mids men hem
„ eene maand tyds gave.” Men stondtze
hem toe; maar als hy, na verloop derzelve,
niet opkwam, deedt men hem boven komen,
en drong hem tot het voltrekken zyner be-
lofte. Hy hieldt zig onkundig van eenige
belofte, en beriep zig op 't verbod des Ker-
kenraads. De Heeren hielden hem toen
eenige punten uit hunne aantekeningen voor,
en vraagden hem, wie hy op 't oog gehad
hadt met de woorden, *Gy zyt de oorzaak met*

uwe

(p) Authent. en Waeracht. Verh. bl. 5 - 8.

1629. *uwe proceduren enz. en Herstelt de genen die*
 Zyne be- *gy ontschutterd hebt? En na eenige aarze-*
 kentenis. *ling, erkende hy, daarmede de Magiftraat,*
 zo wel als de Gemeente, gemeend te heb-
 ben. Ook beleedt hy, met verscheidene an-
 dere uitdrukkingen, op de Magiftraat te
 hebben gezien. Zelfs ontzag hy zig niet,
 Burgemeesteren in 't aangezigt te zeggen:
Myne Heeren, valt God nog te voet, en bidt
hem om vergiffenis; staat van uwe begonnen
proceduren af; want anders zult gy u en uwe
kinderen om hals brengen. Ook zeide hy,
 „ dat, in de Sententien der Burgeren, din-
 „ gen gesteld waren, die God den Heeren
 „ vergeeven wilde, dat zyze zo hadden doen
 „ stellen.” Men voerde hem te gemoet,
 „ dat hy, indien hy dit dagt, den Heeren
 „ in 't byzonder moest aangesproken heb-
 „ ben, zonder zulke dingen op den Predik-
 „ stoel te brengen, en de Regters openlyk
 „ ten toon te stellen.” Doch hy beweerde,
 „ dat de ergernis, openlyk gegeven zynde,
 „ ook openlyk behoorde bestraft te wor-
 „ den.” En als de Heeren ontkenden, er-
 gernis gegeven te hebben, zeide hy „ dat
 „ de geheele Gemeente daarvan overtuigd
 „ was.” Wyders, werdt hem gevraagd,
 wie hy meende met den ouden Raad? waar-
 op hy zeide, *Burgemeester Pauw en de zynen.*
 Men vraagde hem, of de Heeren verplicht
 waren, Burgemeester Pauw te volgen, als
 zyne redenen hun niet voldeeden? Waarop
 hy antwoordde „ dat men in den Raad
 „ kwam met bekuipte stemmen, en in zul-
 „ ker voege de besluiten doordreef.” Men
 her-

hervraagde „ hoe hy zulks wist? ” Doch hy 1629.
 antwoordde hierop alleenlyk „ dat de dingen
 „ zo geheim niet bleeven, of zy lekten wel
 „ eens uit.” Na eenige verdere woorden- Men laat
 wiffeling, liet men den Leeraar gaan, hem hem
 alleenlyk aanzeggende „ dat Burgemeeste- gaan.
 „ ren, volgens hunnen eed, niet zouden kon-
 „ nen nalaaten, wegens 't voorgevallene,
 „ zulke voorziening te doen, als zy, tot
 „ behoudenis der ruste van de Stad en der
 „ Religie, zouden agten te behooren,” met
 vermaaning „ dat hy zig verder gedraagen
 „ zou, gelyk een goed eerlyk Predikant be-
 „ taamde.”

Terwyl de zaaken met Smout dus ston- Hande-
 den, zo niet al vroeger, werdt Kloppenburg, ling met
 in gevolge van het besluit der Vroedschap, den Pre-
 hiervoor (q) te boek gesteld, insgelyks, zo kant
 ik meene, voor Burgemeesteren ontbooden. Kloppen-
 Sommigen schryven, dat de Magistraat *Cri- burg, 1*
mineellyk tegen hem deedt procedeeren (r). Men
 hadt, behalve het bewerken van het Advys
 over den Schutters- eed, veele andere din-
 gen ten zynen laste. Doch my is niet klaarlyk
 gebleeken, wat 'er al met hem gehandeld
 werdt. Sommigen tekenen aan, dat hy, ge-
 lyk Smout naderhand, uit Amsterdam ge-
 weezen werdt, en zig eenigen tyd te Lei-
 den onthieldt (s). Anderen melden, dat hy,
 den negenden November, van de Amster-
 damsche Gemeente ontslaagen werdt (t): 't
 welk

(q) *Bladz. 432.*(r) *TRIGLAND. bl. 927.*(s) *AITZEMA I. Deel, bl. 1022.*(t) *CROESE Kerk. Register, bl. 46.*

1629. welk zeer wel geschied zou konnen zyn, na dat hy ter Stad uit geweest geworden was. Doch TRIGLAND, zyn ampt- en tydgenoot, schryft, dat hy, de gramschap der Wethouderen willende ontwyken, zig buiten de Stad gehouden heeft (u). Hy werdt, nog in dit zelfde jaar, naar den Briele beroepen, daar hy maar weinige toehoorders hadt, zo men aan deeze verzen van den Digter VONDEL geloof wil slaan:

die naar
den Brie-
le be-
roepen
wordt.

*Geen Paep, geen stokebrand mag hier den
wervel draeien;*

*De tochtshuit leit gereet, voor al die oproer
kraeien,*

*Als Smout, en Kloppenburgh; wien nu het
harte breekt,*

*Zoo dik hy in den Briel voor zes paer ooren
preekt (v).*

Maar in 't jaar 1640, werdt hy tot Hoogleer-
aar der Godgeleerdheid te Harderwyk be-
vorderd, en vier jaaren laater, in dezelfde
hoedanigheid, te Franeker; daar hy, in 't
jaar 1652, overleeden is (w). Eenige jaaren
voor zynen dood, heeft hy zig, nog dik-
wils, wederom in Amsterdam vertoond (x).

Smout
predikt,
op
nieuws,
hevig

Midlerwyl, verwagten Burgemeesteren,
dat de Kerkenraad iet tegen Smout doen
zou, en gaven 't, by gelegenheid, aan eeni-
ge Predikanten en Ouderlingen te kennen.

Doch

(u) TRIGLAND. bl. 927.

(v) Heckeld. bl. 199.

(w) CROESE Kerk. Register, bl. 47.

(x) TRIGLAND. bl. 927.

Doch de Kerkenraad kreunde 't zig niet. 1629.
 En Smout floeg zo weinig agt op de ver-
 maaning van Burgemeesteren, dat hy, den ^{tegen de} eenentwintigsten November, predikende ^{Regeer-} o-
 ringe.
 ver *Mattheus VII. vers 5. Gy geveinsde, werpt*
eerst den balk uit uw oog enz., volgens de aan-
 tekening van eenige luiden van aanzien, wel
 durfde zeggen „ dat zy de *geveinsde* waren,
 „ die de yveraars voor de Religie hier had-
 „ den ontschutterd; dat hy, voorheen, al-
 „ gemeene uitdrukkingen hadt gebruikt,
 „ maar nu byzonderlyk zou gaan, al zou 't
 „ hem nog zo kwalyk genomen worden.
 „ Dat hier vervolgd werden, die voor Gods
 „ woord yverden, gelyk, God beter 't, dit
 „ jaar, genoeg gebleeken was. Dat men
 „ hier erger was te werk gegaan, met In-
 „ quisitie, Persecutie en vervolging, dan de
 „ Koning van Spanje ooit in Spanje gedaan
 „ hadt. Dat men zelfs de Dienaars van
 „ Gods woord vervolgd hadt:” [’t welk op
 Kloppenburg schein te zien.] „ Dat hy de
 „ perfoonen niet noemde; maar dat elk wel
 „ verstaan kon, wie hy meende.”

Wegens deeze preeke, werdt Smout we-
 derom ontbooden voor Burgemeesteren, die ^{Burge-}
 hem, op zyne weigering om hun zyne preek ^{meeffe-}
 geschreeven ter hand te stellen, hunne aan- ^{ren ont-}
 tekeningen voorhielden. Hy ontkende, de ^{bieden}
 woorden *Inquisitie* en *Persecutie* gebruikt te ^{hem we-}
 hebben. Op het overige hoopte hy, zo men ^{derom.}
 hem uitstel gunde, nadere voldoening te
 zullen geeven. Doch bespeurende, eer hy
 vertrok, dat Burgemeesteren zig van hun
 gezag tegen hem bedienen zouden, bragt

1629. Weig-
ren den
Kerken-
raad hun
ne bewy-
zen te-
gen
Smout
over te
geeven.

hy te wege, dat de Kerkenraad, nog dien zelfden dag, besloot, twee Predikanten en twee Ouderlingente zenden aan Burgemeesteren, met last om hun de bewyzen af te vraagen, welken zy, omtrent „ de Preeken „ van Smout, hadden ingewonnen.” Doch Burgemeesteren, ongezind om zig de regtspraak over Smout uit de hand te laten wringen, weigerden rondelyk, den Kerkenraad hierin te wille te zyn. Smout, opnieuws ontbooden zynde, werdt gedrongen op de beloofde voldoening, wegens zyne jongste Preeke. Doch hy ontweek zulks met te zeggen „ dat zyne medebroeders hem ge- „ last hadden, de Preek in geschrift te stel- „ len, enze den Kerkenraad over te leve- „ ren.” Burgemeesteren vorderden hem toen mondelinge onderregting af. Doch hy verklaarde „ ook hierin, den Heeren niet „ te kunnen dienen, buiten bewilliging des „ Kerkenraads.”

1630. Geeven
der
Vroed-

’t Was nu, in ’t laatst van November of in ’t begin van December. Burgemeesteren wagtten, nog vier of vyf weeken, langmoediglyk af, wat de Kerkenraad doen zou; doch, bespeurende, dat men daar de zaak op de lange baan schoof, en dat Smout, ondertusschen, met hevig prediken voortvoer (y), gaven zy, den zevenden January des jaars 1630, der Vroedschap kennis „ van „ de menigvuldige poogingen, by hen, se- „ dert eenigen tyd, aangewend, om den „ Pre-

(y) Authent. en Waaracht. Verhaal, gedr. 1630, bl. 8-16.
Tegen den Glossateur der Sent. D. SMOUTII, gedr. 1630.
bl. 8.

„ Predikant Adriaan Smout te houden bin- 1630.
 „ nen de paalen van zyn beroep, en te doen
 „ afstaan van zyn oproerig prediken; waar- fchap -
 „ in hy, dagelyks, de bedryven der Wet- kennis
 „ houderen deezer Stede, in zaaken van van 't
 „ Regeeringe en Regtsoefeninge, veroor- gehan-
 „ deelde:” daarby voegende „ dat zy hier- delde
 „ in niets op hem hadden kunnen winnen; met
 „ maar dat hy, van tyd tot tyd, op gelyken Smout,
 „ voet, was voortgegaan, gelyk blyken kon
 „ uit zyne Preeken, op verscheiden' tyden
 „ gedaan, die in den Raad gelezen, en
 „ hem voorgehouden waren. Dat zy hier-
 „ om niet langer konden uitstellen, zig daar en van
 „ over gevoelig te toonen, en, oordeelen- hun
 „ de, dat het, zo voor zynen persoon als voornee-
 „ voor den Predikdienst, de minste kwet- men om
 „ sing geeven zou, zo de zaak *politikelyk*, hem uit
 „ of buiten vorm van regtspleeginge, afge- de Stad te
 „ daan werdt, waren zy van meening, hem zetten.
 „ te belasten, binnen zekeren korten tyd,
 „ de Stad te ruimen: waarop zy den raad
 „ der Vroedschap verzogten.” De omvraag
 „ geschiedde, vervolgens, en verre het groot-
 „ ste gedeelte der Raaden verklaarde „ dat
 „ Burgemeesteren, * uit eigen gezag, vol * *ex pro-*
 „ strektelyk, en by zig zelve, zonder den *pria au-*
 „ raad der Vroedschap daarop te verzoec- *thoritate.*
 „ ken, hierin zulks zouden mogen doen,
 „ als zy zouden goedvinden; doch dat zy,
 „ wat hun gevoelen betrof, eens waren met
 „ Burgemeesteren (2).” De uitvoering van
 „ t gene men tegen den onrustigen Leeraar

voor-

(2) Besol. Vroedsch. N. 16. 7 Jan. 1630. f. 136 verso.

1630. voorhadt, bleef toen geen oogenblik agter.
 't Ge- Smout kreeg, nog dien zelfden dag, eene
 fchiedt. Acte t'huis van deezen inhoud:

Burgermeesters ende Regheerders der Stadt Amsterdam bclasten D. ADRIAEN SMOUT, om redenen, op morghe voor 't ondergaen van de Sonne de Stadt ende de Vryheydt van dien te ruimen, sonder daer weder in te komen, op pene indien hy voor de voorsz. tydt niet en vertreckt, van door der Heeren Officier daer wtgeleyt te worden. Actum den sevenden Janu- ry 1630.

Ter ord. van haer E. E.

D. MOSTART.

De Ker-
 kenraad
 doet ee-
 ne be-
 zending
 aan Bur-
 gemees-
 teren,
 ten be-
 hoeve
 van
 Smout.

De Leeraar vertrok, met eene schuit, hem door Burgemeesteren toegeschikt, nog in dien zelfden nacht, ter Stad uit, onder eenen grooten toeloop van volk, welk voor zyne deur vergaderd was, om hem te geleiden, of te zien vertrekken (a). De Kerkenraad kreeg, gelyk men ligtelyk denken kan, terstond kennis van dit uitzetten. 's Anderendaags, den agtsten, was 'er reeds eene bezending van vier Predikanten en twee Ouderlingen by Burgemeesteren, verklaarende,
 „ hoe de Kerkenraad, met hertzeer, ver-
 „ staan hadt, dat hunnen medebroeder,
 „ Smout, de Stad ontzeid was; en hoe zy,
 „ met eenpaarige stemmen, gelast waren,
 „ den Heeren aan te zeggen, dat zy, met
 „ die proceduren, der Kerke geweld aan-
 „ dee-

(a) TRIGLAND. bl. 924. DOMSELAAR VI. Boek, bl. 332. COMMELIN, bl. 1105.

„ deeden, en zig aantrokken 't gene Ker- 1630.
 „ kelyk was.” Zy voegden 'er by „ dat
 „ zy, zo de Heeren hiermede voort wilden,
 „ genoodzaakt zouden zyn, de Procedures,
 „ eenigen tyd herwaards gevallen, te bren-
 „ gen daar 't behoorde, waaruit, ongetwy-
 „ feld, veele zwaarigheden zouden ont-
 „ staan; waarom zy verzogten, dat de Hee-
 „ ren afstand wilden doen van de aangevan-
 „ gen procedures.” Trigland, een der vier
 Predikanten, voegde hierby „ dat zy hun
 „ gemoed bevryden moesten, en Gode re-
 „ kenschap geeven van 't bloed hunner Le-
 „ demaaten.”

Burgemeesteren, de Kerkelyken gehoord Ernstig
 hebbende, betuigden „ hunne hoogste ver- ant-
 „ wondering, dat men hun, zelfs daar ter woord
 „ plaatse, met zulke taale, bejegenen durf- van Bur-
 „ de. Zo men hen vervaard dagt te maa- gemees-
 „ ken, zou men zig jammerlyk bedroogen teren.
 „ vinden. Dagten die van den Kerkenraad,
 „ dat de Heeren der Kerke geweld aande-
 „ den, en zig, in 't uitzetten van Smout,
 „ iet hadden aangemaatigd, 't gene der Ker-
 „ ke raakte; zy dagten daartegen, allen met
 „ elkanderen, dat de Kerk den Heeren, en
 „ der Regeeringe geweld zocht aan te doen,
 „ door hun zaaken van Regeeringe te ont-
 „ trekken. De Heeren zouden ook, zo wel
 „ als zy, rekenschap moeten geeven van
 „ de zorg, die hun toestondt te draagen voor
 „ de rust der Gemeente, en vooralles, wat
 „ meer van de Regeeringe afhing. Zy
 „ zouden ook het bloed der genen, die hun

1630. „ aanbevolen waren, moeten verantwoor-
 „ den. Die zorg zouden zy zig, in geenen
 „ deele, laten onttrekken.” Voorts eifch-
 „ ten zy verklaring van de woorden, *dat de*
 „ *Kerkenraad de zaak zou moeten brengen, daar*
 „ *'t behoorde.* „ Verftondt men daar den Pre-
 „ dikftoel door, en zegt men dus de Ge-
 „ meente gaande te maaken; dan rieden zy
 „ die van den Kerkenraad wel voor hun te
 „ zien, wat zy deden. De Heeren wis-
 „ ten, hoe zy hun, in zulk een geval, be-
 „ jegenen zouden.” Doch de afgezondenen
 „ zeiden hierop „ dat zulks hunne meening
 „ niet was; maar dat zy de zaak, voor Kerke-
 „ lyke en Clasficale Vergaderingen, meen-
 „ den te brengen.” Burgemeesteren zeiden
 „ toen „ dat, wanneer die van de Kerke ge-
 „ schiktelyk handelen wilden, zy ook ge-
 „ schiktelyk bejegend zouden worden. De
 „ Heeren waren bereid, elk rekenfchap te
 „ geeven van hunne bedryven, en byzon-
 „ derlyk te doen zien, dat het gene Smout
 „ te laft gelegd was, louter polityk was; en
 „ dat het niemant, veel min eenen Predi-
 „ kant, vryftondt, zo openlyk, op Schepe-
 „ nen-Vonniffen te fpreken.” Maar Trig-
 „ land bragt hiertegen in „ dat hy, van ge-
 „ moedswege, vryheid hadt, als hy be-
 „ vondt, dat Schepenen kwalyk gevonniff
 „ hadden, zulks op den Predikftoel te
 „ brengen.” Waarop hem geantwoord
 „ werdt „ dat men wel wift, hoe hy oordeel-
 „ de van 't vonnis over de uitgebannenen.
 „ Luffte het hem dan; hy mogt werk be-
 „ gin-

Hunne
aanbie-
ding.

Vrymoe-
dig zeg-
gen van
Trig-
land.

„ ginnen ; maar zou zulks bejegend wor- 1630.
 „ den, dat het hem lang heugen zou (b).”

Ondertuffchen, namen de Remonstranten De Re-
 meerder vryheid, naar gelang dat de Wet- mon-
 houders, hier ter Stede, zig yveriger stel- stranten
 den tegen de heethoofdige Kerkelyken. E- ftigten,
 piscopijs, die zig, sedert zyne ballingschap, te Am-
 gemeenlyk in Frankryk onthouden hadt, fterdam,
 was, in 't jaar 1624, nevens Uitenbogaard, eene
 te fchepe op reis gegaan naar Holstein; doch, nieuwe
 te Havre de Grace ingelooopen zynde, ont- Predik-
 dekt geworden door een' Amsterdamsch' plaats.
 bootsgezel. Ook werdt het Schip, welk hen
 voerde, in dezelfde haven, terwyl zy aan
 land waren, onderzocht door een Staatsch
 Oorlogfchip; 't welk hen zo verlegen maak-
 te, dat zy de reis ftaakten, en naar Rouan
 te rug keerden (c). Doch omtrent twee
 jaaren laater, in den Zomer des jaars 1626,
 kwamen zy beide, de een na den ander, in
 Holland. Episcopijs onthieldt zig te Rot-
 terdam; doch predikte, den dertigften De-
 cember des jaars 1629, in de Vergadering
 der Remonstranten te Amfterdam. De Preek
 werdt, omtrent op de helft, gelftoord, door
 't gerugt, welk eenige onrustige menschen
 maakten. Doch zy werdt, twee dagen laa-
 ter, op den eerften January deezes jaars,
 zonder opfchudding, ten einde gebragt. Ten
 deezen tyde, kogten de Remonstranten een
 huis, aan de weftzyde der Keizers-graft,
 tuffchen de Lelie-graft en Prinzen-ftraat,
 waar-

(b) Authent. en Waaracht. Verhaal, gedr. 1630. bl. 16-18.

(c) P. A. LIMBORCH Vita Episcopii p. 298-300.

1630. waarin, den eenendertigsten January, door *Hermanus Montanus*, voor 't eerst, gepredikt werdt. *Episcopus* predikte 'er, insgelyks, op den derden February, zynde een Zondag, zonder eenigszins gestoord te worden. Maar 's Woensdags daarna wederom predikende, stooven eenige onrustige luiden ter Vergaderplaats in, die nogtans, na een weinig toevens, wederom vertrokken. Van dien tyd af, werdt hier openlyk gepredikt, en 't gebouw, nog in den Zomer deezes zelfden jaars, tot eene Kerk vertimmerd. *Episcopus* deedt aldaar de eerste preeke, op den agtsten September (*d*). De Dichter VAN DEN VONDEL maakte een treffelyk vers op de stigting deezzer Kerke (*e*), welk, onder eene afbeelding van 't gebouw, openlyk te koop gehangen werdt. Doch de Wet-houders, niet willende, dat men met hunne goedheid pronken zou, terwyl men den Remonstranten nog, in sommige Steden, lastig viel: ook wetende, dat 'er zeer gearbeitet werdt, om de Plakaaten, tegen hen gemaakt, alomme in 't werk te doen leggen; lieten niet alleen de prent en 't gedigt ophaalen; maar ook de koperen plaat op 't Stadhuis brengen, daarze, eenige jaaren, leggen bleef, tot dat menze, na 't verder verzagten der tyden, den eigenaar, den Boekverkooper *Abraham de Wees*, volgen liet (*f*).

De Lu. De Lutherfchen, die nergens, hier te Lande,

(*d*) P. A LIMBORCH *Vita Episcopii* p. 303, 307, 308.

(*e*) VONDELS *Poëzy*, II. *Deel*, bl. 526.

(*f*) VONDELS *Leven*, bl. 32.

Vondels
gedigt
daarop
wordt
opge-
haald.

XIV. BOEK. GESCHIEDENISSEN. 461

de, sterker in getal waren dan te Amsterdam, hielden, sedert eenige jaaren, hier ter Stede, onder toelaatinge der Wethouderschap (g), ook openlyke vergaderingen, in een groot Huis of Pakhuis, op 't Spuy by den Singel, ter welker plaats, zy, in 't jaar 1632, eene aanzienlyke en geheel openbaare Kerk stigteden (h), die nog in wezen is. De Doopsgezinden genooten ook, sedert lang, volkomene vryheid van Godsdienstoefening: en deeze vryheid van geweeten bragt, onder anderen, zo veel toevloed van ingezetenen, en zo veel neering en welvaart in de Stad, dat VONDEL, te regt, van deeze tyden zingen mogt:

1630.

ther-
schen
bouwen
eene
openbaa-
re Kerk.

*Godt, Godt, zeidt d' Amstelbeer, zal elk ge-
weten peilen:*

*De vrydom ga zyn gang, en vlieggh met volle
zeilen*

*Den Ystroom uit en in: zoo wort ons vest
gebout:*

*Zoo tast de Koopman tot den elleboogh in 't
gout (i).*

De Wethouderschap van Amsterdam, tot De Wet-
hiertoe hebbende uitgesteld, de voorgeno-
men zitting te neemen in den Kerkenraad, s-
vondt nu geraaden, daartoe, eindelyk, te houder-
komen, en door dit middel, de rust, die schap, in
aldaar, door het vertrek van Smout en Klop-
pen-
verschee-

(g) Vrye aanwyzing tegen de Historie van F. DE VRY,
gedr. 1621. bl. 93.

(h) F. VON ZESEN, p. 296.

(i) Hekeld. bl. 199.

1630. penburg, eenigszins hersteld was, voor het
 toekomende, te bewaaren. Vooraf, ver-
 scheen zy, in vollen getale, in den Kerken-
 raad, daar zy vertoonde „ hoe smertelyk
 „ haar viel het misverstand, welk, tusschen
 „ haar en den Kerkenraad, ontstaan was, ”
 met verklaring „ dat zy, schoon zy billyk
 „ zou hebben kunnen wagten, dat men haar
 „ Gecommitteerden toegezonden hadt, den
 „ Kerkenraad wel hadt willen voorkomen,
 „ om haare genegenheid, tot het wegnee-
 „ neemen van allen misverstand, en tot be-
 „ vordering der gemeene ruste, te beter te
 „ doen blyken. Van haare zyde, wilde zy
 „ al, wat men, behoudends eer en eed,
 „ van haar verwagten kon, toebrengen, om
 „ alles op eenen goeden voet te herstellen:
 „ en zy verzogt. dezelfde bereidwilligheid
 „ van den Kerkenraad. Haars oordeels,
 „ was 'er niets dienstiger, dan dat men, ter
 „ wederzyde, rondelyk openbaarde, wat
 „ men tegen elkanderen hadt, op dat men,
 „ kennende de oorzaaken der kwaale, de
 „ regte geneesmiddelen zou kunnen in 't
 „ werk stellen. Wat haar betrof, haar mis-
 „ noegen was alleenlyk hieruit ontstaan, dat
 „ zy, eenigen tyd herwaards, zo uit de Pre-
 „ dikatien als uit eenige andere daaden, ge-
 „ waar geworden was, dat die van de Ker-
 „ ke den eenen voet dagten te zetten op
 „ den Predikstoel, en den anderen op 't
 „ Raadhuis, om zo te gelyk de Kerkelyke
 „ en Regeeringszaaken aan zig te trekken;
 „ dat men zig niet hadt ontzien, de bedry-
 „ ven der Wethouderen, by alle gelegen-
 „ he-

„ heden, fcherp door te ftryken, en ver- 1630.
 „ dagt te maaken: 't welk, met eenige voor-
 „ beelden, beweezen werdt. Dat zy, des-
 „ onaan gezien, bereid was, alles te ver-
 „ geeten, en elkanderen met nieuwe liefde
 „ te omhelzen. Dat de Kerkenraad nu maar
 „ rondelyk openbaaren moest, welke be-
 „ zwaarniffen zy hadt tegen de Wethouder-
 „ fchap; die, voor de gantsche Vergade-
 „ ring, betuigde, niet te weten, dat zy der
 „ Kerke ergens in verkort hadt. Kon men
 „ haar egter anders onderregten; zy was
 „ bereid, alles tot genoeg te herstellen.”

De Kerkenraad antwoordde alleenlyk, by De Ker-
 „ monde van den Prefident „ dat men, in 't kenraad
 „ afzyn van haare Edele Agtbaarheden, op ver-
 „ alles raadpleegen, en eenigen afzenden zoekt,
 „ zou, om nader met de Heeren te spree- dat het
 „ ken.” En 's anderendaags, verfcheenen neemen
 „ eenigen voor Burgemeesteren, die nogtans van zit-
 „ niets ten lafte der Wethouderen inbragten ting uit-
 „ dan „ het dulden der Remonstrantsche Ver- gefeld
 „ gaderingen, het beroepen van *Dominicus* worde.
 „ *Winfemius* in het Tugthuis, het uitzetten
 „ van Smout, en eenige andere kleinighe-
 „ den.” Doch zy verzogten, by aanhou-
 „ ding „ dat haare Edele Agtbaarheden van
 „ 't neemen van zitting in den Kerkenraad
 „ wilden afstaan, immers tot op de aan-
 „ fttaande Noordhollandsche Sinode.” Men
 „ vraagde hun „ waartoe dit uitstel dienen
 „ zou? En of men 't regt der Magiftraat dagt
 „ te doen betwiften op de Sinode? Zo ja;
 „ dan zouden de Heeren daar ook tegen-
 „ woordig willen zyn, om hun regt fttaande
 „ „ te

1630. „ te houden.” Doch die van den Kerken-
 raad antwoordden „ dat zy zulks geenszins
 „ voorhadden, zynde het regt der Wethou-
 „ deren tot het neemen van zitting in de
 „ Kerkelyke Vergaderingen zo blykbaar,
 „ dat het niet kon in twyfel getrokken wor-
 „ den. Zy verzogten slegts uitstel, tot hun-
 „ ne eigene ontlasting, op dat zy de bestraf-
 „ fing der Classen en Sinoden ontgaan mog-
 „ ten; voor welke zy bedugt waren, wan-
 „ neer zy, zonder derzelve kennis, in de
 „ zitting bewilligd hadden.” Burgemeeste-
 ren hernamen „ dat dit slegts blaauwe uit-
 „ vlugten waren, voorgesteld alleen om
 „ tyd te winnen. Immers, konden zy niet
 „ Kerkelyk bestraft worden, om het toe-
 „ staan van iet, welk, in de Nationaale Si-
 „ node, beslooten was. Eene byzondere
 „ Sinode hadt geene magt, om iet te doen
 „ tegen zulk een besluit; eene Classe nog
 „ veel minder. Ook was de zitting den
 „ Wethouderen van Delft, Leiden en Enk-
 „ huizen toegestaan, zonder voorgaande
 „ goedkeuring van eenige Sinode: en 't
 „ was nooit gehoord, dat de Kerkenraaden
 „ daarover eenige bestraffing hadden moe-
 „ ten ondergaan. Zo de afgezondenen dan
 „ eenigen naderen last hadden op het toe-
 „ staan der zittinge; verzogt men dat zy
 „ dien wilden openen, op dat men 't werk
 „ gevoeglyk beginnen mogt. De Heeren
 „ waren te vrede, de zitting te verschui-
 „ ven, tot zulk eenen bekwaamen tyd, als
 „ men onderling zou overeenkomen.” Doch
 „ alzo de afgezondenen verklaarden, geen
 ver-

Burge-
 meeste-
 ren too-
 nen de
 onbillyk-
 heid van
 dit ver-
 zoek.

verderen last te hebben, liet menze gaan (k). 1630.

Midlerwyl, viel 'er, ter Vergaderinge van Hande-
lingen Holland, ook veel te doen, over 't byleggen ter Ver-
gaderin-
ge van
Holland, der Kerkelyke onlusten, te Amsterdam. Eenige Leden der Staaten stelden de Regeering over de
zitting
in den
Kerken-
raad, en
over 't
uitzetten deezer Stad in 't ongelyk, en spraken, op 't van
Smout. aanhouden der Kerkelyken, van het byeenroepen eener Provinciaale Sinode, waarin de zaak van Smout, die van de Remonstrantische Vergaderingen, en die van de zitting der Wethouderschap in den Kerkenraad zouden onderzocht worden. Doch de Vroedschap verklaarde uitdrukkelyk, dat zy nimmer in zulk eene Sinode bewilligen zou (l). Ook bleef dezelve agter, na dat 'er de Prins-Stadhouder, en de twee Geregtshoven op gehoord waren (m). HOOFD verhaalt, Ook met hoe zyne Doorlugtigheid, de Hoven by zig den Prin-
ontbouden hebbende, dezelve, ter wederse Stad-
zyde van zig, en tegen over de Afgevaarhouder
digden der Edelen en Steden van Holland, en de
geplaatst hadt: en hoe Burgemeester Bicker, twee Ge-
in deeze byeenkomst, meer dan een voluur, ven.
het woord gevoerd, en van punt tot punt,
van tyd tot tyd, aangewezen hadt, in wel-
ker wyze, Smout zig, zo tegen de hooge
Overheid, als tegen de Bondgenooten, met
ergerlyke, verwaande en haatelyke reden-
nen, hadt verloopen: 't welk van zulk een
gevolg was geweest, dat zelfs de Afgevaar-
digden der hevigste Steden gunstiger begon-
den

(k) Authent. en Waeracht. Verhaal, gedrukt 1630. bl. 18, 21-24.

(l) Resol. Vroedsch. N. 16. 22 April 1630. f. 145 verso.

(m) Vaderl. Hist. XI. Deel, bl. 84.

1630. den te gevoelen van het gedrag der Regeeringe van Amsterdam (n). Doch my is een uittreksel uit eenen anderen Brief ter hand gekomen, geschreeven, naar 't my toefchynt, door den Raadsheer Reigersberg aan zynen Zwager de Groot, waarin alles omftandiger verhaald wordt. Den Pensionaris Kats eerst gevraagd hebbende naar de reden, waarom deeze byeenkomst belegd was; opende de Prins de vergadering, met eene minzaame aanspraak, waarin hy zig zeer beklaagde, over de geschillen onder de Leden, raadende, dat men dezelve, by minzaam vergelijk, eerder dan by daadelyke uitspraak, afdeede. De Presidenten der Geregtshoven verklaarden zig, uit naam derzelven, van één verftand met zyne Doorlugtigheid. De Afgevaardigden van Amsterdam, toen 't woord neemende, bedankten den Prins voor zyne zorge, en verklaarden zig bereid om opening te geeven van de oorzaaken der tegenwoordige oneenigheid. Men verftondt nogtans, dat zulks voegzaamer zou konnen gefchieden, wanneer de beurt om te stemmen aan Amsterdam zou gekomen zyn. De Prins vraagde toen de Edelen, of zy zwaarigheid zouden maaken, om eenige Afgevaardigden naar Amsterdam te zenden. Doch zy antwoordden, by monde van den Pensionaris Kats „ dat de weg, huns oordeels, „ vooraf, wat bereid moest worden.” Dordrecht voegde zig by de Edelen. Maar Haarlem maakte zwaarigheid, om Kerkelyke zaken

(n) HOOFDS Brieven, N. 206. bl. 164.

ken anders dan Kerkelyk te verhandelen, en verklaarde zig voor 't houden van eene Synode. Delft neigde tot het byleggen der geschillen, door middel der tegenwoordige Afgevaardigden. Leiden stemde voor eene Synode in den Haage, om daart te onderzoeken, of de geschillen *polityk* of Kerkelyk waren. Amsterdam deedt, eerst by monde van den Pensionaris, en toen by monde van Burgemeester Bicker, een breed verhaal van den oorsprong der geschillen, die allen den Steden even zeer betroffen, en louter *polityk* waren. „ Zodanig was, zeidenze, „ gewiffelyk, het dulden der Remonstranten, dat, in andere Steden, zo wel geschiedde, als te Amsterdam. In allen „ geval, raakte zulks den Kerkelyken niet. „ De Remonstranten waren, naar 't oordeel „ der Kerkelyken, of eene *polityke Factie*, „ of eene *Sette*. In 't eerste geval, moest „ 'er de Overheid alleen tegen waaken. In „ het tweede, waren zy buiten de Kerk, „ en stonden dus onder geen Kerkelyk gezag. Het regt om zitting in de Kerkenraaden te neemen kwam allen Wethouderen, geregtelyk, toe; werdt buitens Lands, in Zwitserland en te Geneve, gebruikt, en hier te Lande, in sommige Steden. Het uitzetten van Smout was geschied, ingevolge van het regt der Magistraaten in 't gemeen, om oproerigen burgeren, Predikanten zo wel als anderen, de Stad te ontzeggen. Wilden andere Steden haar regt in Sinoden laten

1630. „ betwiften; Amftterdam verftondt, dat
 „ zulks zo veel was als 's Lands hoogheid
 „ weg geeven, en alles in verwarring bren-
 „ gen. Men zeide, dat geen Predikant zy-
 „ ner bedieninge zeker zyn kon, zo men
 „ hem over zyne Predikationen voor de Ma-
 „ giftraaten kon aanspreken; maar kon
 „ wel eenige Regeering beftaan, als de
 „ Predikanten, ongeftraft, alles voor de
 „ Gemeente zeggen mogten?" Hierby werdt
 „ gevoegd eene fchets van Smouts trant van
 „ prediken, die niemant der Raaden van de
 „ Hoven, zonder verwondering, hooren kon.
 „ De Burgemeesteren Bicker en Bas verklaar-
 „ den, by herhaalinge en ernftelyk „ dat de
 „ Stad haar regt niet zou laaten krenken
 „ door de Synode; maar daartegen gebrui-
 „ ken de middelen, die haar, door God en
 „ de natuur, verleend waren. De Kerke-
 „ lyken zогten, zeidenze, op eenen dag,
 „ een Pausfelyk gezag te verkrygen; daar
 „ de Pausen, zo veele jaaren, over gear-
 „ beid hadden." 't Slot van alles was „ dat
 „ zy wel lyden mogten, dat men de gefchil-
 „ len zогt by te leggen, mids zulks ge-
 „ fchiedde, zonder verkorting van Stads
 „ geregtigheid." De Steden Alkmaar,
 „ Hoorn en Enkhuizen verklaarden „ geenen
 „ anderen laft te hebben dan om de zaaken
 „ te doen verhandelen in eene Synode, „
 „ zonder eenige reden te geeven van haar ge-
 „ voelen. *De Heer Foreest*, (ik gebruik hier
 „ des Schryvers eigene woorden) *die wel kan*
 „ *fpreeken, alfoo tegen syn eigen opinie advi-*
 „ *feer-*

feerde, *passerde daer licht over* : de andere twee waeren *slechte broeders* (o). De Prins-Stadhouder vondt niet vreemd, dat men, 1630.

volgens eenen voorslag van Dordrecht, de zaaken liete afdoen door vier Raaden uit de twee Geregthhoven en vyf Kerkelyken, twee Professoren, en drie Predikanten. Doch de Kerkelyken, en, gelyk wy gezien hebben, verscheiden' Steden zelve, maakten zwaarigheid, om, over zaaken, die zy voor Kerkelyk hielden, anders dan door Kerkelyken, te laten oordeelen. De Afgevaardigden der Noordhollandsche Sinode, sedert eenigen tyd, met de Regeeringe van Amsterdam, vergeefs, gehandeld hebbende, deeden, in November, eenen voorslag ter Vergaderinge van Holland, om de geschillen in der minne af te doen. Doch deeze behaagde den Staaten niet (p). Ook nam 'er de Stad Amsterdam in 't byzonder geheel geen genoegen in. Eindelyk, deedt zyne Doorlugtigheid, in 't begin van December, eenen voorslag, hierop uitkomende „ dat de Heeren van Amsterdam, nog „ voor eenigen tyd, zouden stilstaan, met „ het neemen van zitting in den Kerkenraad; en dat Smout Predikant zou zyn, „ als voorheen; zyne gaadje genieten, en „ overal beroepelyk wezen; doch zig wagen van binnen Amsterdam te komen.”

De Vergadering van Holland nam genoegen in deezen voorslag, en verzogt den Prins, de

Voorslag van den Prins Stadhouder.
De Staaten neemen 'er genoegen in.

(o) Extract uit een brief van een' ooggetuige. MS.

(p) Vaderl. Hist. XI. Deel, bl. 35.

1630. de zaaken, door zyne tuffchenfpraak, op
 De Stad Amster- deezen voet, te willen afdoen. De Vroed-
 dam, ins- fchap van Amsterdam, in aanmerking nee-
 gelyks. mende, hoe veel werks de Prins gehad hadt
 aan het byleggen der Kerkelyke onlusten
 hier ter Stede, oordeelde, dat het niet wel
 voegen zou, dat zy zig verzettede tegen
 zynen voorflag. Zy bewilligde 'er dan ge-
 reedelyk in (q). De Prins, zynen voorflag
 De Prins doet ee- in eene uitspraak veranderende, verklaarde,
 ne uit- op den twintigften December „ dat Burge-
 fpraak, „ meesteren en Regeerders der Stad Am-
 overeen- „ fterdam, de gemeene zaak ten beste, den
 komstig „ tyd van een jaar, van heden af te reke-
 met zy- „ nen, zouden vertoeven met het neemen
 nen „ van zitting in den Kerkenraad, en het
 voorflag. „ regt, welk hun anderszins toekwam, voor
 „ zo lang, niet gebruiken; dat Adriaan
 „ Smout Predikant zyn en blyven, gaadje
 „ genieten, en overal beroepelyk zyn zou;
 „ doch zig onthouden van te komen binnen
 „ Amsterdam (r).” 't Liep aan tot in Maart
 des volgenden jaars, eer de Noordholland-
 fche Sinode zig op 's Prinsen voorflag ver-
 klaarde. Doch eer wy dit verhaalen, moe-
 ten wy nog 't een en 't ander aantekenen,
 welk tot de gefchiedeniffen van Amsterdam,
 in deezen jaare, behoort.

Zekere Op den twaalfden April deezes jaars, wa-
 Vraagen ren, door myne Heeren van den Geregte,
 der Aka- verboden zekere vraagen, op den naam
 demie van de *Akademie* hier ter Stede, in 't licht
 hier ter ge-

(q) Refol. Vroedfch. N. 16. 24 Dec. 1630. f. 176.

(r) Refol. Holl. 12, 21 Dec. 1630. bl. 164, 174.

gekomen, met derzelve antwoorden; also 1630.
 menze hieldt te strekken, tot vermeerde-^{Stede}
 ring van den haat en verbittering, onder de^{worden}
 ingezetenen (s). 't Is my ten hoogsten waar-^{verboo-}
 schynlyk, dat, met dit verbod, onder an-^{den.}
 deren, gezien werdt op de *Vraagen* en *Ant-*
woorden, in VONDELS *Hekeldigten* (t), te
 vinden, schoon de uitgeevers van die He-
 keldigten, en de Schryver van VONDELS
Leven (u) geoordeeld hebben, dat dezelve,
 eerst in 't jaar 1631, gedigt zyn. Zie hier
 een staaltje van de zinrykten deezer *Vraa-*
gen, door VONDEL gedaan, uit den naam
 der Akademie, welks Zinspreuk YVER was;
 en van de antwoorden, daarop gegeven,
 door den Drossaard HOOFD.

D'AMSTERDAMSCH E AKADEMI

*aan alle Poëten en Dichters der Vereenigde
 Nederlanden, Liefhebbers van de
 goude Vryheid.*

Apol, op Helikon gezeten,
 Vraegt al zyn heilige Poëten:
 Wat beste en slimste tongen zyn?
 Of waerheit zaligh maekt, of schyn?
 Of dwang van vrome Christen zielen
 Niet strekt om Hollandt te vernielen?
 Of vryheit niet en was de schat
 Waerom men eerst in oorlog tradt?
 Of ook in welbestierde Steden
 Een oproermaker wordt geleden?

Of

(s) Keurb. K. f. 145.

(t) Bladz. 187 enz.

(u) Bladz. 33.

1630.

Of huizeplondren vesten sticht?
 Of d'eedt geen burgery verplicht?
 En of zich Leeraers niet verlopen,
 Wanneerze dezen bandt ontknoopen?
 Wiens antwoord kortst en bondigst is,
 En klaerst in deeze duisternis,
 Dien zullen d'AKADEMIHEEREN
 Met eenen PRINCEN ROEMEREEN:
 Daar Pallas, met haer diamant
 In snee den Veldtheer van het landt;
 Die met 's Hartogenbosch gaet stryken,
 Daer Maurits tweemaal of moest wyken.

Y V E R.

*D'Antwoorden moeten ingebracht worden voor
 den eersten van Somermaand, zynde de dagh
 onzer Verkiezinge, als Apollo te recht zal
 zitten om den prys te geven, dienze verdient.*

A N T W O O R D T.

De beste tong die stemmen smede
 Zong Gode lof, den menschen vrede.
 Die swygend meest haer deughd be-
 toont,
 Is die met vuur d'Apostels kroont.
 De snoodst' op aerde deedt de menschen,
 Zoo wys als Godt te weezen wenschen
 De booste sprak in 't hemelryk,
 Myn magt zy d'hooghste magt gelyk.
 In hun sticht Godt zyn heerschappyen,
 Die, met het doen, 't geloof belyen.
 Schyn, als een drogh en dwaellicht,
 leidt
 Wie dat haer volgt, ter duisterheit.

De

De vroomen zielen te belaegen, 1630.
 Kan Hollands zachte grond niet draegen.
 De Roomsche geus het smekent blad
 Tot Brussel ondertekent had,
 Zoo wel als d'ander, en verzocht 'er
 's Lants vryheit by aen 's Kaizers dochter.
 Den muiter, die gerustheit haet,
 Looft altyt een geschikte staet.
 Daer d'eene burger 's anders muuren
 Bestormt, die stad en kan niet duuren.
 Geen aerdsche Godt, of hy wordt by
 Een eedt verknocht: meer schuttery.
 Wat Leeraers ooit dien band ontlitsen,
 Die kerven 't snoer der zeven flitsen.

P. C. H.

De Regenten van 't Gasthuis, bevinden de dat hun Pesthuis zeer vervallen was, verzogten, in den Zomer deezes jaars 1630, verlos om een nieuw te stigten aan de oostzyde van den Heiligen Weg, even binnen de vryheid der Stad. 't Gebouw werdt, nog in dit zelfde jaar, aangevangen: en de Stad ondersteunde het Gasthuis, tot de stigtinge van het zelve, met vierentwintig duizend guldens (v).

Burgemeesteren, door den Raad gemagtigd, hadden, in deezen jaare, wederom eene party Graanen ingekogt, en daarvan in October, reeds een merkelyk gedeelte moeten uitleveren aan bakkers, die kooren te koop konden krygen, also 'er

De ingezeten der Stad worden geteld, ter gelegenheid eener niets

(v) Resol. Vroedsch. N. 16. 20 Juny 1630. f. 152.

1630. niets geveild werdt. Zy waren, derhalve, fchaars- bedugt, dat de voorraad, dien zy opgedaan heid van hadden, niet toereiken mogt, om de inge- graanen. zetenen, in geval van nood, te voorzien. Doch om hiervan, met grond, te kunnen oordeelen, vonden zy geraaden, 't getal van alle de zielen, die zig in de Stad bevonden, door de Kapiteinen der burgerye, te doen opneemen. De Vroedschap stemde met Burgemeesteren, en magtigde hen, om nog eenigen inkoop van Graanen of andere eet- waaren te doen (w). Van de voorgenomen telling hebben wy reeds elders gewaagd, en te gelyk gemeld, dat ons niet gebleeken was, of zy geschied ware (x); doch sedert hebben wy eene byzondere aantekening van de gemelde telling gevonden, die, op den agttienden December des jaars 1630, reeds voltrokken was. 't Getal der hoofden, in de twintig Wyken der Stad, beliep, onder de volgende Kapiteinen:

Onder Dr. Pieter Opmeer . . .	8755.
— Pieter Jansz. Reaal . . .	3140.
— Dr. Allardus Cloek . . .	3938.
— Jan Claaszoon Vlooswyck . . .	5727.
— Dr. Hendrick Reynst . . .	11966.
— Dr. Mattheus Raaphorst . . .	3333.
— Jacob Bicker . . .	2215.
— Dr. Albertus Coenradus . . .	6376.
— Dr. Jacob Backer . . .	2191.
— Dr. Jacob Pietersz. Hoogkamer . . .	2405.
	On-

(w) Resol. Vroedsch. N. 16. 12 Sept. 17 Octob. 1 Nov. 1630, f. 165 verso, 166 verso, 167 verso.

(x) I. Deel, II. Boek, bl. 171.

XIV. BOEK. GESCHIEDENISSEN. 475

Onder Dr. Reinier Reaal	8939.	1630.
— D. Cornelis van Dronkelaar	2938.	
— Cornelis Jacobsz Wayer . .	2914.	
— Abel Matthys Verburg . . .	4477.	
— Dr. Pieter Egbertsz Vink . .	4334.	
— Jacob Symonsz. de Vries . .	3455.	
— Dr. Hillebrand Schellinger .	2649.	
— Dr. Pieter Bas	8319.	
— Dr. Ernst Roeterz	20448.	
— Jan Witsz	6730.	
	<hr/>	
	115249 (4).	

De Regeering hadt, op verzoek der ge-
 erfden aan de oostzyde des Buiten-Amstels,
 reeds voor lang geschied (y), een toegang
 en wandelweg aldaar begonnen te leggen,
 van de Stad af tot aan de Diemermeer; en
 verwierf, op den eenentwintigsten July des
 jaars 1631, Octroi van 's Lands Staaten, om
 de gronden, die zy tot voltrekking van 't
 werk zou noodig hebben, volgens Schepe-
 nen-schatting, te mogen naar zig neemen (z).

Weg,
 langsden
 Ooster-
 Amstel
 gelegd.
 1631.

De uitspraak des Prinzen van Oranje over
 de Kerkelyke geschillen, van den twintigsten
 December des jaars 1630, was wel by de
 Wethouderschap van Amsterdam aangeno-
 men; doch voldeedt niet aan den Kerken-
 raad deezer Stad, en even weinig aan de
 Noord-

De Ker-
 kelyken
 neemen
 geen ge-
 noegen
 in de uit-
 spraak
 van den

(y) Resol. Vroedsch. N. 15. 22 Nov. 1624. 28. Jan. 1625. f. 48, 59.

(z) Handv. bl. 346.

(4) Resol. van den Oud-Raad van Burgerm. I. en II. Deel, f. 62. In het oorsprongkelyke, staat maar 114949; zo dat 'er een misflag zyn moet, of in de optelling, of in de byzondere getallen.

1631.
Prinse
Stadhou-
der.

Noordhollandsche Sinode, die, in Maart des jaars 1631, te Enkhuizen, vergaderd zynde, besloot „ dat, schoon de gedagten „ der Classen daar heenen scheenen te loopen, dat de Heeren van Amsterdam geen zitting behoorden te neemen in den Kerkenraad, tot op het vaststellen eener Kerkenordeninge; en dat Adriaan Smout, die, buiten de gewoonlyke orde, om zyn prediken, van den dienst ontzet was, in denzelven behoorde te worden hersteld; zy egter, ten gevalle van den Prinse, ten gemeenen nutte, en uit geneigdheid tot de vrede, wel wilde toestaan, dat de Heeren van Amsterdam de zitting in den Kerkenraad verschooven, tot dat de Prins, de Staaten en de Sinode deswege zouden verdraagen, mids de Kerkenraad agt gave, om jaarlyks eenigen uit de Wethouderschap, Leden der Kerke zynde, tot Ouderlingen te verkiezen, gelyk alreeds geschied was; dat Adriaan Smout, vrywilliglyk verblyvende uit Amsterdam, Predikant zyn en blyven zou, gelyk voor deezzen; zyn gaadje genieten; overal beroepelyk zyn, en van de Sinode voor Predikant van Amsterdam gehouden worden; en dat de Wethouderschap van Amsterdam, met andere Predikanten, over 't stuk van prediken, zonder voorafgaand Kerkelyk oordeel, voortaan, op zulk eene wyze, niet geliefde te handelen.”

Verklaaring der
Stad tegen het

Men leverde, den agttienden Maart, een affchrift van dit Besluit ter Vergaderinge van Holland over. De Afgevaardigden van Am-

Amsterdam lazen 't, met veel verontwaardiging, en verklaarden 't, den twintigsten, in eenen brief aan zyne Doorlugtigheid, „ voor t'eenemaal ftrydig met 's Prinsens uitspraak, en met het blykbaar regt der Magiftraaten.” Voorts, bedankten zyne Doorlugtigheid, voor de zorge en moeite, by hem, in deeze zaak, aangewend, in vertrouwen „ dat hunne Principaalen, nu alles wat zy konden hebben, de toegebragt, zonder uitftel, onder 't welneemen van zyne Doorlugtigheid, met de zitting in den Kerkenraad mogten en behoorden voort te gaan, en tot handhaving hunner Gerechtigheid te doen, 't geene zy geraaden zouden vinden, zonder aan eenige voorwaarden, alzo dezelve by de Kerkelyken verworpen waren, gebonden te zyn, ten ware 's Prinsens uitspraak, als nog, binnen weinige dagen, aangenomen wierdt.” Voorts, verklaarden zy „ dat, noch zy, noch hunne Principaalen, omtrent de aangeroeerde zwaa- righeden, de Synode gekend hadden, en nog niet kenden; en dat zy van dezelve geene uitspraak altoos behoefden te verwagten, veel min naar te komen (a).”

Doch de Synode, in plaats van zig te voegen naar 's Prinsens uitspraak, deedt, den eerften April, een besluit aan den Pensionaris Kats overleveren, welk nog een toonhooger floeg. Zy verklaarde „ dat, in de vier eerfte Nationaale en Provinciaale Si-

1631.

besluit

der

Noord-

holland-

fche Si-

node.

Nader

besluit

der Si-

node.

,, NO.

(a) Añte van Resolutie enz. gedr. 1631. bl. 5, 6.

1631. „ noden, van de jaaren 1571, 1574, 1578 en
 „ 1581, geen gewag gemaakt was van 't
 „ stuk der Zittinge; dat dezelve, alleen by
 „ toegeeving, en by de buitengewoone ge-
 „ legenheid der Leicestersche Regeeringe,
 „ in de Kerkenordering des jaars 1586,
 „ was vastgesteld; dat de Kerkenordering
 „ van Dordrecht van den jaare 1619, waar-
 „ in de Zitting ook gesteld was, wel onder-
 „ zocht, doch niet nauwkeuriglyk herzien;
 „ en dat geene van die twee Kerkenorde-
 „ ningen, door de Staaten, bekragtigd,
 „ noch ook, in allen deele, alomme naar-
 „ gekomen was; dat, eindelyk, hunne Ede-
 „ le Groot-Mogendheden, by herhaalde be-
 „ sluiten, zo van den jaare 1579, als laat-
 „ stelyk van den jaare 1624, hadden goed-
 „ gevonden, dat alle zaaken gelaaten zou-
 „ den worden by 't gebruik, welk, tot hier-
 „ toe, in elke Classe, gevolgd was. Dat,
 „ om alle deeze redenen, de Kerkenraad
 „ van Amsterdam, daar die zitting nimmer
 „ in gebruik was geweest, dezelve, tot op
 „ het vaststellen eener wettige Kerkenorde-
 „ ninge, den Heeren beleefdelyk weigeren
 „ moest, te meer, om dat menze den Ker-
 „ kenraad wilde opleggen als eene straf,
 „ daar dezelve geene bewustheid hadt van
 „ zig ergens in vergreepen te hebben, be-
 „ halve dat, door deeze zitting, waarschyn-
 „ lyk, den weg gebaand zou worden, eerst
 „ tot gemaatigdheid tusschen die van de
 „ Religie en de Remonstranten, en daarna
 „ tot daadelyke invoering der Arminiaane-
 „ rye. Dat ook, onder deksel van een voor-
 „ ge-

„ gewend regt of Privilegie, alle Wethou- 1631.
 „ ders en Heeren zitting in den Kerkenraad
 „ zouden kunnen neemen, en dat elk, da-
 „ gelyks, wat nieuws in de Kerkenordering
 „ zou kunnen invoeren: 't welk niet dan tot
 „ veele verwarring aanleiding geeven zou.
 „ Dat de Synode, hierom, den Predikanten
 „ en Ouderlingen der Kerke van Amster-
 „ dam vermaande en beval, zig te schik-
 „ ken naar dit besluit, en ingeval hun, daar-
 „ om, onverhoopt, eenige zwaarigheid
 „ overkomen mogt, hadden zy zig, op na-
 „ der advys der byzondere Classen, op de
 „ Gedeputeerden der Synode, en op de Si-
 „ node zelve te beroepen." Ten opzigte
 van Smout, trok de Synode ook in, 't gene
 zy te vooren toegegeven hadt. Zy beweerd-
 de „ dat Predikanten, over hun prediken,
 „ door Kerkelyken, geoordeeld, en, gelyk
 „ zy Kerkelyk werden aangenomen, ook
 „ Kerkelyk moesten worden afgezet." Zy
 beriep zig op eene Resolutie der Staaten van
 den dertigsten May des jaars 1579, die door
 Prins Willem den I. bekragtigd, en waarby
 verklaard was „ dat men, in 't aanneemen
 „ en afzetten der Kerkendienaaren, geene
 „ nieuwigheid zou toelaaten." En zy ver-
 klaarde, eindelyk „ dat Smout, die, zonder
 „ een voorafgaand Kerkelyk oordeel, door
 „ Burgemeesteren van Amsterdam, afgezet
 „ was, in zynen dienst behoorde hersteld te
 „ worden, tot dat hy, over zyn prediken, in
 „ eene wettige Kerkelyke Vergadering, be-
 „ klaagd, en zyne schuld daarin, naar den
 „ woorde Gods, gebleeken ware." Doch
 ten

1631. ten besluite betuigde zy nog „ te wenschen,
 „ dat haare laatst voorgaande voorlagen
 „ mogten aangenomen worden (b).”

Ernstige
 aanteken-
 ning der
 Stad Am-
 sterdam,
 tegen dit
 besluit
 der Sino-
 de.

De Heer *Jakob Kats*, Pensionaris van Dordrecht, die thans de Vergadering van Holland, by voorraad, waarnam, alzo de Raadpensionaris Duik, onlangs, overleeden was, zelf niet wetende, tot wat einde hem dit Sinodaal besluit overgeleverd was, stelde het den Afgevaardigden van Amsterdam in handen, die 'er, terstond, eene ernstige aantekening tegen deden, met verzoek dat dezelve, in de openbaare *Notulen* van den Staat, mogt worden ingevoegd. Zy verklaarden, gezien te hebben „ dat de Kerkelyke „ besluiten der Sinode, zo wegens het nee- „ men van zitting in den Kerkenraad te Am- „ sterdam, als wegens het uitzetten van „ Adriaan Smout, niet gegrond waren op „ eenigen Tekst uit Gods woord, zo als „ wel behoord hadt; maar ten deele op kwa- „ lyk begreepen en ontydig bygebragte Re- „ solutien van hunne Edele Groot-Mogend- „ heden, ten deele op verkeerde gevolgen, „ en ongegronde vermoedens en onder- „ stellingen.” Zy voegden 'er by „ dat, „ zo wel het zitten der Magistraaten in „ den Kerkenraad, als het regt van uitzet- „ ting van onrustige, onnutte en oproerige „ menschen, geregtigheden waren, den „ Landen, Heeren, Leden en Steden, naar „ alle Goddelyke en Weereldlyke Regten,

„ toe-

(b) Geregistr. in de Resol. Vroedsch. N. 16, 28, 29 April 1631. f. 195 verso enz. Zie ook Acte van Resol. enz. gedr. 1631. bl. 7-12.

„ toekomende; dat de Staaten dezelve al 1631.
 „ toos erkend hadden, en vermaand te oef-
 „ fenen; gelykze ook altoos geoefend wa-
 „ ren, jegens allerlei Perfoonen. Dat de
 „ zitting der Magiftraaten in den Kerken-
 „ raad, in verfcheiden' Steden van Holland,
 „ in gebruik was, en den Magiftraaten,
 „ *ipfo jure Magiftratus* (*), en als *Custodes* (*) uit
 „ *utriusque tabulae* (†), toekwam, volgens hoofde
 „ de erkentenis der Nationaale Sinoden, van het
 „ federt 1586 gehouden, en zelfs der jong- regt van
 „ ste Dordrechtsche, in het XXXVII. punt 't Magi-
 „ van de ontworpen Kerkenordeninge. Dat straats-
 „ deeze twee punten, derhalve, niet in zelf.
 „ gefchil getrokken, noch onbruikbaar ge- (†) Be-
 „ maakt konden worden, vooral niet in ee- waarders
 „ ne Kerkelyke Sinode, aan welke de Wet twee ta-
 „ houderschap deeze punten nimmer ver- felen.
 „ bleeven hadt; en te minder, naardien zy
 „ zig voor openbaare partye hadt verklaard.
 „ Dat zy, al waren zy Kerkelyk, 't welk
 „ zy niet waren, nogtans, in geene byzon-
 „ dere Sinode, mogten onderzocht worden,
 „ om dat zy, immers het stuk der Zittinge,
 „ in eene Nationaale van den jaare 1586,
 „ was afgedaan. Dat de Commiffariffen
 „ politicq, die, wegens hunne Edele Groot-
 „ Mogendheden, in 't voorleeden jaar, de
 „ Provinciaale Sinoden hadden bygewoond,
 „ zig ook gefield hadden tegen 't verhan-
 „ delen van zulke punten, het afdoen van
 „ welken, eindelyk, door hunne Edele
 „ Groot-Mogendheden, aan den Heere
 „ Prinfe van Oranje gefield was. Dat zyne
 „ Doorlugtigheid, hierop, eene uitspraak
 IV. STUK. H h „ hadt

1631. „ hadt gedaan, waarin de Wethouderschap
 „ van Amsterdam, doch niet de Synode be-
 „ willigd hadt, die zelfs, tegen de ver-
 „ maaning van den Raadsheer *Loenius*,
 „ Commissaris politicq, en terwyl hy naar
 „ den Haage gereisd was, om het goed-
 „ vinden der Staaten op het voorneemen
 „ der Synode te verstaan, besluiten genomen
 „ hadt, over het erkende regt des Lands
 „ en der Steden, strydig met 's Prinsfen ver-
 „ klaaring. Dat men zelfs getragt hadt, de
 „ Acte van dit voorgewend besluit den Prin-
 „ se in handen te stellen, met verzoek, dat
 „ zyne Doorlugtigheid zig daarnaar gelief-
 „ de te rigten. Doch dat de Prins verklaard
 „ hadt, zig van zynen pligt gekweeten, en
 „ de zaak afgedaan te hebben. Dat de
 „ Afgevaardigden van Amsterdam zig, der-
 „ halve, hielden aan hun jongste berigt, en
 „ alle Sinodaale aanhaalingen, redenen,
 „ handelingen, besluiten, ten hunnen op-
 „ zigte, voor nietig en kragteloos verklaar-
 „ den; dat ook eenigen, wie zy waren,
 „ Kerkelyken of anderen, zig gedraagende
 „ naar de gemelde Kerkelyke besluiten, niet
 „ zouden verschoond worden; maar onder-
 „ worpen blyven aan Burgemeesteren en
 „ Regeerderen, die, tot handhaavinge van
 „ hun regt, tegen de onlydelyke indringing
 „ der Kerkelyken in politike zaaken, ook
 „ van zins waren te gebruiken alle regt,
 „ magt en middelen, hun van Gode ter
 „ hand gesteld, zo als zy, naar eed en
 „ pligt, zouden vinden te behooren. En
 „ zo hieruit, voor de Stad Amsterdam,
 „ voor

„ voor het lieve Vaderland, en voor de 1631.
 „ Kerke, eenige meerdere zwaarigheid
 „ mogt ontstaan, verklaarden zy, voor
 „ God en hunner Edele Groot-Mogendheden
 „ Vergadering, dat hunne meesters daar-
 „ aan onschuldig waren, terwyl zy ver-
 „ trouwden, dat hunne Edele Groot-Mo-
 „ gendheden alle inbreuk op der Landen
 „ en Steden geregtigheden zouden helpen
 „ weeren, en die geregtigheden, daaren-
 „ tegen, tegen ongelyk en hinder, hand-
 „ haaven, gelyk, naar eed en orde der Re-
 „ geeringe, vereifcht werdt (c).” De Af-
 „ gevaardigden, federt, verflag doende van
 hunne verrigtingen aan de Vroedschap,
 werden bedankt door Burgemeesteren en
 Raaden, die te gelyk beslooten „ dat men,
 „ tegen den (*) toeleg der Kerkelyken, en (*) Me-
 „ den voet, dien zy in deezen hielden, met *nees.*
 „ kragt zou aangaan, en, ten dien einde,
 „ alle mogelyke magt en middelen in 't
 „ werk stellen; wordende Burgemeesteren
 „ gemagtigd, om daarin te doen, 't gene
 „ zy zouden geraaden vinden (d).”

De Kerkelyken zaten, ondertuffchen, ook Verder
 niet ftil, maar leverden, ter naaſter Verga- Besluit
 deringe van Holland, die in July gehouden der
 werdt, een lang gefchrift over, tegen de Vroed-
 aantekening der Afgevaardigden van Am- ſchap
 ſterdam. En naardien op dit Gefchrift wei- op dit
 nig agt ſcheen geſlaagen te zyn, verſtondt ſtuk.
 men,

(c) Geregift. in de Refol. Vroedsch. N. 16. 28, 29 April 1631. f. 198 verſo. Zie ook Acte van Resolutie enz. gedr. 1631. bl. 12 enz.

(d) Refol. Vroedsch. N. 16. 28, 29 April 1631. f. 200.

1631. men, sedert, dat zy, te raade geworden waren, de zaak, in November, wederom in de Vergadering te brengen. De Afgevaardigden van Amsterdam werden dan gelast, te wege te brengen, dat de zaak niet in overweeging kwame; doch zo 't egter geschieden mogt, moesten zy 't regt der Stad verdedigen; en zo 'er eenige Resolutie tegen genomen werdt, daar tegen *protesteeren*, en van hun *Protest* aantekening doen houden in 's Lands Registers (e). Doch 't schynt, dat de Kerkelyken, sedert, veranderd zyn van gedagten. Immers ik vind niet, dat zy eenige nieuwe poogingen, tot bereikingen hunner oogmerken, ter Vergaderinge van Holland, gedaan hebben.

Zy magtigt Burgemeesteren op nieuws, om zitting te neemen in den Kerkenraad.

't Wordt, onder zekere voor-

Maar Burgemeesteren van Amsterdam herinnerden de Vroedschap, op den zeventwintigsten December „ dat de tyd ons „ zitting in den Kerkenraad te neemen, „ door den Prinse beraamd, nu verstreken „ was, en dat zy hierom te raade geworden waren, eerstdaags zitting te neemen.” De Vroedschap magtigde hen, op nieuws, om zulks te doen, zo als zy, naar hunne bescheidenheid en wysheid, zouden bevinde te behooren (f). De Kerkenraad, die nu niet anders verwagten kon, dan dat de zitting zou voortgaan, wendde alle poogingen aan omze, ten minste nog eenigen tyd, te doen uitstellen, en kwam, eindelyk, in January des jaars 1632, met Burgemeesteren

(e) Refol. Vroedsch. N. 16. 29 Nov. 1631. f. 220.

(f) Refol. Vroedsch. N. 16. 27 Dec. 1631. f. 224 verso.

ren overeen „ dat dezelve, tot den eersten 1631.
 „ May eerftkomende, zou worden uitge- waarden,
 „ fteld, onder de volgende voorwaarden: uitge-
 „ 1. Dat 'er eene volkomen vergetenis zyn fteld.
 „ zou van al wat, ter gelegenheid der zit-
 „ tinge, voorgevallen mogt wezen; en dat
 „ die zitting niet als eene ftraf zou worden
 „ aangemerkt. 2. Dat de zitting, om allen
 „ wantrouwen weg te neemen, en de *goe-*
 „ *de Correspondentie* tuffchen Burgemeefte-
 „ ren en den Kerkenraad te bevestigen,
 „ met kennis en advis der Gedeputeerden
 „ van de Synode en der byzondere Claffen
 „ van Noordholland, genomen zou worden.
 „ 3. Dat, door deeze zitting, de gemeene
 „ Kerken, onder de Synoden van Holland
 „ en Weftfriesland behoorende, niet zou-
 „ den benadeeld worden. 4. Dat, tot het
 „ neemen deezer zittinge, door Burge-
 „ meefteren, een of twee uit hun, zynde
 „ Ledemaaten der Gemeente, zouden ge-
 „ magtigd worden, om te aanhooren, en
 „ op alle voorvallende zaaken naar Kerken-
 „ orde te raadpleegen; doch zonder beflis-
 „ fende ftem te hebben. 5. Dat ook, door
 „ deeze zitting, de Kerk van Amftterdam,
 „ in haare gewoone orde, zo in 't beroepen
 „ van Predikanten en in 't verkiezen van
 „ Ouderlingen en Diakenen, als in alle an-
 „ dere kerkelyke dienften, niet zou ver-
 „ kort worden: en dit alles tot geen ander
 „ einde, dan tot handhaavinge der waare
 „ Chriftelyke Gereformeerde Religie, zo
 „ als die tegenwoordig, in de openbaare
 „ Kerken alhier, geleerd werdt, en laafte-

1631. „lyk, in den jaare 1619, in de Nationaale „Sinode te Dordrecht, vastgesteld was (g).”
 Uit het bewilligen in deeze voorwaarden, bleek, eindelyk, dat de Kerkelyken te Amsterdam eenigszins aan de hand kwamen. Zy vervoegden zig, terstond, met een Verzoekschrift aan 's Lands Staaten en aan zyne Doorlugtigheid, en verwierven, den negentienden Maart, goedkeuring der gemaakte Overeenkomst, behoudens het regt der E-delen en Steden, om zitting te neemen in de Kerkenraaden, en de verklaring der Stad Amsterdam, dat zy, tot het verrigte, geene goedkeuring behoefde (h). De zitting in den Kerkenraad volgde op deeze Overeenkomst, en duurde eenige jaaren; doch werdt eindelyk gestaakt. Maar Smout, die sedert nergens beroepen werdt, onthieldt zig buiten Amsterdam, en bekwam, niet zonder moeite, zyne Predikants-gaadje (i). Ondertusschen, werdt de rust in de Stad, allengskens, volkomenlyk hersteld. De Predikanten schikten zig, in zo verre, naar de begeerte der Wethouderschap, dat Jacobus Laurentius, die zelf altoos zo gemaatigd geweest was, dat hy, by sommigen zyner medebroederen, voor eenen vleijer der Heeren gehouden werdt, naderhand (5), zeer kwalyk nam, dat HUGO DE GROOT de Amsterdamsche Kerkelyken, in zeker geschrift,

't Geschiedt eindelyk.

(g) Resol. Vroedsch. N. 16. 29 Jan. 1632. f. 226 verso.

(h) Zie 't *Requies* en de *Apostille* hier agter, in de *Bylaagen* Lr. B.

(i) Resol. Holl. 27 July 1640. bl. 160.

(5) In 't jaar 1642.

schrift, *oproerig* genoemd hadt. Men hielt hem voor „, dat de Groot alleenlyk zag op de „ Kerkelyken van 't jaar 1619, en tien jaaren „ laater, niet zo zeer op die der volgende ty- „ den; dat Trigland naar Leiden vertrokken, „ Smout der Stad uit gezet, Kloppenburg ge- „ vlugt was; dat 'er ook eenigen overleeden „ waren; en dat men de tegenwoordigen „ voor gemaatigder hielt, 't zy men zulks „ den Kerkenraad, of der voorzorge van de „ Wethouderschap hadt dank te weeten.” Op welk bescheid, Laurentius geen verzet hadt (*k*). Wy hebben deeze byzonderheid alleenlyk willen aanroeren, om te doen zien, hoe de Kerk de burgerlyke Overheid, al- lengskens, volgde in gemaatigheid.

De Regeering, in aanmerking neemende, dat de jeugd deezer Stad, in 't gemeen, te vroeg, en eer zy eenige gronden van Filozoo-
 fiofie gelegd hadt, van de Latynsche Schoo-
 len, naar de Akademien gezonden werdt, daar zy, buiten 't oog haarer ouderen, lig-
 telyk, verviel tot ongebondenheid, hadt, reeds op 't einde des jaars 1629, beslooten, eenen Professor in de Filozoo-
 fie en Historien herwaards te beroepen (*l*). Omtrent een jaar laater, besloot men tot het beroep van twee Professoren, waartoe Burgemeesteren en Scholarchen gemagtigd werden. Ook werdt toen goedgevonden, het S. Agnieten-Klooster-Kerkje, staande op den Oude-
 zyds Agterburgwal, welk, door de Admi-
 ra-

1631.

Aanlei-
ding tot
het op-
regten
eener
Door-
lugtige
Schoole.

(*k*) Epist. G. J. VOSSII ad H. GROTIUM 17 Junii 1642. inter Præstant. Viror. Epist. p. 818.

(*l*) Resol. Vroedsch. N. 16. 31 Dec. 1629. f. 135 verso.

1631. raliteit, tot een pakhuis werdt gebruikt, bekwaam te maaken tot het doen der openbaare Lessen (*m*). Doch zo dra de voorgenomene opregting van zulk een *Gymnasium illustre*, of *doorlugtige School*, rugtbaar werdt, kantede de Stad Leiden, bedugt voor vermindering van 's Lands Hooge Schoole aldaar, zig ernstelyk tegen de uitvoering van dit voorneemen, tot zo verre zelfs, dat zy weigerde te bewilligen in eenen tweehonderdsten penning, die toen voorgeslaagen was, zo men Amsterdam liete voortgaan met het opregten der doorlugtige Schoole. Die van Amsterdam weezen daartegen aan, dat zy niets voorhadden, welk, naar reden, kon geagt worden te stryden met de Privilegien van 's Lands Hooge Schoole te Leiden (*n*), en stonden, eindelyk, in April deezes jaars 1631, toe, dat men 't geschil met die van Leiden, zo ver het geeven van openbaare Lessen betref, verbleeve aan de uitspraak der twee Geregtshoven, mids de Staaten zig sterk maakten, om die uitspraak, binnen eene maand, te doen geschieden, geduurende welken tyd, men, vrywilliglyk, met het geeven van openbaare Lessen, stilstaan zou (*o*). 't Schynt, ondertusschen, dat de Kerkelyken, zelfs de buitenland-schen, zwaarigheid meenden te vinden, in de opregting der doorlugtige Schoole te Amsterdam. De Zwitserfche Akademien en

De Zwit-
serfche

(*m*) Resol. Vroedsch. N. 16. 11 Dec. 1630. f. 174. verso.

(*n*) Resol. Holl. 2, 18 April 1631. bl. 62, 73. Vide & Præstant. & erudit. Viror. Epist. p. 759, 760, 762.

(*o*) Resol. Vroedsch. N. 16. 28, 29 April 1631. f. 200.

en Kerken hadden, den tweeden Juny des 1631.
 voorleeden jaars, eenen brief herwaards
 gezonden (p), die terstond in 't licht kwam, Akade-
 en waarin zy niet slegts ernstelyk klaagden, mien
 over den aanwas der Arminiaanen hier te ken keu-
 Lande; maar zig ook, omtrent de voorge- ren 't ook
 nomene opregting der doorlugtige Schoole af.
 te Amsterdam, in deezer voege, uitlieten:

„ *Non nihil quoque nos turbatos esse fatemur,*
 „ *novo quodam alio qui superveniebat rumo-*
 „ *re, de nova condenda Academia Amsteroda-*
 „ *mi. Nam cum unitæ Provinciæ Academiis,*
 „ *toto orbe celeberrimis, nec non florentissi-*
 „ *mis Scholis prope abundant, vix aliud nobis*
 „ *persuadere possumus, quam novam Acade-*
 „ *miam, si tamen rumor ille vanus non sit,*
 „ *non orthodoxorum, sed primum quidem Ar-*
 „ *minianorum, mox verò Socinianorum Offi-*
 „ *cinam deterriman, proindeque monstrosis-*
 „ *simarum opinionum, quas hactenus in lucem*
 „ *proferre callidi homines erubuerunt, geni-*
 „ *tricem fore: dat is, Een ander gerugt,*
 „ *welk by het voorige gekomen is, heeft*
 „ *ons, wy bekennen 't, ook een weinig ont-*
 „ *rust: 't gerugt, naamlyk, van het op-*
 „ *regten eener nieuwe Akademie te Am-*
 „ *sterdam. Want naardien de Vereenigde*
 „ *Gewesten, van Akademien, die door de*
 „ *gansche weereld vermaard zyn, en van*
 „ *zeer bloeiende Schoolen rykelyk zyn*
 „ *voorzien; zo konnen wy ons bezwaarlyk*
 „ *verbeelden, dat deeze nieuwe Akademie,*
 „ *zo anders 't gerugt daarvan niet valsch*
 „ *zy, ergens anders toe dienen zal, dan*

„ tot

(p) By AITZEMA I. Deel, bl. 1023.

1631. „ tot eenen snoodsten winkel , niet van
 „ regtzinnigen ; maar eerst van Arminiaa-
 „ nen , en daarna van Sociniaanen ; en ver-
 „ volgens eene Kweekschool worden van
 „ de gedrogtelykste gevoelens , welken
 „ die looze menschen zig , tot hiertoe , ge-
 „ schaamd hebben te openbaaren.” Veel-
 ligt , oordeelde men , in Zwitserland , zo
 strengelyk , om dat men daar vreesde , dat
 de Amsterdamsche jeugd , die derwaards
 plagt gezonden te worden , om zig in de
 weetenschappen te oefenen , de Zwitserfche
 Akademien minder bezoeken zou , als zy
 t'huis te regt raaken kon. Doch men stoor-
 de zig hier luttel aan het oordeel van lui-
 den , die van 't gene hier te Lande omging
 niets wisten , dan 't gene hun , door eenige
 heethoofdige Kerkelyken , werdt overge-
 briefd. De Geregtshoven verklaarden zig ,
 op het stuk der doorlugtige Schoole , ten
 voordeele van Amsterdam (q).

Mengaat
 'er egter
 mede
 voort.

Men ging dan aldaar voort met het werk,
 en beriep *Gerardus Joannes Vossius* en *Cas-
 par Barlaeus* , die beide , in 't jaar 1619 , van
 hunne ampten in de Hooge Schoole te Lei-
 den verlaaten waren , tot eerste Professoren:
 Vossius in de Historien , en Barlaeus in de
 Filozoofie en Welspreekendheid (r). De
 Doorlugtige School werdt door Vossius ge-
 opend met eene plegtige redenvoering , die ,
 den agtsten January des jaars 1632 , onder
 eenen grooten toevloed van menschen , uit-
 gesproken werdt (s). De Digter Hooft ,
 de

(q) Praesant. & erudit. Viror. Epist. p. 766.

(r) Vaderl. Hist. XI. Deel, bl. 89.

(s) Onpart Chron. bl. 57.

de Stad, in een fraai vers, geluk wenschen- 1632.
 de met zulk eene Schoole, en met zulke
 Professoren, vermaande haar, te gelyk, De Groot
 aartiglyk, dat zy'er *den overgrooten Huigh de* komt te
Groot, die onlangs in Holland wederge- Amster-
 keerd, en van Rotterdam, den negenden dam.
 December laatsleeden, in stilte, herwaards
 gekomen was (t), behoorde by te voegen
 (u). Doch men woelde, ten deezen tyde,
 sterk ter Vergaderinge van Holland, om
 hem het Land te doen ruimen. Haarlem,
 Leiden, Gouda, Alkmaar en Enkhuizen
 hadden doorgedreeven, dat den Baljuwen
 en Schouten aangefchreeven was, dat zy
 de Groot in verzekering moesten neemen
 (v). Hy hieldt zig, derhalve, te Amster-
 dam stil en in huis, tot in 't begin van
 Maart, wanneer hy zig, in de Kerk en op
 straat, vertoonde. Ook vondt hy hier ag-
 ting en gunst by veelen, met naame by
 de regeerende Burgemeesteren, die den
 Schout ten Grootenhuis en den Onder-
 schout, heimelyk gelaft hadden, niets, ten
 zynen nadeele, te onderneemen. Zelfs de Zyne
 Oud Schepen Jan Willemszoon Bogaard, ontmoet-
 die, zig twee jaaren buiten de Stad ont- ting met
 houden hebbende, nu daar wederom bin- Schepen
 nen gekomen was, kwam zig by de Groot Bogaard.
 verontschuldigen, dat hy, op straat, van
 hem en zyn gezelschap gegroet geweest
 zynde, niet wederom hadt gegroet, hebben-
 de hy gemeend, dat men, voor zekere

Vrou:

(t) C. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 424.

(u) P. C. HOOFTS Leven, bl. 15.

(v) Resol. Holl. . . . Dec. 1631, bl. 151.

1632. Vrouwe, die voor hem ging, den hoed geligt hadt; daarby voegende, dat hem veel-
 eer gepast zou hebben, de Groot eerst te
 groeten, dan niet wederom te groeten, na
 dat hy van hem gegroet geweest was. Waar-
 op de Groot beleefdelyk antwoordde „ dat
 „ het te veel gedaan was, dat een Oud-
 „ Schepen van Amsterdam zig verneder-
 „ de, om over zulk eene geringe zaak zig
 „ by hem te komen verontschuldigen (w).”

Hy ver-
 trekt we-
 derom
 ten Lan-
 de uit.

Zyne partyen bragten 't, eindelyk, zo ver-
 re, dat 'er, by de Staaten van Holland,
 met meerderheid van stemmen, een besluit
 genomen werdt, om tweeduizend guldens
 te zetten op zyn lyf, en vyfhonderd gul-
 dens op het lyf van elk, die hem huisvestte
 of verbergde (x). Amsterdam en verschei-
 den' andere Steden hadden egter niet bewil-
 ligd in dit besluit (y). Doch de Groot,
 zig nu in Holland niet langer veilig agten-
 de, vertrok, den zeventienden April, te
 schepe van hier naar Hamburg (z). Se-
 dert, begaf hy zig in dienst der Regeerin-
 ge van Zweeden, die hem in Ambassade
 zondt naar 't Hof van Frankryk.

De
 Vroed-
 schap
 besluit,
 de Pla-
 kaaten
 tegen de
 De Remonstranten waren zeer in hunnen
 schik geweest, met de opregting der door-
 lugtige Schoole te Amsterdam, en met de
 verkiezing der Professoren; en hadden, ter-
 stond, beslooten, hunne jeugd, die tot den
 Predikdienst geschikt werdt, derzelve les-
 sen

(w) C. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 425, 426.

(x) Resol. Holl. 10 Maart, 7 April 1632. bl. 51.

(y) Resol. Vroedsch. N. 16. 10. Jan. 1632. f. 225 verso.

(z) C. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 442.

fen te doen hooren; hoewel 'er nog eenige 1632.
 jaaren verliepen, eer dit besluit ter uitvoe- Remon-
 ringe werdt gebragt (a). Midlerwyl, ge- stranten
 nooten zy, hier ter Stede, zo veel vryheid niet uit
 als zy begeeren konden, sedert dat de te voe-
 Vroedschap, in 't begin van September des ren.
 voorleeden jaars, hadt beslooten, dat het
 vernieuwen en uitvoeren der Plakaaten, te-
 gen hen gemaakt, onbestaanbaar was met
 de rust der Stad; welk besluit wy, om zyne
 merkwaardigheid, aan het einde van dit
Boek (b), geplaatst hebben. Abraham Antoniszoon,
 een groot yveraar onder de Remonstranten,
 werdt egter, in 't jaar 1632, door den Schout,
 D^r. Jan ten Grootenhuis, voor Schepenen
 gedagvaard, over 't houden en bywoonen van
 Vergaderingen, die by 's Lands Plakaaten,
 en byzonderlyk, by dat van den derden July
 des jaars 1619, verboden waren. Hy verscheen;
 doch beeerde, in een uitvoerig antwoord „ dat
 „ de Plakaaten alleen oproerige Vergaderingen
 „ ringen verboden, en dat hy zulke Vergaderingen
 „ nimmer ten zynen huize ge-
 „ houden, noch ergens bygewoond hadt
 „ (c).” En ik weet niet, dat men hem sedert
 gemoeid heeft. In 't volgende jaar, beslooten
 de Remonstranten, in hunne Kerke op de Keizers-
 graft, kinderen te doopen; 't welk, tot hiertoe,
 alleenlyk in stilte in de byzondere huizen
 geschied was, op welke

(a) P. A. LIMBORCH *Vita Episcopii*, p. 314.

(b) Resol. Vroedsch. N. 16. 5 Sept. 1631. f. 215 verso.
Bylaagen L^r. C.

(c) *Vit een Affchrift van dit Antwoord.*

1632. ke wyze, ook nog, wat laater (6), *Jacobus*, Zoon van den Professor *Caspar Barlaeus*, by hen, gedoopt werd. Ook kondigden zy, in May des jaars 1633, af van den predikstoel, dat zy elk vryheid lieten, om zig eerst op zyne bejaardheid te laten doopen, of om den doop aan kinderen, openlyk in de Kerke, of in stilte in huis, te laten bedienen (d). 't Leedt zelfs maar tot in October des jaars 1634, toen de Remonstranten, hier ter Stede, eene Kweek-school opregteden, waarin *Simon Episcopus*, die tot nu toe te Rotterdam gewoond hadt, de eerste Theologische Lessen gaf (e).

De Remonstranten regten een Kweek-school op.

(d) *Vit* een Affchrift der Kerkelyke Acte.

(e) P. A LIMBORCH *Vita Episcopii*, p. 316.

(6) Den 19 Maart 1634.

B Y L A A G E N ^{BYLAA-}

GEN

L^r. A.

op het II. DEEL, XIV. BOEK.

L^r. A.

OCTROI voor DYCKGRAEFF ENDE HEEMRADEN VAN NIEUWER-AMSTEL, omme tot Polders te mogen maacken seker districte gelegen binnen den Amsteldyck, ende de Veenwegh, ende soo veele Molens ende Verlaaten te mogen maken als sy tot drooghoudinge van voorsz. bepolderinge nodigh sullen achten. Gegeven den 19 December 1629.

De Ridderfchap, Edelen en Steden van Holland en Westvriesland, representerende de Staten van denzelven Lande doen te weeten hoe dat ons vertoont is by Dyckgraaf ende heemraden van nieuweramstel, ten oirbaar ende gemeene beste van de ingelanden, tusschen het Loopvelt ende d' Jurisdicctie van Tamen, beslooten binnen den Amsteldyck, ende d' Veenwegh, ende op het go etvinden van de heeren Burgermeesteren ende Regeerders der Stadt Amsterdam als Ambachtsheeren over den voorn. districte dat van tyt tot tyt, ende hoe langs hoe meer, verschyden dorpen, gehuchten ende quartieren soo in hollandt, als in den gestichte van Uytrecht, in ende met Amstelandt uytwaterende, ende haer bepolderende veroorzaackten, dat de landen binnen den voorn. districte met den Amstel gemeen leggende, soo seer comen te inunderen dat geschapen was, deselve in corten tyt ten onbruycke te sullen geraken, ten ware daar iegens behoorlyck wierde voorsien, twelck bequame-lyck conde geschieden mits brengende den amsteldyck langs d' iurisdicctie van tamen heene over een stroocke Lants tot aan de Veenwegh by de

BYLAA-
GEN
Lr. A.

de Kerck van Tamen uytcomende, keerden derhalven fy verthoonderen haar tot ons, versouckende dat fy by onse Octroije, in der bester forme mochten werden geauthoriseert het voorn. district (in maniere voorseyt in eene ofte meer polders, na dat d' gelegentheyte by haar bevonden soude mogen werden t' vereyschen) te mogen besluyten, om t selve des fwinters soo wel als des somers hoogh uyt te waateren, droogh te houden en daar toe tot taxatie van de gerechten aldaar te mogen gebruycken soo veel lants als fy sullen achten van doen te hebben, ende dat fy de voorn. bepolderinge sullen mogen versorgen met so veel molens, verlaaten, wateringen, tochten, caden, toepaden ende diergelycke, mitsgaders met keuren ende ordonnantien, te executeren op dyckrecht, soo als fy ten meesten oirbaar ende dienste van den Lande bevinden souden te behooren, alles met onderlinge Communicatie van Burgemeesteren als Ambachtsheeren voorrit, ofte derselver gecommiteerde; dat fy mede d'onkosten als oock d'afdelvinge der Landen tot de voorn. bepolderinge nodigh souden mogen omme slaen, ende nae dyckrecht innewinnen over d'ackertalen soo als die in de Verpondinge sijn contribuerende sonder onderscheyt van verdolven Veenlanden ofte anderen des dat ons mogte gelieven de vertoonders ten behoeve als vooren tot soulagement van de overgroote onkosten tot de voorn. bepolderinge te doen te autoriseeren by forme van gabelle te mogen doen heffen aan de te maekene verlaten van ieder turfpondt ofte diergelycke, een ingelant ofte inwoonder toecomende in 't uyt-ende invaaren t'elckens een stuyver ende een vreemt man toebehoorende twee stuyvers, van een praam een ingelant ofte inwoonder toecomende een blanck een vreemde toebehoorende twee blancken, van een voer- ofte steygerschuyt, een ingelant ofte inwoonder toebehoorende een hal-

halve stuyver ende een vreemt man een stuyver, BYLAA-
GEN
 van een speeljacht, weyschuyt ofte vreemde GEN
 vischuyt twee stuyvers; Soo is 't dat wy d'faac- Lr. A.
 ke ende versouck voorsz. overgemerkt alvooren
 hier op gehadt het advys van die van onse ca-
 mer van de reeckeninge van den voorf. Landen
 d' Supplianten geaccordeert, geoctroyeert ende
 geconsenteert hebben, accorderen, consente-
 ren ende octroyeren by desen, dat sy het voorf.
 district in manieren als vooren in een ofte meer
 Polders, naar dat d' gelegentheynt by haar bevon-
 den sal werden t' vereyschen sullen mogen be-
 sluyten, omme het selve des winters soo wel
 als des somers hoogh uyt 't waater droogh te
 houden ende daar toe tot taxatie van den ge-
 rechte aldaar te mogen gebruycken soo veel
 lants als sy sullen achten van doen te hebben,
 oock de voorn. bepolderinge te mogen besorgen
 met soo veel molens, verlaten, vaerten, wa-
 teringen, tochten, caeden, toepaden, ende
 diergelycke, mitsgaders met keuren ende or-
 donnantien t' executeren op dykrecht, soo als
 sy ten meesten dienste van den Lande bevinden
 sullen te behooren alles met onderlinge com-
 municatie van Burgemeesteren als Ambachts-
 heeren voorf. ofte derselver gecommiteerde;
 dat sy mede de onkosten affdelvinge der Lan-
 den tot de voorn^{de}. bepolderinge nodigh sullen
 mogen ommeslaen ende na dykrecht inwinnen
 over d'ackertalen soo als die in de Verpon-
 dinghe syn contribuerende, sonder onderscheyt
 van verdolven Veenlanden ofte anderen, au-
 thoriserende de Supplianten vorder tot verval-
 linghe van de onkosten, in desen te doen by
 forme van gabelle te mogen heffen an de ge-
 maackte verlaten, van ider turfpont ofte dier-
 gelycke, een ingelant ofte inwoonder toebe-
 hoorende, in 't in ende uitvaren t'elckens een
 stuyver, ende een vreemt man toebehoorende
 twee stuyvers; van een praem, een ingelant
 ofte inwoonder toecomende een blanck, een

BYLAA-
GEN
Lr. A.

vreemde toebehoorende twee blancken; van een Voer- ofte Steygerfchuyt, een ingelant ofte inwoonder toebehoorende een halve ftuyver, een vreemt man een ftuyver, van een Speel- jacht, Veenfchuyt ofte vreemde Vifchuyt twee ftuyvers, behoudelycken dat de Supplianten den genen, die alreede pretenderen fullen by het voorsz. werk ofte eenigh lidt van dien merkelycken befchadicht, ende geintereffeert te weefen, ofte henluyden namaels mogen openbaren, gehouden zullen wefen te doen behooryck contentement ende ten eynde de Supplianten defen onfen Confente, accorde ende ootroye, in manieren als vooren mogen genieten, foo fullen fy gehouden zyn defe t'onfer Camer van de reeckeninge te prefenteren omme aldaar gevifiteerd, geinterineerd ende geregiftreerd te worden 't welck gedaan fynde laften ende bevelen Wy allen ende eenen Igelycken, die defen aangaan fal, hem hiernaar te reguleren, fonder den Supplianten te doen ofte gehengen gedaan te werden eenigh hinder ofte moyeniffe ter contrarie. Gegeven in den Haage onder onzen grooten Segel hieraan gehangen, op den 19 December 1629.

BYLAA-
GEN
Lr. B.

Lr. B.

REQUEST der Gedeputeerden van de Noordbot- landfche Sinode aan de Staaten van Holland om approbatie op eene Conventie met de Magi- ftraat van Amsterdam, wegens derzelver zit- ting in den Kerkenraad; en Apoftil van baa- re Ed. Groot-Mog. op het zelve van den 19 Maart 1632.

*Aende Ed. Groot Mo. heeren Staeten van
Hollant ende Westvrieslant.*

Geven met alle behoorlicke onderdanicheyt ende eerbiedinge te kennen, de Gedeput- teer-

teerden des Synodi van Noorthollant, hoe dat ^{BYLAA-} het kerckelick different tot Amsterdam, tusschen ^{GEN} de Achtb: Magistraet ende die Erb. kerckenraet ^{L. B.} aldaer, over t' nemen vande sessie by die vande voorf. Magistraet, inde gemelde kerckenraet In Ianuario ende februario laetstleden, ten overstaen vande gecommiteerde der respectie Classen, ende de Gedeputeerden des Synodi van Noorthollant in sulcker voegen door des heren Genade is affgehandelt ende bygeleyt, dat de welgemelde Magistraet den eersten Mey, ofte den eersten donderdach in Mayo eerstcomende, de gemelte sessie door haere Gedep^{de}. inden voorf. kerckenraet aenvanckelick sal nemen, op sodanige conditien als hier nevens gaet, ende respectivelicke by de meergemelte Magistraet ende kerckenraet ingewilicht, ende oock by de heeren xxxvj. Raeden geapproveert syn, Ende alsoo goetgevonden is, by de Vergaederinge voorf. met toestemminge vande voorf. Magistraet, tot meerder verseekeringe vande voorf. kercke, soo by uwe Ed. Groot Mo: als by syne furstelicke Doorluchticheyt, den Heere Prince van Orangie te verfoeken approbatie vande gemelte conditien waerop het verdrach ingegaen is: Soo is het dat de Gedeputeerden voorf. den iij^{de} febr. leetleden in absentie van uwe Ed. Groot Mo: verfocht ende becomen hebbende de gemelte van syne Princel. Ex^{cie}. die de selve gunstelick ende in forma vergunt heeft, haer tegenwoordelick keeren tot uwe Ed. Groot Mo: ende aende selve opt alderdienstelyck te verfoecken, dat uwer Ed. Groot Mo: de conditien aen d'ander syde van dese gestelt, gesien hebbende, gelieve ten dienste ende tot behout vande rust ende welstant vande voorf. kercke de selve oock mede t' approberen, ende de acte van approbatie op de marge van dese te doen gunstelick teekenen, op dat de voorf. gedeputeerde daermede wederkerende tot de kercke van Amsterdam,

BYLAA-
GEN
I. B.

de selve met de gewenschte toestemminge van uwe Ed. Groot Mo: soo wel als van syne Princel. Ex^{cie}. ten volle mogen verheugen. Dit doende &c. Onderstont uwe Ed. Groot Mo: onderdanige, de Gedeputeerde des Synodi van Noorthollant. Was ondert. Abrahamus a Dorflaer. Adrianus Snellius.

Conditien van Verdrach tusschen de Achtbaere Magistraet ende de eerwaerdige kerckenraet van Amsterdam over de sessie by de voors. Magistraet inde gemelte kerckenraet te nemen, den eersten Mey ofte den eersten Donderdach in Majo eerstcomende.

Dat voor eerst een totale amnestie van al t'gunt ter oorfaeke van dese sessie soude mogen gepasseert syn, gestelt worde, gelyck dan dese sessie verclaert werdt byde Achtb. heeren voorst. niet genomen te werden in Poenam.

Ende dat dienvolgens om alle diffidentie wech t'nemen, ende daer negens om de onderlinge correspondentie tusschen de Achtb. heeren Burgerm. ende Regierders van Amsterdam, ende die vande kerckenraet te fancieren ende bevestigen, met kennisse ende advys der Gedeputeerden des Synodi, ende der respectieve Classen van Noorthollant, de sessie op de naevolgende conditien sal worden in t'werck gestelt.

Voor eerst dat met de sessie niet fullen werden geprejudiceert de gemeene kercken onder beyde de Synoden van hollant ende West-Vriesland forterende.

Dat voorts de heren Burgemr. ende Regierders voorst. aennemen, een ofte twee vande heeren, wesende Ledemaeten der gemeente, inde kerckenraet t'senden, omme t'aenhooren, ende mede vande voorvallende saecken te delibereren conform de kercken order, sonder decisive stemmen t' hebben.

Ge-

Gelyck dan de heeren voorſt. by deſen ver-
 claeren van meninge t' ſyn de kercke van Am-
 ſterdam niet te preiudiceren , door deſe ſeſſie
 in haere gewoonlicke ende tot noch toe alhier
 onderhouden order ; niet alleen int ſtuck van-
 de beroepinge der Predicanten , verkiefingen
 der Ouderlingen ende Diaconen , maer oock
 inde oeffeninge van alle andere kerckelicke
 dienſten.

Ende dit alles tot geen ander eynde dan tot
 maintien ende hanthavinghe van de waere Chris-
 telicke Gereformeerde Religie , ſulcx die ie-
 genwoordich inde publique kercken alhier ge-
 leert werdt , en laeftmael A°. 1619 in de Syno-
 do Nationale tot Dordrecht , is gearreſteert.

Op de Margine ſtont geappoſtilleert.

De Staeten van Hollant ende Weſtvrieslant , ge-
 ſien ende geexamineert hebbende, de articulen
 daer op verdragen is, het different nopens de
 ſeſſie vande heeren Magiſtraeten der Stadt Am-
 ſterdam ende kerckenraet aldaer , hebben de
 voorſ. articulen , voor ſoo veel het noodich
 is , geapprobeert ende geratificeert , appro-
 beren ende ratificeren de ſelve articulen by de-
 ſen , *alles nochtans ſonder preiuditie vant recht,*
t'welck de heeren Edelen ende Steden ſouden mo-
gen ſuſtineren inde ſeſſie van de kerckenraet
t' hebben , ende onder verclaringhe by de hee-
 re Gedep^{de}. der voorſ. Stadt gedaen , van dat
 deſe ſaeke beſtaet by haer ſelven , ſonder dat
 ſy daer toe approbatie van noode hebben.
 gedaen inden Haeghe den xix^e. Martii 1632.

Resolutie der *Vroedschap van Amsterdam* van den 5 September 1631. waar by verklaard wordt, dat het uitvoeren der *Plakaaten tegen de Remonstranten onbestaanbaar is met de rust der Stad.*

De Heeren Burgermeesters hebben den Raed voorgedragen dat ter jongste Vergaderinge der Heeren Staten deser Provincie door den Gedeputeerden der Synoden van Suyd-ende Noordhollandt, groote sollicitation gedaen waren tot executie der Placcaten tegens de Remonstranten geëmaneert, ende voornamentlyk dat hunlieden toegelaten mochte worden sich neffens de Gedeputeerden der Kerken van de andere Provincien te adresseren aen de ho: mo: Heeren Staten generael, om derseluer macht, hunlieden van God gegeven (gelyk de Predikanten spreken in de Requeste, tot dien eynde ter gemelter Vergaderinge overgelevert, in den Raed alhier gelesen) daertoe te mogen imploreren; Datse ook, naer 't scheyden der voorz. Vergaderinge den heeren Gecommitteerde Raden versocht hadden, de plaetsē daer de Remonstranten hare byeenkomsten in den Hage zyn houdende onvruchtbaer te maeken; die ook sulx gepooght, edoch om eenige redenen noch niet geëffectueert hadden. Ende alsoo dese saecke ter aenstaender daghvaert, naer alle apparentie, weder op de baan sal komen, dewyle de Kerkelyke in hare voorz. sollicitation blyven continueeren, ende 't werk daer door sulx prepareren, dat het schynt dat men sal soeken mette meeste stemmen daer op resolutie te nemen; Datse daeromme den Raed by maniere van advis voordroegen, oft sy meynt dat de dienst van 't land de renovatie ende executie der placcaten kan lyden: ende dewyle de
ma-

magiftraten van verfcheyden plaetsen, foofe zelfs BYLAA-
GEN verklaert hebben, niet machtigh fyn om de voorf. L. C. byeenkomsten te weeren, oft den lande oorboor is, daer toe de macht van dien (foo 't de kerke-lyke noemen) dat is, de militia te emploieren; ende ofmen niet en behoort in tyds dienaengaende fulke refolutien te nemen, diemen verftaet ten meeften dienfte des Lands ende der Religie te fullen ftrecken. 't welk in omvragte gebracht, ende daerop rypelyk gedelibereert wefende, is verftaen, dat het renoveren ende executeren der placcaten een fake is der politie ende niet der Kerke. Dat de Judicature ende executie van dien niet den Heeren Gecommitteerde Raden, die geen Jurisdicte in defen deele hebben, maer den Magiftraten der Steden daer de Conventiculen gehouden worden, competeert: Dat d'ervarenheyd niet alleen van de eerfte Christen tyden, maer oock van dese Landen, soo in 't begin van den oorloge als naer defelve genoegh geleert heeft, dat de gemoeden der menschen in faecken des gelooffs, door geestelyke wapenen moeten geleyt, maer door geen placcaten gedwongen konnen worden. Dat het onftichtelyk ende contrarie het beroep der Predicanten is, de Magiftraten tot executie van placcaten tegen Christgeloovige, die in 't gevoelen van haer verscheelen, aen te manen. Datse door foodanige sollicitatien hunder eyghen Vergaderinge doen affnemen, ende de publike Kerke daerdoor afbreck doen. Dat men gefien heeft, dat, soo lang men in 't houden der voorfz. byeenkomsten geconniveert heeft, het Land, ende insonderheyd dese Stadt in ruste, vrede ende eenigheyd geweest fyn; datse integendeel soo lange de executien duurden in continuele beroerte ende muyterye gesteken hebben. Ende fyn dienvolgende de Gedeputeerden gelaft, de predi- canten die ter Vergaderinge dienaengaende nieuwe sollicitatien fouden mogen doen, nae huys te wyfen. Ende de voorfz. ende andere Consideratien ter Vergaderinge voor te stellen, ende al- daer

BYLAA-
GEN
L^r. C.

daer te doen examineren. Doch even verre sy merken, dat men met meerderheyd van stemmen den predicanten soude mogen toestaen om haer voorz. verfoek ter Generaliteyt te mogen doen, sullen de Gedeputeerde de Vergaderinge voordragen, dat sulx de souvereiniteyt ende hoogheyd van 't Land ten hoogsten prejudiciabel ende na-deeligh is, ende verfoeken dat denselven gelieve in serieuze bedenken ende deliberatie te nemen off in de tegenwoordige gelegenheyd van tyd soodanighe renovatien ende executien dienstigh syn. Ende by aldien men echter daertoe met pluraliteyt van stemmen soude willen resolveren, sullen de overstemminge sien te weeren, daertegen protesteren ende de protestatien doen registreren. Indien men ook soude meynen met meerderheyd van stemmen, ende tegens dank ende wil van de Magistraet van den Hage ende van 't Hof (den welken de judicature ende 't recht van dien toekomt) de Gecommitteerde Raden tot demolitie van de plaetse der Remonstranten te lasten sullen de soodanige overstemminge mede niet gedoghen, ende, in gevalle van doordringinge, daer tegens als vooren mede protesteren, ende de protestatie in actis doen infereren. Wat voorts de renovatie ende executie der Placcaten belanght, daer tegen sullen de voorverhaelde ende andere Consideratien bybrengen, ende indien men evenwel daer mede deur wil, van deser Stede wege verklaren, dat men verstaet, dat het de rust ende vrede deser Stad soude troubleren, ende dat men daeromme, ende omme alle onheylen, die daer uyt souden mogen ontstaen, te myden, alhier geen renovatie nochte executie der zelve zal doen, nochte gedogen gedaen te worden. Sullen vorder syn Pr^e. Ex^{te}. hare consideratien ende protestatien, ende die ongelegenheyd daer uyt te ryfen representeren, ende denselven gediensstelyk verfoeken, dat zyne Doorl. niet gelieve sich totte executie van dien te laten bewegen ende imploieren.